

Θέμος Δημητρίου – Σωτήρης Βλάχος

*

Προδομένη Εξέγερση

Λευκωσία 2006

Προδομένη Εξέγερση

*Θέμος Δημητρίου
Σωτήρης Βλάχος*

*Δεύτερο χειρόγραφο Μάρτης 2007
Πνευματικά δικαιώματα: Σοσιαλιστική Έκφραση*

Αφιερωμένο στους

Τεντ Γκραντ

και

Λάζαρο Χριστοφίδη

που μας έμαθαν πώς να αγαπούμε την εργατική τάξη και να μην έχουμε συμφέροντα ξεχωριστά απ' αυτή.

Περιεχόμενα

Πρόλογος	i
1 Τα τελευταία δάκρυα	1
2 Το τέλος της ελπίδας	11
3 Μια νέα αρχή	15
4 Το <i>βαθύ κράτος</i> στον πάγο.....	27
5 Αέρας Ελευθερίας.....	33
6 Η εξέγερση	43
7 Το τείχος ραγίζει.....	51
8 Εξέγερση χωρίς ηγεσία.....	59
9 Ο Ταλάτ αναβάλλει την εξέγερση	63
10 Ο Ανάν στο στόχαστρο	71
11 Η μηχανή της παραπλάνησης	85
Επίλογος.....	97

Πρόλογος

Όταν για πρώτη φορά χρησιμοποιήσαμε τον όρο *επανάσταση* για τα γεγονότα στην τουρκοκυπριακή κοινότητα το 2003 το κάμαμε με πολλή προσοχή και επιφυλακτικότητα. Η επικρατούσα άποψη για το τι είναι *επανάσταση* καθορίζεται σχεδόν καταθλιπτικά από εικόνες που είτε αγιοποιούν είτε δαιμονοποιούν τον όρο. Στην τρέχουσα αντίληψη η επανάσταση είναι σχεδόν άρρηκτα δεμένη με όπλα και χειροβομβίδες, με μάχες και ανταρτοπόλεμο. Είναι παράλληλα άρρηκτα δεμένη με μεγάλους ηγέτες και ηρωικές πράξεις.

Αυτές οι εικόνες δεν είναι τυχαία που έρχονται στο νου με το άκουσμα της λέξης *επανάσταση*. Η Γαλλική Επανάσταση δεν μπορεί να διαχωριστεί από τις ημέρες του Τρόμου και τον Ροβεσπιέρο ή τον Μαρά. Η Ελληνική Επανάσταση είναι απόλυτα δεμένη με τους κλέφτες και τους αρματολούς, την έξοδο του Μεσολογγίου, τον Κολοκοτρώνη και τον Καραϊσκάκη. Η Ρώσικη επανάσταση είναι ένα με την κατάληψη των Χειμερινών Ανακτόρων, τον Λένιν, τον Τρότσκι και τον εμφύλιο πόλεμο που ακολούθησε. Η Κινέζικη επανάσταση έχει κύρια αναφορά τη Μεγάλη Πορεία και τον Μάο Τσετούγκι και η Κουβανέζικη επανάσταση την επίθεση στο στρατόπεδο Μονιάτα, τον Φιντέλ Κάστρο και τον Τσε Γιεβάρρα. Όλες σχεδόν οι ανταποικιακές επαναστάσεις χαρακτηρίζονται από σχετικά μακρόχρονα αντάρτικα με πολλούς νεκρούς και στις δυο πλευρές.

Όμως, πίσω από τα φανταχτερά γεγονότα, τους σκοτωμούς και τους μεγάλους ηγέτες κρύβεται μια πραγματικότητα που άνκαι πολύ λίγο εμφανίζεται στα βιβλία της ιστορίας και τη λαϊκή μνήμη είναι σχεδόν πάντα ο καθοριστικός παράγοντας που κινεί την ιστορία, είναι η απαραίτητη βάση πάνω στην οποία στηρίζονται οι ηγέτες για να γκρεμίσουν τις υπάρχουσες δομές εξουσίας και να χτίσουν μια νέα νομιμότητα. Αυτή η πραγματικότητα είναι οι κινητοποιημένες μάζες. Είναι αυτές που έχουν τη δύναμη να αφαιρέσουν από την κρατική εξουσία το δικαίωμα να τις εκπροσωπεί, είναι αυτές που νομιμοποιούν μια νέα τάξη πραγμάτων. Χωρίς αυτές, η βίαιη κατάληψη της εξουσίας δεν είναι τίποτε άλλο από ένα πραξικόπημα, δεν είναι τίποτε άλλο από μια εναλλαγή καταπιεστών.

Είναι αλήθεια πως τα τελευταία χρόνια έχουμε δει πολλές εναλλαγές εξουσίας που στηρίχτηκαν στις κινητοποιημένες μάζες. Η «Βελούδινη Επανάσταση» της Γεωργίας, η «Πορτογαλιά Επανάσταση» της Ουκρανίας, η «Ντενίμ Επανάσταση» της Λευκορωσίας είναι τα πιο πρόσφατα δείγματα αυτής της διαδικασίας. Ωστόσο, αυτές οι «επαναστάσεις» καθορίζονται από το μικροαστισμό-τους και είναι εύκολη η απαγωγή-τους από φιλοδουτικούς ηγέτες που τις περισσότερες φορές είναι απλοί απατεώνες που βρίσκουν την ευκαιρία να εκμεταλλευτούν την αγανάκτηση των απλών ανθρώπων ενάντια στους σταλινικούς δικτάτορες που εξακολουθούν να νέμονται την εξουσία και μετά την κατάρρευση του σταλινισμού.

Αυτές οι «επαναστάσεις» δεν είναι παρά τα τελευταία επεισόδια στην κατάρρευση του σταλινισμού, είναι καρικατούρες της διαδικασίας που παρακολούθησαμε στη Σοβιετική Ένωση του Γκορπατσώφ και πιο πριν στην Πολωνία της «Αλληλεγγύη» και του Λέχ Βαλέσα. Πρόκειται για διαδικασίες που καινε για λίγο σαν πυροτεχνήματα για να εξαφανιστούν στη συνέχεια και να δώσουν τη θέση-τους σε νέους ηγέτες που δεν έχουν καμιά σχέση με τις μάζες. Η εξουσία των μαζών περιορίζεται στις λίγες μέρες της εξέγερσης, η κυριαρχία-τους αναιρείται τη στιγμή της εγκατάστασης του νέου ηγέτη.

Η κινητοποίηση των τουρκοκυπριακών μαζών έχει φαινομενικά πολλά χαρακτηριστικά αυτών των γεγονότων. Η εξουσία του Ντενκτάς βρέθηκε να χάνει την αξιοπιστία-της μέσα από την αδυναμία-της να προσφέρει στους τουρκοκύπριους κάποια ελπίδα για το μέλλον. Ο Ντενκτάς οδήγησε την τουρκοκυπριακή κοινότητα για σχεδόν μισό αιώνα με την υπόσχεση της απελευθέρωσης από την απειλή και την καταπίεση των ελληνοκυπρίων μέσα από τη δημιουργία δικού-της κράτους. Ωστόσο, τριάντα χρόνια μετά την κατάληψη της μισής σχεδόν Κύπρου από τον τουρκικό στρατό και είκοσι χρόνια από την ανακήρυξη-της, η «Τούρκικη Δημοκρατία της Βόρειας Κύπρου» παρέμενε απομονωμένη από τον υπόλοιπο κόσμο, αναγνωρισμένη μόνο από την Τουρκία. Και ενώ η Κυπριακή Δημοκρατία αναπτυσσόταν και προχωρούσε για ένταξη στην Ευρωπαϊκή Ένωση, η ΤΔΒΚ παρέμενε αποτελεσματική οικονομικά και χωρίς καμιά προοπτική για το μέλλον. Η απογοήτευση του κόσμου και ιδιαίτερα της νεολαίας για την πολιτική του Ντενκτάς και την άρνησή-του να συνεργαστεί για τη λύση το Κυπριακού φαίνεται αρκετός λόγος για την εξέγερση των τουρκοκυπρίων. Αν προσθέσει κανείς σ' αυτά και την ανοικτή σχεδόν παρέμβαση του αμερικανού πρέσβη ενάντια στον Ντενκτάς, η εικόνα τείνει να συμπληρωθεί.

Όμως η εξέγερση των τουρκοκυπρίων πάει πολύ πιο βαθιά. Ο Ντενκτάς δεν είναι ένας τυχαίος δικτάτορας που άρπαξε την εξουσία. Ο Ντενκτάς είναι ένας ηγέτης που αντλούσε τη δύναμή-του όχι μόνο από τυπικές διαδικασίες και μηχανισμούς καταστολής αλλά και από την αποδοχή της μεγάλης πλειοψηφίας της τουρκοκυπριακής κοινότητας. Για αυτή την πλειοψηφία ο Ντενκτάς ήταν ο ηγέτης που τους οδήγησε την εποχή της ελληνοκυπριακής απειλής και καταπίεσης, ήταν ο ηγέτης που παρέλαβε μια κοινότητα χωρίς οντότητα, μια κοινότητα που ζούσε μέσα σε θύλακες¹ και την μετέτρεψε σε κυρίαρχη δύναμη στη μισή σχεδόν Κύπρο. Οι μόνοι που άρθρωσαν αντιπολιτευτικό λόγο στον Ντενκτάς ήταν οι οργανώσεις της αριστεράς και κυρίως τα αριστερά συνδικάτα και κόμματα. Η δύναμη ωστόσο της αριστεράς παρέμενε μικρή και οποιαδήποτε αντιπολιτευτική φωνή καταπνιγόταν είτε με την κατηγορία της προδοσίας είτε με πιο δραστικά κατασταλτικά μέτρα. Βομβιστικές επιθέσεις και δολοφονίες συμπλήρωναν τις αστυνομικές επιδρομές και τις φυλακίσεις όσων διαφωνούσαν με το μεγάλο ηγέτη.

Η εξέγερση των τουρκοκυπρίων χτίστηκε σχεδόν αποκλειστικά σ' αυτές τις δυνάμεις της αριστεράς. Δυνάμεις που για χρόνια έδωσαν μάχες ενάντια στην καταπίεση και το σωβινισμό, δυνάμεις που έμαθαν να αγωνίζονται και να αντέχουν. Δυνάμεις που δοκίμασαν το δρόμο της σύγκρουσης με το καθεστώς αλλά και το δρόμο της συνεργασίας μαζί-του μέσα από κοινοβουλευτικές διαδικασίες και κυβερνήσεις συνασπισμού. Δυνάμεις που μέσα από σκληρή δουλειά, λάθη και δεκάδες ηγετικές φυσιογνωμίες μπόρεσαν να συνδεθούν με τις μάζες και να προχωρήσουν στις μεγαλειώδεις κινητοποιήσεις του χειμώνα του 2003. Ίσως η μεγαλύτερη εμπειρία-μας στο γράψιμο αυτού του βιβλίου ήταν όταν παρακολούθησαμε το ξεδίπλωμα αυτής της σύνδεσης, όταν σταθήκαμε με δέος μπροστά στη δουλειά εκατοντάδων στελεχών των συνδικάτων και των κομμάτων της αριστεράς που με αξιοθαύμαστη πειθαρχία και αποφασιστικότητα οργάνωσαν την άμορφη μάζα σε μια οργανωμένη δύναμη κρούσης που μπόρεσε να τα βάλει με τον Ντενκτάς – και να κερδίσει. Ίσως να είναι μόνο μικρή η υπερβολή αν πούμε πως η αφήγηση αυτής της προσπάθειας αποτελεί ένα «εγχειρίδιο της εξέγερσης», ένα διορθωτικό οδηγό για επίδοξους επαναστάτες που τόσο έχουν παρεξηγήσει το τί είναι επανάσταση, αυτούς που ονειρεύονται να τα βάλουν με την εξουσία με κοκτέιλ μολότοφ και λαθραία καλάσνικοφ.

Η αλήθεια είναι ότι στην περίπτωση της εξέγερσης των τουρκοκυπρίων δεν έχουμε μπροστά-μας μια προλεταριακή επανάσταση – όπως την ξέρουμε στην λενινιστική βιβλιογραφία. Το σύνθημα των τουρκοκυπρίων δεν ήταν ο «σοσιαλιστικός μετασχηματισμός» της κοινωνίας, δεν ήταν η «δικτατορία του προλεταριάτου». Όμως, όπως είπε και ο ίδιος ο Λένιν στην περίπτωση της εξέγερσης του Πάσχα το 1916 στην Ιρλανδία, όποιος περιμένει μια «αγνή» κοινωνική επανάσταση, δεν θα ζήσει για να τη δει. Τα συνθήματα των τουρκοκυπρίων ήταν πολύ πιο απλά: ήθελαν ένα τέλος στην απομόνωση και τη δυστυχία, ήθελαν την ειρήνη μέσα από τη λύση του κυπριακού, ήθελαν την επανένωση της Κύπρου, ήθελαν να είναι μέρος της πολυδιαφημισμένης ένταξης στην Ευρώπη.

¹ Το πόσο ευθύνεται ο Ντενκτάς για τον αποκλεισμό των τουρκοκυπρίων μέσα στους θύλακες το 1963, είναι ανοικτό για συζήτηση. Η ελληνοκυπριακή εκδοχή είναι πως ο Ντενκτάς επιδίωξε τη δημιουργία των θύλακων σαν μέρος της προώθησης της διχοτόμησης. Αυτό όμως δεν αναιρεί την εικόνα που είχαν οι τουρκοκύπριοι πως οι θύλακες ήταν αναγκαίοι για την προστασία-τους από την πολύ πραγματική βία των ελληνοκυπρίων εθνικιστών.

Οι ίδιοι οι ηγέτες της εξέγερσης δεν ήθελαν να ακούσουν για ταξικά συνθήματα, για «αριστερά» και «δεξιά». Παρά το γεγονός ότι σχεδόν όλοι προέρχονταν από τα κόμματα της αριστεράς², κανείς δεν είχε ταξική προσέγγιση. «Τώρα ο διαχωρισμός δεν είναι ανάμεσα σε αριστερούς και δεξιούς, ο διαχωρισμός είναι ανάμεσα σ' αυτούς που θέλουν τη λύση και σ' αυτούς που δεν τη θέλουν» ήταν η θέση που έθεταν φορτικά σε οποιαδήποτε προσπάθεια συζήτησης της ταξικής βάσης του εθνικού θέματος³. Γι' αυτούς η σύγκρουση με τον Ντενκτάς ήταν αυταπόδεικτα ταξική, η συνθηματολογία καθοριζόταν από τις απαιτήσεις της στιγμής, από την ανάγκη για το κέρδιμα ολόενα και μεγαλύτερου αριθμού ανθρώπων στις γραμμές της εξέγερσης.

Όμως πίσω από τα συνθήματα η εξέγερση ήταν βαθιά ταξική. Ήταν η εργατική τάξη που οργάνωνε και καθοδηγούσε κάθε κίνηση. Ήταν οι ηγέτες της εργατικής τάξης που έγραφαν και εκφωνούσαν τους λόγους στις συγκεντρώσεις και τα συλλαλητήρια. Ήταν τα εργατικά συνδικάτα που αποτέλεσαν τη ραχοκοκαλιά της πλατφόρμας *Αυτή η Χώρα Είναι Δική-μας*. Η «ηγετική θέση της εργατικής τάξης», που οι σταλινικοί και οι τυπολάτρες μεταφράζουν σε καπέλωμα του κινήματος από τα κόμμάτα-τους, ήταν, την ώρα της εξέγερσης, μια φυσιολογική πραγματικότητα, μια πραγματικότητα που έβγαινε μέσα από την ίδια τη λογική των γεγονότων χωρίς καμιά ανάγκη επιβολής ή θεωρητικής δικαιολόγησης.

Φυσικά η εξέγερση δεν έγινε στο κενό. Η δυνατότητα να ξεπεραστεί η ασφυκτική παρουσία σαράντα χιλιάδων τούρκων στρατιωτών δεν ήταν απλή υπόθεση μιας λαϊκής εξέγερσης. Αν ο Ντενκτάς μπορούσε να τους χρησιμοποιήσει, η λαϊκή εξέγερση εύκολα θα μπορούσε να πνιγεί στο αίμα. Όμως, μια άλλη *εν δυνάμει* επανάσταση βρισκόταν σε εξέλιξη στην Τουρκία. Μπουχτισμένος από τα σκάνδαλα και τη διαφθορά, ο τουρκικός λαός στράφηκε προς το μετριοπαθές ισλαμικό κόμμα του Ταγίπ Ερντογάν και, παρά τις απεγνωσμένες προσπάθειες των στρατιωτικών και ολόκληρου του πολιτικού κατεστημένου της Τουρκίας, το ανέδειξε σε πρώτο κόμμα στις βουλευτικές εκλογές του 2002. Το «βαθύ κράτος», αφού έκαμε ότι ήταν δυνατόν να εμποδίσει την άνοδο του Ερντογάν στην εξουσία και απέτυχε, δεν ήταν πια σε θέση να καθορίσει την πολιτική της τούρκικης κυβέρνησης και έτσι η στήριξη του Ντενκτάς δεν ήταν πια χωρίς όρια. Οι ευρωπαϊκές επαγγελίες του Ερντογάν, τόσο για πραγματικούς όσο και για επικοινωνιακούς λόγους, έπαιρναν προτεραιότητα. Αν ο Ντενκτάς έχανε το παιχνίδι της εξουσίας στην Κύπρο, τόσο το χειρότερο για τον ίδιο.

Ο Ντενκτάς αισθάνθηκε αυτή την εγκατάλειψη και προσπάθησε να εκβιάσει την υποστήριξη της τούρκικης κυβέρνησης ξεσηκώνοντας την τουρκική κοινή γνώμη. Οι φίλοι-του στην Τουρκία οργάνωσαν μια σειρά ομιλιές-του σε διάφορες πόλεις όπου προσπάθησε να αλλάξει το κλίμα και να ξαναφέρει την τουρκική πολιτική στα γνωστά-του πλαίσια, στη γραμμή της διχοτόμησης και της ενσωμάτωσης στην Τουρκία. Η ψυχρή αντίδραση της κοινής γνώμης ήταν το τελευταίο κτύπημα για τον ηγέτη που δυνάστευε την τουρκοκυπριακή κοινότητα για μισό αιώνα. Ο Ντενκτάς ήταν πια ένας ηττημένος πολιτικός, ένας Πρόεδρος υπό παραίτηση.

Τις φλόγες της εξέγερσης έτρεφε και η νέα προοπτική για τη λύση του κυπριακού που διαφαινόταν με το σχέδιο Ανάν. Για χρόνια το κυπριακό πρόβλημα φαινόταν αδύνατο να λυθεί. Όλες οι προσπάθειες ναυαγούσαν με τις δυο πλευρές να βρισκονται κάθε φορά και πιο μακριά από ποτέ. Κανένα σχέδιο λύσης δεν πλησίαζε καν τις βασικές απαιτήσεις των δυο πλευρών. Αυτή τη φορά, το σχέδιο Ανάν, συνδυασμένο με την προοπτική της ένταξης στην Ευρωπαϊκή Ένωση, πλησίαζε σε απόσταση βολής. Κάτω από την πίεση της Ευρωπαϊκής Ένωσης, των Ηνωμένων Πολιτειών, της Ελλάδας και, για πρώτη φορά, της Τουρκίας, οι δυο πλευρές είχαν πλησιάσει σε μια λύση που λίγο πολύ ανταποκρινόταν στις προσδοκίες-τους. Για τους τουρκοκύπριους η αντίσταση του Ντενκτάς σ' ένα τέτοιο σχέδιο φαινόταν ακατανόητη, αποτελούσε απειλή για την ελπίδα του αύριο.

Για τους τουρκοκύπριους το σχέδιο Ανάν έγινε το σύμβολο της ειρήνης, το σύμβολο της ενωμένης Κύπρου, το σύμβολο της ελπίδας για το μέλλον. Το σχέδιο Ανάν έγινε η παντιέρα της εξέγερσης, έγινε το δόρυ της επίθεσης

² Μοναδική εξαίρεση αποτελεί ο Πρόεδρος του Εμπορικού και Βιομηχανικού Επιμελητηρίου, Αλη Ερέλ, που με αξιοθαύμαστη αγωνιστικότητα μπόρεσε να εκφράσει τις αγωνίες της τάξης που εκπροσωπούσε προσχωρώντας στις γραμμές της εξέγερσης. Φυσικά, δεν είναι τυχαίο το γεγονός ότι αυτή η τάξη τον εγκατέλειψε μόλις η εξέγερση καταλάγιασε, δίνοντάς-τον ένα μίζερο ποσοστό στις βουλευτικές εκλογές – και εκποπίζοντάς-τον από τη θέση του Προέδρου του Επιμελητηρίου με την πρώτη ευκαιρία.

³ Λίγο μετά το άνοιγμα των οδοφραγμάτων είχαμε συναντήσεις με ηγέτες των τουρκοκυπριακών αριστερών κομμάτων προσπαθώντας να καταλάβουμε το σκεπτικό που τους έσπρωχνε σ' αυτή την αταξική προσέγγιση. Ο Μεχμέτ Αλη Ταλάτ παρουσίασε το θέμα σαν εργαλείο στη συνεργασία με όσο το δυνατόν πλατύτερα στρώματα. Ο Αγκολεμίλ μας είπε πως δεν είναι μόνο οι αριστεροί που θέλουν τη λύση. Οι Οζμέρ Οζγκούρ και Ιζέτ Ιζτζιάν είπαν πως δεν είναι ώρα για τέτοιους διαχωρισμούς. Ίσως την πιο ταξική τοποθέτηση είχε ο Αλλάν Ντουρτουράν που το κόμμα-του έχει, τοπικά τουλάχιστον, την πιο αταξική τοποθέτηση. Μας είπε ότι ποτέ δεν διατάζει να θέσει το θέμα της ταξικής προσέγγισης και του σοσιαλισμού. Φυσικά αυτό δεν είναι και τόσο εμφανές στις δημόσιες εμφανίσεις του κόμματος της εποχής.

ενάντια στον Ντενιτάς. Είναι αμφίβολο αν οι πλατειές μάζες είχαν γνώση του περιεχομένου του σχεδίου ή αν ενδιαφέρονταν και πολύ για να το μάθουν. Ήταν αριετό ότι το σχέδιο πρόσφερε μια ρεαλιστική ελπίδα για λύση του κυπριακού, για τερματισμό της πολύχρονης διαμάχης που ταλάνιζε την Κύπρο και ειδικά την τουρκοκυπριακή κοινότητα. Η άρνηση του Ντενιτάς να προχωρήσει σε σοβαρή διαπραγμάτευση για την τελική λύση μετάρτηπε τον αγώνα για την αποδοχή του σχεδίου σε αγώνα ενάντια στον Ντενιτάς.

Η κορυφαία στιγμή της εξέγερσης ήταν ασφαλώς το συλλαλητήριο του Φεβράρη του 2003. Ογδόντα χιλιάδες κόσμος⁴, από ένα πληθυσμό που δεν ξεπερνά τις εκατόν εξήντα χιλιάδες, μαζεύτηκαν στην πλατεία Ινονού για να διαδηλώσουν υπέρ της ειρήνης και της λύσης του κυπριακού. Ποτέ προηγουμένως η τουρκοκυπριακή κοινότητα δεν γνώρισε τέτοια συγκέντρωση είτε σε αριθμούς είτε σε πάθος και αγωνιστικότητα. Ένας ολόκληρος λαός βρισκόταν στους δρόμους για να αποκηρύξει μισό αιώνα καταπίεσης, μισό αιώνα δεινών. Εκείνη τη στιγμή τίποτε δεν μπορούσε να σταθεί εμπόδιο στη θέλησή-του, τίποτε δεν τόλμησε να εναντιωθεί στην κίνησή-του.

Είναι δελεαστικό να κάμει κανείς υποθέσεις για το τί μπορούσε να συμβεί αν αυτή η ανθρωποθάλασσα συνδυαζόταν με πιο τολμηρές αποφάσεις από τους ηγέτες της αριστεράς. Για το τί μπορούσε να συμβεί αν τα ελληνοκυπριακά κόμματα της αριστεράς καλούσαν ένα παράλληλο συλλαλητήριο για την ειρήνη στη δική-τους πλευρά του συρματοπλέγματος, αν τα δυο συλλαλητήρια αφηφούσαν την ανόητη «νομιμότητα» του βίαιου διαχωρισμού και επέβαλλαν την κατάργηση της διχοτόμησης, την επανένωση του νησιού σε μια μόνο κίνηση. Κι αν δεν θέλει κανείς να κάμει πολλές υποθέσεις, είναι ανοικτό το τί μπορούσε να συμβεί αν οι ίδιοι οι ηγέτες του συλλαλητηρίου ενθάρρυναν έστω και λίγο την απαίτηση του κόσμου για παραίτηση του Ντενιτάς, αν καθοδηγούσαν τον κόσμο να σπάσει τα οδοφράγματα και να επιβάλει τη δική-του άποψη για τη λύση.

Όμως αυτά δεν έμελλε να δοκιμαστούν στην πράξη. Οι ελληνοκύπριοι ηγέτες της αριστεράς όχι μόνο δεν είχαν στο νου να βοηθήσουν την τουρκοκυπριακή εξέγερση, ήταν τρομοκρατημένοι μπροστά στο τί συνέβαινε. Η κατάρρευση της λαϊκής υποστήριξης προς τον Ντενιτάς υπέσκαπτε τη δική-τους πολιτική της «εθνικής ενότητας» και της συνεργασίας με τη δεξιά. Έβλεπαν τις επαναστατικές διεργασίες στην τουρκοκυπριακή κοινότητα σαν απειλή στη δική-τους βολεμένη πολιτική ζωή, απειλή στην κυρίαρχη θέση-τους στο πολιτικό παιχνίδι που τους έφερε να μοιράζονται την εξουσία και να κατέχουν υπουργικούς θώκους που μόλις πριν λίγα χρόνια ήταν άπιαστο όνειρο γι' αυτούς. Αντί να δουν τους εαυτούς-τους σαν συντρόφους και συμπολεμιστές στη εξέγερση με τους τουρκοκύπριους, αντί να απλώσουν ένα χέρι βοήθειας, προτίμησαν να παραμείνουν παρατηρητές και να προβλέπουν πως τίποτε δεν μπορούσε ν' αλλάξει στην τουρκοκυπριακή κοινότητα, πως η Τουρκία και ο στρατός θα επιβάλλονταν και ο Ντενιτάς θα παρέμενε αλώβητος για να συνεχίσει το αδιάλλακτο παιχνίδι-του. Έπαιζαν, συνειδητά ή υποσυνειδητά, το παιχνίδι της αντίδρασης, έριχναν κρύο νερό στις φλόγες της εξέγερσης.

Όσο για τους τουρκοκύπριους ηγέτες της αριστεράς, τους ηγέτες της ίδιας της εξέγερσης, δεν είχαν τίποτε να προσφέρουν που να ανταποκρίνεται στις απαιτήσεις της στιγμής. Αφού περιόρισαν τους στόχους της εξέγερσης στη λύση του κυπριακού μέσα από την αποδοχή του σχεδίου Ανάν, βρέθηκαν ξαφνικά την ώρα της εξέγερσης πίσω από τα γεγονότα, πίσω από τις διαθέσεις και τις δυνατότητες των μαζών. Μια και δεν έμπαινε γι' αυτούς ζήτημα εξουσίας, το συλλαλητήριο έμενε χωρίς αντικείμενο από τη στιγμή που ο Ντενιτάς έλεγε όχι. Το πλήθος αυθόρμητα φώναζε «Ντενιτάς παραιτήσου» αλλά οι ηγέτες των κομμάτων της αριστεράς δεν τόλμησαν να ηγηθούν αυτής της προσπάθειας και να βάλουν τέρμα στην πολύχρονη δυναστεία-του.

Η λογική της κατάστασης στην τουρκοκυπριακή κοινότητα που δεν μπόρεσε να συλλάβει η ηγεσία της κυπριακής αριστεράς, ελληνοκυπριακής και τουρκοκυπριακής, δεν πέρασε απαρατήρητη από το τουρικό κατεστημένο και τον Ντενιτάς. Το άνοιγμα των οδοφραγμάτων δυο μήνες μετά το συλλαλητήριο δεν είναι μόνο αποτέλεσμα πιέσεων πάνω στον Ερντογάν από την Ευρωπαϊκή Ένωση: χωρίς την επικείμενη κατάρρευση του καθεστώτος στην τουρκοκυπριακή κοινότητα ούτε ο τουρικός στρατός ούτε ο Ντενιτάς θα επέτρεπαν κάτι τέτοιο. Το άνοιγμα των οδοφραγμάτων ήταν μια απελπισμένη προσπάθεια για να ξεφουσκώσει το κίνημα, για να ξαναπειστούν οι τουρκοκύπριοι πως οι έλληνες αποτελούσαν πραγματική απειλή, ότι οι έλληνες ήταν οι κακόπιστοι συνεταίροι στην αναζήτηση λύσης, ότι οι έλληνες ήταν αυτοί που παρεμπόδιζαν την ειρηνική συμβίωση και την ελεύθερη διακίνηση.

⁴ Αυτός ο αριθμός αναφέρεται στις περισσότερες αναφορές. Αν είναι ακριβής, αυτή η συγκέντρωση ίσως να αποτελεί μοναδικό φαινόμενο στην ιστορία της ανθρωπότητας σαν ποσοστό πληθυσμού. Είναι δύσκολο να δεκτεί κανείς αυτούς τους αριθμούς, αλλά δεν υπάρχει αξιόπιστη μαρτυρία για την αμφισβήτησή-του.

Κρίνοντας από την αντίδραση του επίσημου κυπριακού κράτους, αλλά και σχεδόν όλων των ελληνοκυπρίων πολιτικών ηγετών, οι υπολογισμοί του Ντενκτάς δεν ήταν λανθασμένοι. Επικράτησε σύγχυση και ήταν φανερό πως αν δεν ήταν απροετοίμαστοι για μια τέτοια εξέλιξη θα εύρισκαν τρόπο να εμποδίσουν οι ίδιοι το άνοιγμα των οδοφραγμάτων. Αντιμετώπισαν το άνοιγμα σαν απειλή και, μη τολμώντας να απαγορεύσουν τη διέλευση, προσπάθησαν να απειλήσουν τον κόσμο με τον κίνδυνο της «έμμεσης αναγνώρισης του ψευδοκράτους» μέσω της επίδειξης διαβατηρίου⁵.

Αυτό που δεν πρόβλεψε όμως ο Ντενκτάς ήταν η αντίδραση των ελληνοκυπριακών μαζών. Δείχνοντας τη δέουσα περιφρόνηση στις τυπικές διαδικασίες της επίδειξης διαβατηρίων άρχισαν να περνούν μαζικά τα οδοφράγματα για να επισκεφτούν το κομμάτι της Κύπρου που αποτελούσε απαγορευμένη περιοχή για τριάντα χρόνια. Δυο κοινότητες που για περισσότερο από μισό αιώνα εκπαιδεύονταν να θεωρούν η μια την άλλη βάρβαρους και δολοφόνους έσμιγαν ξαφνικά χωρίς ίχνος φόβου, χωρίς κανένα επεισόδιο βίας, χωρίς καμιά διάθεση αντιπαράθεσης. Ελληνοκύπριοι και τουρκοκύπριοι αγκαλιάζονταν και αντάλλασσαν την επιθυμία-τους να ζήσουν ξανά μαζί, να ζήσουν σε ειρήνη και να ξεχάσουν το ματοβαμμένο παρελθόν.

Όμως δεν είναι αριετή η κίνηση των μαζών. Χωρίς τη μετάφρασή-της σε πολιτική πράξη η κίνηση των μαζών έχει τους περιορισμούς-της. Την ώρα της εξέγερσης, οι μάζες αποτελούν την πραγματική εξουσία. Η κυβέρνηση είναι αδύναμη, δεν έχει τη δυνατότητα χρήσης των μέσων καταστολής. Η αστυνομία περιορίζεται στη διαχείριση της τροχαίας, ο στρατός παραμένει στα στρατόπεδα. Οποιαδήποτε διαταγή παραμένει ξεκρέμαστη αν δεν έχει τη σύμφωνη γνώμη των ηγετών της εξέγερσης. Όσο όμως η κυβέρνηση δεν ανατρέπεται, απλά περιμένει να κουρασθούν οι μάζες για να επανέλθει και να επιβάλει ξανά τη δική-της εξουσία, να ξαναστείλει τις μάζες στα σπίτια-τους.

Η κρίσιμη καμπή στην τουρκοκυπριακή εξέγερση ήταν η συμφωνία του Ντενκτάς με τον Μεχμέτ Αλή Ταλάτ να λύσουν τις διαφορές-τους στις εκλογές του επόμενου Δεκεμβρίου. Την στιγμή που οι μάζες έδιναν την εξουσία στο πιάτο για την αριστερά, ο Μεχμέτ Αλή Ταλάτ έβαζε την εξέγερση στο ψυγείο και μετάφερε τη μάχη στο γήπεδο του αντιπάλου, στις κοινοβουλευτικές διαδικασίες ενός καθεστώτος που δεν αναγνώριζε κανείς, που δεν αναγνώριζε πια ούτε η τουρκοκυπριακή κοινότητα. Από εκείνη τη στιγμή το πρόβλημα ήταν πόσο θα άντεχε η τουρκοκυπριακή εξέγερση απέναντι στον Ντενκτάς, τον τουρκοικό στρατό, την προδοσία-της από την ελληνοκυπριακή αριστερά, το ξεπούλημά-της από την ίδια την ηγεσία-της. Το στοίχημα ήταν αν θα άντεχε τόσο ώστε νέα γεγονότα να αναζωπυρώσουν τις φλόγες-της και να την ξαναφέρουν στο κατώφλι της εξουσίας.

Η τουρκοκυπριακή κινητοποίηση των μαζών άντεξε μέχρι το δημοψήφισμα της 24^{ης} του Απριλίου του 2004. Το τουρκοκυπριακό «να» στο σχέδιο Ανάν δεν είναι τίποτε άλλο από μεγαλειώδες επιστέγασμα της τουρκοκυπριακής εξέγερσης. Το ελληνοκυπριακό «όχι» ήταν το *coup de grace*, η χαριστική βολή για μια εξέγερση που επένδυσε στη φιλία ελληνοκυπρίων και τουρκοκυπρίων, που περίμενε την ανταπόκριση των ελληνοκυπρίων στο απλωμένο χέρι-της. Η μεγάλη ευθύνη της ηγεσίας της ελληνοκυπριακής αριστεράς δεν βρίσκεται μόνο στο ότι στέρησε στους ελληνοκύπριους την ελπίδα να γυρίσουν στα σπίτια-τους, δεν βρίσκεται μόνο στο ότι πόρτες για ελληνική παρουσία στο βορρά: βρίσκεται κύρια γιατί γύρισε την πλάτη σε μια εξέγερση που μπορούσε να σπάσει τις εθνικές προκαταλήψεις και να οριοθετήσει μια νέα πορεία για το μέλλον. Βρίσκεται στο ότι προτίμησε να κρύβεται πίσω από πραγματικές ή φανταστικές αδυναμίες στο σχέδιο Ανάν αντί να κατεβεί στους δρόμους, να πιάσει το χέρι της τουρκοκυπριακής εξέγερσης και να προχωρήσει μαζί-της στο μέλλον.

Τέλος, δυο λόγια για τη μεθοδολογία και την προσέγγισή-μας στο γραψίμο αυτού του βιβλίου. Θεωρήσαμε πως κυρίαρχη δύναμη πίσω από την ανέλιξη των γεγονότων στην Κύπρο στην περίοδο όπου αναφερόμαστε είναι η κίνηση των τουρκοκυπριακών μαζών. Αυτό δεν μας κάμνει να υποτιμούμε τη σημασία επιμέρους γεγονότων και διπλωματικών διαδικασιών που σημάδεψαν αυτή την περίοδο. Οι ενδοκυπριακές συνομιλίες, οι διαπραγματεύσεις γύρω από το σχέδιο Ανάν, οι πολιτικές συζητήσεις και ανακατατάξεις έπαιξαν αναμφισβήτητα σημαντικό ρόλο στην πορεία των εξελίξεων. Όλα αυτά όμως έχουν περιγραφεί σε υπερβάλλουσα έκταση από άλλους, πολύ καλύτερα από ότι εμείς θα μπορούσαμε να το κάμουμε. Αν διεκδικούμε κάτι σαν δική-μας προσφορά, είναι μια προσέγγιση διαφορετική, μια προσέγγιση που θεωρούμε πως προσφέρει μια πιο ουσιαστική

⁵ Σημαντικό ρόλο στις παραπάνω εξελίξεις έπαιξε η δήλωση το τότε γενικού εισαγγελέα Αλέκου Μαρκίδη ότι οι πολίτες δεν αναγνωρίζουν κράτη, αφαιρώντας έτσι τη ρετσινιά της προδοσίας από όσους έδειχναν το διαβατήριό-τους για να περάσουν από το οδόφραγμα. Παραδόξως, η στάση του Αλέκου Μαρκίδη ήταν αυτή που διατήρησε την έννοια της μη-αναγνώρισης της ΤΔΒΚ. (βλ. Ο. Δημητρίου "To cross or not to cross")

ερμηνεία των γεγονότων, μια προσέγγιση που μπορεί να ανοίξει δρόμους για τη δράση της αριστεράς για το μέλλον.

1 Τα τελευταία δάκρυα

Το κυπριακό πρόβλημα αποτελεί μέρος της καθημερινότητας των ανθρώπων του νησιού για ολόκληρη τη ζωή τους. Αυτό είναι αλήθεια όχι μόνο για τη δική-μας γενιά μα για πολλές γενιές που γεννήθηκαν, έζησαν και πέθαναν συζητώντας για την Ένωση, για την ελληνικότητα της Κύπρου, για τη θέση των τουρκοκυπρίων στην κυπριακή κοινωνία. Κατά καιρούς αυτή η συζήτηση έφτανε στη σύγκρουση. Πότε ανάμεσα σε ελληνοκύπριους και τουρκοκύπριους, πότε ανάμεσα στους ελληνοκύπριους και τους βρετανούς, πότε ανάμεσα σε αριστερούς και εθνικιστές, πότε ανάμεσα σε ενδοτικούς και απορριπτικούς.

Παρά την μακρόχρονη ύπαρξη του προβλήματος, πολύ λίγα γνωρίζουμε για την πραγματική φύση-του, πολύ λίγα έχουν αφήσει οι πολιτικές σιοπιμότητες και οι εθνικιστικές κορώνες να περάσουν σε κοινή γνώση του κυπριακού λαού για το θέμα. Τα λιγοστά κείμενα που καταπιάνονται με το θέμα σοβαρά είναι περιθωριοποιημένα από την απροθυμία να συζητηθούν τέτοια θέματα που απειλούν τη φτηνιάρικη κοσμοθεωρία του κυπριακού πολιτικού λόγου. Έτσι, ποτέ δεν συζητήθηκε το γιατί η Ένωση υπήρξε το κύριο σύνθημα της ελληνοκυπριακής κοινότητας γιατί αυτό θα απειλούσε την εύκολη ερμηνεία του «προαιώνιου πόθου». Ούτε και συζητήθηκε ποτέ στα σοβαρά το γιατί οι έλληνες της Κύπρου έπρεπε σώνει και καλά να κυβερνούνται από την Αθήνα, γιατί θάπρεπε η κυπριακή ανεξαρτησία να θεωρείται εθνική προδοσία μέχρι και την ημέρα της τούρκικης εισβολής που έβαλε τέρμα στα ονειροπολήματα των κάθε λογής εθνικιστών.

Απαντήσεις σ' αυτά τα ερωτήματα σφαλώς δεν μπορούν να δοθούν εδώ. Ωστόσο θεωρούμε απαραίτητο να δώσουμε επιγραμματικά ένα σύντομο ιστορικό της πορείας του εθνικού θέματος στην Κύπρο για να έχουμε τη γενικότερη εικόνα όπου διαδραματίζονται τα γεγονότα που περιγράφονται σ' αυτό το βιβλίο. Χωρίς αυτή την εικόνα πολλές από τις επιλογές των ελληνοκυπρίων και των τουρκοκυπρίων φαίνονται ακατανόητες, πολλές από τις εμμονές των δυο κοινοτήτων δεν μπορούν να εξηγηθούν με αυστηρά ορθολογιστικούς όρους. Αν δεν έχουμε μια ιδέα για τη δημιουργία του μοντέρνου ελληνικού και του μοντέρνου τουρκοκυπριακού κράτους, η κατανόηση των επιλογών των ελληνοκυπρίων και των τουρκοκυπρίων γίνεται σχεδόν αδύνατη.

Η σημερινή Ελλάδα χτίστηκε πάνω στα ερείπια της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Η ελληνική επανάσταση ξέσπασε στον απόηχο της γαλλικής επανάστασης και της αναταραχής που ακολούθησε σε ολόκληρη την Ευρώπη. Η δημιουργία εθνικών κρατών είναι φαινόμενο του σύγχρονου κόσμου, ένα φαινόμενο που βρίσκεται σε αρμονία με τη γέννηση του καπιταλισμού αλλά σε άμεση σύγκρουση με τις μεσαιωνικές αυτοκρατορίες που αποτελούνταν συνήθως από πολλές εθνότητες με διαφορετικές γλώσσες, θρησκείες και πολιτισμικές καταβολές. Στη Δυτική Ευρώπη η δημιουργία εθνικών κρατών στηρίχτηκε στην πετυχημένη καπιταλιστική ανάπτυξη που ακολούθησε και η εποχή των συγκρούσεων και των δεινών ήταν σχετικά σύντομη και το αποτέλεσμά-της αποφασιστικό⁶.

Αντίθετα, σε πιο καθυστερημένους χώρους όπως η Ελλάδα, ο καπιταλισμός δεν μπόρεσε να λύσει κανένα πρόβλημα και το εθνικό κράτος παρέμενε δέσμιο της φτώχειας και της εξάρτησης από τις μεγάλες δυνάμεις. Είναι χαρακτηριστικό το γεγονός ότι το ελληνικό κράτος, μετά από εφτά χρόνια επανάσταση που κηρύχτηκε

⁶ Αυτό δεν σημαίνει πως τα δεινά των απλών ανθρώπων στις χώρες της δύσης ήταν λίγα. Η ιστορία της επικράτησης του καπιταλισμού στη Γαλλία, τη Βρετανία ή την Γερμανία είναι μια ιστορία γραμμένη με αίμα και πόνο που κράτησε πολλές πολλές δεκαετίες, αν όχι αιώνες. Όμως, το αποτέλεσμα ήταν λίγο πολύ ξεκάθαρο και η επικράτηση της νέας τάξης πραγμάτων οδήγησε σε μια χωρίς προηγούμενο ανάπτυξη που δικαίωσε ηθικά την βία που τη γέννησε.

από τον Υψηλάντη στη Μολδοβλαχία, που στηρίχτηκε στα οράματα του Ρήγα για ένα πολυεθνικό κράτος που να περιλαμβάνει ολόκληρη τη Βαλκανική και τη Μικρασία, δεν ήταν τίποτε περισσότερο από μια μίζερη επικράτεια που περιλάμβανε μόνο την Πελοπόννησο και τη Στερεά Ελλάδα. Η συντριπτική πλειοψηφία των ελλήνων της περιοχής βρισκόταν ακόμα έξω από την ελληνική κυριαρχία. Ακόμα κι αυτό το μικρό κρατίδιο δεν είχε δική-του κυβέρνηση: οι μεγάλες δυνάμεις του επέβαλαν το βασιλιά Όθωνα, την εποχή που ο υπόλοιπος κόσμος είχε πάρει την πορεία της απαλλαγής από τον αναχρονισμό της Βασιλικής διακυβέρνησης.

Αυτή η κατάσταση ήταν φυσικό να οδηγήσει σε προβληματισμούς και όνειρα για το μέλλον. Οι έλληνες που βρισκόνταν έξω από την ελεύθερη Ελλάδα ήταν, σε αντιδιαστολή μ' αυτούς που ζούσαν μέσα σ' αυτή, σκλάβοι που περίμεναν την ώρα της απελευθέρωσης. Όσο κι αν η κατάσταση μέσα στο ελληνικό κράτος δεν ήταν τέλεια, πρόσφερε τουλάχιστον την υπόσχεση της απαλλαγής από τη ξένη διακυβέρνηση, πρόσφερε την υπόσχεση της συμμετοχής στον καθορισμό της μοίρας-τους. Οι έλληνες που ζούσαν έξω από το ελληνικό κράτος δεν ήταν μειονότητες, ήταν σκλάβοι που δεν είχαν ακόμα απελευθερωθεί, ήταν η αλύτρωτη Ελλάδα. Αυτοί οι σκλάβοι πρόσβλεπαν στο ελληνικό κράτος για βοήθεια, πρόσβλεπαν στη μέρα που θα μπορούσαν να ενωθούν μαζί-του και ν' αποτελέσουν μέρος των ελεύθερων ελλήνων.

Το ελληνικό κράτος ποτέ δεν είχε συγκεκριμένη πολιτική στο θέμα. Άλλωστε, την πολιτική-του καθόριζαν οι ξένες δυνάμεις που το χρησιμοποιούσαν σαν πύρι στη σκιαιά της παγκόσμιας διπλωματίας. Οι επιθυμίες και τα συμφέροντα των ελλήνων, ελεύθερων και μη, πολύ λίγη σημασία είχαν. Πρόσφεραν όμως δυνατότητες εκμετάλλευσης από την εκάστοτε κυβέρνηση που είχε εύκολη λύση το όραμα της απελευθέρωσης των σκλαβωμένων ελλήνων σαν τροφή για τους πεινασμένους υπηκόους-της.

Υπήρχε όμως ένα πρόβλημα. Ως πού έφτανε η απελευθερωμένη Ελλάδα; Τι ήταν αυτό που έκανε τη Θεσσαλία περισσότερο ελληνική από την Αλβανία; Τι ήταν αυτό που έκανε τη Σμύρνη λιγότερο ελληνική από τη Μακεδονία; Οι ελληνικοί πληθυσμοί βρισκόνταν διεσπαρμένοι στα Βαλκάνια και τη Μικρασία, ανάμικτοι με σέρβικους, βουλγάρικους, αλβανικούς και τούρκικους πληθυσμούς – για να μην προσθέσουμε κι άλλες εθνότητες όπως τους εβραίους, τους Πομάκους, τους τσιγγάνους. Μέσα στην Οθωμανική αυτοκρατορία όλοι αυτοί οι πληθυσμοί ζούσαν πλάι πλάι, είτε σε μικτά χωριά και πόλεις όπου είχαν η κάθε μια τον τομέα-της, είτε σε αμιγή χωριά το ένα δίπλα στο άλλο με τις συνεργασίες-τους και τις συγκρούσεις-τους, τις χαρές και τις λύπες-τους. Δεν υπήρχε καμιά ξεκάθαρη γραμμή που να χωρίζει αντικειμενικά τις ελληνικές περιοχές από τις περιοχές των άλλων εθνотήτων. Έννοιες όπως πλειοψηφίες και μειοψηφίες δεν μπορούσαν να έχουν παρά μαθηματική μόνο σημασία, δεν μπορούσαν να καθορίσουν σύνορα. Ακόμα χειρότερα, οι αναλογίες πληθυσμών δεν ήταν και πολύ σταθερές αυτή την περίοδο, άλλαζαν μέσα από τις βίαιες μετακινήσεις που προκαλούσαν οι εθνικές συγκρούσεις της εποχής.

Το όραμα του Ρήγα για ένα πολυεθνικό κράτος⁷ που να περιλαμβάνει όλες τις εθνότητες της περιοχής έδινε κάποια λύση. Αυτό το όραμα όμως δεν έγινε ποτέ πραγματικότητα. Από την πρώτη στιγμή⁸ η ελληνική επανάσταση ήταν εθνικά καθαρή. Το εθνικό ξεκαθάρισμα άρχισε να υλοποιείται από τα πρώτα της βήματα με κυρίαρχο παράδειγμα την άλωση της Τριπολιτσάς. Η πρώτη μεγάλη επιτυχία της επανάστασης, συνοδεύτηκε με θηριωδίες σε βάρος του μη-ελληνικού στοιχείου της πόλης (τούρκους, Αλβανούς και εβραίους), κάτι που δεν άφηνε περιθώρια για ελπίδα αρμονίας ανάμεσα στις διάφορες εθνότητες της περιοχής.

Τα σύνορα της Ελλάδας δεν έμελλε να καθοριστούν με τη λογική της ανάλυσης. Έμελλε να καθοριστούν από το αποτέλεσμα εξεγέρσεων, πολέμων και, πάνω απ' όλα, από τη διπλωματία των Μεγάλων Δυνάμεων στην εξέλιξη της κατάρρευσης της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Από τα πρώτα χρόνια μετά τη δημιουργία του ελληνικού κράτους το 1830 οι «αλύτρωτικοί πόλεμοι» στη Θεσσαλία, την Ήπειρο, τη Μακεδονία, τη Χαλκιδική και αλλού συντηρούσαν τις εχθρικές σχέσεις ανάμεσα στην Ελλάδα και τους Οθωμανούς.

Το 1864 τα νησιά του Ιονίου ενώνονται με την Ελλάδα. Αυτό αποτελούσε την πρώτη επέκταση του ελληνικού κράτους και έγινε χωρίς εξεγέρσεις ή πολέμους αλλά μέσα από διπλωματικές κινήσεις των μεγάλων δυνάμεων στις

⁷ Φυσικά το «πολυεθνικό κράτος» πρόβλεπε σαν επίσημη γλώσσα την ελληνική, κάτι που ο Ρήγας θεωρούσε φυσιολογικό και όχι ανταγωνιστικό προς τις άλλες εθνότητες.

⁸ Για την ακρίβεια αυτό μπορεί να λεχτεί μόνο μετά την αποτυχία της εξέγερσης στη Μολδοβλαχία. Η κήρυξη της επανάστασης εκεί από τον Αλέξανδρο Υψηλάντη μπορεί να θεωρηθεί και η τελευταία έκφραση της πολυεθνικής φιλοσοφίας της επανάστασης. Η ήττα της οδήγησε στον περιορισμό της εξέγερσης στην Πελοπόννησο και τη Στερεά Ελλάδα, περιοχές με ξεκάθαρες ελληνικές πλειοψηφίες, και τη διαμόρφωσή της σε καθαρά εθνική επανάσταση.

οποίες η Ελλάδα πολύ λίγη συμμετοχή είχε. Η προσφορά των νησιών προς την Ελλάδα γινόταν με όρους που πολλοί θεωρούσαν εξευτελιστικούς. Αυτή η πρώτη επέκταση είχε το χαρακτηριστικό ότι δεν γινόταν σε βάρος της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας.

Το 1878, σαν αποτέλεσμα του Ρώσο-τουρικού πολέμου, η Ελλάδα αποκτά, σαν ανταμοιβή για τη «σοφή στάση-της» στον πόλεμο, τη Θεσσαλία με τη συνθήκη του Βερολίνου. Ωστόσο το ελληνικό κράτος ήταν πολύ αδύναμο, τόσο στρατιωτικά όσο και οικονομικά, για να πετύχει οποιαδήποτε επέκταση με τις δικές-του δυνάμεις. Αυτό φάνηκε πολύ σύντομα με το ρεζίλεμα της Ελλάδας στον «άτυχο πόλεμο» του 1897 όταν οι Οθωμανοί ανακατέλαβαν προσωρινά τη Θεσσαλία.

Στην ίδια περίοδο γίνονται επανειλημμένες εξεγέρσεις στην Κρήτη με στόχους που παραπαίουν ανάμεσα στην Ένωση και την αυτονομία μέσα στα πλαίσια της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Αυτές οι εξεγέρσεις πολύ λίγη βοήθεια παίρνουν από το ελληνικό κράτος και τα αποτελέσματά-τους είναι πάντα αμφίβολα. Διατηρούν όμως το στόχο της απελευθέρωσης και της ένωσης με την Ελλάδα και δημιουργούν αγωνιστές που θα πάρουν μέρος στους αλυτρωτικούς πολέμους σε πολλές περιοχές της Αυτοκρατορίας.

Η επόμενη επέκταση της Ελλάδας γίνεται μέσα από τους Βαλκανικούς πολέμους στην αρχή του 20^{ου} αιώνα. Ήδη από το 1904 η ελληνική κυβέρνηση άρχισε να οργανώνει αντάρτικες ομάδες στην περιοχή της Μακεδονίας με στόχο την ανάπτυξη της ελληνικής επιρροής στην περιοχή. Κύριος αντίπαλος αυτή την περίοδο ήταν αντίστοιχες βουλγαρικές ομάδες που δρούσαν για λογαριασμό του Εξαρχείου της Βουλγαρίας μετά την απόσπασή-του από τη δικαιοδοσία του Πατριαρχείου. Η αδυναμία των Οθωμανών να ελέγξουν τα πράγματα δημιουργούσε κενό που οι δυνάμεις της περιοχής προσπαθούσαν να εκμεταλλευτούν. Σέρβοι, βούλγαροι και έλληνες από τη μια συμμαχούσαν για να απελευθερώσουν τα Βαλκάνια από τον οθωμανικό ζυγό, ενώ από την άλλη πολεμούσαν ο ένας τον άλλο για να εξασφαλίσουν όσο γινόταν μεγαλύτερη έκταση για τα μελλοντικά σύνορά-τους.

Ανάλογα παιχνίδια παίζονταν και στην ευρύτερη πολιτική σκακιέρα. Οι μεγάλες δυνάμεις έβλεπαν την επερχόμενη κατάρρευση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, που την αποκαλούσαν «άρρωστο της Ευρώπης», με δέος και προσπαθούσαν να αποκτήσουν η κάθε μια όσο γινόταν ευρύτερες σφαιρές επιρροής για τον εαυτό-της. Η Γαλλία και η Αγγλία ενθάρρυναν σ' αυτό το παιχνίδι την Ελλάδα στην προσπάθειά-τους να εμποδίσουν την επέκταση της Ρωσίας και των πιθανών συμμάχων-της στα παράλια της Μεσογείου.

Αυτή είναι η περίοδος των «Μακεδονομάχων», του Παύλου Μελά και του Τέλου Άγρα. Τα αποτελέσματα αυτών των επιχειρήσεων είναι αμφίβολα και οι συγκρούσεις με τους βούλγαρους δεν φαίνεται να επέφεραν ουσιαστικές διαφοροποιήσεις στην ισορροπία δυνάμεων. Διατηρούσαν όμως το όνειρο για μια Μεγάλη Ελλάδα και στρατολογούσαν μαχητές για αυτό το στόχο από πολλές περιοχές με ελληνικούς πληθυσμούς όπως η Κρήτη και η Κύπρος. Το τέλος αυτής της περιόδου ήλθε με την επανάσταση των Νεότουρκων το 1908, που υποσχέθηκαν ισότιμη αντιμετώπιση όλων των εθνοτήτων που βρισκόνταν στην επικράτεια της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Φυσικά οι συγκρούσεις ανάμεσα στους έλληνες και τους βούλγαρους δεν σταμάτησαν, αλλά η έντασή-τους μειώθηκε.

Η επανάσταση των Νεότουρκων ήταν αποτέλεσμα των αδιεξόδων της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας που βρισκόταν σε προχωρημένη κατάσταση σήψης. Φιλελεύθεροι διανοούμενοι, μουσουλμάνοι και μη, που πρόσβλεπαν σε δυτικού τύπου ατομικές ελευθερίες και ισότητα των εθνοτήτων για τη θεραπεία των αναταραχών μέσα στην Αυτοκρατορία, αλλά και τούρκοι εθνικιστές που ήθελαν να δυναμώσουν το τουρικό εθνικό αίσθημα για να καταπνίξουν τις εξεγέρσεις, στήριξαν το κίνημα των στρατιωτικών που τον Ιούνιο του 1908 κατέλαβαν τη Θεσσαλονίκη και επέβαλαν καταστατικές και καθεστωτικές αλλαγές και αργότερα αντικατέστησαν τον Σουλτάνο.

Ανάμεσα στις αλλαγές που επέφεραν οι Νεότουρκοι ήταν η διακηρυγμένη θέση-τους για ισότητα των εθνοτήτων της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας που οδήγησε σε ελπίδες για καλύτερες συνθήκες και μείωσε σημαντικά την ένταση. Ωστόσο, σύντομα αυτές οι ελπίδες αποδείχτηκαν υπερβολικές. Τα αποτελέσματα της επανάστασης των Νεότουρκων ήταν πολύ πιο πενιχρά από ό,τι αναμενόταν και η αντιμετώπιση των εθνοτήτων στην πράξη αποδείχτηκε πιο σκληρή από την αντιμετώπιση από το προηγούμενο καθεστώς.

Τον Σεπτέμβριο του 1912 οι τρεις «συμμαχικές δυνάμεις» στα Βαλκάνια, η Σερβία, η Βουλγαρία και η Ελλάδα, έδωσαν στον Σουλτάνο τελεσίγραφο σε σχέση με τα δικαιώματα των χριστιανικών πληθυσμών στην Οθωμανική Αυτοκρατορία. Η απόρριψη του τελεσιγράφου σήμανε και την έναρξη πολεμικών επιχειρήσεων από τις τρεις χώρες. Ο ελληνικός στρατός πολύ γρήγορα κατάλαβε την Ελασσόνα, την Κοζάνη και τα Γρεβενά και η

κατάρρευση του οθωμανικού στρατού στην περιοχή μετέτρεψε τις επιχειρήσεις σε αγώνα δρόμου ανάμεσα στους συμμάχους για την κατάληψη της Θεσσαλονίκης. Στις 27 του Οχτώβρη ο ελληνικός στρατός μπήκε στη Θεσσαλονίκη. Ακολούθησε η κατάληψη της Φλώρινας, της Καστοριάς και της Κορυτσάς και αμέσως μετά της Πρέβεζας. Ο βαρύς χειμώνας και τα οχυρωματικά έργα που είχαν σχεδιάσει οι γερμανοί καθυστέρησαν την κατάληψη των Ιωαννίνων μέχρι τις 22 του Φεβράρη του 1913.

Παράλληλα με τις επιχειρήσεις στη στεριά, το ελληνικό ναυτικό κέρδισε δυο σημαντικές ναυμαχίες: τη ναυμαχία της «Ελλης» στις 3 του Δεκέμβρη το 1912 και της Λήμνου στις 5 του Γενάρη του 1913. Τα νησιά Λήμνος, Θάσος, Σαμοθράκη, Άησ Στράτης, Ψαρά, Ίμβρος και Τένεδος καταλήφθηκαν τον Οχτώβρη του 1912 και αργότερα η Μυτιλήνη και η Χίος. Τέλος η Σάμος, που ήταν ήδη αυτόνομη περιοχή, κήρυξε την ένωση με την Ελλάδα.

Το ελληνικό κράτος δεν άργησε να προχωρήσει σε εκτεταμένο εξελληνισμό των περιοχών που κατάλαβε. Τούρκικα, αλβανικά, σέρβικα και βουλγάρικα ονόματα αντικαταστάθηκαν με ελληνικά, κυρίως επαναφέροντας παλιές-τους ονομασίες. Στη Θεσσαλονίκη με προσφορές του ελληνικού δημοσίου κατεδαφίστηκαν σχεδόν όλοι οι μιναρέδες της πόλης. Η ελληνική γλώσσα έγινε η μόνη αποδεκτή γλώσσα της περιοχής. Το «εθνικό ξεκαθάρισμα» ήταν απαραίτητο μέτρο για την προστασία της επικράτειάς-της από τις βλέψεις τόσο των «εχθρών» της Ελλάδας, της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, όσο και των «συμμάχων»-της, των Σέρβων και των Βούλγαρων. Μπροστά στις επιδιώξεις της ελληνικής κυβέρνησης και των συμμαχικών μεγάλων δυνάμεων, τα δεινά και τα δάκρυα των πληθυσμών της περιοχής έπαιζαν δεύτερη θέση.

Η αποχώρηση των Οθωμανών από τα Βαλκάνια οδήγησε σε έντονη διαμάχη για τη χάραξη των συνόρων ανάμεσα στην Βουλγαρία, την Σερβία και την Ελλάδα. Την 1 του Ιούνη του 1913 υπογράφηκε στη Θεσσαλονίκη συμφωνία ανάμεσα στη Σερβία και την Ελλάδα που καθόριζε τα σύνορά-τους στη σημερινή-τους θέση περίπου, στη βάση λίγο πολύ των τετελεσμένων των στρατιωτικών επιχειρήσεων. Για τη Βουλγαρία πρόβλεπε τον καθορισμό-τους «μέσω διπλωματίας». Σε περίπτωση που η Βουλγαρία δεν δεχόταν τη διευθέτηση, οι δυο χώρες θα δρούσαν συντονισμένα.

Η συμφωνία έριξε λάδι στη φωτιά και η Βουλγαρία εξαπέλυσε επίθεση ενάντια στις ελληνικές και τις σέρβικες δυνάμεις το τέλος του Ιούνη. Παράλληλα, η Ελλάδα ζήτησε αποχώρηση του βουλγάρικου αποσπάσματος από τη Θεσσαλονίκη και ακολούθησαν συγκρούσεις στην πόλη που τέλειωσαν με την σύλληψη του αποσπάσματος. Στο μέτωπο οι ελληνικές δυνάμεις κατέλαβαν το Κιλκίς, τη Δράμα και τις Σέρρες ενώ δυνάμεις του ελληνικού ναυτικού κατάλαβαν την Καβάλα και προχώρησαν μέχρι στη δυτική Θράκη. Στις 18 του Ιούλη συμφωνήθηκε εκχειρία ενώ οι τελικές συμφωνίες υπογράφηκαν με τη συνθήκη του Βουκουρεστίου.

Αυτή την περίοδο ολοκληρώθηκε και η ένωση της Κρήτης με την Ελλάδα. Οι εξεγέρσεις των κρητικών επανειλημμένα αμφισβήτησαν την Οθωμανική κυριαρχία. Η πιο γνωστή είναι ίσως η επανάσταση του 1866 που οι κρητικοί κατάλαβαν σχεδόν όλο το νησί με τους Οθωμανούς να περιορίζονται στις οχυρωμένες πόλεις. Σ' αυτή την εξέγερση το κορυφαίο γεγονός ήταν η ανατίναξη της μονής στο Αρκαδι. Η εξέγερση τελικά καταπνίγηκε από τον Άαη Πασά που ανακατέλαβε το νησί. Ωστόσο η εξέγερση είχε σαν αποτέλεσμα να θεσπιστεί νέα νομοθεσία διακυβέρνησης που έδινε ισότιμη τοπική διοίκηση στους κατοίκους.

Μια δεύτερη εξέγερση το 1878, και με τη βοήθεια της παρέμβασης των Βρετανών, έφερε μια νέα συμφωνία που έδινε στην Κρήτη ημί-ανεξάρτητο καθεστώς. Η διοίκηση σύμφωνα με τη συμφωνία περνούσε στα χέρια Οθωμανού διοικητή που έπρεπε να είναι χριστιανός. Ωστόσο αυτή η περίοδος σηματοδεύτηκε από μεγάλη ένταση ανάμεσα στους Φιλελεύθερους και τους Συντηρητικούς με αποτέλεσμα να δημιουργηθεί αστάθεια στην κατάσταση.

Μια νέα εξέγερση το 1889 οδήγησε στην κατάρρευση της συμφωνίας και με την παρέμβαση του σουλτάνου η συμφωνία παραμερίστηκε. Ωστόσο μέχρι το 1895-96 οι Οθωμανικές δυνάμεις έχασαν τον έλεγχο του μεγαλύτερου μέρους της Κρήτης και το 1897 οι μεγάλες δυνάμεις έθεσαν την Κρήτη κάτω από τον έλεγχο των «τεσσάρων ναύαρχων». Τον Σεπτέμβρη του 1898 οι μουσουλμάνοι της Κρήτης εξεγέρθηκαν στο Ηράκλειο, όμως οι μεγάλες δυνάμεις κατάπνιξαν την εξέγερση. Τον Δεκέμβρη του 1898 η Κρήτη κηρύχτηκε αυτόνομη περιοχή.

Η κατάσταση παρέμεινε αναλλοίωτη μέχρι το 1913 που στον απόηχο των επιτυχιών του ελληνικού στρατού στους Βαλκανικούς πολέμους η Κρήτη κηρύσσει την Ένωση με την Ελλάδα και η ελληνική σημαία υψώνεται στα Χανιά στην παρουσία του Βενιζέλου και του Πρίγκιπα Κωνσταντίνου.

Στην πραγματικότητα οι μουσουλμάνοι της Κρήτης από την περίοδο 1896-1898 περιορίστηκαν στις τέσσερις μεγάλες πόλεις. Σε ολόκληρη την Κρήτη υπήρξε σημαντικό «εθνικό ξεκαθάρισμα». Με το τέλος της Οθωμανικής διοίκησης περισσότεροι από τους μισούς μουσουλμάνους κατοίκους της Κρήτης έφυγαν. Ο μουσουλμανικός πληθυσμός που έφτανε σχεδόν το 30% μειώθηκε σε μόλις κάτι περισσότερο από το 10%. Η μετανάστευση των μουσουλμάνων της Κρήτης συνεχίστηκε μέχρι το 1922 που με τη συμφωνία ανταλλαγής πληθυσμών τέλειωσε και η μουσουλμανική παρουσία στο νησί.

Οι μουσουλμάνοι της Κρήτης δεν αποτελούσαν ξένη παρουσία στο νησί. Ζούσαν ανάμικτα με τους Έλληνες και είχαν πολλές κοινές παραδόσεις και κοινή νοοτροπία μαζί-τους. Παράλληλα με τις συγκρούσεις και τα μίσση που επέβαλλε η εξέλιξη στη σύγκρουση της Ελλάδας με την Οθωμανική Αυτοκρατορία, ζούσαν την κοινή-τους ζωή όπως όλοι οι άλλοι λαοί της περιοχής. Όταν έφυγαν για την Τουρκία πήραν μαζί-τους τις δικές-τους κρητικές συνήθειες, τη δική-τους κρητική διάλεκτο με τις άπειρες ελληνικές επιρροές. Ακόμα και σήμερα υπάρχουν πολλοί που δεν ξεχνούν την κρητική καταγωγή-τους.

Η επόμενη μεγάλη επέκταση της Ελλάδας φαινόταν να γίνεται το 1919 με τη Συνθήκη των Σεβρών. Στο τέλος του πρώτου παγκόσμιου πολέμου η Τουρκία βρέθηκε με το μέρος των ηττημένων. Ο σύμμαχοι επέβαλαν στην Τουρκία τη Συνθήκη που περιλάμβανε σημαντικές ανακατατάξεις στην περιοχή. Τα Δωδεκάνησα πέρασαν στην επικράτεια της Ιταλίας. Στην Ελλάδα, που ούτε καν πήρε μέρος στις συνομιλίες στις Σέβρες, δόθηκαν τα νησιά του Αιγαίου και η Θράκη μέχρι τα πρόθυρα της Κωνσταντινούπολης. Της δόθηκε επίσης η εποπτεία μιας μεγάλης περιοχής της Μικράς Ασίας γύρω από τη Σμύρνη που το τελικό καθεστώς-της θα αποφασιζόταν σε δυο χρόνια με δημοψήφισμα. Στις 15 του Μάη του 1919 η Ελλάδα με την προτροπή της Βρετανίας αποβίβασε στρατό στην Μικρά Ασία και ανέλαβε τον έλεγχο της περιοχής.

Τη συνθηκολόγηση του Σουλτάνου δεν αναγνώρισαν ποτέ οι στρατιωτικοί στην Άγκυρα. Συσπειρωμένοι γύρω από τον Μουσταφά Κεμάλ προσανατολίστηκαν στην ανατροπή του Οθωμανικού καθεστώτος και σε ριζικές αλλαγές στην Τουρκία. Οι σύμμαχοι, σε μια προσπάθεια να εξαναγκάσουν τον Κεμάλ να αναγνωρίσει τις ρυθμίσεις των Σεβρών, ενθάρρυναν την Ελλάδα να διατάξει προέλαση του στρατού-της προς την Άγκυρα.

Παρά τις αρχικές-του επιτυχίες, ο ελληνικός στρατός σύντομα βρέθηκε σε εχθρικό έδαφος, χωρίς ελληνικούς πληθυσμούς και με ελλιπή υποστήριξη και προμήθειες. Καθλώθηκε από τις δυνάμεις του Κεμάλ που πέρασαν στην αντεπίθεση στις 13 Αυγούστου του 1922. Στο διπλωματικό επίπεδο, οι σύμμαχοι είχαν ήδη ειδοποιήσει από τον Μάρτη την Ελλάδα και τον Κεμάλ ότι αποφάσισαν την εκκένωση της Μικράς Ασίας από τον ελληνικό στρατό και την αποχώρηση της Ελλάδας από την Ανατολική Θράκη.

Την κατάρρευση του ελληνικού μετώπου στην Μικρά Ασία ακολούθησαν το κάψιμο της Σμύρνης και το διώξιμο των ελληνικών πληθυσμών της περιοχής. Το εθνικό ξεκαθάρισμα ολοκληρώθηκε με τη συμφωνία Βενιζέλου-Κεμάλ για την ανταλλαγή πληθυσμών που οδήγησε στη μετακίνηση ενάμιση εκατομμυρίου ελλήνων της Μικρασίας και περισσότερο από μισό εκατομμύριο τούρκων από την Ελλάδα. Αυτή η μαζική προσφυγοποίηση αποτέλεσε το κορυφαίο γεγονός στην πορεία της δημιουργίας δυο εθνικών κρατών: της Ελλάδας και της Τουρκίας. Η πολυεθνική μορφή της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας πήρε τέλος με την ανταλλαγή πληθυσμών δίνοντας τη θέση-της στα δυο κράτη.

Η απεμπλοκή των ελληνικών και των τουρκικών πληθυσμών, που συντελέστηκε με κόστος τη δυστυχία δυο εκατομμυρίων προσφύγων, είχε τις εξαιρέσεις-της. Σύμφωνα με τη Συνθήκη της Λοζάννης, εξαιρέθηκαν από την ανταλλαγή πληθυσμών η Δυτική Θράκη και η Κωνσταντινούπολη. Στη Δυτική Θράκη παρέμεινε σημαντικός τούρκικος πληθυσμός, που ζει εκεί μέχρι σήμερα, ενώ στην Κωνσταντινούπολη ο ελληνικός πληθυσμός κατάφερε να επιβιώσει μέχρι και το 1955 που αναγκάστηκε να αποχωρήσει μετά από βιαιοπραγίες που ακολούθησαν τα γεγονότα στην Κύπρο σε σχέση με την ΕΟΚΑ και τον αγώνα για την Ένωση με την Ελλάδα.

Από την απεμπλοκή των πληθυσμών γλίτωσε και η Κύπρος που βρισκόταν κάτω από τους Βρετανούς. Το 1872 ο Σουλτάνος ενοίκιασε την Κύπρο στους Βρετανούς που την μετέτρεψαν σε σημαντικό σταθμό για τη διοίκηση της Αυτοκρατορίας-τους. Το 1916, όταν η Τουρκία συντάχτηκε με την Γερμανία στον πρώτο παγκόσμιο πόλεμο, η Βρετανία ενσωμάτωσε την Κύπρο στη Βρετανική Αυτοκρατορία. Η ενσωμάτωση επικυρώθηκε από την συνθήκη

της Λοζάννης, όπου η Τουρκία αποποιήθηκε κάθε απαίτηση για το νησί. Η βρετανική διακυβέρνηση της Κύπρου προστάτεψε τους πληθυσμούς του νησιού από τις βίαιες μετατοπίσεις που γνώρισαν η Μικρασία και η Ελλάδα, τουλάχιστον για πολλά χρόνια.

Υπάρχει συνήθως μια ρομαντική άποψη για τις σχέσεις ανάμεσα στις δυο κοινότητες της Κύπρου. Σύμφωνα με αυτή, οι δυο κοινότητες ζούσαν αρμονικά μαζί, μέχρι που κάποια μέρα οι βρετανοί αποικιοκράτες, στο πλαίσιο της πολιτικής του *διαίρει και βασίλευε*, έσπειραν τα ζιζάνια της φυλετικής διαμάχης.

Σίγουρα υπάρχουν κάποια στοιχεία αλήθειας στην πιο πάνω θεώρηση. Είναι όμως πολύ μακριά από όλη την αλήθεια. Αυτό που δεν υπολογίζει είναι από τη μια τα πραγματικά αισθήματα της μιας κοινότητας απέναντι στην άλλη, και από την άλλη τη μακροχρόνη φύση της πορείας του διαχωρισμού.

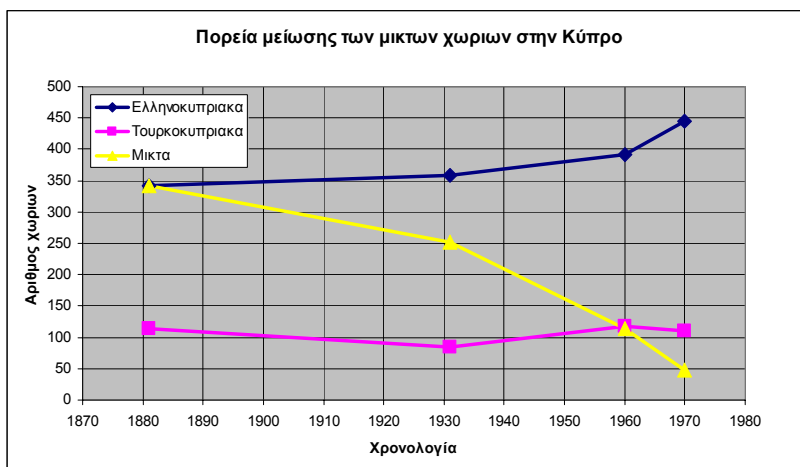
Είναι αλήθεια πως στη μεγάλη τους πλειοψηφία οι κύπριοι, έλληνες και τούρκοι, είχαν στενές σχέσεις με άτομα της άλλης κοινότητας. Υπήρχε ακόμα έντονη η τάση της οικονομικής ενοποίησης που έσπρωχνε τις δυο κοινότητες σε ολοένα και πιο στενές σχέσεις. Όμως η εκτίμηση και η φιλία περιοριζόταν ανάμεσα στα άτομα. Η καχυποψία απέναντι στην άλλη κοινότητα, και όσα από τα μέλη της δεν ήταν προσωπικά γνωστοί, ήταν ένα σημαντικό στοιχείο της συνείδησης των κοινοτήτων.

Ακόμα, παρά τον έντονο διασκορπισμό των ελληνικών και τουρκικών χωριών, είναι σημαντικό ότι τα περισσότερα χωριά ήταν καθαρά ελληνικά ή καθαρά τουρκικά. Κι αν δούμε ακόμα και τα μικτά χωριά ή τις πόλεις, οι δυο κοινότητες ζούσαν ουσιαστικά ξεχωριστά στις δικές-τους χωριστές συνοικίες. Εκεί που έσπαζε ο διαχωρισμός ήταν συνήθως στα εμπορικά κέντρα, τους εμπορικούς δρόμους, που στις περισσότερες περιπτώσεις βρίσκονταν στα σημεία επαφής των συνοικιών των δυο κοινοτήτων.

Για τη χρονική διάρκεια της πορείας του διαχωρισμού μπορούμε να πάρουμε μια ένδειξη από τους αριθμούς των μικτών χωριών που λιγοστεύουν συνέχεια σε όλη τη διάρκεια της αγγλοκρατίας, όπως και μετά. Ο πιο κάτω πίνακας δίνει αυτή την τάση:

	<u>1881</u>	<u>1931</u>	<u>1960</u>	<u>1970</u>
Ελληνοκυπριακά	342	358	392	444
Τουρκοκυπριακά	114	84	117	110
Μικτά	342	252	114	48
Σύνολο	798	694	623	602

Πίνακας 1: Πορεία μείωσης των μικτών χωριών στην Κύπρο⁹

Η ελάττωση των μικτών χωριών της Κύπρου αντανακλά σε μεγάλο βαθμό το βάθεμα της δυσπιστίας ανάμεσα στις δυο κοινότητες που είχε σαν αποτέλεσμα την εγκατάλειψη του χωριού από την κοινότητα που μειοψηφούσε. Μόνο τα πιο μεγάλα χωριά έμειναν μικτά. Αυτό που βλέπουμε είναι ένα εθνικό ξεκαθάρισμα και στην Κύπρο, που κάτω από την διοίκηση των Βρετανών έπαιρνε μια μακρόσυρτη μορφή.

⁹ Μ. Ατταλίδης *Cyprus – Nationalism and International Politics* σελ. 89

Η πρώτη σημαντική μείωση, που φαίνεται στις διαφορές από το 1880 ως το 1930, αντανακλά πραγματική μείωση του τουρκικού πληθυσμού. Αυτή η μείωση είχε σαν κύρια αιτία τη διαμόρφωση του τουρκικού κράτους με την επικράτηση του Ατατούρκ στη δεκαετία του 1920. Παρόλο που η Κύπρος δεν συμπεριλαμβανόταν στις περιοχές της ανταλλαγής πληθυσμών επηρεάστηκε μερικώς από την εξέλιξη των γεγονότων. Πολλοί τουρκοκύπριοι θέλησαν να ενταχτούν στο νεοσύστατο κράτος και μετανάστεψαν στην Τουρκία, ενώ ένας αριθμός ελλήνων της Μικρασίας προτίμησε να αναζητήσει τη μοίρα-του στην Κύπρο αντί στην Ελλάδα.

Έχουμε λοιπόν μείωση των μικτών χωριών, αλλά και μείωση των αμιγών τουρκοκυπριακών χωριών. Η ελαφρη αύξηση των αμιγών ελληνοκυπριακών χωριών φαίνεται να είναι αυτή την περίοδο αποτέλεσμα του «εξελληνισμού» μικτών χωριών με την αποχώρηση των τουρκοκυπρίων, είτε προς άλλα τουρκοκυπριακά χωριά είτε προς την Τουρκία. Αυτή την περίοδο δεν φαίνεται να υπάρχει ιδιαίτερη ένταση ανάμεσα στις δυο κοινότητες που να προκαλεί εθνικές μετακινήσεις. Η κινητήρια δύναμη αυτών των μετακινήσεων βρίσκεται στις ευρύτερες εξελίξεις που σχετίζονται με την πορεία της διαμόρφωσης του ελληνικού και του τουρκικού κράτους.

Μέχρι το 1960, τη χρονιά της εγκαθίδρυσης της Κυπριακής Δημοκρατίας, η τάση για μείωση των τουρκοκυπριακών χωριών εντάθηκε σημαντικά. Τα κύρια αίτια βρίσκονται φυσικά στη δραματική χειροτέρευση των σχέσεων των δυο κοινοτήτων στη διάρκεια του αγώνα της ΕΟΚΑ. Η βία ανάμεσα στις δυο κοινότητες αυτή την περίοδο πήρε ακραίες μορφές, με δολοφονίες και σφαγιασμούς που άφησαν ανεξίτηλα σημάδια στη συνείδηση των κατοίκων της Κύπρου. Την σύγκρουση υπέθαλπαν και οι Βρετανοί, που αναζητούσαν σύμμαχους στην τουρκοκυπριακή κοινότητα για να αντιμετωπίσουν την ΕΟΚΑ και τον αγώνα για την Ένωση.

Αυτή την περίοδο την μείωση των μικτών χωριών συνοδεύει αύξηση όχι μόνο των ελληνοκυπριακών αλλά και των τουρκοκυπριακών χωριών. Αυτό αντανακλά την αποχώρηση και ελληνοκυπριακών μειονοτήτων από μικτά χωριά με συνέπεια τον «εκτουρισμό»-τους.

Ακόμα πιο βίαιη και δραματική είναι η πορεία μέχρι το 1970. Οι διακοινοτικές συγκρούσεις του 1963-64 και αργότερα του 1967 δεν αφήνουν παρά μόνο ελάχιστα μικτά χωριά – και αυτά μόνο αν ήταν αρκετά μεγάλα για να διατηρούν μεγάλους θύλακες τουρκοκυπρίων που να μπορούν να προστατέψουν οι τουρκοκυπριακές παραστρατιωτικές δυνάμεις. Ο διαχωρισμός είχε πια ουσιαστικά ολοκληρωθεί στις συνειδήσεις των ανθρώπων και άρχιζε να αποκτά και εδαφική έκφραση.

Η Ζυρίχη ήταν μια απόπειρα διαμοιρασμού της εξουσίας στην Κύπρο ανάμεσα σε δυο κοινότητες που πια δεν εμπιστεύονταν η μια την άλλη. Ακόμα χειρότερα, έφερε στην εξουσία τις πιο ακραίες και εθνικιστικές δυνάμεις στις δυο κοινότητες. Ο Μακάριος και η ηγεσία της ΕΟΚΑ, που αποτελούσαν πια την ελληνοκυπριακή συμμετοχή στην κυπριακή κυβέρνηση, συνέχιζαν να ονειρεύονται την Ένωση και θεωρούσαν την Κυπριακή Δημοκρατία ένα προσωρινό και ανεπιθύμητο στάδιο σ' αυτή την πορεία. Από την πλευρά τους, ο Ντενιτάς και η ΤΜΤ ήταν πια πεπεισμένοι πως μόνο η διχοτόμηση θα μπορούσε να σώσει την τουρκοκυπριακή κοινότητα από τη βουλιμία των ελληνοκυπρίων. Η πορεία προς τις συγκρούσεις του 1963-64 ήταν αναπόφευκτη.

Η πορεία προς τη σύγκρουση τρεφόταν και από βαθύτερα, οικονομικά αίτια. Το 1963 οι τουρκοκύπριοι, που αποτελούσαν το 18% του πληθυσμού είχαν στα χέρια τους

*μόνο το 12% της γεωργίας
και μόνο το 11% των βιομηχανικών μονάδων
παρήγαν μόνο το 2% της προστιθέμενης αξία
πλήρωναν μόνο 2% του φόρου εισοδήματος
τους αναλογούσε 3% των εισαγωγών
και μόνο το 0.2% των εξαγωγών¹⁰*

Κανένα πολιτικό προνόμιο δεν θα μπορούσε να ισορροπήσει αυτή την ανισότητα. Η Ζυρίχη αναγνώριζε ουσιαστικά πως η τουρκοκυπριακή κοινότητα (και φυσικά αυτό σήμαινε κύρια η τουρκοκυπριακή αστική τάξη) είχε ανάγκη προστασίας και περιλάμβανε περιορισμούς στη λειτουργία της δημοκρατίας και της ανεξαρτησίας της Κύπρου. Καθόριζε στο σύνταγμα ελληνοκύπριο Πρόεδρο και τουρκοκύπριο Αντιπρόεδρο. Έδινε αυξημένα ποσοστά συμμετοχής των τουρκοκυπρίων στην κυβέρνηση, τη βουλή, την κυβερνητική υπηρεσία και τις ένοπλες δυνάμεις. Έδινε το δικαίωμα του βέτο στον τουρκοκύπριο Αντιπρόεδρο. Όριζε ακόμα «εγγυήτριες δυνάμεις»

¹⁰ Μ. Ατταλίδης *Cyprus – Nationalism and International Politics* σελ. 88

την Ελλάδα, την Τουρκία και τη Βρετανία. Όλα αυτά γιατί η φυσιολογική λειτουργία μιας δημοκρατίας οδηγούσε, σε συνθήκες έλλειψης εμπιστοσύνης ανάμεσα στις δυο κοινότητες, κατευθείαν στην επικράτηση των ελληνοκυπρίων και την υποτέλεια των τουρκοκυπρίων.

Με τον ίδιο τρόπο, από τη στιγμή που η ανάπτυξη του κυπριακού καπιταλισμού γινόταν στη βάση δυο ξεχωριστών αστικών τάξεων, η επιβολή της μιας πάνω στην άλλη ήταν αναπόφευκτη. Η φυσιολογική εξέλιξη του καπιταλιστικού ανταγωνισμού οδηγούσε στη σύγκρουση και την εξαφάνιση της μιας από τις δυο. Και η αστική τάξη που θα έχανε στο παιχνίδι ήταν φυσικά η πιο αδύνατη, η τουρκοκυπριακή. Δεν είναι λοιπόν παράξενο που οι τουρκοκύπριοι αστοί στράφηκαν προς τη διχοτόμηση για την προστασία-τους από τον ανταγωνισμό των ελληνοκυπρίων.

Αυτή την πραγματικότητα την είχε συνειδητοποιήσει ο Ντενκτάς, ο πολιτικός που καθόρισε τις τύχες της τουρκοκυπριακής κοινότητας για περισσότερο από μισό αιώνα. Σε μια συνέντευξή-του στα πρώτα χρόνια μετά την εισβολή ρωτήθηκε γιατί κρατεί απομονωμένους τους τουρκοκύπριους σαν μικρά ψάρια που φαίνονται μεγάλα σε μια μικρή λίμνη, γιατί δεν κάμνει το βήμα να τους αφήσει να μεγαλώσουν στα καθαρά νερά μιας μεγάλης θάλασσας. Αυτός απάντησε πως το πρόβλημα ήταν ότι αν έβγαιναν στη μεγάλη θάλασσα θα τους καταβρόχιζαν τα μεγαλύτερα ψάρια.

Το 1963-64 ήταν καθοριστικό για το διαχωρισμό των δυο κοινοτήτων. Με τις διακοινοτικές συγκρούσεις δημιουργήθηκαν οι τουρκοκυπριακοί θύλακες, με τη δική τους «κρατική» διακυβέρνηση, τις δικές τους ένοπλες δυνάμεις καταστολής. Για δέκα χρόνια οι τουρκοκύπριοι ζούσαν σ' ένα εφιαλτικό κόσμο όπου απειλούνταν από τους ελληνοκύπριους με εξόντωση και βρίσκονταν κάτω από την τυραννική καταπίεση του Ντενκτάς. Σ' αυτό το σκηνικό η καταπίεση του Ντενκτάς φαινόταν το μικρότερο κακό. Παρόλα αυτά, υπήρξαν ακόμα και τότε φωνές που καλούσαν για την εγκατάλειψη της χωριστικής πολιτικής και την ειρήνη. Φωνές που καταπνίγονταν με τη βία όπως την είδαμε στις δολοφονίες των Αϊχάν Χικμέτ και Αχμέτ Γκιουρκαν, των Μισιαούλη και Καβάζογλου.

Στην ελληνοκυπριακή κοινότητα η ύπαρξη του προβλήματος δεν ήταν τόσο άμεση. Με την άνοδο της Χούντας στην Ελλάδα το πρόβλημα που έπαιρνε προτεραιότητα δεν ήταν πια η σύγκρουση με τους τουρκοκύπριους αλλά η σύγκρουση με την ΕΟΚΑ β. Στο μυαλό των ελληνοκυπρίων το εθνικό πρόβλημα είχε ουσιαστικά λυθεί, το ερώτημα δεν ήταν πια αν οι ελληνοκύπριοι θα επικρατούσαν αλλά αν η Κύπρος θα εντασσόταν ή όχι στο Ελληνικό κράτος. Τυφλοί στη απόγνωση των τουρκοκυπρίων, οι ελληνοκύπριοι πολιτικοί δρούσαν σαν να ήταν θέμα χρόνου το πότε η τουρκοκυπριακή κοινότητα θα έπαυε να υπάρχει. Ακόμα και το ΑΚΕΛ, που, ιδιαίτερα μετά τον εμφύλιο πόλεμο, είχε επιφυλάξεις για τη Ελλάδα και υποστήριζε τη συνεργασία με τους τουρκοκύπριους, είχε στο καταστατικό-του σαν στόχο την Ένωση και υποστήριζε χωρίς όρους τον Μακάριο.

Το 1974 έβαλε τέλος στα ονειροπολήματα των ελληνοκυπρίων. Σε μια επανάληψη σε μικρή κλίμακα της μικρασιατικής καταστροφής, οι δυο κοινότητες του νησιού μεταφέρθηκαν η κάθε μια στη «δική της» περιοχή μέσα από τη βία της εισβολής. Οι ελληνοκύπριοι που ζούσαν στα βόρεια της γραμμής αντιπαράθεσης στην πλειοψηφία-τους εγκατέλειψαν την περιοχή για να γλιτώσουν τη ζωή τους από τον πόλεμο ενώ οι υπόλοιποι διώχτηκαν σε διάφορες φάσεις αργότερα από τον τουρκικό στρατό. Οι τουρκοκύπριοι που ζούσαν στο νότο μεταφέρθηκαν λίγους μήνες μετά την εισβολή, με τη συγκατάθεση του Μακαρίου, στο βορρά. Η «ανταλλαγή πληθυσμών» μπορεί να μην επικυρώθηκε με μια συνθήκη, όπως στην περίπτωση της Λοζάννης, αλλά ήταν εξίσου πραγματική και επώδυνη. Σχεδόν διακόσιες χιλιάδες ελληνοκύπριοι πρόσφυγες αναγκάστηκαν να αρχίσουν ξανά τη ζωή τους από το μηδέν, σχεδόν πενήντα χιλιάδες τουρκοκύπριοι έγιναν πρόσφυγες, οι περισσότεροι για δεύτερη ή τρίτη φορά.

Αυτή τη φορά όμως οι τελευταίοι πρόσβλεπαν σε μια νέα ζωή, απαλλαγμένη από την απειλή των ελληνοκυπρίων, μια ζωή με καλύτερες προοπτικές και καλύτερους όρους. Πόσο γελάστηκαν! Λίγα μόλις χρόνια μετά άρχισαν να συνειδητοποιούν πως μόνο για τους λίγους η ζωή ήταν καλύτερη. Άρχισαν να βλέπουν τη διαφθορά και τη μετριότητα να κυβερνά και να καθορίζει τις τύχες τους. Η δημιουργία της Τουρκικής Δημοκρατίας της Βόρειας Κύπρου δεν μπόρεσε να αλλάξει την κατάσταση. Μέρα με τη μέρα, χρόνο με το χρόνο η ανάγκη για μια νέα πορεία άρχισε να διαμορφώνει τις θεωρητικές θέσεις και τις οργανωτικές δομές που οδήγησαν στην εξέγερση του 2002 και την ανατροπή του Ντενκτάς.

Ο πόνος των ανθρώπων που προκάλεσε ο διαχωρισμός των ελλήνων και τούρκων της Κύπρου δεν ήταν παρά τα τελευταία δάκρυα μιας μακρόχρονης πορείας που άρχισε από τα χρόνια της ελληνικής επανάστασης το 1821 και διέγραψε την πορεία της μέσα από την κατάρρευση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και ακόμα μετέπειτα. Το

δράμα της περίπτωσης της Κύπρου είναι ότι αυτός ο διαχωρισμός δεν ήταν καθόλου αναπόφευκτος, δεν ήταν καθόλου ιστορικά καθορισμένος. Αποτελεί κατάλοιπο της ιστορικής συνείδησης των δυο λαών, είναι μια ετεροχρονισμένη διαδικασία στην εποχή που τα σύνορα καταρρέουν και οι λαοί αναμιγνύονται σε μια πρωτόγνωρη διακίνηση σ' ολόκληρο τον πλανήτη.

2 Το τέλος της ελπίδας

Το πραξικόπημα και η εισβολή επισφραγίζοντας την πορεία της εθνικής αντιπαράθεσης που είχε προηγηθεί άλλαζαν εντελώς τα δεδομένα για την μορφή λύσης που ήταν πια εφικτή. Ο πληθυσμός ήταν χωρισμένος πια σε δυο ζώνες με σχεδόν απόλυτη εθνική ομοιογένεια. Η Κύπρος δεν μπορούσε να επιστρέψει πίσω αλλά ούτε και φαινόταν ποιος ήταν ο δρόμος μπροστά. Δεκατέσσερα χρόνια μόνο μετά το σύνταγμα της Ζυρίχης που προνοούσε για ενιαίο κράτος και λιγότερο από έντεκα από την οριστική κατάρρευσή του, ήταν πια προβληματική η αναζήτηση νέου συντάγματος που να μπορούσε να γίνει αποδεκτό και από τις δυο κοινότητες, πολύ περισσότερο που να μπορούσε να κρατήσει σε αρμονία τη συμβίωση των δυο κοινοτήτων.

Για την ηττημένη σε πόλεμο ελληνοκυπριακή πλευρά, από στρατό που αριθμούσε περισσότερο από ολόκληρο τον πληθυσμό του νησιού¹¹, δεν μπορούσε, παρά τις βαρύγδουπες διακηρύξεις των πολιτικών ηγετών, να υπάρξει άλλη πορεία πια από αυτή των συνομιλιών. Για τον Ντενκτάς από την άλλη, οι συνομιλίες ήταν ο τρόπος για να αναγνωριστούν διεθνώς αυτά που θεωρούσε ότι ήδη του ανήκαν.

Η κατάσταση δεν ήταν εύκολη. Ο απόηχος της ένοπλης εθνικής σύγκρουσης ύψωνε τείχη στην επικοινωνία και δημιουργούσε ζητήματα στα οποία ο συμβιβασμός φαινόταν αδύνατος. Στο κέντρο αυτών των ζητημάτων σε όλα τα χρόνια μετά το 1974 βρισκόνταν τέσσερις κυρίαρχες παράμετροι:

1. Της διακυβέρνησης,
2. Της ασφάλειας,
3. Της κατανομής του εδάφους, και
4. Του περιουσιακού.

Στην τεράστια δουλειά που θα έπρεπε να γίνει στους τέσσερις αυτούς τομείς έπρεπε να αντιμετωπιστούν και ζητήματα που τα νέα δεδομένα είχαν αναδείξει σε θέματα μεγάλης σημασίας για τη μια ή την άλλη κοινότητα. Για τους ελληνοκύπριους διαπραγματευτές τέτοιο ήταν το θέμα των εποίκων και της τουρκοκυπριακής υπηκοότητας που πολλοί από αυτούς είχαν αποκτήσει και για τον Ντενκτάς ζητήματα όπως η αναγνώριση της *Τουρκικής Δημοκρατίας της Βόρειας Κύπρου* και η *Κυριαρχία*.

Το τελευταίο αυτό σημείο ορθώθηκε από την αρχή σαν κυρίαρχο εμπόδιο για να σκορπίζει απαισιοδοξία και στους πιο καλόπιστους για τις δυνατότητες μιας νέας διευθέτησης. Μαζί με τα ζητήματα που είχαν σημασία, είτε για την λειτουργία του μελλοντικού κράτους είτε για αποκατάσταση αδικιών που προκλήθηκαν από την πολύχρονη εθνική αντιπαράθεση, το ζήτημα της αναγνώρισης της *TΔBK* και της *Κυριαρχίας* ήταν εκεί, σε κάθε νέα διαπραγμάτευση, για να τονίσει το ασυμφιλίωτο των απόψεων των δυο εθνικών στρατοπέδων. Ο Ντέιβιντ Χάννεϊ αναφέρει τα ακόλουθα:

Κανένα ζήτημα δεν θιγόταν πιο συχνά από τον Ντενκτάς από το ζήτημα της αναγνώρισης, και ποτέ δεν έκρυψε το γεγονός ότι ζητούσε ικανοποίηση αυτού του στοιχείου σαν προϋπόθεση για διαπραγμάτευση στα τέσσερα κύρια ζητήματα.¹²

¹¹Ο τουρκικός στρατός αριθμούσε περισσότερο από 1 000 000 άνδρες ενώ ο πληθυσμός της Κύπρου έφτανε δεν έφτανε τις 800 000.

¹²Σερ Ντέιβιντ Χάννεϊ: *Cyprus: The Search for a Solution*, σελ 39

Το λάθος του ΟΗΕ, επέμενε ο Ντενκτάς, να αναγνωρίσει την ελληνοκυπριακή κυβέρνηση σαν τη νόμιμη κυβέρνηση ολόκληρης της Κύπρου μετά το 1963 έπρεπε να αποκατασταθεί για να υπάρξει οποιαδήποτε διαπραγματεύση. Ακριβώς αυτό όμως ήταν το σημείο που ελληνοκυπριακή υποχώρηση ήταν εκτός κάθε συζήτησης. Το κράτος τους ανήκε και ήταν αναγνωρισμένο διεθνώς σε αντίθεση με την ΤΔΒΚ. Πιθανή αναγνώρισή της θα άνοιγε τον δρόμο στον Ντενκτάς για πλήρη ανεξαρτητοποίηση.

Για τους διαπραγματευτές των ελληνοκυπρίων οποιοδήποτε νέο ομοσπονδιακό κράτος έπρεπε να είναι συνέχεια της Κυπριακής Δημοκρατίας με τροποποιήσεις στο σύνταγμα του 1960 όπου αυτές ήταν αναγκαίες. Για τον Ντενκτάς μια τέτοια διευθέτηση δεν ήταν αποδεκτή. Το νέο κράτος θα έπρεπε να ήταν μια νέα νομική οντότητα. Η Κυπριακή Δημοκρατία δεν υπήρχε από την στιγμή που την απήγαγαν το 1963 ο Μακάριος και οι ελληνοκύπριοι, όπως ο ίδιος επανέλαβε πολλές φορές.

Το ανυπέρβλητο τείχος που ορθωνόταν μεταξύ των δυο εθνικών στρατοπέδων πάνω σε όλα τα ζητήματα, ενισχυόταν ακόμα περισσότερο από αυτό που ο Ντέιβιντ Χάννεϋ εντοπίζει με τον ακόλουθο τρόπο:

Καμιά μελέτη των κύριων ζητημάτων δεν θα ήταν συμπληρωμένη χωρίς αναφορά σε δυο όχι χειροπιαστούς αλλά, παρόλα αυτά, πραγματικούς φόβους που μπορούν να γίνουν αντιληπτοί σαν οι δίδυμοι εφιάλτες των δυο λαών του νησιού.¹³

Οι δίδυμοι αυτοί εφιάλτες φώτιζαν με το δικό τους τρόπο τα αδιέξοδα της εθνικής αντιπαράθεσης, την ματαιότητα αναζήτησης λύσης μέσα από διαπραγματεύσεις μεταξύ εθνικών στρατοπέδων. Σε κάθε ζήτημα που θιγόταν, σε κάθε θεσμό που με πολύ κόπο κτιζόταν μέσα από χρονοβόρες διαδικασίες, απότομα τα πράγματα σκόλωναν στο ζήτημα της διαδικασίας λήψης αποφάσεων του μελλοντικού κράτους.

Ο τουρκοκυπριακός εφιάλτης αφορούσε τα περιθώρια που το ελληνοκυπριακό εθνικό στρατόπεδο θα είχε σαν πλειοψηφία που ήταν να απαγάγει τους θεσμούς, να επιβάλλει την θέληση του. Ο ελληνοκυπριακός αφορούσε την δυνατότητα τουρκοκυπριακής απόσχισης με την χρησιμοποίηση ασαφών προνοιών ή το μπλοκάρισμα της κρατικής μηχανής μέσα από θεσμούς που απαιτούσαν έστω και μικρή τουρκοκυπριακή υποστήριξη για να μπορεί να παρθεί οποιαδήποτε απόφαση.

Από το 1977 κιάλας είχε συμφωνηθεί από τον Μακάριο και τον Ντενκτάς η αντικατάσταση του ενιαίου κράτους του 1960 με διζωνική ομοσπονδία. Αυτή η συμφωνία ποτέ δεν αντιμετωπίστηκε σοβαρά από καμιά πλευρά. Η ελληνοκυπριακή πολιτική ηγεσία ποτέ δεν έπαψε να εκπαιδεύει τον ελληνοκυπριακό πληθυσμό ότι «τα σύνορα μας είναι στην Κερύνεια» και να καλλιεργεί,

...μια αντίληψη ότι θα ήταν δυνατό να επιτευχθεί, με πολιτικές ενέργειες και διπλωματικά μέσα, επιστροφή στην προ του 1974 κατάσταση, αν όχι πλήρως, οπωσδήποτε όμως στον μεγαλύτερο δυνατό βαθμό.¹⁴

Ο Ντενκτάς από την άλλη ποτέ δεν δέχτηκε οτιδήποτε λιγότερο από την αναγνώριση της ΤΔΒΚ. Από το 1998 μάλιστα, μέσα στην κορύφωση του φιάσκου των S300, ανοικτά πια διατύπωνε την θέση ότι η μόνη δυνατή λύση στο Κυπριακό πρόβλημα ήταν η Συνομοσπονδία, που σήμαινε την ύπαρξη δυο αναγνωρισμένων κρατών. Δυο κρατών που έχαναν την κυριαρχία τους, όπως θα αναφέρει χαρακτηριστικά ο Ντέιβιντ Χάννεϋ, μόνο πάνω σε ένα πολύ περιορισμένο αριθμό ζητημάτων, κύρια εξωτερικής πολιτικής.

Στο ζήτημα της ασφάλειας το σύνταγμα του 1960 προνοούσε για κοινό τουρκοκυπριακό και ελληνοκυπριακό στρατό και επιτελείο που όμως ποτέ δεν λειτούργησαν. Οι στρατοί που υπήρξαν στο νησί ήταν εθνικά καθαροί όπως η Εθνοφρουρά, τα Ελληνικά και Τουρκικά αποσπάσματα και φυσικά ο Αγγλικός στρατός των Βάσεων Δεκέλειας και Ακρωτηρίου.

Ο Κληρίδης για πολλά χρόνια έκανε προτάσεις για αποστρατιωτικοποίηση, αποχώρηση των Τουρκικών και Ελληνικών στρατών και ανάληψη της ασφάλειας από τον ΟΗΕ ή την ΕΕ. Με δεδομένους όμως τους εθνικούς ανταγωνισμούς της ανατολικής μεσογείου αλλά και την πρόσφατη ιστορία, εύκολα ή δύσκολα οι ξένοι διαμεσολαβητές πείθονταν από τον Ντενκτάς και τους τούρκους διαπραγματευτές για τους κινδύνους να πέσει η Κύπρος στα χέρια ανταγωνιστικών ελληνοκυπριακών ή ελληνικών κυβερνήσεων. Έτσι, με ασπίδα το γεγονός ότι στα μάτια του τούρκικου λαού αλλά και των τουρκοκυπρίων ήταν ο σωτήρας της τουρκοκυπριακής κοινότητας από το

¹³ Το ίδιο, σελ 28

¹⁴ Τάκης Χατζηδημητρίου, «Το Δημοψήφισμα της 24^{ης} Απριλίου 2004», σελ.53-54

ελληνικό πραξικόπημα του 1974, η επίσημη Τουρκία δεν δεχόταν οτιδήποτε λιγότερο από τη δική της εγγύηση για το Κυπριακό καθεστώς και το δικαίωμα της μονομερούς επέμβασης.

Το πραξικόπημα και η εισβολή του 1974 άφησαν στους ελληνοκύπριους το 63% του εδάφους την ίδια στιγμή που πληθυσμιακά αποτελούσαν το 80%, και έδωσαν στους τουρκοκύπριους το 36% ενώ πληθυσμιακά αποτελούσαν το 18%. Και ενώ ήταν γενικά αποδεκτή η αντίληψη ότι διαπραγματεύσεις για λύση του Κυπριακού θα σήμαιναν τελικά επιστροφή εδαφών στους ελληνοκύπριους, ο Ντενκτάς δεν θα δεχόταν εύκολα την παραχώρηση ούτε σπιθαμής γης. Έβλεπε τον εαυτό του σαν το νικητή μιας πολεμικής αναμέτρησης και απολάμβανε τη στήριξη που ουσιαστικά του παρείχαν οι ελληνοκύπριοι συνεχίζοντας την αντιπαράθεση, έστω στα λόγια μόνο αφού οποιοδήποτε άλλο επίπεδο ήταν εκτός συζήτησης. Ο ισχυρός στρατός που του έδωσε την νίκη δήλωνε παρών, και μαζί με την προστασία που του παρείχε απέναντι στους ελληνοκύπριους, του διασφάλιζε ταυτόχρονα το δικαίωμα αποκλειστικής εκμετάλλευσης όλων των κατακτήσεων της νίκης του 1974. Για την πλειοψηφία των τουρκοκυπρίων που έζησαν μέσα στην καταπίεση και την ανέχεια όλα αυτά τα χρόνια πολύ λίγα ήταν τα περισεύματα.

Στην περίοδο εξέλιξης του σχεδίου που θα έμενε γνωστό σαν σχέδιο Ανάν, ο Ντενκτάς είχε πια καταλήξει ότι δεν θα δεχόταν επιστροφή προσφύγων. Το ζήτημα θα έπρεπε να λυθεί στην βάση αποζημιώσεων, θέση που ήταν το άλλο άκρο της διακηρυγμένης ελληνοκυπριακής θέσης για επιστροφή όλων των προσφύγων.

Το προσφυγικό όμως δεν αφορούσε μόνο τους ελληνοκύπριους. Στην ατζέντα των συζητήσεων έμπαινε σαν ζήτημα προσφύγων βορρά και νότου, πράγμα για το οποίο ουσιαστικά ποτέ δεν ενημερώθηκε ο ελληνοκυπριακός πληθυσμός που ακόμα και σήμερα πιστεύει ότι πρόσφυγες στην Κύπρο υπήρξαν μόνο ελληνοκύπριοι. Σύμφωνα με εκτιμήσεις του ΟΗΕ, σχεδόν ο μισός πληθυσμός της Κύπρου έχασε περιουσίες

...σαν αποτέλεσμα των δικαιοδικών συγκρούσεων ή της στρατιωτικής δράσης από το 1963 μέχρι και το 1974¹⁵.

Το συγκλονιστικότερο ίσως στοιχείο όμως για τους ελληνοκύπριους είναι ότι ο αριθμός των ελληνοκυπρίων προσφύγων σύμφωνα με την πιο πάνω πηγή ήταν μόνο τριπλάσιος από αυτό των τουρκοκυπρίων. Παίρνοντας υπόψη ότι ο ελληνοκυπριακός πληθυσμός ήταν περίπου πενταπλάσιος από ότι ο τουρκοκυπριακός, σημαίνει ότι η αναλογία των τουρκοκυπρίων προσφύγων σε σχέση με το σύνολο του τουρκοκυπριακού πληθυσμού ήταν μεγαλύτερη από αυτή των ελληνοκυπρίων.

Με δεδομένη την νέα θέση Ντενκτάς πάνω στο θέμα της επιστροφής, οι μόνοι πρόσφυγες που θα μπορούσαν ποτέ να επιστρέψουν και οι μόνες περιουσίες που θα μπορούσαν ποτέ να επιστραφούν ήταν σε μέρη από τα οποία θα αποχωρούσε ο στρατός του Ντενκτάς, αν αυτό γινόταν ποτέ πραγματικότητα.

Μέσα λοιπόν σε αυτή την σύνθετη κατάσταση η ιστορία των συνομιλιών για λύση του κυπριακού εξελίχτηκε να είναι η ιστορία των μόνιμων αδιεξόδων από όποια πλευρά κι αν οι εθνικοί εκπρόσωποι προσέγγιζαν το ζήτημα, όποιο θέμα και αν προσπαθούσαν να συζητήσουν. Αυτά τα αδιέξοδα, αποτέλεσμα της εθνικής αντιπαράθεσης και της αναζήτησης λύσης μέσα από τα χαρτιά των εθνικών στρατοπέδων, ήταν η σκληρή πραγματικότητα για την ελληνοκυπριακή πλευρά. Στους πολιτικούς εκπροσώπους της φυσικά, τίποτε δεν κόστιζε η συνέχιση της ρητορείας των πύρινων λόγων και του «ανένδοτου αγώνα».

Από την άλλη πλευρά των οδοφραγμάτων, η απέραντη επιχειρηματολογία Ντενκτάς και τα ατέλειωτα μαθήματα ιστορίας που έδινε με κάθε ευκαιρία¹⁶, σε κάθε συνάντηση, πριν οποιοσδήποτε άλλος καταφέρει να αρθρώσει λέξη, στόχευε στην αναγνώριση του κράτους του και στην παραχώρηση στους ελληνοκύπριους όσο το δυνατό λιγότερων ανταλλαγμάτων. Αυτό το στόχο αποδείχτηκε με την πάροδο του χρόνου εντελώς ανίκανη η ελληνοκυπριακή εθνική στρατηγική να αποτρέψει, μέσα από μια πορεία που

...ότι σε παλαιότερες εποχές παρουσιαζόταν σαν απαραίεκτη λύση και εθνικός εφιάλτης αναδύθηκε ως ενδεχόμενο μετά το πραξικόπημα και την εισβολή.¹⁷

Το απόλυτο αδιέξοδο στις προσπάθειες αναζήτησης επιβεβαιώνει και ο Ντέιβιντ Χάννεϊ:

¹⁵ Ντέιβιντ Χάννεϊ, σελ. 37

¹⁶ Ο Ντέιβιντ Χάννεϊ αναφέρεται σε συνάντηση που είχε με τον Ντενκτάς κατά την οποία, μετά το καλωσόρισμα, μιλούσε για 49 λεπτά ασταμάτητα.

¹⁷ Τάκης Χατζηδημητρίου, «Το Δημοψήφισμα της 24^{ης} Απριλίου 2004...», σελ. 43

...στις ατέλειωτες διαπραγματεύσεις του με την Άγκυρα [ο Ντενκτάς] ήταν ικανός να παρουσιάζει οποιαδήποτε παραχώρηση με τον χειρότερο τρόπο, σαν δυνατότητα να οδηγήσει σε ελληνοκυπριακή κυριαρχία ή να αποδυναμώσει την Τουρκική στρατιωτική θέση ή και τα δυο.¹⁸

Το χάσμα μεταξύ των απόψεων των δυο πλευρών που με την πάροδο των χρόνων μόνο διευρυνόταν φαίνεται και από πρωτογενές υλικό που παραθέτει η Κλαίρη Πάλλεϋ μέσα από το βιβλίο της *International relations debacle*. Στις σελίδες 26 και 27 του βιβλίου της παραθέτει κείμενο του Γενικού Γραμματέα των Ηνωμένων Εθνών που κατέγραφε τις θέσεις των δυο πλευρών την πρώτη μέρα του Απριλίου του 2003, ακόμα δηλαδή και μετά την κατάθεση του τρίτου Σχεδίου Ανάν:

19. Η διαφορά στη γενική αντίληψη συμπληρωνόταν από σημαντικές διαφορές πάνω σε όλα τα κύρια ζητήματα. Πάνω στο ζήτημα της διακυβέρνησης, οι ελληνοκύπριοι... εισηγήθηκαν μια ελεύθερη ομοσπονδιακή διακυβέρνηση που να βασίζεται κύρια στις αναλογίες πληθυσμού αλλά με αποτελεσματική συμμετοχή και των δυο κοινοτήτων στην λήψη αποφάσεων. Η βάση θα ήταν ένα ομοσπονδιακό σύνταγμα. Οι τουρκοκύπριοι, δίνοντας έμφραση στην ανάγκη να αποτραπεί η κυριαρχία (των ελληνοκυπρίων) και να διατηρηθεί η ξεχωριστή οντότητα και ταυτότητα τους, εναντιώθηκαν σε ελεύθερα διαμορφωμένους κεντρικούς θεσμούς (*free standing institutions*) και αντιπρότειναν κανάλια συνεργασίας και συντονισμού μεταξύ των θεσμών των δυο ξεχωριστών αλλά αλληλοεπικαλυπτόμενων (*μικταρσέδ*) κρατών με αριθμητική ισότητα και λήψη αποφάσεων μέσα από συναινετικές διαδικασίες...

62. Αναφέρθηκα προηγουμένως στον γόρδιο δεσμό (που υφίσταται) στην αντίληψη των ζητημάτων, τόσο ψυχολογικής όσο και πρακτικής φύσης, που χωρίζουν τις δυο κοινότητες¹⁹.

Απ' όπου κι αν προσπαθούσαν τα Ηνωμένα Έθνη να ξεπεράσουν τις δυσκολίες και να βρουν το δρόμο για τη λύση του Κυπριακού, έβρισκαν μπροστά τους το τείχος της έλλειψης εμπιστοσύνης ανάμεσα στις δυο κοινότητες. Η Ιστορία είχε διαμορφώσει μια πραγματικότητα όπου καμιά πρόταση, καμιά ιδέα δεν μπορούσε να απαντήσει στις πραγματικές ή τις φανταστικές φοβίες των δυο πλευρών. Έτσι, οι ελληνοκύπριοι αγωνίζονταν να διατηρήσουν τη «νομιμότητά» τους σαν το μόνο αναγνωρισμένο κράτος στην Κύπρο ενώ οι τουρκοκύπριοι στηρίζονταν στην πραγματικότητα στο πεδίο, που προστάτευε ο τουρκικός στρατός που βρισκόταν στο νησί και η στρατιωτική υπεροχή της Τουρκίας απέναντι στην Κύπρο και την Ελλάδα. Ότι απειλούσε αυτές τις εξασφαλίσεις έβρισκε την απόλυτη άρνηση της ανάλογης πλευράς.

¹⁸ Ντέιβιντ Χάννεϋ, σελ 36

¹⁹ Κλαίρη Πάλλεϋ: *An International Relations Debacle* 26-27

3 Μια νέα αρχή

Η πιο σοβαρή προσπάθεια λύσης του κυπριακού πριν από το Σχέδιο Ανάν ήταν η δέσμη ιδεών Γιάλι του 1992. Ανατράπηκε όμως από τον Κληρίδη που αντιπολιτεύτηκε τον Βασιλείου στις προεδρικές εκλογές του 1993 στη βάση της θεωρίας του «Ενεργού Ηφαιστείου».

Ακολούθησε μια περίοδος μουνδιάσματος στο διεθνές ενδιαφέρον που μετριάστηκε μόνο από την προσπάθεια των Ηνωμένων Εθνών να προετοιμάσουν ξανά το έδαφος μέσα από τα «Μέτρα Οικοδόμησης Εμπιστοσύνης». Μετά από πολύμηνες διαπραγματεύσεις του ειδικού αντιπροσώπου του γενικού γραμματέα των Ηνωμένων Εθνών Τζό Κλάρι και της ομάδας του, κατατέθηκε το τελικό πακέτο των ΜΟΕ, στις 21 Μαρτίου του 1994. Όπως έγραψε η Κλαίρ Πάλλεϋ στο βιβλίο της *An International Relations Debacle*, αυτά τα μέτρα προνοούσαν:

...το άνοιγμα των Βαρωσίων κάτω από την διοίκηση των Ηνωμένων Εθνών και το άνοιγμα του Διεθνούς Αερολιμένα της Λευκωσίας για ελεύθερη διακίνηση ανθρώπων και αγαθών.²⁰

Η τύχη αυτών των μέτρων δεν ήταν διαφορετική από οποιασδήποτε άλλης προσπάθειας στο παρελθόν. Αχρηστεύτηκαν από την έλλειψη οποιασδήποτε διάθεσης από μέρους του Ντενκτάς να παραδώσει έστω και μια σπιθαμή από αυτά που κατέκτησε με πόλεμο, και στην πάγια τακτική της ελληνοκυπριακής πολιτικής ηγεσίας να κρύβεται πίσω από την αδιαλλαξία του. Στο όνομα του «ανένδοτου αγώνα» αρνήθηκαν να κάνουν οποιαδήποτε τομή για να σπάσουν τα αδιέξοδα και κάλυψαν τα αχνάρια τους πείθοντας τον ελληνοκυπριακό πληθυσμό ότι δεν υπήρχε τίποτα για το οποίο χρειαζόταν να απολογηθούν στο εθνικό ζήτημα. Η θέση τους παρέμενε μονοσήμαντα ότι το κυπριακό πρόβλημα ήταν δημιούργημα της Τουρκικής βαρβαρότητας και επεκτατικότητας.

Από τα αμέτρητα προσκόμματα που μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν για διάλυση των διαπραγματεύσεων, αυτή την φορά ο Ντενκτάς διάλεξε την εισήγηση για τουρισκυπριακή αστυνόμευση της περιοχής της Αμμοχώστου που θα παραδιδόταν στους ελληνοκύπριους, κάτι που ήταν σίγουρος ότι οι τελευταίοι δεν θα δέχονταν. Αυτό ακριβώς το σημείο αποτέλεσε τη δικαιολογία που οι ελληνοκύπριοι πολιτικοί ηγέτες αναζητούσαν για να απορρίψουν μια πρόταση που διέβλεπαν ότι θα βοηθούσε τον Ντενκτάς στο κέρδιμα εντυπώσεων σε διεθνές επίπεδο αφού προνοούσε την παραχώρηση εδαφών από μέρους του. Την ίδια στιγμή δεν ήταν με κανένα τρόπο διατεθειμένοι να επιτρέψουν ρήγματα στο εμπόριο μέσα από μια πόλη στην οποία θα υπήρχε πρόσβαση και από τις δυο κοινότητες και ένα Διεθνή Αερολιμένα όπου η διακίνηση αγαθών θα ήταν ελεύθερη.

Το 1995 οι ΗΠΑ επιχειρήσαν μια νέα προσπάθεια διαμεσολάβησης με τη διεξαγωγή μυστικών, αυτή την φορά, συνομιλιών με τον προεδρικό αντιπρόσωπο Ρίτσαρντ Μπήτυ, που είχαν την δυνατότητα να σπάσουν τον πάγο και να προσφέρουν κάποια διέξοδο. Και αυτές όμως κατάρτηξαν σε αποτυχία. Το 1996 δεν υπήρξε καμιά διεθνής προσπάθεια για λύση του κυπριακού και οι Κληρίδης και Ντενκτάς αφέθηκαν μόνοι να αποφεύγουν να εμπλακούν σε συζήτηση ουσίας και να επιδίδονται, όπως αναφέρει ο Ντέιβιντ Χάννεϋ,

...σε τακτικούς ελιγμούς που ήξεραν τόσο καλά και που τους βοηθούσε να αποφεύγουν να κάνουν σκληρές επιλογές ή να φτάσουν και να υπερασπιστούν λύσεις συμβιβασμού.²¹

²⁰Κλαίρ Πάλλεϋ: *An International Relations Debacle* σελ. D 23

Η πάγια τακτική Ντενιτάς ήταν να βρίσκει τρόπους να αποφεύγει οποιαδήποτε ουσιαστική διαπραγματεύση και της ελληνοκυπριακής ηγεσίας να αποφεύγει τη δοκιμασία των σκληρών επιλογών, κρυβόμενη πίσω από την αδιαλλαξία Ντενιτάς.

Στην πολιτική τους αυτή βοήθουσε και τις δυο πλευρές την εποχή εκείνη και η ένταση που επικρατούσε στις Ελληνοτουρκικές σχέσεις, με κορύφωση την υπόθεση των νησιών Ίμια. Ο Κώστας Σημίτης, πρωθυπουργός της Ελλάδας κατά την περίοδο της κρίσης τοποθετείται πάνω στο ζήτημα, στο βιβλίο του *Πολιτική για μια δημιουργική Ελλάδα*, με τον ακόλουθο τρόπο:

Η επί χρόνια υποβόσκουσα κρίση στις ελληνοτουρκικές σχέσεις βρήκε την έκφραση και την κλιμάκωσή της στην κρίση των Ίμιων.²²

Με αφορμή την προσάραξη της τουρκικής φορτηγίδας *Φήγκεν Ακάτ* στις 26 του Δεκέμβρη του 1996 σε νερά γύρω από αυτό που στην πραγματικότητα δεν είναι τίποτε άλλο από μια ξερή βραχονησίδα, και την προσπάθεια των ελληνικών αρχών να βοηθήσουν, τα πράγματα έφτασαν κοντά σε ελληνοτουρκική σύγκρουση.

Ο καπετάνιος της φορτηγίδας είχε αρχικά αρνηθεί την βοήθεια με το επιχειρημα ότι η διάσωση του μικρού πλοίου δεν ήταν υπόθεση των ελληνικών αρχών αφού η βραχονησίδα βρισκόταν, όπως ισχυρίστηκε, σε τουρκικά χωρικά ύδατα. Μετά από διαβουλεύσεις δυο ημερών το τουρκικό πλοίο ρυμουλκήθηκε τελικά από τα ελληνικά σωστικά συνεργεία.

Ακολούθησαν ανταλλαγές διακοινώσεων και επιστολών μεταξύ των δυο πλευρών στις οποίες η κάθε μια ισχυριζόταν ότι η βραχονησίδα της ανήκε. Το γεγονός αυτό κρατήθηκε μακριά από τη δημοσιότητα. Στις 22 του Γενάρη ακόμα ο ελληνικός τύπος, και πάλι σύμφωνα με τον Κώστα Σημίτη, θεωρούσε «ως κύρια ζητήματα εξωτερικής πολιτικής το σιοπιανό και το κυπριακό.»

Στις 25 του Γενάρη όμως

η εφημερίδα Χουριέτ αναδεικνύει το περιστατικό και αμφισβητεί την ελληνικότητα των νησιών. Ο δήμαρχος Καλύμνου μεταβαίνει στα Ίμια, συνοδευόμενος από το διοικητή του αστυνομικού τμήματος, ένα ιερέα και ένα πολίτη...²³

και τοποθετεί την ελληνική σημαία στη βραχονησίδα. Το Σάββατο 27 του Γενάρη

Τούρκοι δημοσιογράφοι της Χουριέτ αποβιβάζονται με ελικόπτερο στα Ίμια, κατεβάζουν την ελληνική σημαία και υψώνουν την τουρκική. Και όχι μόνο αυτό, αλλά βιντεοσκοπούν κιόλας κι αναμεταδίδουν το γεγονός.²⁴

Η ένταση κορυφώθηκε και η Τσιλέρ, που έμελλε να εξαφανιστεί από την πολιτική σκηνή λίγα χρόνια αργότερα μέσα από την συμμετοχή της σε οικονομικά σκάνδαλα, δήλωσε, μετά από συνεδρία του Συμβουλίου Εθνικής Ασφάλειας, ότι:

Δεν θα παραχωρήσουμε ούτε μια πετρούλα από τα εδάφη αυτής της χώρας.²⁵

Το σκηνικό ήταν εντελώς παράλογο. Με αφορμή ένα περιστατικό καθημερινής ρουτίνας, τα τύμπανα του πολέμου άρχισαν να κτυπούν. Μέχρι τα χαράματα της 31^{ης} του Γενάρη δημιουργήθηκε μέτωπο έτοιμο για σύγκρουση, με έλληνες κομάντος να ελέγχουν την μια βραχονησίδα και τούρκους την άλλη. Η τύχη του ελληνικού και τουρκικού λαού και ένα πιθανό αιματοκύλισμα βρέθηκε στη διάθεση οποιουδήποτε ήθελε, για οποιουσδήποτε λόγους, να σπρώξει τα πράγματα σε πολεμική αναμέτρηση, με μια μόνο προβοκατόρική ενέργεια.

Η εξήγηση της κατάστασης δεν είναι και τόσο πολύπλοκη. Ο γεμάτος εθνική έπαρση λόγος της Τσιλέρ για τις πετρούλες της χώρας της έκρυβε έγνοιες όχι και τόσο εθνικές. Ο Σημίτης αναφέρει σχετικά:

Την ίδια μέρα [25 του Γενάρη] ο ελληνικός τύπος κάνει λόγο για κλιμακούμενη κρίση μεταξύ των κομμάτων της Τσιλέρ και του Γιλμάζ [για το ποιος θα αναλάμβανε την πρωθυπουργία]...²⁶

²¹ Ντέιβιντ Χάννεϊ: *Cyprus: The Search for a Solution*, σελ 49

²² Κώστας Σημίτης: *Πολιτική για μια δημιουργική Ελλάδα*, σελ. 58

²³ Κ. Σημίτης: *Πολιτική για μια δημιουργική Ελλάδα*, σ. 59

²⁴ Το ίδιο

²⁵ Το ίδιο

Σύμφωνα με τον τούρκικο τύπο ο Γιλμάζ καταγγέλλει την κρίση ως τεχνητή προκειμένου η κα. Τσιλέρ που υποστηρίζεται από το στρατιωτικό κατεστημένο να επικρατήσει στην εσωτερική διαμάχη για την πρωθυπουργία. Το ενδεχόμενο να τους υπερκεράσει ο κ. Έρπακαν [ηγέτης του Ισλαμικού κόμματος] ήταν πιθανό και ίσως, για το πολιτικοστρατιωτικό κατεστημένο ένας πρόσθετος λόγος για να καλλιεργήσουν την κρίση.²⁷

Έτσι, οι πολύ σκόπιμες ενέργειες και δηλώσεις των στρατηγών,

σε συνδυασμό με τις αντιδράσεις αυτόκλητων υπερασπιστών των εθνικών μας δικαιών, είχαν σχεδόν οδηγήσει σε πολεμική αναμέτρηση.²⁸

Ο φαινομενικά άκρατος παραλογισμός της κατάστασης είχε τη λογική του εξήγησι. Όχι γιατί η Τσιλέρ και η προσωπική της ατζέντα ήταν ικανοί λόγοι να σπρώξουν σε ένοπλη σύγκρουση τους δυο λαούς, αλλά όπου η δημοκρατία, τα ανθρώπινα δικαιώματα και το δικαίωμα των ανθρώπων σε μια υποφερτή ζωή είναι πολύ περιορισμένα, οι πολιτικές ομιλίες με εθνικό περιεχόμενο γίνονται ακόμα πιο μεγάλοστομες και τα εθνικά σύμβολα ακόμα πιο επιβλητικά. Η σιδερένια μπότα που δυνάστευε την τούρκικη κοινωνία είχε ανάγκη στήριξης από τα εθνικά σύμβολα.

Η δυναμική της όλης κατάστασης οδήγησε την Ελλάδα να μπλοκάρει την βοήθεια της Ευρώπης προς την Τουρκία που ήταν μέρος της συμφωνίας του 1995 για τελωνειακή σύνδεση Ε.Ε και Τουρκίας, ενισχύοντας ακόμα περισσότερο το αρνητικό κλίμα.

Η πολιτική του ενεργού ηφαιστείου του Γλαύκου Κληρίδη και το κλίμα σύγκρουσης και αντιπαράθεσης που δημιουργούσε, βρήκε στήριξη σε αυτή την κορυφαία ένταση που επικρατούσε στις σχέσεις Τουρκίας-Ελλάδας. Αυτό που με αριετή δόση τύχης είχε αποφευχθεί στην Ελλάδα, δεν αποφεύχθηκε στην Κύπρο. Το εθνικιστικό παραλήρημα στον ελληνοκυπριακό χώρο, δημιούργησε τις συνθήκες όπου, μέσα στον Αύγουστο του 1996, μια ομάδα ελληνοκυπρίων μοτοσικλετιστών, θεωρώντας ότι επιτελούν εθνικό έργο, οργάνωσαν πορεία που ξεκίνησε από την Ελλάδα και κατάληξε με διαδηλώσεις στη νεκρή ζώνη και σε απόπειρες να την διαπεράσουν. Η Κυβέρνηση του Γλαύκου Κληρίδη, στο απόγειο τότε της εθνικιστικής της έξαρσης, ενθάρρυνε αυτή την εκδήλωση και υποδέχτηκε τους μοτοσικλετιστές στην Κύπρο με ηρωικές φανφάρες.

Ωστόσο, όταν έγινε καθαρό πως τα πράγματα εξελίσσονταν σε συγκρουσιακές καταστάσεις, η Κυβέρνηση Κληρίδη προσπάθησε να κάμει πίσω και να πείσει τους μοτοσικλετιστές να περιοριστούν σε «ειρηνικές» εκδηλώσεις. Ήταν όμως αργά. Μέσα σε ένα κλίμα όπου οι εθνικιστικές κορώνες πολύ απείχαν από την πράξη, σε ένα κλίμα όπου σε αντίθεση με τις δηλώσεις και τους πύρινους λόγους κανένας δεν έιαμνε τίποτε, αυτός ο «αγώνας» των μοτοσικλετιστών συνεπήρε τις μάζες που επιτέλους έβλεπαν κάτι να γίνεται πέρα από τα μεγάλα λόγια.

Η πορεία εξελίχθηκε σε πολλαπλές απόπειρες διάτρησης του συρματοπλέγματος του διαχωρισμού. Στη Λευκωσία πήρε τη μορφή αιφνιδιασμών με τους μοτοσικλετιστές να διασχίζουν τη νεκρή ζώνη σε διάφορα σημεία, μακριά από τους κύριους χώρους της εκδήλωσης. Στη Δερύνεια, όπου τα πράγματα πήραν πιο μαζική μορφή, εξελίχθηκαν σε συγκρούσεις με τους Γκρίζους Λύκους, όπου ένας διαδηλωτής, ο Ισαάκ Ισαάκ, σκοτώθηκε. Την επόμενη μέρα, στον ίδιο χώρο, άλλος διαδηλωτής, ο Σολωμός Σολωμού αποπειράθηκε να κατεβάσει τη σημαία από το Τουρκικό φυλάκιο. Ενώ σκαρφάλωνε στον ιστό της πυροβολήθηκε και σκοτώθηκε από ένοπλο τουρκοκύπριο, αξιωματούχο του καθεστώτος Ντενιτάς.

Το κυπριακό είχε περιέλθει σε τέλμα, αναφέρει ο Σημίτης, και η Κύπρος βρισκόταν σε κρίσιμη κατάσταση. Η εθνικιστική πολιτική Κληρίδη, μαζί με τα αδιέξοδα που δημιουργούσε, είχε οδηγήσει την κατάσταση εκτός ελέγχου.

Η συγκρουσιακή όμως πολιτική που πήρε μεγάλες διαστάσεις στην Κύπρο σπρώχνοντας τα πράγματα στα τραγικά επεισόδια, που σε αντίθεση με τις υποτιθέμενες επιδιώξεις των υποστηρικτών της απομάκρυνε την δυνατότητα να βρεθεί λύση ακόμα περισσότερο, εκπαίδευε παράλληλα και τις συνειδήσεις στον ελληνοκυπριακό πληθυσμό με ανάλογο τρόπο. Ποτέ δεν έγινε σοβαρή ανάλυση του γεγονότος, ούτε από την ελληνοκυπριακή αριστερά, ούτε από το κομμάτι της δεξιάς που οκτώ χρόνια αργότερα θα συμμετείχε στην μάχη για αποδοχή

²⁶ Το ίδιο, σελ 59

²⁷ Το ίδιο, σελ 61

²⁸ Το ίδιο, σελ 73

του Σχεδίου Ανάν. Ακόμα και μέχρι σήμερα το γεγονός αναφέρεται μόνο σαν ένδειξη της τούρκικης βαρβαρότητας.

Το τέλμα στο οποίο αναφέρθηκε ο Σημίτης επιβεβαιώθηκε ένα χρόνο αργότερα, όταν ο Κόφι Ανάν που διαδέχθηκε τον Μπούτρος Γιάλι πήρε νέα πρωτοβουλία με το μεσολαβητή Κόρνοβες. Αυτή η πρωτοβουλία απέδωσε ένα γύρο συνομιλιών στο Τράουμπεκ των ΗΠΑ μεταξύ 9 και 13 Ιουλίου 1997 που όμως κατάληξαν στο πουθενά, όπως γινόταν και με κάθε άλλη προσπάθεια στο παρελθόν.

Συγκαλέστηκε αμέσως ένας δεύτερος γύρος στην πόλη Μόρνε της Ελβετίας μεταξύ 11 και 16 Αυγούστου που τερατίστηκε κι αυτός άιαρπα, μια μέρα μάλιστα νωρίτερα από ότι είχε αρχικά προγραμματιστεί. Σύμφωνα με την Κλαιρ Πάλλεϋ είχαν διαρρεύσει πληροφορίες προς τον Ντενκτάς ότι στην επικείμενη σύνοδο του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου τον Δεκέμβρη στο Λουξεμβούργο θα γινόταν αποδεκτή η αίτηση της Κυπριακής Δημοκρατίας για έναρξη ενταξιακών διαπραγματεύσεων. Αυτό προκάλεσε την οργή του Ντενκτάς που αντέδρασε έντονα:

Αν [η Ευρωπαϊκή Ένωση] δεχθεί την Κύπρο ως μέλος η διχοτόμηση θα είναι τελειωτική.²⁹

Η περίπτωση όμως της Ευρωπαϊκής Ένωσης, αλλάζοντας τα δεδομένα και τους συσχετισμούς στην ανατολική μεσόγειο, φαινόταν να δημιουργεί προϋποθέσεις για μια άλλη πορεία που θα υπονόμει την πολιτική των στρατηγών και του Ντενκτάς. Στην Τουρκία μέρος της οικονομικής και πολιτικής εξουσίας καταλάβαινε πια ότι η μείωση της έντασης είχε να προσφέρει περισσότερα παρά η διατήρηση της.

Μαζί με την Ευρώπη για την οποία η συνέχιση των κακών σχέσεων Τουρκίας-Ελλάδας δεν ήταν επιθυμητή, αφού πρόσβλεπε σε περιόδους ανάπτυξης μέσα από την επικείμενη οικονομική ενοποίηση, συντάχθηκε πρώτα η πολιτική ηγεσία της Ελλάδας, που σαν μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης πρόσβλεπε στα ίδια, αλλά και μερίδα της τούρκικης άρχουσας τάξης που ήδη θεωρούσε την δυνατότητα ένταξης στην Ευρώπη σαν ρεαλιστική προοπτική.

Μέσα σε αυτό το πλαίσιο που σταδιακά έπαιρνε πιο στερεή μορφή, άρχισε να διαγράφεται η πορεία της Κύπρου προς την Ευρωπαϊκή Ένωση, πορεία που είχε τροχοδρομηθεί από το 1995. Η δυνατότητα ένταξης φαινόταν να δίνει άλλες διαστάσεις στην προοπτική λύσης του άλυτου εθνικού ζητήματος.

Η ίδια η Ευρωπαϊκή Ένωση θέλοντας να δώσει μηνύματα στην Τουρκία για την ανάγκη αλλαγής πολιτικής έκαμε ξεκάθαρο στην συνάντηση του Συμβουλίου της Ευρώπης στο Λουξεμβούργο τον Δεκέμβρη του 1997, ότι:

Ενώ αναγνώριζε την καταλληλότητα της Τουρκίας για ένταξη... έδενε την πρόοδο [των διαπραγματεύσεων] με την επίλυση των διαφορών με την Ελλάδα στο Αιγαίο για την υφαλοκρηπίδα και τα σύνορα, στην αντιμετώπιση των μειονοτήτων από την Τουρκία... και στη στήριξη των συνομιλιών υπό την αιγίδα των Ηνωμένων Εθνών για λύση του Κυπριακού.³⁰

Το στοιχείο αυτό επιβεβαιώνεται και από τον Κώστα Σημίτη που τονίζει ότι ενώ η Ευρωπαϊκή Ένωση έβλεπε την δυνατότητα της Τουρκίας για ευρωπαϊκή πορεία, ωστόσο δεν την δέκτηκε την στιγμή εκείνη σαν υποψήφια χώρα, δένοντας την καταλληλότητά της με τις προσπάθειές της για ειρηνική επίλυση των διαφορών Ελλάδας-Τουρκίας και του κυπριακού.

Αυτό δεν πέρασε απαρατήρητο. Αντίθετα προκάλεσε την οργή του σκληρού κατεστημένου που φαινόταν να ελέγχει ακόμα τα ζητήματα εξωτερικής πολιτικής της Τουρκίας, που αποκήρυξε την Ευρωπαϊκή Ένωση σαν προκατειλημμένη και εχθρική. Από εκείνη την στιγμή, τόνισαν, σταματούσε κάθε σχέση της Τουρκίας μαζί τους και θα διατηρούσαν σχέσεις μόνο με τις ξεχωριστές χώρες.

Οι ευρωπαϊκές πιέσεις πάνω στην Τουρκία για αλλαγή ατζέντας στην ανατολική μεσόγειο είχαν αρχίσει από προηγούμενως. Η ένταξη μιας ενωμένης αντί διαιρεμένης Κύπρου θα σήμαινε ταυτόχρονα σταθερότητα στην περιοχή. Παρόλα αυτά όμως δεν θα επιτρεπόταν στην Τουρκία να μπει εμπόδιο στην διεύρυνση με συνέχιση της πολιτικής της στο κυπριακό. Σε επίσκεψη του στην Τουρκία τον Ιούνιο του 1996 ο Ντέιβιντ Χάννεϋ, σε μια συνάντησή του στο υπουργείο εξωτερικών, έβαλε την πιο κάτω θέση:

²⁹ Κλαιρ Πάλλεϋ, σελ. D32

³⁰ Ντέιβιντ Χάννεϋ, σελ 82

Έτσι είπα ότι, σύμφωνα με την άποψή μου, αν ο Ντενκτάς και οι Τούρκοι συνέχιζαν να αντιμετωπίζουν αρνητικά την διαπραγμάτευση για λύση του Κυπριακού, τότε ήταν σίγουρο ότι ένα μοιρασμένο νησί θα εντασσόταν όταν συμπληρώνονταν οι απαραίτητες προετοιμασίες. Αυτό προκάλεσε κάποια αναστάτωση στη συνάντησή.³¹

Η νέα όμως δυνατότητα που φαινόταν να ανοίγεται για λύση του κυπριακού δεν ήταν και η μόνη πορεία που ήταν δυνατών να ακολουθήσουν οι εξελίξεις. Η εντελώς αρνητική ακόμα στάση της Τούρκικης διπλωματίας απέναντι σε αυτό που φαινόταν να είναι η διπλωματία της Ευρωπαϊκής Ένωσης πάνω στο ζήτημα, έφερε στην επιφάνεια σημαντικές πολυπλοκότητες που αντί σε λύση μπορούσαν να οδηγήσουν σε πρωτοφανή ένταση. Ο Ντέιβιντ Χάννεϋ, βλέποντας τα ζητήματα από την οπτική γωνία του ρόλου του σαν Άγγλου διαπραγματευτή για επίλυση του Κυπριακού, γράφει για το σιχηνικό που σηνόταν:

Οι ευρωπαϊκές διαστάσεις του Κυπριακού προβλήματος γίνονταν έτσι πιο κυρίαρχες από ποτέ προηγουμένως. Και ενώ ήταν πιθανόν να ελπίζει κάποιος ότι θα ενεργούσαν σαν καταλύτης προς την κατεύθυνση συνολικής λύσης, ήταν εξίσου επίφοβο ότι θα μπορούσε να οδηγήσει σε οριστική διχοτόμηση του νησιού, σε μεγάλη κρίση στις σχέσεις μεταξύ Ευρωπαϊκής Ένωσης και Τουρκίας... και σε οξεία αύξηση της έντασης στην Ανατολική μεσόγειο.³²

Αυτή την προοπτική συμερίζονταν, σε εκείνο το χρονικό σημείο, και άνθρωποι των οποίων η άποψη είχε, χωρίς αμφιβολία, μεγάλη βαρύτητα στην διαμόρφωση της Τούρκικης πολιτικής στο συγκεκριμένο ζήτημα. Για την συνάντησή του σε ένα ιδιωτικό δείπνο στην Άγκυρα τον Ιούνιο του 1996 με τον Ινάν Μπατού, το βασικό άτομο στο Υπουργείο Εξωτερικών της Τουρκίας που ασχολείτο με το Κυπριακό, ο Ντέιβιντ Χάννεϋ αναφέρει τα εξής:

[ο Ινάν Μπατού] ...έκφρασε την πιο ακραία απαισιοδοξία στην προοπτική να πειστεί οποιαδήποτε κυβέρνηση στην Άγκυρα να διαπραγματευτεί λύση του Κυπριακού και ξεκάθαρα έκφρασε τις πιο μεγάλες αμφιβολίες για την προθυμία Ντενκτάς για κάτι τέτοιο.³³

Απαντώντας σε αυτή την νέα πολιτική στάση της Ευρώπης ο Ντενκτάς και η κυβέρνηση στην Τουρκία άρχισαν να ασκούν πίεση για να συμφωνηθεί ότι ήταν πολιτικά και νομικά αδύνατο να ενταχθεί στην Ε.Ε. μια μοιρασμένη Κύπρος.

Και ενώ αυτός ο νέος γύρος προσπαθειών ξεκινούσε με τις καλύτερες προοπτικές για την ελληνοκυπριακή πολιτική ηγεσία, από την μια η Κυπριακή Δημοκρατία να ενταχθεί στην Ευρώπη και από την άλλη ο Ντενκτάς και οι στρατηγοί στην Τουρκία να κουβαλούν όλο το βάρος μιας πιθανής αποτυχίας, η Κυπριακή κυβέρνηση αποφάσισε την αγορά των πυραύλων S300.

Η ενέργεια αυτή ήταν όχι μόνο εντελώς έξω από τα αποδεκτά όρια για τους στρατηγούς της Τουρκίας αλλά ήταν και χρυσή ευκαιρία να απαλλαγούν από τις πιέσεις που τώρα στρέφονταν προς την ελληνοκυπριακή ηγεσία. Και ενώ η Τουρκική κυβέρνηση αντέδρασε άμεσα δηλώνοντας ότι δεν πρόκειται ποτέ να αφήσει τους πυραύλους να φτάσουν στην Κύπρο και κάνοντας ξεκάθαρο ότι η υπόθεση αυτή αποτελεί αιτία πόλεμου, στον ελληνοκυπριακό χώρο ξεκίνησε ένα παραλήρημα πατριωτισμού και επιμονής για το αμετάκλητο της απόφασης, που πήρε τέτοιες διαστάσεις, όσο ήταν τελικά και το ρεζιλέμα της ελληνοκυπριακής πολιτικής ηγεσίας. Μιας ηγεσίας που μπορούσε, χωρίς καμιά δυσκολία, να εκφωνεί πύρινους λόγους σε επετειακές συγκεντρώσεις αλλά όταν το πράγμα θα μετριόταν στην πραγματική ζωή θα έκανε αυτό που απαιτούσε η Τουρκία.

Η υπόθεση των S300 δεν είναι εύκολο να αναλυθεί. Αν ένα πράγμα έπρεπε να ήταν ξεκάθαρο για την ελληνοκυπριακή πολιτική ηγεσία είναι ότι στρατιωτική επιλογή για διευθέτηση του εθνικού ήταν εντελώς έξω από κάθε συζήτηση. Παρόλα αυτά, προχώρησαν στην αγορά των πυραύλων που ενώ με κανένα τρόπο δεν μπορούσαν να αλλοιώσουν τα καταθλιπτικά σε βάρος των ελληνοκυπρίων στρατιωτικά δεδομένα στην περιοχή, έδιναν δικαίωμα στους στρατηγούς να αντιδράσουν, μια και για πρώτη φορά πύραυλοι των ελληνοκυπρίων θα μπορούσαν να κτυπήσουν στο εσωτερικό της Τουρκίας. Ταυτόχρονα, έβαζε δυναμίτη στο ανέλπιστα θετικό για τους ελληνοκύπριους κλίμα εκείνης της εποχής. Η δικαιολογία Κληρίδη, ότι θα έφερε τους πυραύλους για να εξαναγκάσει την Τουρκία να κάτσει στο τραπέζι των διαπραγματεύσεων, που ανεπίσημα ανέφερε στον Ντέιβιντ

³¹ Το ίδιο, σελ 61

³² Το ίδιο, σελ 48-9

³³ Το ίδιο, σελ 61

Χάννεϋ, αντανακλά για ακόμα μια φορά την σοβαρότητα, ή μάλλον την έλλειψή της, με την οποία οι κυπριακές κυβερνήσεις χειρίζονταν το εθνικό πρόβλημα στην Κύπρο.

Το εξουδετερωμένο για οποιαδήποτε σοβαρή προσπάθεια πολιτικό σκηνικό άρχισε να αλλάζει προς το καλύτερο με αργό ρυθμό μέσα στο 1999 όταν τελικά οι S300 κατέληξαν στην Κρήτη και άρχισε η σταδιακή αναθέρμανση των σχέσεων Ευρώπης-Τουρκίας. Όμως μαζί με τις δυσκολίες που κουβαλούσε το παρελθόν έπρεπε τώρα να αντιμετωπιστεί και η επιπρόσθετη πικρία στον ελληνοκυπριακό χώρο από την ήττα της υπόθεσης S300 και η επιπρόσθετη αδιαλλαξία Ντενκτάς ο οποίος είχε κερδίσει ακόμα μια μάχη. Είχε για ακόμα μια φορά πριμοδοτηθεί από την ελληνοκυπριακή ηγεσία που εξακολούθωσε για τόσες δεκαετίες να συγκρούεται μαζί του στο εθνικό επίπεδο, στο επίπεδο *ελληνοκύπριοι εναντίον τουρκοκυπρίων*, επίπεδο στο οποίο, έχοντας πίσω του την στρατιωτική μηχανή της Τουρκίας, ήταν ανίκητος.

Όπως τα Ιμια φανέρωναν τη μεγάλη εξάρτηση της Κύπρου από τις εξελίξεις στην Τουρκία και την Ελλάδα δυσχεραίνοντας το πολιτικό σκηνικό της εποχής, έτσι και η υπόθεση Οτσαλάν είχε τη δική της επίδραση στις κυπριακές εξελίξεις. Η παραίτηση Πάγκαλου, του τότε Έλληνα Υπουργού Εξωτερικών και η αντικατάστασή του από τον Παπανδρέου επέτρεψε να εκφραστεί η νέα τάση σύγκλισης συμφερόντων Τουρκίας-Ελλάδας μέσα από την ευρωπαϊκή προοπτική. Αυτό οδήγησε σε μια σταδιακή αποκλιμάκωση της έντασης μεταξύ των δυο χωρών, προετοιμάζοντας ένα καλύτερο σκηνικό στο Κυπριακό. Ταυτόχρονα

...η φύση έδωσε ένα χέρι βοήθειας. Τον Αύγουστο ένας δυνατός σεισμός κτυπά μια πυκνοκατοικημένη περιοχή στην θάλασσα του Μαρμαρά. Υπήρξαν πολλές απώλειες σε ανθρώπινες ζωές και τεράστιες υλικές ζημιές τις οποίες οι υπηρεσίες της Τουρκικής Κυβέρνησης δεν ήταν κατάλληλα εξοπλισμένες για να αντιμετωπίσουν.³⁴

Ο Παπανδρέου σπάζοντας το κλίμα αντιπαράθεσης οργάνωσε μεγάλης κλίμακας Ελληνική βοήθεια που πραγματοποιήθηκε σε ένα απρόσμενο κλίμα

...ξεχειλίματος του λαϊκού αισθήματος και στις δυο χώρες, που ερχόταν σε οξεία αντίθεση με το συνήθη σοβινιστικό τόνο που τα μέσα ενημέρωσης σχολίαζαν την άλλη εθνότητα.³⁵

Μέσα στον Σεπτέμβριο ο Τούρκικος λαός ανταπέδωσε τη βοήθεια, όταν ο σεισμός κτύπησε την Αθήνα. Οι συνθήκες ήταν πια ώριμες για να μην αποτελεί η Ελλάδα εμπόδιο στην Ευρωπαϊκή πορεία της Τουρκίας.

Μέσα σε αυτή την καλύτερηψη των σχέσεων Τουρκίας-Ελλάδας, ξαναξεκίνησαν οι ενδοκυπριακές συνομιλίες στις 3 του Δεκέμβρη του 1999 μετά από περισσότερο από δυο χρόνια. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο που συνήλθε λίγες μέρες αργότερα, στις 10 και 11 του Δεκέμβρη στο Ελσίνκι, αποσύνδεσε την ενταξιακή πορεία της Κυπριακής Δημοκρατίας από την προϋπόθεση της επίλυσης του κυπριακού. Και ενώ πριν δυόμισι μόνο χρόνια ο Ντενκτάς διέκοψε τις συνομιλίες στο Μοντρέ της Ελβετίας, έχοντας την απόλυτη στήριξη της Τουρκίας, βασισμένος μόνο πάνω σε διαρροή πληροφοριών που μιλούσαν για αποδοχή της υποψηφιότητας της Κύπρου, τώρα αποδέχτηκε τα νέα δεδομένα και παρέμεινε στο τραπέζι των διαπραγματεύσεων.

Η αποσύνδεση όμως που αποφάσιζε το Ελσίνκι, ήταν δέσμευση της Κυπριακής Δημοκρατίας ότι θα αποδεχόταν λύση που θα εισηγούνταν τα Ηνωμένα Έθνη και θα στήριζε η Ευρωπαϊκή Ένωση. Όσο κι αν η ελληνοκυπριακή πολιτική ηγεσία αρνείται αυτό το γεγονός, όταν οι ευρωπαίοι αποσύνδεαν την ένταξη από την λύση, δεν μπορούσαν ούτε να διανοηθούν ότι θα ήταν η ελληνοκυπριακή πλευρά που θα ατέρριπτε λύση που θα αποδέχονταν τελικά οι τουρκοκύπριοι.

Η απόφαση του Ελσίνκι, τονίζει ο Σημίτης, δεν ήταν εύκολη υπόθεση. Μέσα σε συνθήκες που η Γαλλία είχε ζητήσει να εξαιρεθεί η Κύπρος με το επιχείρημα ότι δεν προχωρούσε η διαδικασία επίλυσης του κυπριακού, η ελληνική και ελληνοκυπριακή πλευρά έπρεπε να κινήθουν πειστικά. Ο Σημίτης αναφέρει:

Στις συναντήσεις με τους συνάδελφους μου πρωθυπουργούς και τις επαφές του υπουργού εξωτερικών με τους ομόλογους του θύγαμε λοιπόν συνεχώς το θέμα της διεύρυνσης και επιμέναμε στην ανάγκη της ίσης μεταχείρισης στην περίπτωση της Κύπρου. Τση μεταχείριση δεν θα υπάρξει, τονίζαμε, όσο η Κύπρος θα εξαρτάται για την ένταξη της από την Τουρκία. Θέτοντας μάλιστα ως προϋπόθεση της ένταξης την επίλυση του πολιτικού προβλήματος, καθιστούσαμε την Τουρκία αποφασιστικό παράγοντα και την Κύπρο όμηρό της. Υπό τις συνθήκες αυτές η Τουρκία δεν πρόκειται ποτέ να συμφωνήσει στην επίλυση του προβλήματος.

³⁴ Το ίδιο, σελ 98

³⁵ Το ίδιο, σελ 98

Η επιχειρηματολογία αυτή είχε ενοϊκή απήχηση. Όλοι όμως οι συνομιλητές μου έθεταν κατά κανόνα το ερώτημα τι πρόκειται να κάνουν οι ελληνοκύπριοι μετά την ένταξη. Θα επαναπαντούν και θα πάψουν να επιδιώκουν τη λύση του προβλήματος; Μήπως επιδιώξουν να εκβιάσουν λύσεις που εκφεύγουν από το πλαίσιο του ΟΗΕ διαταράσσοντας έτσι την λειτουργία της ΕΕ; Θυμάμαι ότι ο κ. Πρόντι σε συναντήσεις μας στις Βρυξέλλες, αλλά και ο πρόεδρος Σιράκ με τον οποίο είχα ειδική συνάντηση, καθώς και ο Σουηδός πρωθυπουργός κ. Περσόν, και ο κ. Σπέντερ μαζί με τον κ. Φίσερ επέμεναν ιδιαίτερα σε αυτό το θέμα. Είχαν την υποψία αλλά και τον φόβο ότι η χωρίς προϋποθέσεις ένταξη ήταν λάθος κίνηση που θα περιέπλεκε τα πράγματα. Η απάντησή μου σε κάθε περίπτωση ήταν σαφής. Την είχα συζητήσει άλλωστε με τον πρόεδρο Κληρίδη και είχε βρει σύμφωνη και το σύνολο της πολιτικής ηγεσίας. Οι κύριοι σταθερά και αταλάντευτα επιδιώκουν λύση του πολιτικού προβλήματος με βάση τις αποφάσεις του Συμβουλίου Ασφαλείας και τις προτάσεις του ΟΗΕ.³⁶

Θεωρώντας λοιπόν οι ευρωπαίοι αλλά και τα Ηνωμένα έθνη ότι οι ελληνοκύπριοι δεσμεύονταν να μην αποτελέσουν εμπόδιο σε λύση του κυπριακού που θα προερχόταν από τα Ηνωμένα Έθνη και θα είχε την στήριξη της Ευρώπης, οδήγησαν τα πράγματα σε εκ του σύνεγγυς, παράλληλες δηλαδή διαπραγματεύσεις που θα γίνονται μεταξύ Ελληνοκυπρίων και ΟΗΕ και Τουρκοκυπρίων και ΟΗΕ. Ο ΟΗΕ αρνήθηκε να μεταφέρει στη μια πλευρά τι έλεγε η άλλη, έχοντας σαν στόχο να αποφύγει την συνηθισμένη τακτική και των δυο να ασχολούνται κύρια με κριτική των δηλώσεων του άλλου στρατοπέδου αντί με την εισήγηση προτάσεων για σπάσιμο του αδιεξόδου.

Αυτές οι συνομιλίες που θα κατέληγαν σε λίγα χρόνια στην κατάθεση του σχεδίου Ανάν ήταν προϊόν έκκλησης της Γενικής Συνέλευσης των Ηνωμένων Εθνών μέσα από το ψήφισμα 1250 που εγκρίθηκε στις 29 του Ιουνίου του 1999. Μαζί με την έκκληση για συνομιλίες το ψήφισμα καλούσε τους ηγέτες των δυο κοινοτήτων, σύμφωνα με τον Παύλο Δίγκλη, να δεσμευτούν στα ακόλουθα:

- Όχι προϋποθέσεις.
- Όλα στο τραπέζι των διαπραγματεύσεων
- Δέσμευση με καλή πίστη ότι θα συνεχίσουν την διαπραγμάτευση μέχρις ότου βρεθεί λύση.
- Να λαμβάνουν πλήρως υπόψη τα σχετικά ψηφίσματα των Ηνωμένων Εθνών και Συνθήκες.³⁷

Αυτό το ψήφισμα, σύμφωνα και πάλι με τον Παύλο Δίγκλη, ήταν διαφορετικό από όλα τα προηγούμενα διότι:

...δεν επαναλαμβάνει την φόρμουλα των προηγούμενων ψηφισμάτων ως προς τον χαρακτήρα και την μορφή του κράτους που θα διαμορφωθεί... (Ανεξάρτητη δικαιοδική, διζωνική ομοσπονδία, εδαφικά ακέραιη, με μια κυριαρχία, μια διεθνή προσωπικότητα, μια ιθαγένεια κλπ, που να αποκλείει την ένωση, τη διχοτόμηση και την απόσχιση).

Δεύτερον, γιατί έθετε νέες παραμέτρους στη διεξαγωγή των συνομιλιών μεταξύ των δυο ηγετών.³⁸

Το «όχι προϋποθέσεις» ανέτρεπε την προϋπόθεση της αναγνώρισης της «Τούρκικης Δημοκρατίας της Βόρειας Κύπρου» που έβαζε ο Ντενκτάς για να παρακαθήσει σε συνομιλίες και το «όλα στο τραπέζι» του διασφάλιζε το δικαίωμά του να συζητήσει και την πιθανότητα δυο κρατών μέσα από τη λύση της ομοσπονδίας.

Όσο κι αν το ψήφισμα που καλούσε τις δυο πλευρές σε νέες συνομιλίες είχε κάποιες διαφορές στο πλαίσιο από τα προηγούμενα ψηφίσματα, οι συνομιλίες δεν ξεκινούσαν από το μηδέν, όπως δεν ξεκίνησε και η προσπάθεια που κατέληξε στην *Δέσμη Ιδεών Γκάλι*. Ήταν συνέχεια όλων όσων θα μπορούσαν να θεωρηθούν κοινό έδαφος που επιτεύχθηκε μέσα από όλες τις προσπάθειες των προηγούμενων χρόνων. Ο Ντέιβιντ Χάννεϋ αναφέρει ότι σε αυτή την νέα προσπάθεια ξεκινούσαν με κύρια βάση τη *Δέσμη Ιδεών Γκάλι* που ο Κληρίδης δεχόταν σαν σημείο εκκίνησης και ο Ντενκτάς σαν τέτοιο «κατά 90%».

Το ξεκίνημα της Νέας Υόρκης ακολούθησαν τέσσερις φάσεις. Η πρώτη και δεύτερη στην Γενεύη από τις 30 Ιανουαρίου μέχρι τις 8 Φεβρουαρίου του 2000, και 4 Ιουλίου μέχρι τις 4 Αυγούστου με ένα μικρό διάλειμμα για τους εορτασμούς από μέρους του Ντενκτάς της Τούρκικης εισβολής του 1974. Ακολούθησε νέος γύρος από τις 10 μέχρι τις 26 του Σεπτεμβρίου στη Νέα Υόρκη και ο τέταρτος θα γινόταν στην Γενεύη και πάλι, από τις 31 Οκτωβρίου μέχρι τις 10 Νοεμβρίου.

³⁶ Κώστας Σημίτης, σελ 109-110

³⁷ Παύλος Δίγκλης, Πικρές Αλήθειες, σελ. 442

³⁸ Το ίδιο, σελ 442

Ο ΟΗΕ επέμενε πάνω στα τέσσερα κύρια σημεία που ήταν τα ζητήματα της διακυβέρνησης, της ασφάλειας, του εδαφικού και του περιουσιακού. Στο εδαφικό διατηρήθηκε στο τραπέζι των διαπραγματεύσεων το 28.2% για το τουρκοκυπριακό συνιστών κράτος, ποσοστό που είχαν αφήσει οι Ιδέες Γιάλι, και στο θέμα των εγγυήσεων οι διαπραγματεύσεις θα γίνονταν πάνω στη συνθήκη εγγυήσεων του 1960, που ήταν πάντα εκεί, και στην ανυποχώρητη θέση Ντενκτάς ότι θα έπρεπε να παραμείνει Τούρκικος στρατός. Το μόνο επιπρόσθετο που θα δεχόταν ήταν ενίσχυση της παρουσίας της ειρηνευτικής δύναμης.

Στο θέμα της διακυβέρνησης τα πράγματα παρέμεναν ουσιαστικά εκεί που τα είχε αφήσει ο Γιάλι, με την ελληνοκυπριακή δηλαδή πλευρά σε μια γενική και όχι πολύ συγκεκριμένη αποδοχή της Ομοσπονδίας, την στιγμή που ο Ντενκτάς συζητούσε με βάση τη Συνομοσπονδία. Μια συνομοσπονδία όμως που κι αυτή τελικά κατέληγε στις αναλύσεις του να είναι δυο εντελώς ξεχωριστά κράτη που συνδέονταν μόνο με κάτι περισσότερο από συνεχείς διπλωματικές διασκέψεις, όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο Ντέιβιντ Χάννεϋ, στις οποίες η κάθε πλευρά θα είχε το δικαίωμα του βέτο σε οτιδήποτε συζητιόταν.

Στο περιουσιακό τα πράγματα κολλούσαν στην απόλυτη θέση του Ντενκτάς ότι αυτό έπρεπε να λυθεί μόνο με αποζημιώσεις, χωρίς καθόλου επιστροφή προσφύγων, κάτι που η ελληνοκυπριακή πλευρά δεν μπορούσε να δεχτεί.

Γενικά ο Ντενκτάς, δεν έδειχνε καμιά διάθεση για συνδιαλλαγή ή μετατόπιση, έστω και στο ελάχιστο, από τις δημόσια διατυπωμένες θέσεις του. Στο εδαφικό τονίζε ότι δεν ήταν διατεθειμένος να κάνει οποιοδήποτε προτάσεις πριν το τέλος των διαπραγματεύσεων, θέση που ο Ντέιβιντ Χάννεϋ σχολιάζει με τον πιο κάτω τρόπο:

Όπως συνέβαινε συνήθως με τον Ντενκτάς αυτό που έβλεπες ήταν αυτό που έπαιρνες. Είπε χωρίς περιστροφές ότι δεν ήταν διατεθειμένος να συζητήσει για συγκεκριμένες εδαφικές αναπροσαρμογές παρά στο τέλος των διαπραγματεύσεων, μια θέση που θα μπορούσε κάποιος να δεχτεί πιο εύκολα αν ήταν σίγουρος ότι θα άφηνε [ο Ντενκτάς] αυτό το τέλος κάποτε να έρθει (και πράγματι δεν έκανε καμία συζήτηση μέχρι που οι διαπραγματεύσεις τερματίστηκαν). Εντωμεταξύ ήταν διατεθειμένος να μιλήσει για κριτήρια βάσει των οποίων θα καθορίζονταν τέτοιες προσαρμογές, αλλά, όταν έμπαιναν στο τραπέζι, αυτά αποδεικνύονταν να είναι απόλυτα ικανά να έχουν σαν αποτέλεσμα μηδέν αναπροσαρμογές.³⁹

Για ακόμα μια φορά η αδιαλλαξία Ντενκτάς βοήθουσε την ελληνοκυπριακή ηγεσία να κρύψει την γύμνια της πολιτικής της. Το ρεζίλεμα των S300 ξεθώριαζε, όχι σαν αποτέλεσμα δικών τους ενεργειών που μπορούσαν να ανατρέψουν την πολιτική λογική που οδήγησε σε αυτό, αλλά μέσα από την πολιτική Ντενκτάς που τους έβγαζε πάντα από την θέση του υπεύθυνου για τα αδιέξοδα.

Όσο όμως κι αν η στάση Ντενκτάς τον καθιστούσε υπεύθυνο για την έλλειψη προόδου σε αυτές τις διαπραγματεύσεις, η πολιτική του ενεργού ηφαιστείου και των S300 είχαν βοηθήσει στην ενίσχυση του διαχωρισμού. Από την ομοσπονδία και τον έστω περιορισμένο αριθμό προσφύγων που θα είχαν το δικαίωμα να επιστρέψουν, που το 1992 ο Ντενκτάς ακόμα συζητούσε, τώρα η μόνη συζήτηση που μπορούσε να γίνει μαζί του ήταν στην βάση δυο ανεξάρτητων κρατών χωρίς κανένα δικαίωμα επιστροφής. Με επιμονή απαιτούσε την αναγνώριση της «*Τουρκικής Δημοκρατίας της Βόρειας Κύπρου*» και πρότεινε ότι αυτή η αναγνώριση θα μπορούσε να είναι μόνο για μισή ώρα πριν την υπογραφή τελικής συμφωνίας, που όταν την έπαιρνε όμως, το μισάωρο αυτό θα μετατρεπόταν, σύμφωνα με όλες τις ενδείξεις, σε αιωνιότητα. Η κυριαρχία του κοινού κράτους θα υπήρχε μόνο σαν αποτέλεσμα της καλής διάθεσης των δυο εθνικών κρατών να του την παραχωρήσουν. Ακόμα και την απαίτηση που πρόβαλλε προηγουμένως, να μην έχει το δικαίωμα η Κυπριακή Κυβέρνηση να ενταχθεί στην ευρωπαϊκή ένωση χωρίς τους τουρκοκύπριους, την έκανε τώρα ακόμα πιο αδιαπραγμάτευτη για τους ελληνοκύπριους διαπραγματευτές, ενσωματώνοντας την απαίτηση για συγχρονισμό της ένταξης της Κύπρου με την ένταξη της Τουρκίας, ότι κι αν αυτό σήμαινε.

Η δυνατότητα λύσης σε αυτό το σημείο, παρά τις πιο ευνοϊκές συγκυρίες από το 1974 σαν αποτέλεσμα της Ευρωπαϊκής προοπτικής της Κύπρου και της Τουρκίας, των οικονομικών πλεονεκτημάτων στα οποία οι ηγεσίες υπολόγιζαν αλλά και της επαναπροσέγγισης των λαών Ελλάδας-Τουρκίας, δεν ήταν πιο κοντά από προηγουμένως. Η λογική της εθνικής αντιπαράθεσης, που χρησιμοποιούν τα εθνικά κράτη για να ελέγξουν την εσωτερική αντιπαράθεση των τάξεων, διαμορφώνει σκέψεις και συνειδήσεις που δεν είναι εύκολο να αλλάξουν. Ειδικά στην περίπτωση της «*Τουρκικής Δημοκρατίας της Βόρειας Κύπρου*», που το μόνο που την στήριζε ήταν η αντιπαράθεση

³⁹ Ντέιβιντ Χάννεϋ, σελ 122

με τους ελληνοκύπριους, αυτή η δυσκολία έπαιρνε τεράστιες διαστάσεις δίνοντας μεγάλη ανεξαρτησία στον κρατικό μηχανισμό. Κάθε προσπάθεια στην κατεύθυνση αλλαγής πλεύσης θα αντιμετώπιζε πιθανότατα ανυπέροβλητα εμπόδια.

Μέσα στον απόηχο της γελοιοποίησης της Κυπριακής κυβέρνησης από τα γεγονότα σε σχέση με τους S300 και του κλίματος που είχε δημιουργηθεί μέσα σε αυτό τον κύκλο διαπραγματεύσεων, ο Ντενκτάς κατάφερε στις προεδρικές εκλογές στην τουρκοκυπριακή κοινότητα, τον Απρίλη του 2000, να πάρει το 43.7% των ψήφων από τον πρώτο γύρο με δεύτερο τον Έρογλου που αποσύρτηκε επιτρέποντας την εκλογή του Ντενκτάς χωρίς δεύτερο γύρο. Ο Μουσταφά Ακιντζί, που ήταν τότε ακόμα σε κυβέρνηση συνασπισμού με τον εθνικιστή Έρογλου, μαζί με τον Ταλάτ εξασφάλισαν συνολικό ποσοστό χαμηλότερο από 30%.

Η τουρκοκυπριακή κοινότητα παρόλο που έζησε όλα αυτά τα χρόνια μέσα στην φτώχεια και την καταπίεση εξακολουθούσε να δίνει πολύ ψηλά ποσοστά στους στυλοβάτες του καθεστώτος Ντενκτάς και Έρογλου που μαζί ξεπέρασαν το 70% στις εκλογές αυτές. Τα ποσοστά αυτά δεν ήταν παρά αποτέλεσμα του φόβου τους απέναντι στους ελληνοκύπριους. Η πολιτική της όξυνσης και αντιπαράθεσης που πάντα ο Ντενκτάς ακολουθούσε δεν ήταν τυχαία. Ο εξωτερικός εχθρός ήταν γι' αυτόν απαραίτητη προϋπόθεση για να εξακολουθεί να ελέγχει την τουρκοκυπριακή κοινότητα.

Η στήριξη που έδινε η πολιτική της ελληνοκυπριακής ηγεσίας στο καθεστώς του Ντενκτάς σε όλα τα χρόνια της ύπαρξης του κυπριακού προβλήματος επιβεβαιώνεται και από το τα ποσοστά αυτών των εκλογών που έγιναν τον Απρίλη του 2000. Λίγους μόνο μήνες πριν τις διαδηλώσεις που για πρώτη φορά αμφισβήτησαν την εξουσία με τόσο μαζικό και δυναμικό τρόπο, δύομισι μόνο χρόνια πριν την εξέγερση που θα έβαζε το καθεστώς οριστικά στο περιθώριο, τα ποσοστά στήριξης προς το καθεστώς ήταν μεγαλύτερα από αυτά των προηγούμενων εκλογών του 1995. Ο αντίκτυπος των S300 και η εθνικιστική πολιτική της κυβέρνησης Κληρίδη αποτελούσαν τον βασικό στυλοβάτη της δικτατορικής εξουσίας του Ντενκτάς στην τουρκοκυπριακή κοινότητα.

Συνεχίζοντας στα αχνάρια της σταθερής πολιτικής του για δυο κράτη, αποχώρησε τον Νιόβρη από τις συνομιλίες καταγγέλλοντάς τες σαν σπατάλη χρόνου όσο οι παράμετροι που τοποθετούσε δεν γίνονταν αποδεκτές, δηλώνοντας τα ακόλουθα:

[Οι συνομιλίες] γίνονται πάνω στην βάση ότι οι ελληνοκύπριοι είναι η μόνη νόμιμη κυβέρνηση στο νησί... η πραγματικότητα είναι η συνύπαρξη δυο κρατών, δυο λαών, δυο κυριαρχιών και δυο δημοκρατιών... Δεν υπάρχει νόημα να συμμετέχουμε σε συνομιλίες μέχρι να γίνει αποδεκτή η ύπαρξη του κράτους μας.⁴⁰

Αποχώρησε τονίζοντας ότι δεν θα ξανακαθόταν σε συνομιλίες αν δεν αναγνωριζόταν η «*Τουρκική Δημοκρατία της Βόρειας Κύπρου*». Αργότερα την ίδια μέρα ο Ετζεβίτ, πρωθυπουργός της τότε κυβέρνησης συνασπισμού, δήλωσε υποστήριξη στην απόφαση.

Ολόκληρο το 2001 ήταν η χρονιά που ο ΟΗΕ, προετοιμάζοντας το έδαφος για ένα νέο γύρο συνομιλιών έκανε πολλή δουλειά στη λεπτομέρεια, καταγράφοντας τις διάφορες πτυχές μιας συνολικής λύσης. Στο εδαφικό μπήχαν για πρώτη φορά στην διαδικασία ανάλυσης του χάρη για να μπορέσουν να εντοπίσουν πώς θα γινόταν η μεγαλύτερη δυνατή αναπροσαρμογή εδαφών με την μικρότερη μετακίνηση πληθυσμού. Στο ζήτημα της διακυβέρνησης προσπαθούσαν να δουλέψουν σε λεπτομέρεια ένα σύστημα που δεν θα παρόλυε από τα βέτο του Ντενκτάς αλλά και από τον ίσο αριθμό αντιπροσώπων από τις δυο κοινότητες στα διάφορα σώματα και που ταυτόχρονα δεν θα επέτρεπε να μουν οι τουρκοκύπριοι στο περιθώριο σαν μειοψηφία που ήταν. Προς αυτή την κατεύθυνση προσανατολιζόνταν στην δημιουργία ενός συλλογικού εκτελεστικού οργάνου, του Ανώτατου Δικαστηρίου, στο οποίο θα συμμετείχαν τρεις ξένοι δικαστές και που θα είχε την δικαιοδοσία να σπάσει τα αδιέξοδα όποτε αυτά παρουσιάζονταν.

Με τα νέα δεδομένα που θα δημιουργούσε η ένταξη στην Ευρωπαϊκή Ένωση, τα καθήκοντα της κεντρικής κυβέρνησης περιοριζόνταν σημαντικά μια και πολλά από αυτά θα περνούσαν στη δικαιοδοσία των Βρυξελλών. Τα υπόλοιπα, και όσα δεν υπήρχε σαφής πρόνοια στην συμφωνία, θα ήταν ευθύνη των συνιστώντων κρατών.

Οι εγγυήσεις θα παρέμεναν όπως ήταν το 1960 και θα επεκτείνονταν από την απλή προστασία της συνταγματικής τάξης που ίσχυε προηγουμένως, στην εγγύηση των ορίων της κάθε πολιτείας. Θα παρέμεναν σημαντικοί αριθμοί Τούρκων και Ελλήνων στρατιωτών χωρίς ακόμα ο αριθμός τους να γινόταν συγκεκριμένος, την ίδια ώρα που ο

⁴⁰ Το ίδιο, σελ142 - 143

κυπριακός στρατός θα έπαυε να υπάρχει και θα εφαρμοζόταν εμπάργκο στην αγορά όπλων από την κυπριακή κυβέρνηση.

Στο θέμα του περιουσιακού ξεκίνησε προσπάθεια καταγραφής μηχανισμών μέσα από τους οποίους θα δίνονταν αποζημιώσεις σε όσους πρόσφυγες δεν θα μπορούσαν τελικά να επιστρέψουν.

Για να αποφύγουν εμπλοκή της διαδικασίας πάνω σε τυπικά ζητήματα και ονομασίες, όπως στο θέμα της κυριαρχίας, αποφασίστηκε να μην γίνεται γενικά καμιά αναφορά.

Ο γενικός γραμματέας έστειλε νέα πρόσκληση για επανέναρξη των συνομιλιών στις 12 του Σεπτεμβρίου του 2001 στην Νέα Υόρκη, την οποία ο Ντενκτάς αρνήθηκε. Μια άρνηση όμως που αποδείχτηκε χωρίς πολλή σημασία αφού η διαδικασία πιθανότατα θα αναβαλλόταν έτσι και αλλιώς, λόγω της επίθεσης στους Δίδυμους Πύργους μια μέρα πριν την προγραμματισμένη έναρξή της.

Απρόβλεπτος όπως πάντα ο Ντενκτάς, παρά την απόρριψη αυτής της πρόσκλησης, έστειλε γραπτό μήνυμα στον Κληρίδη το Νιόβρη του 2001 και τον καλούσε για ξεκίνημα διαδικασίας συνομιλιών πρόσωπο με πρόσωπο.

Την επιστολή αυτή ακολούθησαν κι άλλες μεταξύ των δυο ηγετών καθώς και ανταλλαγή επισκέψεων για ιδιωτικά δείπνα. Αυτό μαζί με την πρόβλεψη του Ντενκτάς ότι θα κατέληγαν σε λύση μέχρι τον Ιούνιο του 2002 δημιούργησαν νέο κλίμα αισιοδοξίας γι' αυτές τις συνομιλίες που ξεκίνησαν το Γενάρη και κράτησαν μέχρι τέλος του Σεπτεμβρίου.

Πολύ σύντομα όμως φάνηκαν οι πρώτες ενδείξεις ότι ο Ντενκτάς ούτε και αυτή τη φορά είχε διαφορετικές προθέσεις. Στις συναντήσεις που πραγματοποιούνταν δυο με τρεις φορές την εβδομάδα δεν άφηνε τους εκπροσώπους του ΟΗΕ να κρατούν σημειώσεις για το κοινό έδαφος που οι συνομιλίες δημιουργούσαν. Και, τελικά, αυτό που ο ΟΗΕ προσπάθησε να παρακάμψει, αυτό στο οποίο απέφυγε κάθε αναφορά, δηλαδή το ζήτημα της κυριαρχίας, της αναγνώρισης της «*Τουρκικής Δημοκρατίας της Βόρειας Κύπρου*» και όλων των άλλων που ο Ντενκτάς έβαζε σαν προϋποθέσεις τα προηγούμενα χρόνια πριν προχωρήσει σε ουσιαστική διαπραγμάτευση, ήταν αυτό στο οποίο και πάλι τα πράγματα σκόλασαν.

Έτσι στις 6 Απριλίου του 2002 ο ίδιος ο Ανάν αποφάσισε να εκφράσει τις εκτιμήσεις του χωρίς περιστροφές. Απευθυνόμενος στον Ντενκτάς μίλησε για «*φανερή αίσθηση απογοήτευσης*» για το νέο μπλοκάρισμα της διαδικασίας. Ο Γενικός Γραμματέας

Εξήγησε γιατί καμιά από τις δυο απλές γενικές προσεγγίσεις, αναγνώριση της ΤΔΒΚ ή απορρόφηση της ΤΔΒΚ στην Κυπριακή Δημοκρατία δεν θα λειτουργούσε, και παρότρυνε τον Ντενκτάς να δει τα πλεονεκτήματα μιας προσέγγισης που δεν θα ανέφερε την λέξη κυριαρχία καθόλου, αλλά θα εστιαζόταν στην εκτέλεση των εξουσιών στα διάφορα επίπεδα – από την Ευρωπαϊκή Ένωση, το κοινό κράτος και τα συνιστώντα κράτη – χωρίς να μπαίνει ιεράρχηση μεταξύ τους.⁴¹

Σύμφωνα με την μαρτυρία του Ντέιβιντ Χάννεϊ ο Κληρίδης δεν φάνηκε να έχει διάθεση να δημιουργήσει προσκόμματα στην διαδικασία που ο Γενικός Γραμματέας πρότεινε, ενώ ο Ντενκτάς επανέλαβε τα ίδια, ότι δηλαδή για να υπάρχει οποιαδήποτε δυνατότητα λύσης έπρεπε πρώτα να αρθεί η αδικία ενάντια στους τουρκοκύπριους που ξεκινούσε από το 1963 όταν, ενώ οι ελληνοκύπριοι ήταν αυτοί που ευθύνονταν για την κατάργηση του συντάγματος της Ζυρίχης, τελικά ήταν αυτοί που αναγνωρίστηκαν σαν η νόμιμη κυβέρνηση της Κυπριακής Δημοκρατίας. Σε αυτό πρόσθεσε και μια σειρά άλλα που, άλλα αληθινά και άλλα ψεύτικα, τα ανέσυρε από το τσεπάκι όποτε χρειαζόταν να αποφύγει τη διαπραγμάτευση.

Όλο κι όλο το αποτέλεσμα αυτού του γύρου ήταν η συμφωνία για νέα συνάντηση στις 3 και 4 του Οκτώβρη στην Νέα Υόρκη όπου όμως ο Ντενκτάς φρόντισε, εκμεταλλευόμενος και τα προβλήματα υγείας που είχε, να μην δουλέψει τελικά καμιά από τις τρεις επιτροπές που ο Ανάν είχε δημιουργήσει για να επεξεργαστούν τις τεχνικές λεπτομέρειες μιας πιθανής συμφωνίας. Αφού για ακόμα μια φορά κατάφερε να μπλοκάρει όλες τις διαδικασίες, πρότεινε, από το νοσοκομείο αυτή τη φορά, την αναβολή των δημοψηφισμάτων που είχαν καθοριστεί για την άνοιξη του 2003 λόγω έλλειψης χρόνου για σωστή προετοιμασία. Για ακόμα μια φορά η διαδικασία των συνομιλιών είχε τερματιστεί. Για ακόμα μια φορά το κυπριακό βρέθηκε σε τέλμα. Η ιστορία επαναλαμβανόταν για σαράντα χρόνια η ίδια. Αν τον τερματισμό κι αυτής της προσπάθειας ακολούθουσε η κατάθεση κάποιου σχεδίου ή όχι, δεν είχε πια και πολλή σημασία.

⁴¹ Ντέιβιντ Χάννεϊ, σελ 175

Όμως βρισκόμασταν πια στα πρόθυρα γεγονότων που θα μετέφεραν το κέντρο αποφάσεων στο εθνικό ζήτημα από τις διαπραγματεύσεις Ντενκτάς και Κληρίδη, και Παπαδόπουλου λίγους μήνες αργότερα, στις μαζικότερες διαδηλώσεις στην κυπριακή ιστορία. Οι μάζες των τουρκοκυπρίων, παίρνοντας την τύχη τους στα χέρια τους επέβαλαν την απομάκρυνση του Ντενκτάς από την εξουσία και την αποδοχή της διζωνικής δικαιοδικής ομοσπονδίας στους πολιτικούς τους εκπρόσωπους. Η επανένωση της Κύπρου βρέθηκε σε ακτίνα βολής, όχι από τους πετυχημένους χειρισμούς των ελληνοκυπρίων πολιτικών ηγετών, ή των έντεχνων χειρισμών του διεθνούς παράγοντα, αλλά γιατί το αποφάσιζε το τουρκοκυπριακό κίνημα.

Στην παραμονή της Συνόδου της Ευρωπαϊκής Ένωσης στην Κοπεγχάγη για επικύρωση της ένταξης της Κύπρου κατατέθηκε το σχέδιο Ανάν στις 11 του Νιόβρη 2002 και η ιστορική πορεία πήρε νέα κατεύθυνση.

4 Το βαθύ κράτος στον πάγο

Η ιστορία του Κυπριακού προβλήματος είναι η ιστορία της αντιπαράθεσης δυο εθνικών πολιτικών που όσο πιο ακραίες και απορριπτικές γίνονταν, τόσο στήριζαν και συμπλήρωναν η μια την άλλη. Το αποτέλεσμα αυτής της αλληλοστήριξης και αλληλοσυμπλήρωσης ήταν να γίνεται ένα ακόμα βήμα προς την εδραίωση του διαχωρισμού και της διχοτόμησης κάθε φορά που ξεσπούσε μια νέα κρίση.

Με το πέρασμα των χρόνων μετά τα γεγονότα του 1974, οι ελληνοκύπριοι πολιτικοί ηγέτες είχαν αρχίσει να φοβούνται αυτό που από χρόνια ο Ντενκτάς, οι στρατηγοί στην Άγκυρα και σχεδόν ολόκληρη η πολιτική ηγεσία της Τουρκίας διατύπωνε, ότι δηλαδή το Κυπριακό είχε λυθεί το 1974. Έτσι, πιο ελεύθερα παρά ποτέ, εκφώνουσαν πύρινους λόγους και φώναζαν συνθήματα που σκιαγραφούσαν μια λύση χωρίς ούτε ένα Τούρκο στρατιώτη, όπου τα σύνορα των ελληνοκυπρίων θα ήταν από την μια μέχρι την άλλη άκρη του νησιού και στην οποία και ο τελευταίος έποικος θα επέστρεφε στην Τουρκία. Η ομοσπονδιακή λύση, που η αποδοχή της από τον Μακάριο και ολόκληρη την ελληνοκυπριακή πολιτική ηγεσία έβαζε όρια σ' αυτή τη συνθηματολογία, ήταν πια μια πολύ απομακρυσμένη πιθανότητα. Ο Ντενκτάς την είχε απορρίψει και δεν συζητούσε τίποτα λιγότερο από δυο ανεξάρτητα κράτη. Σ' αυτό είχε την απόλυτη στήριξη των στρατηγών και της Τούρκικης κυβέρνησης. Οι διαμεσολαβητές των Ηνωμένων Εθνών, της Ευρωπαϊκής Ένωσης, της Βρετανίας και της Αμερικής έβρισκαν στον Ντενκτάς ένα αδιαπέραστο τείχος που στο κάτω κάτω δεν είχαν ιδιαίτερο λόγο να θέλουν να γκρεμίσουν. Η επεκτατική Τουρκία, όπου σύμφωνα με την εκδοχή των ελληνοκυπρίων πολιτικών ηγετών υπήρχε μόνο η θέληση των στρατηγών, και το καθεστώς στη βόρεια Κύπρο, όπου υπήρχε μόνο ο Ντενκτάς και οι 40 χιλιάδες Τούρκοι στρατιώτες, φαίνονταν να είχαν κερδίσει ολοκληρωτικά.

Η ζωή όμως έχει τους δικούς της νόμους και επιφυλάσσει εκπλήξεις για τις πολιτικές ηγεσίες που περιορίζονται σε επιφανειακές αναλύσεις της πραγματικότητας. Παρόλο που ολόκληρη η ελληνοκυπριακή πολιτική στο Κυπριακό είχε κτιστεί πάνω στην εθνική ενότητα που θεωρήθηκε ότι ήταν η μόνη μέθοδος για να υπάρξει ελπίδα δικαίωσης, τα αληθινά γεγονότα έφεραν μια άλλη πραγματικότητα. Το πρώτο παράθυρο στο μέλλον, η πρώτη ακτίδα στο βαθύ σκοτάδι του εθνικού ζητήματος στην Κύπρο, δημιουργήθηκαν από διεργασίες που είχαν ξεκινήσει χρόνια πριν μέσα στις γραμμές του «εχθρού».

Οι διεργασίες αυτές είχαν αποτέλεσμα τη δημιουργία στην τουρκοκυπριακή κοινότητα κοινού μετώπου όλων των οργανώσεων της εργατικής τάξης μαζί με όλα τα κόμματα της αντιπολίτευσης. Η εξέλιξη αυτή ήταν ένα ιστορικό γεγονός από αυτά που οι περισσότεροι άνθρωποι δεν έχουν την τύχη να ζήσουν στη διάρκεια μιας ολόκληρης ζωής, ήταν μια βαθιά τομή που χώριζε την τουρκοκυπριακή κοινωνία στα δυο.

Αυτά τα συγκλονιστικά γεγονότα έμεναν απαρατήρητα και θαμμένα από τα Ελληνοκυπριακά μέσα ενημέρωσης και τις πολιτικές ηγεσίες μέχρι που τα πράγματα πήραν απότομη στροφή σαν αποτέλεσμα εξελίξεων στην Τουρκία.

Οι εξελίξεις αυτές ήταν αποτέλεσμα εν μέρει του απόηχου της πιο άγριας φάσης του πολέμου ενάντια στο αντάρτικο των κούρδων στην νοτιοανατολική Τουρκία τις τελευταίες δυο δεκαετίες του 20^{ου} αιώνα.

Η κουρδική εξέγερση της δεκαετίας του 1980 και 1990 ήταν ο πιο κτηνώδης από τους εμφυλίους πολέμους και κανένας στρατός δεν μπορεί να μείνει άθικτος από τέτοια εμπειρία. Πολλοί άνθρωποι από τις νοτιοανατολικές επαρχίες, όπου η σύγκρουση μαινόταν, άρχισαν να φοβούνται και να μισούν τους άνδρες με στολή.⁴²

Ταυτόχρονα, μια σειρά σιάνδαλα εξελίσσονταν με πρωταγωνιστές σκοτεινές προσωπικότητες του κόσμου του εγκλήματος αλλά και πολιτικά πρόσωπα με διασυνδέσεις μαζί τους, με αποκορύφωμα ένα δυστύχημα με πολιτικές προεκτάσεις.

...το γνωστό αυτοκινητιστικό δυστύχημα... το 1996 προκάλεσε ένα κύμα-σοκ που ήταν αισθητό για χρόνια. Ένας ανώτατος αρχηγός της αστυνομίας πέθανε στο δυστύχημα, όπως επίσης και ένας καταζητούμενος εγκληματίας... και η φιλενάδα του... Ταξίδεuan όλοι μαζί... Ο μόνος που επέζησε ήταν... ένας πανίσχυρος κούρδος φύλαρχος, μέλος της βουλής, φιλικός προς το κράτος... Πλαστά διπλωματικά διαβατήρια, όπλα, χρήματα και ένας μεγάλος αριθμός ενοχοποιητικών εγγράφων ανασύρθηκαν από τα συντρίμια.⁴³

Στα κτυπήματα που έπεφταν απανωτά και τραυμάτιζαν ανεπανόρθωτα το κύρος του κεμαλικού κράτους, όπου ο στρατός είχε τον κύριο λόγο, προστέθηκε και το κτύπημα του φοβερού σεισμού στις 17 Αυγούστου του 1999 που άφησε ανεξίτηλη την σφραγίδα του στα χρόνια που ακολούθησαν.

Χιλιάδες άνθρωποι πέθαναν ακαριαία στα κρεβάτια τους, χιλιάδες άλλοι έχασαν την ζωή τους παγιδευμένοι στα συντρίμια, περιμένοντας την βοήθεια που ποτέ δεν ήλθε.⁴⁴

Οι σκηνές των πρώτων ημερών ήταν τρομακτικές. Άνθρωποι προσπαθούσαν να σιάψουν μέσα στα ερείπια με ότι έβρισκαν μπροστά τους, ουρλιακτά, οδυρμοί, απελπισία, λιντσάρισμα σχεδόν μέχρι θανάτου μπροστά στις κάμερες εργολάβου που είχε συμμετοχή στο κτίσιμο «φεύτικων» κτιρίων που κατάρρευσαν σαν χάρτινοι πύργοι. Ο στρατός και οι κρατικές υπηρεσίες δεν εμφανίστηκαν πουθενά.

Χρειάστηκαν μόνο σαράντα πέντε δευτερόλεπτα για να γκρεμιστεί ο κόσμος τους... Ζωές καταστράφηκαν και μύθοι έγιναν συντρίμια. Ο μεγαλύτερος από όλους: ότι το κράτος ήταν εξαιρετικά δυνατό, ότι πάντα θα παρείχε φροντίδα. Όταν έφτασε η ώρα της μεγαλύτερης ανάγκης, το κράτος δεν μπορούσε... Το σοκ ακολούθησε θυμός, και μετά – πέντε μέρες αργότερα – δράση. Οι άνθρωποι πήραν τα πράγματα στα χέρια τους. Αναθεμάτισαν τους πολιτικούς τους, τους γραφειοκράτες τους και το σύστημα τους, και μετά μπήκαν στην δουλειά.⁴⁵

Άνθρωποι και αντιλήψεις άλλαζαν δραματικά.

Ο μύθος του baba devlet – του «κράτους μπαμπά» που ήξερε καλύτερα και που παρείχε φροντίδα από την κοούνια μέχρι τον τάφο – είχε δεκτεί σκληρά κτυπήματα. Πολλοί υποστηρικτές του παλιού καθεστώτος έγιναν πλούσιοι και δυνατοί λόγω του ελέγχου τους πάνω στην εθνική οικονομία – συχνά μια ανίερη συμμαχία γραφειοκρατών και επιχειρηματιών που έκαναν την μοιρασιά μεταξύ τους όταν η υπόλοιπη χώρα υπέφερε...⁴⁶

Έτσι

Η Τουρκία [είχε] αλλάξει με ασυνήθιστους τρόπους τα τελευταία χρόνια.⁴⁷

Στην πολιτική σκηνή ακόμα οι πρωταγωνιστές ήταν οι ίδιοι αλλά οι συνειδήσεις και οι αντιλήψεις της κοινωνικής βάσης πάνω στην οποία στηρίζονταν είχαν ριζοσπαστικά διαφοροποιηθεί πριν ακόμα συνυπολογιστεί το τελικό κτύπημα των νέων καιρών.

Το τελικό σπρώξιμο για την ανατροπή του πολιτικού σκηνικού που θα ακολουθούσε, έδωσε μια βαθιά οικονομική κρίση που σοβούσε στην Τουρκία από τα μέσα περίπου της δεκαετίας του 1990. Ενώ σε όλη την δεκαετία του 1980 η Τούρκικη οικονομία είχε ένα μέσο ρυθμό ανάπτυξης της τάξης του 5,3%, που για τις πλανητικές μάζες δεν σήμαινε και πολλά πράγματα, την περίοδο μεταξύ 1994 και 1999 η οικονομία συρρικνώθηκε κατά

⁴² Chris Morris, *The New Turkey*, σελ.44

⁴³ Το ίδιο, σελ. 53-54

⁴⁴ Το ίδιο, σελ 55

⁴⁵ Το ίδιο, σελ. 56

⁴⁶ Το ίδιο, σελ. 53

⁴⁷ Το ίδιο, σελ. 34 - 35

6% και το 2001, μέσα σε μια μόνο χρονιά, κατά 9%.⁴⁸ Οι επενδύσεις μειώθηκαν, οι πτωχεύσεις και η ανεργία έφτασαν στα ύψη, ο πληθωρισμός κυμαινόταν γύρω στο 80% και το χρέος της χώρας άγγιξε το 150% του Ακαθάριστου Εθνικού Προϊόντος. Αυτά έσπρωξαν τους κυβερνώντες σε ιδιωτικοποιήσεις και περικοπές στις επιδοτήσεις των καταναλωτών και των αγροτικών επιδομάτων. Η δημόσια υγεία και παιδεία έπεσαν επίσης θύματα των μέτρων οικονομικής περισυλλογής.

Το τελικό κτύπημα στο επίπεδο της οικονομίας είχε αφορμή συνεδρία του πανίσχυρου Συμβουλίου Εθνικής Ασφάλειας τη Δευτέρα 19 Φεβρουαρίου 2001, όπου υπήρξε σοβαρή σύγκρουση μεταξύ του Πρωθυπουργού Ετζεβίτ και του Προέδρου Σεζέρ.

...ο πρόεδρος κατηγορήσε την κυβέρνηση ότι ερευνούσε ισχυρισμούς για διαφθορά με πολύ αργούς ρυθμούς. «Κάθεστε πάνω στη λάσπη» επέμενε ο πρόεδρος. «Γιατί φοβάστε τόσο να ερευνησετε την διαφθορά;»⁴⁹

Αυτή η αντιπαράθεση που μεταδόθηκε πολλές φορές από τα τουρκικά μέσα ενημέρωσης ήταν αρκετή για να οδηγήσει σε μια χωρίς προηγούμενο κατάρρευση στο χρηματιστήριο που αποτύπωνε το βάθος της κρίσης.

Με το τέλος της μέρας χάθηκαν αξίες δισεκατομμυρίων δολαρίων από τις μετοχές... Ορισμένα επιτόκια ανέβηκαν στο εξωφρενικό επίπεδο κάποιων χιλιάδων τοις εκατόν.⁵⁰

Πριν λήξει η εβδομάδα

το εθνικό νόμισμα... έχασε το ένα τρίτο της αξίας του απέναντι στο δολάριο. Αυτό με την σειρά του πυροδότησε απότομη αύξηση του πληθωρισμού, μια κτηνώδη ύφεση και μια ανυπόφορη επιπλέον δόση οικονομικής μίζεριας για τους απλούς Τούρκους.⁵¹

Τα χρηματιστήρια βρέθηκαν στον πάτο όπου και παρέμειναν τονίζοντας την αδυναμία της Κυβέρνησης να ελέγξει οτιδήποτε. Αυτή η κατάσταση συνεχίστηκε ολόκληρο το 2001 και με το καλοκαίρι του 2002, τους κρίσιμους μήνες πριν τις εκλογές του Νοεμβρίου, η κατάσταση ήταν οριακή. Ο Ντέιβιντ Χάννεϋ αναφέρει:

Μέχρι το ξεκίνημα του Ιούλη η οικονομική κρίση, η ανικανότητα της Κυβέρνησης να την ελέγξει, ο αντίκτυπος μιας υποχρεωτικής υποτίμησης της λίρας... η άσχημη κατάσταση της υγείας του Πρωθυπουργού Ετζεβίτ που δεν είχε επαφή με την κοινωνία, καθώς και οι τριβές των τριών συνασπισμένων κομμάτων, όλα να φαίνονται σε δημοσκοπήσεις χωρίς σχεδόν καθόλου λαϊκή υποστήριξη, έφεραν τα πράγματα σε σημείο κατάρρευσης.⁵²

Με το τέλος του Αυγούστου η Τουρκία ήταν ουσιαστικά ακυβέρνητη και όλες οι δημοσκοπήσεις αντανakλούσαν τη μαζική απόρριψη των τριών κομμάτων του κυβερνητικού συνασπισμού και της αξιωματικής αντιπολίτευσης της Τσιλέρ, κανένα από τα οποία δεν θα κατάφερε να εκπροσωπηθεί στην επόμενη βουλή. Τα μόνα κόμματα που φαινόταν να μπαίνουν στη νέα Βουλή ήταν το κόμμα του μετριοπαθή ισλαμιστή Ερντογάν και το παλιό κόμμα των Ατατούρκ και Ινονού που είχε μείνει έξω από την προηγούμενη βουλή.

Το κόμμα της Δικαιοσύνης και Ανάπτυξης του Ερντογάν, που σάρωσε τελικά στις εκλογές, δεν ήταν ένα συνηθισμένο ισλαμικό κόμμα. Ενώ ήταν διάσπαση του Κόμματος της Ευημερίας του Έρπακιν το 2001 και όλα έδειχναν ότι θα είχαμε ένα από τα ίδια, στη στελέχωσή του πρωτοστάτησαν πολιτικοί σχηματισμοί που προέρχονταν από τις τοπικές και δημαρχιακές διοικήσεις και είχαν αποκτήσει φήμη εντιμότητας σε ένα χώρο που στην Τουρκία παραδοσιακά είναι βουτηγμένος στην διαφθορά.

Αυτοί οι πολιτικοί σχηματισμοί είχαν αφήσει παράδοση σε μέτρα κοινωνικής στήριξης των φτωχών στρωμάτων του πληθυσμού, σε ένα περιβάλλον από το οποίο απουσίαζε σχεδόν ολοκληρωτικά οποιαδήποτε κυβερνητική πολιτική κοινωνικής πρόνοιας.⁵³ Οργάνωσαν χώρους παροχής τροφής και κέντρα υγείας, και στη διάρκεια του Ραμαζανιού πίεζαν, μέσα από εκστρατείες συλλογής βοήθειας για τους φτωχούς, τοπικούς επιχειρηματίες να εισφέρουν αγαθά, κτίρια και λεφτά.

⁴⁸ Βλέπε Caglar Keyder σε άρθρο του στο NEW LEFT REVIEW στην έκδοση Ιούλη/ Αυγούστου 2004

⁴⁹ Chris Morris, σελ 158

⁵⁰ Το ίδιο, σελ. 159

⁵¹ Το ίδιο, σελ. 159

⁵² Ντέιβιντ Χάννεϋ: The Search for a Solution, σελ 173

⁵³ Βλέπε Caglar Keyder σε άρθρο του στο NEW LEFT REVIEW στην έκδοση Ιούλη/ Αυγούστου 2004

Αυτές οι δραστηριότητες συνεπάγονταν μεγάλους αριθμούς στελεχών, ειδικά γυναικών, κάτι που έδωσε στο κόμμα τη δυνατότητα να έχει αργότερα στημένους μηχανισμούς σύνδεσης με την κοινωνία. Στην προεκλογική καμπάνια που έφερε τον Ερντογάν στην εξουσία

...ηγούνταν γυναίκες που ποτέ προηγουμένως δεν είχαν πολιτική δράση. Ήξεραν τα ονόματα όλων, ήξεραν τα προβλήματά τους και θυμούνταν ημερομηνίες γάμων και κηδειών. Η πολιτική συζήτηση ήταν για καθαρούς δρόμους και καλά σπίτια.⁵⁴

Ο ίδιος ο Ταγίπ Ερντογάν ήταν ο δημοφιλής δήμαρχος της Κωνσταντινούπολης από το 1994 μέχρι το 1998 που φυλακίστηκε για μικρό χρονικό διάστημα για «πρόκληση θρησκευτικού μίσους». Σε μια συγκέντρωση είχε διαβάσει απόσπασμα από παλιό θρησκευτικό-εθνικιστικό ποίημα που έλεγε:

Τα τεμένη είναι τα στρατόπεδά μας, οι μυναρέδες είναι τα δόρατά μας, οι τρούλοι τους είναι τα κράνη μας και οι πιστοί είναι ο στρατός μας.

Η πρόσφατη πολιτική ιστορία του κόμματός του δέθηκε με την δική του και σε αυτό το ειρηνικό σκηνικό η Τουρκία ακολούθησε μια νέα πορεία. Χωρίς την ύπαρξη αριστερού σχηματισμού που να μπορεί να προσελκύσει τις μάζες, αυτές αγκάλιασαν το Κόμμα της Δικαιοσύνης και Ανάπτυξης και το στήριξαν σε μια κίνηση που αποτελούσε το πρώτο βήμα μιας λαϊκής εξέγερσης.

Τα δυο τρίτα των ανθρώπων που στις εκλογές ψήφισαν το κόμμα της Δικαιοσύνης και Ανάπτυξης δεν είχαν ποτέ προηγουμένως ψηφίσει ισλαμιστές.⁵⁵ Η νεοφιλελεύθερη οικονομική πολιτική που πρότεινε το πρόγραμμά του και που εύκολα υιοθετήθηκε από ντόπιους και ξένους επιχειρηματίες, δεν αλλάζει το βασικό στοιχείο ότι η άνοδος του Ερντογάν ήταν έκφραση της λαϊκής αγανάκτησης και της αντίστασης στο Τούρκικο κατεστημένο, τους στρατηγούς και το βαθύ κράτος.

Η ανάληψη της πρωθυπουργίας από τον ίδιο τον Ερντογάν ήταν επεισοδιακή. Παρά τη συντριπτική νίκη του κόμματός του στις εκλογές, οι στρατηγοί προσπάθησαν να χρησιμοποιήσουν το γεγονός της προηγούμενης καταδίκης του για να τον αποκλείσουν νομικά από την ηγεσία της Κυβέρνησης. Αυτή η συμπεριφορά υπογράμμιζε στα μάτια των μαζών την αντίθεση του Τούρκικου κατεστημένου απέναντί του και τον έκαμνε μάρτυρα στον αγώνα για μια νέα πορεία.

Το απίστευτο έγινε τελικά πραγματικότητα και ο Ρετζέπ Ταγίπ Ερντογάν έγινε ο πρώτος ισλαμιστής πρωθυπουργός στην Τουρκία μετά την επανάσταση του Κεμάλ Ατατούρκ. Ο Κρις Μόρρις αναφέρει:

...με τον ερχομό του νέου αιώνα η Τουρκία περνά μέσα από τις πιο ριζοσπαστικές μεταρρυθμίσεις από τον καιρό του Ατατούρκ.⁵⁶

Οι εξελίξεις στην Τουρκία, όπως και αυτές στην Ελλάδα, ήταν πάντα καθοριστικές για τις Κυπριακές εξελίξεις. Την διαπίστωση αυτή κάμνει και ο Ντέιβιντ Χάννεϋ με μια αξιοσημείωτη διατύπωση:

Καμιά από αυτές τις δραματικές πολιτικές εξελίξεις [στην Τουρκία] δεν προκλήθηκε έστω και σαν μακρινός αντίκτυπος των εξελίξεων στην Κύπρο, είχαν όμως σημαντική επίδραση σε αυτές.⁵⁷

Η νίκη του Ερντογάν στις 4 του Νοβέρη του 2002 ήταν καταλυτική για τις τουρκοκυπριακές εξελίξεις. Το σκηνικό όπου η πλατφόρμα *Αυτή η Χώρα Είναι Δική Μας*⁵⁸ ήταν στο στόχαστρο της τούρκικης κυβέρνησης και όλων σχεδόν των πολιτικών δυνάμεων έπαψε να υπάρχει. Ο Ερντογάν προσέγγισε το κυπριακό έξω από την πάγια γραμμή που ίσχυε για δεκαετίες δημιουργώντας ελπίδες στους τουρκοκύπριους ότι μια άλλη πορεία είναι εφικτή.

Ταυτόχρονα οι τουρκοκυπριακές μάζες αντιλαμβάνονταν ότι η επιτήρηση της ζωής τους από τις μυστικές υπηρεσίες έχανε τον απειλητικό χαρακτήρα της και η δυνατότητα του Ντενκτάς να κινητοποιήσει το στρατό εναντίον τους δεν υπήρχε πια. Η αντίσταση απέναντι στο καθεστώς που είχε ξεκινήσει χρόνια πριν, άρχισε τώρα να παίρνει άλλες διαστάσεις. Ο ηρωικός αγώνας εκατοντάδων στελεχών των συνδικάτων και των κομμάτων της

⁵⁴ Chris Morris, *The New Turkey*, σελ.72

⁵⁵ Το ίδιο, σελ.70

⁵⁶ Το ίδιο, σελ.40

⁵⁷ Ντέιβιντ Χάννεϋ, σελ 174

⁵⁸ Η ονομασία του συνασπισμού όλων των συνδικάτων και των κομμάτων της αντιπολίτευσης στην τουρκοκυπριακή κοινότητα.

αντιπολίτευσης που για χρόνια όρθωναν το ανάστημά τους απέναντι στο καθεστώς με μεγάλο προσωπικό κόστος, άρχισε τώρα να πλασιώνεται από την κίνηση των μαζών που καθόριζε πια την πορεία της ιστορίας.

Στις 27 του Νιόβρη του 2002, δεκαέξι μέρες μετά την κατάθεση του σχεδίου Ανάν και είκοσιτρείς μετά την άνοδο του Ερντογάν στην εξουσία της *Νέας Τουρκίας*, η Κύπρος συγκλονίστηκε από ένα τεράστιο για τα κυπριακά δεδομένα συλλαλητήριο που δεν θα ήταν το μόνο. Ακολούθησαν ακόμα μεγαλύτερα στις 26 του Δεκέμβρη και 14 του Γενάρη, και στις 27 του Φλεβάρη η Κύπρος έζησε το μεγαλύτερο συλλαλητήριο που γνώρισε ποτέ στην ιστορία της. Ένα συλλαλητήριο που μαζί με αυτά που είχαν προηγηθεί ύψωσε την φωνή του πάνω από το σκοτεινό παρελθόν και απαίτησε την απομάκρυνση Ντενκτάς και την επανένωση του νησιού. Η ανατροπή του ανίκητου για τους ελληνοκύπριους Ντενκτασικούκαθεστώτος έγινε υπόθεση του τουρκοκυπριακού κινήματος που για πρώτη φορά βρήκε στήριγμα, όχι σε μερίδα του ελληνοκυπριακού πολιτικού χώρου, αλλά στη δράση των μαζών στην Τουρκία.

5 Αέρας Ελευθερίας

Η δράση των στελεχών των συνδικάτων και των κομμάτων της αντιπολίτευσης στην οποία στηρίχτηκε η κίνηση των τουρκοκυπριακών μαζών δεν ήταν κάτι καινούριο. Ο τροχός της ιστορίας στην τουρκοκυπριακή κοινότητα είχε αρχίσει να κινείται χρόνια πριν, ετοιμάζοντας τις συνθήκες που οδήγησαν στις διαδηλώσεις του καλοκαιριού του 2000 και στη μαζική αμφισβήτηση της εξουσίας, διασαλεύοντας για πρώτη φορά τη σταθερότητα της τουρκοκυπριακής πολιτικής σκηνής. Για τις διαδηλώσεις αυτές η Σία Αναγνωστοπούλου αναφέρει:

...χαρακτηρίζονταν από μαχητικότητα και μαζικότητα και έσπασαν έτσι απροσδόκητα για πρώτη φορά την απόλυτη σιωπή την οποία ο Ντενκτάς και τα τούρκικα στρατεύματα είχαν επιβάλει επί τόσα χρόνια.⁵⁹

Αυτές οι διαδηλώσεις δεν ήταν κεραινός εν αιθρία. Σε όλα τα χρόνια μετά το 1974 υπήρχαν προσπάθειες για συνεργασία συνδικαλιστικών οργανώσεων και σύμπληξη κάποιου μετώπου και αυτό έγινε κατορθωτό μετά την δολοφονία του Κουτλού Ανταλί στις 6 του Ιούλη του 1996.

Ο Κουτλού Ανταλί ήταν δημοσιογράφος που για χρόνια αντιστρατεύτηκε το καθεστώς και με σταθερότητα στήριξε την επανένωση του νησιού. Η δολοφονία του αποτέλεσε κομβικό σημείο που απότομα ενίσχυσε την αποφασιστικότητα της εργατικής τάξης για αντίσταση απέναντι σε μια αδιάστακτη διακυβέρνηση. Με τη συμμετοχή της συντεχνίας των δασκάλων, των καθηγητών, των δημοσίων υπάλληλων και άλλων δεκαεσάδρων συνδικαλιστικών οργανώσεων, δημιουργήθηκε μέσα στην περίοδο 1996 με 1997 συνδικαλιστική πλατφόρμα με την ονομασία *Πλατφόρμα Συνδικαλιστικού Αγώνα*.

Κορυφαίο θέμα συζήτησης αλλά και δράσης για την *Συνδικαλιστική Πλατφόρμα*, μαζί με τις εργατικές διεκδικήσεις, ήταν το εθνικό ζήτημα και η ανάγκη για συμφωνία λύσης.⁶⁰ Με την πάροδο του χρόνου οι συνδικαλιστικές οργανώσεις που αποτελούσαν την πλατφόρμα κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι τα δυο ζητήματα ήταν αλληλένδετα και ότι χωρίς λύση του κυπριακού, το περιθώριο συνδικαλιστικών διεκδικήσεων περιοριζόταν δραματικά.

Το επόμενο κομβικό σημείο που έδωσε απότομο σπρώξιμο στις εξελίξεις, αποτυπώνοντας ταυτόχρονα την συσσωρευμένη αγανάκτηση της κοινωνίας, ήταν οι συλλήψεις του Σενέρ Λεβέντ και στελεχών της εφημερίδας *Αβρούπα* (Ευρώπη). Μετά από επιβολή ασήκωτων για τον εκδότη προστίμων η εφημερίδα έκλεισε και ξανακυκλοφόρησε με την ονομασία *Αφρόκα* (Αφρική) σε ένδειξη διαμαρτυρίας για τον τριτοκοσμικό χαρακτήρα του καθεστώτος της βόρειας Κύπρου.

Οι συλλήψεις που έγιναν στις 14 Ιουνίου του 2000 ήταν συνέπεια της σκληρής κριτικής που η εφημερίδα ασκούσε στο καθεστώς. Ο συνδικαλιστικός χώρος μαζί με τα αριστερά κόμματα των Ταλάτ, Ντουρτουράν και Οζκιούρ αντέδρασαν οργανωμένα και αποφασιστικά. Αποτέλεσμα ήταν να βρεθούν στο ίδιο χαράκιωμα όλες οι συνδικαλιστικές και πολιτικές οργανώσεις που μέχρι εκείνη τη στιγμή αντιπολιτεύονταν το καθεστώς απομονωμένα και αποσπασματικά.

⁵⁹ Σία Αναγνωστοπούλου: *Τούρκικος Εκσυγχρονισμός*, σελ 241

⁶⁰ *Αδημοσίετες συνεντεύξεις του Γενικού Γραμματέα της Συντεχνίας των Δασκάλων Σιενέρ Ελιτζΐλ στον ΣΒ*

Από χρόνια ο Ντενιτάς αντιμετώπιζε την αντιπολίτευση των αριστερών κομμάτων της Κοινοτικής Απελευθέρωσης και του Ρεπουμπλικανικού Κόμματος που, χωρίς να βρίσκουν στήριξη στον ελληνοκυπριακό χώρο, παράβαιναν μπροστά στην δύναμη καταστολής του Ντενιτασιούκαθεστώτος. Δεν τόλμησαν ποτέ τη δυναμική αντιπαράθεση και επέλεξαν σε ορισμένες περιπτώσεις ακόμα και τη συνεργασία με τις δυνάμεις που στήριζαν το καθεστώς.

Τώρα όμως τα πράγματα έμπαιναν σε διαφορετική τροχιά που έγινε αντιληπτή ακόμα και στην Τουρκία. Αυτό που σύμφωνα με τον Εριάν Μπιρέρ, πρόεδρο της συντεχνίας των εργαζομένων στις τηλεπικοινωνίες, είχαν συνειδητοποιήσει μια σειρά συνδικαλιστικά στελέχη, ότι δηλαδή η κυβέρνηση όχι μόνο δεν βοηθούσε στη λύση των προβλημάτων αλλά ήταν η ίδια μέρος τους, μεάτρεπε τη διάθεση για αγώνα σε πράξη. Με αφορμή την σύλληψη του αρχισυντάκτη της *Αβρούπα*, οι αλλαγές στη συνείδηση των μαζών που προκλήθηκαν από τα πρόσφατα γεγονότα εκφράστηκαν με την δημιουργία της *Πλατφόρμας των 41 οργανώσεων*. Στις 9 του Ιούλη του 2000, με την ονομασία «*Αυτή η Χώρα είναι Δική μας*», ο συνασπισμός του συνδικαλιστικού και όλου του αντιπολιτευόμενου πολιτικού χώρου, μπήκε επικεφαλής του αγώνα για ανατροπή του καθεστώτος και για ειρήνη στην Κύπρο.

Στις 11 του Ιούλη κυκλοφόρησε η πρώτη διακήρυξη της *Πλατφόρμας* που κήρυσσε τον πόλεμο στο καθεστώς. Το κίνημα της βόρειας Κύπρου είχε κάμει το πιο αποφασιστικό βήμα για οργάνωση των δυνάμεων των καταπιεσμένων στρωμάτων της κοινωνίας και την προετοιμασία της αντιπίθεσης. Η εποχή που τα προβλήματα έμεναν μέσα στους τέσσερεις τοίχους της κάθε συντεχνίας χωρίς τη δυνατότητα να βρουν λύση είχε φτάσει στο τέλος της.

Δεκαπέντε χιλιάδες εργαζόμενοι κατέβηκαν στις 18 του Ιούλη στους δρόμους της Λευκωσίας απαιτώντας την απελευθέρωση των δημοσιογράφων. Αυτή η κάθοδος οριοθετεί και την αρχή του κύματος που σάρωσε το Ντενιτασιό οικοδόμημα και άλλαξε τα δεδομένα στην κυπριακή πολιτική σκηνή.

Η Συνομοσπονδία Επαναστατικών Συνδικάτων *Ντεβ-Ις*, ένας από τους μεγαλύτερους συνδικαλιστικούς χώρους στην τουρκοκυπριακή κοινότητα, που είχε ήδη οργανώσει πολιτική απεργία που απαιτούσε την απελευθέρωση των δημοσιογράφων, κατέληξε με πορεία στη συγκέντρωση που οργάνωσε η *Πλατφόρμα*, γεγονός που τόνιζε πάνω από όλα τον ενωμένο χαρακτήρα που είχε αποκτήσει η δράση του κινήματος της βόρειας Κύπρου.⁶¹ Το κόμμα του Ακιντζί δεν συμμετείχε στην κοινή δράση αφού βρισκόταν ακόμα σε κυβέρνηση συνασπισμού με το κόμμα του Έρογλου.

Σαν σε σκηνικό συνομωσίας που έστηνε η ιστορία για να απαλλαγεί από ένα τυραννικό καθεστώς, το τραπεζικό σύστημα που είχαν κτίσει μεγάλοι επιχειρηματικοί κύκλοι⁶² για να επωφελούνται οι εταιρείες που ανήκαν στους ίδιους με δάνεια των οποίων τα επιτόκια ήταν χαμηλότερα ακόμα και από αυτά που οι τράπεζες δίνουν στους καταθέτες τους, άρχισε να κλονίζεται εκείνη ακριβώς την περίοδο. Οι εργαζόμενοι σε αυτές τις τράπεζες οργανώθηκαν άμεσα και με κύρια δύναμη την *Ντεβ-Ις* προχώρησαν σε κινητοποιήσεις. Και ενώ οι κινητοποιήσεις των εργαζομένων βρίσκονταν σε εξέλιξη, τράπεζες κατέρρευσαν. Εφτακόσιοι εργαζόμενοι έμειναν χωρίς δουλειά και χιλιάδες άνθρωποι οδηγήθηκαν στη χρεοκοπία.⁶³

Περίπου δυο χιλιάδες από αυτούς που έχασαν τις αποταμιεύσεις τους μαζεύτηκαν έξω από τη βουλή στις 24 του Ιούλη του 2001, όπου εισέβαλαν λίγο αργότερα εκφράζοντας το θυμό τους με εκτεταμένες καταστροφές στο εσωτερικό του κτιρίου.

Αν και η *Πλατφόρμα* από την αρχή δεν ευνόησε την ασυντόνιστη δράση αυτών των ανθρώπων, ούτε και επικρότησε τις τελικές τους ενέργειες, μετά την λήξη των επεισοδίων η αστυνομία προχώρησε στη σύλληψη στελεχών της.

Λίγο αργότερα η Άγκυρα έστειλε το νέο πακέτο ενίσχυσης του καθεστώτος στο οποίο συμπεριλαμβάνονταν σκληρά οικονομικά μέτρα όπως ιδιωτικοποιήσεις, αύξηση των ωρών εργασίας, του ΦΠΑ, κλείσιμο της Συνεργατικής Τράπεζας. Το κίνημα πάλι αντέδρασε άμεσα με σειρά εκδηλώσεων διαμαρτυρίας. Μια από αυτές ανήκε και πάλι στην *Ντεβ-Ις*. Μέσα στον Σεπτέμβρη οργάνωσε πορεία 100 αντιπροσώπων της από την Κερύνεια στην Λευκωσία. Η πορεία κατέληξε μπροστά στο πρωθυπουργικό γραφείο του Έρογλου. Με πλακάτ,

⁶¹ *Αδημοσίευτη συνέντευξη του Μεχμέτ Σαγίς, προέδρου της Ντεβ-Ις, στον ΣΒ.*

⁶² Σιενέρ Ελτζίλ.

⁶³ Μεχμέτ Σαγίς

συνθήματα και ένα μεγάλο κουτί κυβικού σχήματος με κριτικά σκίτσα στις έξι πλευρές που περιγράφαν την αντιλαϊκότητα του οικονομικού πακέτου που ήταν κομμένο και ραμμένο στα μέτρα των τουρκοκύπριων καπιταλιστών⁶⁴.

Οι εκδηλώσεις κορυφώθηκαν με μαζική διαδήλωση που οργάνωσε η *Πλατφόρμα* στις 17 του Οκτώβρη. Δεκαπέντε χιλιάδες άνθρωποι πήραν μέρος απαιτώντας αλλαγή της οικονομικής πολιτικής.

Τα σύννεφα άρχισαν να μαζεύονται απειλητικά πάνω από το πολιτικό σκηνικό. Έφτανε η ώρα για το καθεστώς του Ντενκτάς να θερίσει όσα έσπειρε. Τα κτυπήματα διαδέχονταν το ένα το άλλο. Ο θυμός των μαζών άρχιζε να ξεπερνά το φόβο τους και να γίνεται κι αυτός στοιχείο της καθημερινής πραγματικότητας.

Στις 30 του Γενάρη του 2001 η ΚΤΟΣ, η συνδικαλιστική οργάνωση των δασκάλων, το οίκημα της οποίας στέγαζε το επιτελικό γραφείο της πλατφόρμας *Αυτή η Χώρα Είναι Δική μας* ανέφερε σε ανακοίνωσή της:

Δεν θέλουμε τα λεφτά της Άγκυρας, ούτε τους δημόσιους υπάλληλούς της, ούτε και τα οικονομικά της πακέτα. Οι τουρκοκύπριοι έχουν τις γνώσεις και ικανότητες για να κυβερνήσουν τους εαυτούς τους... Δεν θέλουμε να είμαστε σκλάβοι...⁶⁵

Από συναίσθηση της απειλής που άρχιζε να δημιουργείται, το καθεστώς αντέδρασε άμεσα στέλνοντας την αστυνομία στο οίκημα του συνδικάτου. Κατασχέθηκαν ηλεκτρονικοί υπολογιστές, τηλεφωνικές συσκευές, συσκευές φαξ, έγιναν συλλήψεις συνδικαλιστικών στελεχών και ανοιχτήκαν δικαστικές υποθέσεις για 30 από αυτά με κατηγορίες που εξυπάκουαν μέχρι και τεσσεράμισι χρόνια φυλάκιση.

Από το οίκημα της συντεχνίας η *Πλατφόρμα* έδωσε συνέντευξη ενάντια στην κρατική επίθεση. Με μια οργάνωση και μια φωνή το κίνημα αντιστεκόταν στο κράτος του Ντενκτάς. Για πρώτη φορά στα χρονικά όχι μόνο της τουρκοκυπριακής κοινότητας αλλά ολόκληρης της Κύπρου, οι μάζες είχαν τη δυνατότητα να αγωνιστούν για το αύριο με ένα τόσο ενωμένο και αποτελεσματικό τρόπο.

Τα ανάποδα για το καθεστώς συνεχίστηκαν. Σε ένα περίπου εικοσαήμερο, στις 24 Φεβρουαρίου του 2001, υποτιμήθηκε η τούρκικη λίρα. Το γεγονός ήταν δραματικό και σήμαινε το μοίρασμα στην κυριολεξία των ήδη πενιχρών μισθών.⁶⁶ Για ακόμα μια φορά ένα τούρκικο γεγονός είχε καταλυτικές επιδράσεις στην τουρκοκυπριακή κοινότητα. Η κοινωνία πολώθηκε ακόμα περισσότερο, τα στρατόπεδα έγιναν ακόμα πιο ευδιάκριτα, το ισοζυγίο-τους άρχισε να αλλάζει. Η *Πλατφόρμα* αργά αλλά σταθερά άπλωνε το κύρος και την επιρροή της, το καθεστώς απομονωνόταν ολοένα και περισσότερο. Ότι εξακολουθούσε να ελέγχει το χρησιμοποιούσε με κάθε τρόπο για να παρατείνει όσο γινόταν τη ζωή του.

Η κρατική τηλεόραση έκαμνε αναφορές στην δράση που καθοδηγούσε η *Πλατφόρμα* μόνο όταν υπήρχε μεγάλη πίεση από τα γεγονότα, χωρίς ακόμα και τότε να αναφέρεται στην ίδια την *Πλατφόρμα*. Γίνονταν γενικές ανακοινώσεις για κάποια «πολιτικά κόμματα» και αόριστα για «ιάποιες οργανώσεις», αλλά απέφευγαν αναφορά στον αριθμό και τον καθορισμό αυτών των οργανώσεων. Έτσι βρέθηκε στο στόχαστρο του κινήματος που στις 18 του Απριλίου του 2001 κάλεσε συγκέντρωση διαμαρτυρίας έξω από τα κεντρικά της γραφεία.

Τον Μάη η *Πλατφόρμα* κυκλοφόρησε προκήρυξη σε 12 000 αντίτυπα στην οποία ανέφερε:

Η αποσχιστική διχοτομική πολιτική που ακολουθείται κατά παράβαση των συμφωνιών του 1960 και των συμφωνιών κορυφής του 1977-79, έχει από κάθε άποψη γονατίσει τους τουρκοκύπριους. Οι αρχιτέκτονες της αποσχιστικής, διχοτομικής πολιτικής ετοιμάζονται να καταφύγουν σε υπόγειες μεθόδους για να τρομοκρατήσουν τον λαό. Εμείς, ως Τουρκοκύπριοι που αντιτασσόμαστε στην προσάρτηση της πατρίδας μας από την Τουρκία ή οποιαδήποτε άλλη χώρα, ζητούμε να συνεχίσουμε την ύπαρξή μας ως κοινότητα σε μια ενιαία και ομόσπονδη Κύπρο και να συνενωθούμε με τους λαούς του κόσμου. Η θέληση των Τουρκοκυπρίων δεν γίνεται αποδεκτή και εμπράκτως καταργείται η κοινοτική τους υπόσταση και ταυτότητα. Με τις οικονομικές συνθήκες που δημιουργούνται τεχνητά, με την καταπίεση και τις απειλές, οι Τουρκοκύπριοι εξαναγκάζονται να εγκαταλείψουν το νησί και σχηματίζεται στο βορρά της Κύπρου μια κοινωνική δομή που είναι επιδεικτική της προσάρτησης. Ο Ντενκτάς που ισχυρίζεται πως εκφράζει τους Τουρκοκύπριους, δεν εκπροσωπεί πλέον τα συμφέροντα του Τουρκοκυπριακού λαού.⁶⁷

⁶⁴ Μεχμετ Σαγίς

⁶⁵ Αρχεία της Πλατφόρμας 'Αυτή η Χώρα Είναι Δική μας'

⁶⁶ Σιενέρ Ελτζιλ

⁶⁷ Σία Αναγνωστοπούλου, *Τούρκικος Εκσυγχρονισμός*, σελ 260

Η κύρια αντίθεση για τις μάζες των τουρκοκυπρίων δεν ήταν πια η εθνική. Ο κύριος εχθρός δεν ήταν το άλλο εθνικό στρατόπεδο, η εθνική ενότητα δεν πρόσφερε καμιά υπηρεσία. Η μάχη που είχε ξεκινήσει πριν χρόνια μέσα στα συνδικάτα για το ξεκαθάρισμά τους από τον εθνικισμό και τη μετατροπή τους σε όπλα εναντίον του, γινόταν τώρα μάχη για απαλλαγή της ίδιας της κοινωνίας από το εθνικιστικό δηλητήριο⁶⁸.

Η αντίθεση της κοινωνίας απέναντι στο καθεστώς που οδήγησε τις συνδικαλιστικές και πολιτικές οργανώσεις των μαζών στη δημιουργία κοινής πλατφόρμας, άρχισε να αντανάκλαται όλο και περισσότερο στις δηλώσεις και ενέργειες αυτών των οργανώσεων αλλά και στην δράση της *Πλατφόρμας*. Οι ανακοινώσεις και πολιτικές παρεμβάσεις από τον συνδικαλιστικό και τον αντιπολιτευόμενο πολιτικό χώρο πλήθαιναν. Σε πολεμικό ύφος, αμφισβητούσαν ολοκληρωτικά το καθεστώς Ντενκτάς και όλη τη φιλοσοφία πάνω στην οποία στηριζόταν η πολιτική του στο εθνικό ζήτημα.

Μέσα σε συνθήκες που ριζοσπαστικοποιούνταν με επιταχυνόμενους ρυθμούς, δεν έμεναν πια περιθώρια για τον Ακιντζί που βρισκόταν σε κυβέρνηση συνασπισμού με τον Έρογλου από τον Ιανουάριο του 1999. Η περίοδος που προηγήθηκε αυτού του αφύσικου συνασπισμού ήταν η πιο μαύρη όσο αφορούσε τις προοπτικές επίλυσης του εθνικού. Η αγορά των πυραύλων *S-300* μπορεί να βοήθησε τον Κληρίδη στις προεδρικές εκλογές του 1998 με το κλίμα του εθνικού παροξυσμού που δημιούργησε, επέτρεψε όμως παράλληλα στον Ντενκτάς να μιλά πια καθαρά για δυο ξεχωριστά κράτη και εξανέμιζε κάθε δυνατότητα συνεννόησης ανάμεσα στις δυο κοινότητες.

Ταυτισμένη με το κλίμα της εποχής, η ηγεσία του ΑΚΕΛ αφαίρεσε κάθε πειστικότητα από τα επιχειρήματα των τουρκοκυπρίων πολιτικών ηγετών που αγωνίζονταν για λύση επανένωσης. Οι πολεμικές ιαχές της ελληνοκυπριακής εθνικής ενότητας παράδωσαν τον Ακιντζί, αυτόν που από όλους τους πολιτικούς ηγέτες των τουρκοκυπρίων θα άπλωνε περισσότερο το χέρι στους ελληνοκύπριους, στα χέρια της δικής του «μητέρας πατρίδας» και σταθεροποίησε τον Ντενκτάς στην εξουσία για μια ακόμα φορά.

Όποιες και να ήταν όμως οι σκέψεις και οι προθέσεις του Ακιντζί όταν δημιουργούσε κυβέρνηση με τον Έρογλου, οι διαφορές του ίδιου και του αριστερού κόμματος του οποίου ήταν ηγέτης με το κατεστημένο πάνω σε θέματα δημοκρατίας και στο εθνικό ζήτημα που πάντα υπήρχαν, έπαιρναν πια, σε αυτή την ηλεκτρισμένη ατμόσφαιρα, πολύ μεγαλύτερες διαστάσεις. Κάτω από την πίεση των μαζών του κόμματός του, που ποτέ δεν είχαν νιώσει άνετα με αυτή την συμμαχία, και με αφορμή την ομιλία του τούρκου στρατιωτικού διοικητή στα εγκαίνια των νέων κτιρίων της αστυνομίας, που είπε πως η αστυνομική δύναμη πρέπει να παραμείνει κάτω από στρατιωτική διοίκηση, ήλθε η ρήξη και ο Ακιντζί αποπέμφθηκε από την κυβέρνηση τον Ιούνιο του 2001. Η *Πλατφόρμα* τον ένταξε στις γραμμές της χωρίς καθυστέρηση, εκεί που από την αρχή έπρεπε να βρισκόταν.

Η αντίστροφη μέτρηση είχε αρχίσει. Οι συνειδήσεις πλατιών στρωμάτων που έβλεπαν δυνατότητες να ανοίγονται για πρώτη φορά μέσα από την συνασπισμένη εργατική τάξη και κομματική αντιπολίτευση, άρχισαν να διαφοροποιούνται με ασυνήθιστους ρυθμούς. Το γεγονός αυτό εντοπίστηκε πολύ σύντομα και από δημοσιογράφο της τούρκικης εφημερίδας *Σαπάχ* που σε άρθρο του με τίτλο «Σοκ στην Κύπρο» ανέφερε στις 16 Ιουλίου 2001 ότι:

*Μόλις πέντε μέρες πριν από την 27^η επέτειο της ειρηνευτικής επιχείρησης... πρώτη φορά στην ιστορία της ΤΔΒΚ διοργανώθηκε κοινή εκδήλωση με ελληνοκύπριους εναντίον της Τουρκίας.*⁶⁹

Στο ίδιο άρθρο βρίσκουμε και τα ακόλουθα:

*[Τουρκοκύπριοι] κρατώντας φωτογραφίες του Χίτλερ και Μουσολίνι φώναζαν συνθήματα, «Μην ξεχνάτε την κατάληξη τους».*⁷⁰

Από το ξεκίνημα του 2001 δεν πέρασε μήνας που να μην είναι γεμάτος από ειδηλώσεις, πορείες, δράση, με συμμετοχή που έφτανε τις δυο με τρεις χιλιάδες ανθρώπους. Οι μεγάλες μάζες ακόμα βρίσκονταν σε αναμονή. Η *Πλατφόρμα* αντανάκλασε τις διαθέσεις της κοινωνίας αλλά δεν μπορούσε να την κινητοποιήσει. Η τάξη ήταν ακόμα ξεκομμένη από την πρωτοπορία και χρειαζόταν περισσότερα γεγονότα, καλύτερη αφομοίωση αυτού που εξελισσόταν πριν εμφανιστεί στην σκηνή της ιστορίας.

Στις 25 του Σεπτεμβρίου του 2001 ο Μεχμετ Αλί Ταλάτ δήλωσε στην Έλενα Σμίθ της εφημερίδας *Γκάρντιαν*:

⁶⁸ *Αδημοσίεστη συνέντευξη του Ερβάν Μπιρέρ, προέδρου της συντεχνίας στις τηλεπικοινωνίες TEL – SEN, στον Σ.Β*

⁶⁹ *Σία Αναγνωστοπούλου, σελ. 270*

⁷⁰ *Το ίδιο, σελ 276*

Ο Ντενκτάς είναι στην εξουσία 30 χρόνια αλλά δεν υπερασπίζεται τα συμφέροντα των Τουρκοκυπρίων, υπερασπίζεται τα στρατηγικά συμφέροντα της Τουρκίας.

Ο γνωστός δημοσιογράφος Μεχμετ Αλί Μπιράντ ανέφερε σε άρθρο του που δημοσιεύτηκε στις 15 Νοεμβρίου 2001 στην εφημερίδα *Turkish Daily News*, με τίτλο «Οι απόψεις των τουρκοκυπρίων νέων» ότι οι τουρκοκύπριοι «δεν είναι πλέον ευγνώμονες στην Τουρκία... δεν βλέπουν τους ελληνοκύπριους ως εχθρούς τους.»⁷¹

«*Η Τουρκία*» αναφέρεται σε άρθρο στην εφημερίδα Σαπάχ στις 22 Νοεμβρίου του 2001 «*Δεν είναι σωτήρας μας... είναι κατακτητής μας.*»⁷²

Από τις διακηρύξεις της Πλατφόρμας *Αυτή η Χώρα είναι Δική μας*, δεν έλειψε ποτέ η απαίτηση για επανέναρξη των δικονομικών συνομιλιών. Συνομιλίες που αρχικά οι μάζες τις αντιλαμβάνονταν να εξελίσσονται σε ένα ομιχλώδες πλαίσιο μεταξύ *Ομοσπονδίας και Συνομοσπονδίας*. Σε δημοσκόπηση στις 4 του Οκτώβρη του 2001 φάνηκε να μοιράζονται οι ψήφοι μεταξύ *Ομοσπονδίας και Συνομοσπονδίας*, με την *Συνομοσπονδία* να προηγείται ελαφρώς με 43,6% έναντι 40.2%.⁷³

Με το ξέσπασμα της εξέγερσης όμως και το άνοιγμα των οδοφραγμάτων υπήρξε δραματική διαφοροποίηση που καταγράφεται από την ίδια εφημερίδα σε δημοσκόπηση στις 29 Αυγούστου του 2003. Το 66,6% των Τουρκοκυπρίων στήριζε πια λύση ενός κράτους που, ενώ ήταν πάντα ο διακηρυγμένος τουλάχιστον στόχος της ελληνοκυπριακής ηγεσίας, το μόνο επίτευγμα της πολιτικής και μεθόδων της ήταν η συνεχής απομάκρυνση από αυτόν.

Η κινητήρια δύναμη πίσω από τις εξελίξεις σε όλη την πορεία που πάει πίσω μέχρι το 1995 και ακόμα πιο πριν, ήταν οι οργανωμένοι φορείς της εργατικής τάξης. Ακόμα και ο επανακαθορισμός του πλαισίου της *Ομοσπονδίας* σαν βάσης των διαπραγματεύσεων, που με τα χρόνια είχε γίνει ασαφής στις σκέψεις των τουρκοκυπρίων, αποτέλεσμα και της αλλοπρόσαλλης ελληνοκυπριακής πολιτικής, ήταν προϊόν της συνειδητής δράσης του οργανωμένου κινήματος.

Αυτή η δράση άρχιζε να καθορίζει αποφασιστικά την πορεία και να επιβάλλει την θέληση της. Οι συσχετισμοί άλλαζαν. Πρώτο λόγο είχαν οι μαζικές οργανώσεις ενός λαού που βρισκόταν σε πορεία εξέγερσης. Ένδειξη αυτής της πραγματικότητας αποτελεί η οξεία κριτική που η *ΚΤΟΣ* άσκησε στον Μουσταφά Ακκιντζί για τις δηλώσεις που έκανε στις αρχές Νοεμβρίου του 2001 στις οποίες ανέφερε ότι η λύση που επιδιώκεται είναι λύση στην οποία θα υπάρχει ένα κράτος έξω, και δυο κράτη μέσα. Σε ανακοίνωση της *Συντεχνίας*, που δημοσίεψε η εφημερίδα *Ορτάμ* στις 3 Νοεμβρίου του 2001, κατηγορεί τον Ακκιντζί ότι με τη δήλωσή του ταυτιζόταν περισσότερο με την *Συνομοσπονδία* παρά με την *Ομοσπονδία*, κατηγορία που παράπεμπε σε ταύτισή του με τον Ντενκτάς.

Στις 4 του Νοέμβρη πραγματοποιήθηκε πορεία από την Λευκωσία στο Γερόλαχο για υποστήριξη των συνομιλιών *Κληρίδη-Ντενκτάς*, με κυρίαρχο σύνθημα *Θέλουμε ειρήνη*, ενώ τρεις μέρες αργότερα η *Πλατφόρμα* οργάνωσε ακόμα μια εκδήλωση, με οικονομικό περιεχόμενο αυτή την φορά, ενάντια στην κατάργηση της αυτόματης τιμαριθμικής αναπροσαρμογής.

Στις 11 του ίδιου μήνα, δάσκαλοι και καθηγητές κατέβηκαν μαζί σε μονοήμερη απεργία ενάντια στην απόλυση της συναδέλφου τους Νιλγκούμ Ορχόν που άσκησε δημόσια κριτική στο καθεστώς.

Η πρωτόγνωρη για τα δεδομένα της τουρκοκυπριακής κοινότητας ταξική κινητοποίηση και η νέα αντίκριση του εθνικού ζητήματος από τις τουρκοκυπριακές μάζες έμενε τελείως απαρατήρητη από ολόκληρη την ελληνοκυπριακή πολιτική ηγεσία, όχι τυχαία. Ερχόταν σε αντίθεση με όλη την φιλοσοφία που επέβαλλε το «αρραγές μέτωπο της εθνικής ενότητας» των ελληνοκυπρίων. Ανέτρεπε προσωπικές ιστορίες και γόητρα που είχαν κτιστεί πάνω στο μίσος για τους τουρκοκύπριους και την αλαζονεία της εθνικής καταγωγής. Ανέτρεπε μικρά και μεγάλα συμφέροντα που είχαν κτιστεί πάνω στην βάση του *μακροχρόνιου αγώνα*. Το ΑΚΕΛ, προσκολλημένο στη φιλοσοφία της εθνικής ενότητας, αγνοούσε κι αυτό αυτές τις μοναδικές εξελίξεις και συνέχιζε την αναζήτηση ελληνοκυπριακών «προοδευτικών πατριωτικών δυνάμεων» για να συμμαχήσει μαζί τους.

⁷¹ Το ίδιο, σελ 270

⁷² Το ίδιο, σελ 261

⁷³ Εφημερίδα *Χαλκίν Σεσί*

Όμως το ταξικό μέτωπο που είχε κτιστεί απέναντι στον Ντενκτάς δεν περιέμενε πια κανένα. Τα κτυπήματα ενάντια στο καθεστώς ήταν ασταμάτητα. Η κινητοποίηση μεγάλωνε. Η εμφάνιση στελεχών της *Πλατφόρμας*, κυρίως γυναικών, στους κυκλικούς κόμβους, στις διασταυρώσεις, πρωί-πρωί, σε ώρες αιχμής, για να δώσουν τη νέα προκήρυξή της, για να ενημερώσουν, να κινητοποιήσουν, έγινε καθημερινό στοιχείο της ζωής στη βόρεια Κύπρο.

Ο Αλί Σεϊναλί, πρόεδρος της Συντεχνίας των Τούρκων Δημοσίων Υπαλλήλων, των υπαλλήλων της κρατικής μηχανής του Ντενκτάς, ανέφερε σε δηλώσεις που δημοσίευσε η εφημερίδα *Κίπρις* στις 28 του Νοβόρη του 2001:

Πρέπει να αρθεί αυτή η ομηλώδης κατάσταση... Η πολιτική Ντενκτάς, του Κόμματος Εθνικής Ενότητας, του Δημοκρατικού Κόμματος και των εννοουμένων τους ξεφούσκωσε σαν ένα μπαλόνι... Η νοοτροπία σύμφωνα με την οποία μόνο ένας θεωρείται αρμόδιος για το Κυπριακό πρόβλημα, ο οποίος επιτίθεται εναντίον αυτών που γράφουν [για το Κυπριακό], όχι μόνο στην Κύπρο αλλά και στην Τουρκία και που σκέφτονται ως λύση κάτι άλλο εκτός από την προσάρτηση... είναι άχρηστη. Πρέπει να εγκαταλειφτούν αμέσως οι συσκέψεις και οι διαδικασίες αποφάσεων που εδώ και τριάντα εφτά χρόνια (από το 1964, σημ. δική μας) γίνονται πίσω από κλειστές πόρτες. Πρέπει να εκτεθούν στα μάτια της κοινής γνώμης οι απόψεις του κάθε ενός [Για το κυπριακό].⁷⁴

Σε συνεχώς και περισσότερες Γ/Κ εφημερίδες παρουσιάζονταν θέσεις όπως αυτή της Νιλγιούμ Ορχόν που εμφανίστηκε στην *Αβρούπα* στις 30 Νοεμβρίου του 2001:

Εμείς αφανιζόμαστε για να ζήσει ο Ντενκτάς ακόμα πιο άνετα, ακόμα πιο πλούσια.⁷⁵

Ο Ιζέτ Ιτζιάν, ηγέτης του αριστερού κόμματος της *Κυπριακής Ενότητας*, σε εισαγωγική ομιλία του στο συνέδριο του κόμματός του στις 2 του Δεκέμβρη 2001, ανέφερε:

«Έχουν μετατρέψει τη βόρεια Κύπρο σε γη των καζίνο και των νυκτερινών κέντρων. Με την εισαγωγή ανασφάλιστου, φτηνού εργατικού δυναμικού από την Τουρκία, έχουν δημιουργήσει ένα ανελέητο μηχανισμό εκμετάλλευσης... έχουν σπρώξει τους παραγωγικούς τομείς στη χρεοκοπία... σχεδόν σε όλες τις πτυχές της ζωής, έχουν αποκόψει τον κόσμο από την παραγωγή και έχουν επιφέρει την μετανάστευση του μισού πληθυσμού.⁷⁶

Από την δραματική αυτή μάχη δεν έλειπε το χιούμορ. Στις 6 Φεβρουαρίου η *Πλατφόρμα* οργάνωσε συγκέντρωση έξω από τον χώρο όπου συνεδριάζε το Υπουργικό Συμβούλιο και «επέστρεψαν» τα οικονομικά πακέτα με τα οποία η Τουρκία ενίσχυε τους τουρκοκύπριους στη μορφή ενός κορμού δέντρου σε σχήμα παλουκιού.

Με συγκέντρωση διαμαρτυρίας υποδέχθηκε η *Πλατφόρμα* στις 4 Μαρτίου τον τούρκο αξιωματούχο Σουχρού Σινά Γκιουρέλ που ο Ντέιβιντ Χάννεϋ θεωρεί τον κατεξοχήν υπεύθυνο στην Τουρκία για τη διαμόρφωση πολιτικής στο κυπριακό.

Ο πόλεμος που διεξήγε η *Πλατφόρμα* ενάντια στο καθεστώς δεν περιοριζόταν στα όρια της βόρειας Κύπρου. Σε επιστολή της *Πλατφόρμας* στον Ευρωπαϊκό επίτροπο Φερχόιγκεν στις 7 Μαρτίου του 2002 αναφέρονταν και τα εξής:

Εκ μέρους των τουρκοκυπρίων, θα θέλαμε να τονίσουμε τη σημασία της εμπλοκής των Ηνωμένων Εθνών και πως αυτή η εμπλοκή είναι καίριας σημασίας στην επίτευξη επείγουσας λύσης και στη βοήθεια για την επικράτηση της ειρήνης.

...Γνωρίζουμε πως ο υποτιθέμενος εκπρόσωπός μας στις διαπραγματεύσεις –ο κ. Ντενκτάς – συμπεριφέρεται σύμφωνα με τα συμφέροντα και τις επιθυμίες της Τουρκίας αντί των τουρκοκυπρίων.

...Παρά το γεγονός ότι μια μεγάλη πλειοψηφία των τουρκοκυπρίων υποστηρίζουν την ειρήνη, την ένταξη στην Ε.Ε. και μια βιώσιμη λύση στο κυπριακό, με έκπληξη παρακολουθούμε ότι οι πραγματικές επιθυμίες και συμφέροντα των τουρκοκυπρίων δεν σκιαγραφούνται στις διαπραγματεύσεις...⁷⁷

⁷⁴ Σία Αναγνωστοπούλου, σελ 288

⁷⁵ Το ίδιο, σελ 276

⁷⁶ Το ίδιο, σελ 282

⁷⁷ Αρχεία Πλατφόρμας

Ενάμιση μήνα αργότερα, στις 23 Απριλίου του 2002, η *Πλατφόρμα* απευθύνθηκε με επιστολή στο Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, στην οποία αφού επιβεβαίωσε την προσήλωσή της σε μια ομοσπονδιακή λύση, ανέφερε:

Εκπροσωπώντας την τεράστια πλειοψηφία της τουρκοκυπριακής κοινότητας, συμμεριζόμαστε και δρούμε σύμφωνα με τις απόψεις των εκτελεστικών οργάνων της ΕΕ. Θέλουμε επίσης να σας υπενθυμίσουμε ότι οι απόψεις και τα συμφέροντα που εκφράζονται από τον αντιπρόσωπο της τουρκοκυπριακής κοινότητας που προσκαλέσατε – δηλαδή τον κ. Ντενκτάς – δεν αντανakλούν τα πραγματικά συμφέροντα των τουρκοκυπρίων, αλλά έχουν στόχο να διατηρήσουν τις πολιτικές, οικονομικές και στρατιωτικές ισορροπίες μεταξύ Τουρκίας και Ελλάδας.

...Ενώ αυτές οι διαπραγματεύσεις προχωρούν, οι δραστηριότητες του Ντενκτάς και της Τουρκίας παρέχουν την απόδειξη ότι δεν θέλουν λύση...⁷⁸

Η ρήξη της πλατφόρμας *Αυτή η Χώρα Είναι Δική μας* με τον Ντενκτάς ήταν ολοκληρωτική, κάτι που αντανakλούσε την ολοκληρωτική ρήξη της ίδιας της κοινωνίας με το καθεστώς. Η *Πλατφόρμα* αποτελούσε το συνασπισμό των οργανωμένων φορέων της εργατικής τάξης μαζί με όλους τους αντιπολιτευόμενους πολιτικούς χώρους. Αποτελούσε το όργανο συντονισμού της δράσης των μαζών, όχι για μια εκλογική νίκη σε κανονικές περιόδους, σε συνθήκες κοινοβουλευτικής δημοκρατίας, αλλά σε συνθήκες δικτατορίας, όπου ο ένας στους τέσσερις κατοίκους ήταν στρατιώτης ενός στρατού που υπήρχε για να στηρίζει το καθεστώς από εσωτερικούς και εξωτερικούς εχθρούς. Δρώντας σαν αντίποδας της εξουσίας Ντενκτάς, τον αντιπολιτευόταν σε όλα τα επίπεδα, αμφισβητώντας την εξουσία του σε όλα τα επίπεδα.

Η *Πλατφόρμα* κινητοποιούσε τις μάζες ενάντια στο καθεστώς, ετοίμαζε την ανατροπή του και ενημέρωνε σε διεθνές επίπεδο ότι οι απόψεις που ο Ντενκτάς έκφραζε στις διαπραγματεύσεις για λύση του Κυπριακού δεν ήταν οι απόψεις των τουρκοκυπρίων, ότι δεν αντανakλούσαν την θέληση του τουρκοκυπριακού λαού. Η *Πλατφόρμα* παρουσιαζόταν σαν εναλλακτική εξουσία, σαν η πραγματική εξουσία, διαπραγματευτής και εκπρόσωπος των μαζών που χάρασαν την πορεία προς το μέλλον. Η τουρκοκυπριακή κοινότητα ζούσε πια κάτω από συνθήκες δυαδικής εξουσίας.

Ο όγκος της δουλειάς της *Πλατφόρμας* ήταν τεράστιος, στοιχείο που από μόνο του καταμαρτυρούσε ασυνήθιστες περιόδους για την τουρκοκυπριακή κοινωνία. Το ίδιο τεράστιος ήταν και ο όγκος της δουλειάς των οργανώσεων που την αποτελούσαν. Σε κάθε γωνιά της βόρειας Κύπρου εξελίσσονταν δραστηριότητες της *Πλατφόρμας* και των οργανώσεων της, οργανώνονταν διαδηλώσεις ενάντια στο καθεστώς, παρακολουθούνταν οι εξελίξεις, ειδίδονταν ανακοινώσεις.

Την 1^η του Μάη πραγματοποιήθηκε συγκέντρωση στην Λευκωσία με συνθήματα για ειρήνη και δημοκρατία και στις 15 του Μάη πορεία που κατέληξε στο Μέγαρο του Ντενκτάς με ανάλογα συνθήματα.

Στις 31 του Μάη του 2002 μια τρισέλιδη ανακοίνωση της *Πλατφόρμας* που προοριζόταν για τον τύπο προκάλεσε την εξουσία και την νομιμότητα του κράτους της βόρειας Κύπρου με ακόμα πιο άμεσο τρόπο:

Η τουρκοκυπριακή κοινότητα έχει για χρόνια παλέψει για τα δημοκρατικά και πολιτικά της δικαιώματα και κέρια για το δικαίωμά της να κυβερνήσει τον εαυτό της. Οι οργανώσεις που ενώθηκαν κάτω από την Πλατφόρμα Αυτή η Χώρα Είναι Δική Μας επεκτείνουν αυτό τον αγώνα με στόχο την επανένωση του νησιού μέσα σε ομοσπονδιακή δομή...

Ο σκόπιμος διαχωρισμός του νησιού που εξυπηρετεί τα στρατηγικά συμφέροντα του ιμπεριαλισμού πρέπει να τερματιστεί. Οι τουρκοκύπριοι ειδικά, λόγω της εμπειρίας τους με τον πόλεμο, τον πόνο και τη μετανάστευση, έχουν μεγάλες προσδοκίες από την ένταξή τους στην ΕΕ και τις απευθείας διαπραγματεύσεις για λύση του κυπριακού που ξεκίνησαν στις 4 του Δεκέμβρη του 2001 κάτω από την επίβλεψη των Ηνωμένων Εθνών...⁷⁹

Η *Πλατφόρμα* διακήρυξε την πάλη της ενάντια στα ιμπεριαλιστικά συμφέροντα που η διατήρηση του διαχωρισμού εξυπηρετεί. Σε αντίθεση με την άποψη που προπαγανδίστηκε στην περίοδο πριν από το Δημοψήφισμα από τους ελληνοκύπριους πολιτικούς ηγέτες που έβλεπαν πίσω από το σχέδιο Ανάν την προώθηση ιμπεριαλιστικών συμφερόντων, το τουρκοκυπριακό κίνημα αντιλαμβάνεται ότι η διατήρηση του διαχωρισμού και της εθνικής αντιπαράθεσης ήταν ο πιο σίγουρος τρόπος για τους ιμπεριαλιστές να ελέγχουν την Κύπρο.

⁷⁸ Το ίδιο

⁷⁹ Το ίδιο

Σε τόνο πολεμικής σάλπιγγας για συστράτευση ενάντια στον εχθρό, η ανακοίνωση συνεχίζει:

Όπως ήταν πάντα η προσέγγισή του από την δεκαετία του 1950, ο Ντενκτάς με την τωρινή προσέγγιση και στάση του εξακολουθεί να αγνοεί τα συμφέροντα των τουρκοκυπρίων... ο κ. Ντενκτάς μαζί με τους συνεταίρους του στην Τουρκία κρατούν τους τουρκοκύπριους σαν όμηρους στο όνομα ξεπερασμένων και πρωτόγονων ιδεολογιών.

Το επιχείρημα που αφορά το ζήτημα της κυριαρχίας που προβάλλει ο κ. Ντενκτάς είναι το ίδιο λανθασμένο όπως τα επιχειρήματα που παρουσιάζονται από κάποιες ομάδες στην νότια Κύπρο. Την ίδια στιγμή που ο Ντενκτάς επιμένει πάνω στην έννοια του διαχωρισμού (Γακσίμ), κάποιες ομάδες στην νότια Κύπρο επιλέγουν να κάνουν εισηγήσεις που δείχνουν την διάθεση τους να κυριαρχήσουν πάνω στους τουρκοκύπριους.

...Για ποιά κυριαρχία μιλά, σε ποιά κυριαρχικά δικαιώματα αναφέρεται όταν ένα έθνος δεν έχει την εξουσία να κυβερνά την δική του Κεντρική Τράπεζα, το αεροδρόμιο και τις εθνικές αερογραμμές, την αστυνομία και τον δικό του στρατό; Την ίδια ώρα που τα δίκαια παράπονα του τουρκοκυπριακού λαού αγνοούνται, το επιχείρημα της κυριαρχίας έχει γίνει η κύρια δικαιολογία για το άλυτο πρόβλημα στην Κύπρο.⁸⁰

Το κίνημα αφαιρούσε χωρίς περιστροφές από τον Ντενκτάς το δικαίωμα να μιλά εις μέρους των κυριαρχικών δικαιωμάτων του τουρκοκυπριακού λαού τον οποίο αυτός ποτέ δεν είχε εκφράσει εδώ και πενήντα χρόνια. Γελιοποιούσε το πρόσχημα της κυριαρχίας που ειδικά τα τελευταία χρόνια ο Ντενκτάς πρόβαλλε απαιτώντας πρώτα αναγνώριση της «*Τούρκικης Δημοκρατίας της Βόρειας Κύπρου*» πριν προχωρήσει σε οποιαδήποτε διαπραγμάτευση, μπλοκάροντας όλες τις προσπάθειες για λύση πριν ακόμα καλά-καλά ξεκινήσουν.

Η μάχη της *Πλατφόρμας* δεν ήταν μια ειδυλλιακή ιστορία. Μαζί με το τεράστιο κόστος σε χρόνο, ενέργεια, ταλαιπωρία των στελεχών και των οικογενειών τους, υπήρχαν και τα επιπλέον κόστα που δημιουργούσαν οι απεγνωσμένες προσπάθειες του καθεστώτος να κρατηθεί στην εξουσία. Πέντε μέλη της δικοινοτικής χορωδίας για την ειρήνη που είχε δημιουργηθεί από τουρκοκύπριους και ελληνοκύπριους, παραπέμφθηκαν σε δίκη για τη συμμετοχή τους σε μουσικό γεγονός που έγινε στην Κωνσταντινούπολη. Η «*παρανομία*» εστιαζόταν στην συμμετοχή τους σε πολιτικό γεγονός στο εξωτερικό χωρίς την απαραίτητη άδεια από τους χώρους στους οποίους εργάζονταν.

Σε ανακοίνωσή της στις 7 του Ιούνη με τίτλο *Επείγουσα Έγκληση για Δράση*, η συντεχνία των δασκάλων ανέτρεπε τις αστείες κατηγορίες αναφέροντας ότι οι 5 δάσκαλοι και καθηγητές που κατηγορούνταν, συμμετείχαν στην εκδήλωση με εντολές του συνδικάτου και κατέληγε:

Ενώ οι ελπίδες για ειρήνη αυξάνουν μέσα στην κοινότητα μας, ο διαπραγματευτής Ντενκτάς και άλλες αρχές προσπαθούν να σιγήσουν τους υποστηρικτές της ειρήνης και μεγαλώνουν την πίεση για να απαλλαγούν από αυτούς. Χρησιμοποιώντας μεθόδους που μοιάζουν με μεθόδους καταστολής αντάρτικου, μέσα στον τελευταίο χρόνο το καθεστώς απέλυσε πέντε καθηγητές με την κατηγορία ότι είχαν ταξιδέψει στο εξωτερικό, η προαγωγή άλλων δυο αναστάληκε για τον ίδιο λόγο με την πρόσθετη τιμωρία της στέρησης της αυτόματης τιμαριθμικής αναπροσαρμογής του μισθού τους [που καταβαλλόταν σε τούρκικες λίρες σε περίοδο που ο πληθωρισμός στην Τουρκία ξεπερνούσε το 60%], τριάντα άλλοι δάσκαλοι, μέλη του συνδικάτου, βρίσκονται αυτή την περίοδο σε δίκη λόγω μιας ανακοίνωσης τύπου του συνδικάτου, ένας άλλος απολύθηκε για τις δημοσιεύσεις του στον τύπο υπέρ της δημοκρατίας και άλλοι πέντε δάσκαλοι παραπέμπονται σε δίκη με φτιαχτές κατηγορίες...

Καταδικάζουμε τις φασιστικές πιέσεις που αναγκάζουν τουρκοκύπριους διανοούμενους και δασκάλους να μετατρέπονται σε φυλακισμένους μέσα στην ίδια την κοινότητά τους λόγω των προσπαθειών τους για ελευθερία, δημοκρατία, ειρήνη και ανθρώπινα δικαιώματα...⁸¹

Η έκκληση για δράση τελείωνε παραθέτοντας τα τηλέφωνα του προέδρου Ντενκτάς, του πρωθυπουργού Έρογλου και του υπουργού παιδείας και πολιτισμού Κιαμίλ, για να μπορέσει ο κόσμος να τηλεφωνήσει και να εκφράσει τη διαμαρτυρία του.

Ο αγώνας της *Πλατφόρμας* για κινητοποίηση των μαζών είχε πια μπει στην τελική του ευθεία. Τρεις περίπου μήνες πριν την κατάθεση του σχεδίου Ανάν, στις 9 του Αυγούστου του 2002, η *Πλατφόρμα* κυκλοφόρησε διακήρυξη με τίτλο *Διεθνής Δήλωση Τύπου* η οποία αντανάκλα τη δραματική κορύφωση της κοινωνικής έντασης.

⁸⁰ Το ίδιο

⁸¹ Το ίδιο

Βεβαιώνοντας πρώτα από όλα ότι οι Οργανώσεις που ενώνονταν κάτω από την Πλατφόρμα *Αυτή η Χώρα Είναι Δική μας* θα συνέχιζαν τον αγώνα εκ μέρους του λαού που επέμενε ακόμα να ζει μέσα στο κράτος της βόρειας Κύπρου, η Δήλωση προχωρούσε στη συνέχεια σε μια τρισεπίδη επίθεση ενάντια στο καθεστώς που για πρώτη φορά τόνιζε τόσο έντονα την αντιπαράθεση των δυο εξουσιών με τις οποίες συνέχιζε να ζει η κοινότητα των τουρκοκυπρίων. Δυο εξουσίες ασυμβίβαστες, που μπορούσαν να συνυπάρχουν μόνο για περιορισμένο χρονικό διάστημα. Είτε το κράτος του Ντενκτάς έπρεπε να ανατραπεί ή η *Πλατφόρμα* να συντριβεί με τον ένα ή τον άλλο τρόπο.

Αγαπητά μέλη του Τύπου, ο λαός μας έχει μεγάλες οικονομικές απώλειες λόγω κακής οικονομικής πολιτικής για την οποία δεν είναι υπεύθυνος... εργάτες καταφεύγουν στο δανεισμό για απόκτηση ειδών πρώτης ανάγκης. Αγρότες, επιχειρηματίες, εμπορευόμενοι και τεχνίτες, είναι όλοι άδικοι και δυσανάλογα χρεωμένοι ώστε να κρατήσουν τις επιχειρήσεις τους ζωντανές. Η αγορά δεν δείχνει σημάδια σταθεροποίησης και το χάος που επικρατεί επεκτείνεται.

Οι μισθοί και τα ωφελήματα των εργατών έχουν μειωθεί και οι κατώτατοι μισθοί που υπόκεινται σε φορολογία έχουν διαβρωθεί δραματικά... Η φτώχεια μοιάζει με σιδερένια αλυσίδα τυλιγμένη γύρω από τον λαιμό ολόκληρης της κοινότητάς μας.

Η ένωση με την Τουρκία έχει προταθεί σαν θεραπεία αυτής της κατάστασης, την ίδια ώρα που αποφεύγεται κριτική της, και αυτοί που το κάνουν στιγματίζονται σαν προδότες... ο πρωθυπουργός ακόμα να εξηγήσει γιατί προηγούμενες αναπροσαρμογές στον πληθωρισμό έχουν τερματιστεί...

Είναι φανερό ότι τα οικονομικά και πολιτικά μοντέλα που έχουν επιβληθεί στην κοινότητα μας πρέπει άμεσα να αλλάξουν...

Αυτοί που δρουν έτσι ώστε να ικανοποιήσουν τις αντιλήψεις για το Τακσίμ [δηλαδή τις προσπάθειες για διχοτόμηση και ένωση της βόρειας Κύπρου με την Τουρκία] έχουν υπονομεύσει την δημοκρατία και οικονομική επιβίωση μέσα στην Κύπρο... αυτοί οι ούτω καλούμενοι υπερασπιστές της κοινότητας έχουν καταφέρει μέχρι σήμερα να παρέχουν μόνο ένα πράγμα – ατέλειωτη κρίση.

Σαν να μην ήταν αρκετά όλα αυτά τα προβλήματα που επιβλήθηκαν, τακτικές που στοχεύουν στο κέρδισμα χρόνου στο τραπέζι των διαπραγματεύσεων από τον Ντενκτάς και τους συνεταίρους του είχαν σαν αποτέλεσμα να κατηγορηθούμε ορθά από το Συμβούλιο Ασφαλείας για καθυστερήσεις. Ο Ντενκτάς και οι ακόλουθοί του έχουν φράξει ξανά τους δρόμους που οδηγούν στην ένταξη των τουρκοκυπρίων και της Τουρκίας στην Ε.Ε. και στη λύση του Κυπριακού για να ικανοποιήσουν προσωπικές ιδεολογικές εμμονές...

Είναι φανερό ότι ο μόνος τρόπος να ξεπεράσουμε τα οικονομικά μας προβλήματα και τα βάσανα από την προβληματική εφαρμογή της δημοκρατίας είναι μέσα από μια δίζωνική, ομοσπονδιακή λύση όπως προνοούν οι Συμφωνίες Υψηλού Επιπέδου του 1977-79 και την ένταξη στην ΕΕ. Μια λύση στα πλαίσια της ΕΕ θα διατηρήσει την οικονομική μας ύπαρξη, την πολιτική μας ταυτότητα και τα δικαιώματα του λαού μας...

...Η Πλατφόρμα Αυτή η Χώρα είναι Δική μας θα βάλει όλες τις δυνάμεις της για να αναπτύξει και να ενδυναμώσει ένα πλατύ κοινοτικό διάλογο για να βοηθήσει την προσπάθειά μας να διατηρήσουμε όλα τα επίπεδα των δικαιωμάτων του λαού μας.⁸²

Αυτή η διακήρυξη της *Πλατφόρμας* την οποία θα ακολουθούσε ακόμα πιο δραματική κινητοποίηση των οργανώσεων της εργατικής τάξης, είναι διακήρυξη εξέγερσης ενάντια στον ταξικό εχθρό, ενάντια σε όλους και σε όλα που συμβολίζουν ή στηρίζουν το εθνικό κράτος. Ο στόχος της ένταξης στην Ευρωπαϊκή Ένωση που περιέχεται σ' αυτή και η υπέρμετρη σημασία που του αποδίδεται δεν μπορεί να μειώσει την σημασία των επαναστατικών διεργασιών που συντελούνταν στην τουρκοκυπριακή κοινωνία. Φανερώνει όμως τις αντιφάσεις και τους περιορισμούς του κινήματος και την αδυναμία του να αντεπεξέλθει στη συνέχεια όταν οι ελληνοκύπριοι περιφρόνησαν τους αγώνες του και του στέρησαν το στόχο της επανένωσης και της ένταξης στην ΕΕ.

Δεν είναι δύσκολο να καταλάβουμε τον περιορισμό του κινήματος σε πρακτικούς άμεσους στόχους. Οι επαναστατικές διεργασίες χαρακτηρίζονται από αυτό που θα μπορούσαμε να ονομάσουμε πρακτική εξυπνάδα. Οι μάξες δεν βάζουν ποτέ στόχους ανέφικτους, δεν μπορούν να κινητοποιηθούν από προγράμματα που η δυνατότητα εφαρμογής τους είναι αμφίβολη.

⁸² Το ίδιο

Η τουρκοκυπριακή κοινότητα έζησε στην Κύπρο περιορισμένη σε μικρούς γεωγραφικούς χώρους από το 1964, μέσα σε συνθήκες καταπίεσης, φτώχειας και στέρησης, κάτω από τον έλεγχο των ένοπλων ομάδων του Ντενκτάς, απομονωμένη από τον ελληνοκυπριακό χώρο όπου όχι μόνο δεν βρήκε ποτέ ουσιαστικό στήριγμα αλλά έμαθε να μην τον εμπιστεύεται.

Η προοπτική της ένταξης στην Ευρωπαϊκή Ένωση αποτέλεσε για πρώτη φορά στήριγμα, σύμμαχο στον αγώνα για ανατροπή της τυραννίας του Ντενκτάς, αλλά και χώρο προστασίας από τον ελληνοκυπριακό εθνικισμό, κάτι που δεν μπόρεσε ποτέ η ελληνοκυπριακή αριστερά, όπως θάπρεπε, να διασφαλίσει.

Μπροστά στην έλλειψη δυνατότητας για συμμαχία με το κίνημα του ελληνοκυπριακού χώρου, το κίνημα της βόρειας Κύπρου κινήθηκε ενάντια στο καθεστώς μόλις το κίνημα της Τουρκίας του εξασφάλισε τα νώτα και η προοπτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης όσα δεν μπόρεσε να του εξασφαλίσει η ταξική συμμαχία με την ελληνοκυπριακή αριστερά.

Από αυτό ακριβώς το σημείο πηγάζουν οι περιορισμοί του αγώνα στην τουρκοκυπριακή κοινότητα. Ενός αγώνα παρόλα αυτά που ξετυλίχτηκε πάνω σε όρους κλασικής επανάστασης, στημένης πάνω στις οργανώσεις της εργατικής τάξης, με τη δημιουργία συνθηκών δυαδικής εξουσίας, και θα κατάφερε, τρεις μήνες μετά την πιο πάνω διακήρυξη, να κινητοποιήσει τις μάζες και να παραλύσει το Ντενκτασιό καθεστώς που θα περίμενε απλά την ανατροπή του.

6 Η εξέγερση

Στις 11 του Νοβόβρη του 2002 ο Γενικός Γραμματέας των Ηνωμένων Εθνών κατάθεσε επίσημα σχέδιο λύσης που ήταν το αποτέλεσμα της προσπάθειας που είχε ξεκινήσει τον Δεκέμβρη του 1999. Το έγγραφο θα γινόταν γνωστό σαν *Σχέδιο Ανάν* και τίποτα δεν προμήνυε ότι θα είχε διαφορετική τύχη από την δέσμη ιδεών Γκάλι ή άλλες προσπάθειες πιο πριν.

Η ιστορία όμως ποτέ δεν επαναλαμβάνεται στο ίδιο ακριβώς σκηνικό. Ενώ οι πρωταγωνιστές της Κυπριακής πολιτικής ήταν οι ίδιοι και τα σενάρια ελάχιστα διαφορετικά, η κατάθεση του σχεδίου έμελλε να γίνει ο καταλύτης που επέτρεψε στην κυρίαρχη τάση για ειρήνη που είχε διαμορφωθεί στην τουρκοκυπριακή κοινότητα να εκφραστεί με ένα ξεκάθαρο τρόπο.

Στις 27 του Νοβόβρη η πλατφόρμα *Αυτή η Χώρα Είναι Δική μας*, που αποτελούσε το συνασπισμό όλου του συνδικαλιστικού και αντιπολιτευόμενου πολιτικού χώρου και που έκλεινε ήδη περίπου δυόμισι χρόνια ζωής, συγκάλεσε συλλαλητήριο υπέρ του σχεδίου Ανάν και της επανένωσης της Κύπρου.

Τριάντα χιλιάδες άνθρωποι μαζεύτηκαν ανέλπιστα σε ένα συλλαλητήριο που ήταν τεράστιο όχι μόνο για τα δεδομένα της τουρκοκυπριακής κοινότητας αλλά και ολόκληρης της Κύπρου. Οι ίδιοι οι διοργανωτές άρχισαν να αντιλαμβάνονται τους ρυθμούς να αλλάζουν. Η Πλατφόρμα φανερά πια συντονιζόταν με τις μάζες στην πιο μεγάλη μέχρι εκείνη την στιγμή κινητοποίηση που σε συνδυασμό με το περιεχόμενο της ομιλίας του Αχμέτ Μπαρτζίν, προέδρου της συντεχνίας των καθηγητών, θα σημάδευε μια νέα εποχή στην κυπριακή ιστορία:

- ...Αυτή η μέρα είναι τεράστιας σημασίας για τον αγώνα μας για ειρήνη, δημοκρατία και ανθρώπινη αξιοπρέπεια. Αυτή είναι η μέρα που μαζευτήκαμε για να φωνάξουμε ότι θέλουμε να ζήσουμε με αξιοπρέπεια...
- ...Αυτή η μέρα είναι τεράστιας σημασίας γιατί παίρνουμε το μέλλον μας στα χέρια μας.
- ...Αυτή τη μέρα θα φωνάξουμε ότι είμαστε και εμείς λαός... παίρνουμε την ευκαιρία να πούμε ότι είμαστε πολιτικά ίσοι με τους ελληνοκύπριους. Υπάρχει ένα σχέδιο που μας παρέχει αυτή την ισότητα...
- ...Σε αυτή την χώρα οι ηγέτες είναι σαν τον Σάχη της Περσίας, σαν τους Σουλτάνους της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Αποτελούν ένα μεγάλο εμπόδιο για την λύση. Η ένωση με την Τουρκία είναι ένα μεγάλο εμπόδιο. Κλείνουν τα αυτιά τους μπροστά στην φωνή του λαού διότι τη φοβούνται...
- ...Είμαστε φασίστες δικτάτορες. Θα σας στείλουμε στον σκουπίδοτενεκέ της ιστορίας διότι κατηγορείτε σαν προδότες και συνεργάτες των ελληνοκύπριων τους ανθρώπους που θέλουν ειρήνη, δημοκρατία και ένταξη στην ευρωπαϊκή ένωση...
- ...Αρκετά ως εδώ. Ερχόμαστε σαν παλιρροϊκό κύμα, σαν κύμα της ειρήνης... Εμείς οι άνθρωποι της Τουρκίας, της Ελλάδας, οι τουρκοκύπριοι, οι ελληνοκύπριοι, που θέλουμε ειρήνη, ερχόμαστε. Θα καταστρέψουμε όλα τα εμπόδια που βάζετε, τα φασιστικά σας φράγματα. Δεν θα βρείτε τρόπο να κρυφτείτε...
- ...Θέλουμε να βάλουμε τέλος στο οικοδόμημά σας της λεηλασίας...
- ...Θέλουμε να αγκαλιάσουμε όλους τους λαούς του κόσμου...⁸³

⁸³ Αρχεία Πλατφόρμας

Το σαραντάχρονο σιηνικό της Κύπρου ανατρεπόταν ανέλπιστα και αποφασιστικά. Το καθεστώς που οι ελληνοκύπριοι εκπαιδούνταν να θεωρούν μονολιθικό και άτρωτο, κλονιζόταν από την εμφύλια διαμάχη που είχε φτάσει σε κορυφαία ένταση.

Στις 26 του Δεκεμβρη η πλατφόρμα *Αυτή η Χώρα Είναι Δική μας* κάλεσε δεύτερο συλλαλητήριο. Ένα ακόμα μεγαλύτερο κύμα σαράντα χιλιάδων ανθρώπων αυτή την φορά⁸⁴ γέμισε τους δρόμους της Λευκωσίας για να τονίσει ότι η νέα κατάσταση δεν ήταν ούτε τυχαία ούτε παροδική. Στην ομιλία του ο Μουσταφά Ακκιντζί ανέφερε και τα ακόλουθα:

...Ο κ. Ντενκτάς δεν είναι μόνος. Είναι μαζί με μια πτέρυγα της Τουρκίας, διότι από τότε που το ζήτημα της ευρωπαϊκής ένωσης μπήκε στην ημερήσια διάταξη, υπάρχουν δυο Τουρκίες. Η μια που δεν θέλει την Ευρωπαϊκή Ένωση, τη δημοκρατία, τα ανθρώπινα δικαιώματα – και ο Ντενκτάς είναι μαζί με αυτή την Τουρκία... Υπάρχει όμως και μια άλλη Τουρκία που θέλει την ένταξη στην ευρωπαϊκή ένωση και τη λύση στην Κύπρο... Για 34 χρόνια ο Ντενκτάς διαπραγματεύεται με τον Κληρίδη. Ξεκίνησαν το 1968 και ακόμα συνεχίζουν. Όμως όλα έχουν μια αρχή και ένα τέλος. Η λύση στην Κύπρο έπρεπε να είχε βρεθεί πριν πολλά χρόνια. Η λύση και η ειρήνη δεν μπορούν να εμποδιστούν άλλο... Η πολιτική Ντενκτάς και ορισμένων τούρκων πολιτικών είναι να ζητούν το αδύνατο ώστε και αυτό που είναι δυνατό να μην μπορεί να εφαρμοστεί... Ο κ. Ντενκτάς είναι δικηγόρος. Σε όλη μου την ζωή δεν έχω δει δικηγόρο να φοβάται τόσο πολύ τον νόμο και την τάξη, τα ανθρώπινα δικαιώματα...

...Πριν λίγες μέρες υπήρξε συνάντηση στο προεδρικό μέγαρο της Τουρκίας στην Τσάνκαγια. Δεν ξέρουμε τι είπε ο Ντενκτάς πίσω από τις κλειστές πόρτες, αλλά η τύχη των τουρκοκυπρίων θα αποφασιστεί στις ιστορικές πλατείες της Λευκωσίας και όχι στους λόφους της Τσάνκαγια. Ο λαός έχει δείξει την αποφασιστικότητά του, αυτή η διαδήλωση είναι σαν δημοψήφισμα...⁸⁵

Μπροστά σε ένα πλήθος που παλλόταν και στην παρουσία όλων των ηγετών των συνδικάτων και των κομμάτων της αντιπολίτευσης, όπως ο Ταλάτ, ο Αγκολεμλί και πολλοί άλλοι, στέλεχος της Πλατφόρμας διάβασε διακήρυξη που εγκρινόταν με ένα Ναι στο τέλος κάθε παραγράφου:

1. Πρέπει να συνεχίσουμε τον αγώνα μας για σταθερή και διαρκή λύση στο κυπριακό πρόβλημα.
2. Το σχέδιο που προτάθηκε από τον γενικό γραμματέα Κόφι Ανάν είναι δίκαιο για τους τουρκοκύπριους αλλά και για τις δυο πλευρές, όπως επίσης και για τις εγγυήτριες δυνάμεις. Για αυτό το λόγο πρέπει να πούμε Ναι.
3. Ο Ντενκτάς πρέπει να παραιτηθεί διότι κατά την διάρκεια της συνάντησης της Κοπεγχάγης στάθηκε ενάντια στα δικαιώματα των τουρκοκυπρίων αλλά και των τούρκων.
4. Διακηρύσσουμε σε όλο τον κόσμο ότι ο Ντενκτάς δεν αντιπροσωπεύει τους τουρκοκύπριους. Δεν τον αποδεχόμαστε σαν αντιπρόσωπό μας.
5. Οι δυνάμεις της ειρήνης πρέπει να πάρουν κάποια έκτακτα μέτρα για να αντιπροσωπεύσουν τους τουρκοκύπριους σε όλο τον κόσμο αλλά και στις συνομιλίες.
6. Καλούμε όλες τις δυνάμεις που δουλεύουν για την ειρήνη να οργανώσουν κοινές εκδηλώσεις, να προβούν σε κοινές ενέργειες, να αναπτύξουν την αλληλεγγύη μεταξύ των διαφόρων οργανώσεων και να τις καλέσουν να δουλέψουν μαζί μέχρι την επίτευξη τελικής λύσης⁸⁶

Ο αέρας της χειμωνιάτικης Λευκωσίας δονήθηκε έξι φορές από το βροντερό Ναι μιας ανθρωπομάζας που αποκλεισμένη από τον υπόλοιπο κόσμο για σαράντα χρόνια, εγκλωβισμένη σε ένα κράτος-φυλακή που στηριζόταν στις λόγχες του τουρκικού στρατού, περιφρονημένη από μεγάλο μέρος του ελληνοκυπριακού πληθυσμού, όρθωνε το ανάστημά της και έστελνε το μήνυμά της στους λαούς όλου του κόσμου.

Πανικόβλητο το καθεστώς που είχε στηριχτεί στο διακοινοτικό μίσος και την δύναμη καταστολής ενός πάνοπλου στρατού, προσπάθησε να θάψει το γεγονός μέσα στη σιγή που επέβαλε στις τηλεφωνικές υπηρεσίες, στον ραδιοσταθμό Μπαυράκι και στην απαγόρευση της εισόδου στο βορρά ακόμα και τουριστών. Πληροφορίες γέμιζαν την ατμόσφαιρα ότι με το τέλος του συλλαλητηρίου ο κόσμος θα κατευθυνόταν στο Λήδρα Πάλας για να

⁸⁴ Σύμφωνα με εκτιμήσεις του Σιενέρ Ελτζάλ

⁸⁵ Αρχεία Κόμματος Ειρήνης και Δημοκρατίας.

⁸⁶ Αρχεία Πλατφόρμας

επαναλάβει το γκρέμισμα του τείχους του Βερολίνου.⁸⁷ Η ασαφής αυτή ανταπόκριση επιβεβαιώθηκε αλλά και αποσαφηνίστηκε:

Οι κατοχικές δυνάμεις έκλεισαν χθες από το πρωί όλες τις πιθανές εξόδους προς τις ελεύθερες περιοχές, ενόψει φόβων ότι αγανακτισμένοι Τουρκοκύπριοι διαδηλωτές, θα έσπαζαν τον κλοιό στο οδόφραγμα του Λήδρα Πάλας αλλά και αλλού και θα περνούσαν στα εδάφη που ελέγχει η Δημοκρατία για να ενωθούν με τους ελληνοκύπριους. Για πρώτη φορά, σύμφωνα με πληροφορίες των αρχών ασφαλείας, το ψευδοκράτος επιστράτευσε, εκτός από λεγόμενους αστυνομικούς, και τον στρατό για να φράξει τις εισόδους-εξόδους προς τις ελεύθερες περιοχές.⁸⁸

Το κατοχικό καθεστώς παράταξε άρματα μάχης των δυνάμεων του «Αττίλα» για να μην σπάσουν οι διαδηλωτές την πράσινη γραμμή –που τους χωρίζει από την ελεύθερη Κύπρο – και επαναληφθεί ότι έγινε με το γκρέμισμα του τείχους του Βερολίνου. Επίσης, το κατοχικό ραδιόφωνο και η κατοχική τηλεόραση δεν μετέδωσαν ούτε λέξη για την ογκώδη διαδήλωση την οποία όμως πρόβαλαν οι τουρκοκυπριακές εφημερίδες με τίτλους όπως: «Οι τουρκοκύπριοι αποφάσισαν», «Σεισμός, το μεγαλύτερο συλλαλητήριο στην ιστορία της Κύπρου»⁸⁹

Το μέγεθος των γεγονότων ήταν τέτοιο που δεν μπορούσε να αγνοηθεί άλλο από τα ελληνοκυπριακά μέσα ενημέρωσης, ακόμα και από χώρους που ιστορικά είχαν σκληρή στάση στο εθνικό ζήτημα και από την αρχή είχαν αντιμετωπίσει το σχέδιο Ανάν εχθρικά. Η εφημερίδα *Σημερινή* την επόμενη μέρα είχε τίτλο στην πρώτη σελίδα: «*Η εξέγερση των τουρκοκυπρίων, ο κατοχικός Ντενκτάς και οι Ελληνοκύπριοι*». Σε σύντομο σχόλιο κάτω από τον τίτλο σχολιάζει:

Έστω και τώρα, θα πρέπει να αποδοθεί η βαρύνουσα και πρόπουσα, πειστική σημασία σε όσα διαδραματίζονται στα κατεχόμενα.⁹⁰

Με παρόμοιο τίτλο στη πρώτη σελίδα η εφημερίδα *Φιλελεύθερος* της επόμενης επίσης μέρας μιλά για «*Οργή λαού κατά Ντενκτάς*».

Στην σημαντικότερη μέχρι σήμερα συγκέντρωση στα κατεχόμενα, οι Τουρκοκύπριοι αξίωσαν παραίτηση του Ντενκτάς⁹¹

«*Έτσι έπεσε και ο Τσαουσέσκου*» ήταν το περιεχόμενο δηλώσεων του Ιζέτ Ιζτζάν, από τα ηγετικά στελέχη της συνασπισμένης ενάντια στον Ντενκτάς αντιπολίτευσης όταν σε δηλώσεις του την επόμενη μέρα της μαζικότητας κινητοποίησης, παραλλήλισε τα γεγονότα στην τουρκοκυπριακή κοινότητα με την εξέγερση που έφερε το τέλος της εποχής Τσαουσέσκου στην Ρουμανία.

Οι διαδηλωτές διαλύθηκαν περιμένοντας την άλλη μέρα ενώ ο Μπαϋράκ αρκέστηκε στη μετάδοση αμερικάνικης καουμπόικης ταινίας.⁹²

Οι δονήσεις των γεγονότων έγιναν έντονα αισθητές και στη Άγκυρα. Με φανερή αντίληψη ότι η κατάσταση δεν πρέπει να αφεθεί άλλο εκτός ελέγχου, το Συμβούλιο Εθνικής Ασφαλείας συνήλθε σε συνεδρία μέσα στο καμίνι των εξελίξεων, στις 27 Δεκεμβρίου 2002. Την άλλη μέρα ο Τάγιπ Ερντογάν δήλωσε:

Σε περίπτωση που δεν εξευρεθεί λύση, τα όσα έλαβαν χώρα θα πάρουν διαστάσεις... πρέπει να εγκαταλειφτούν όλα όσα για 40 χρόνια λέγονται και να δημιουργηθούν οι προϋποθέσεις για επίλυση του Κυπριακού.⁹³

Μέσα στην έντονα πια ηλεκτρισμένη ατμόσφαιρα της τουρκοκυπριακής κοινωνίας η *Πλατφόρμα* κυκλοφόρησε στις 9 του Γενάρη του 2003 νέα διςέλιδη επιστολή η οποία απευθύνεται στον Ντενκτάς και αναφέρει:

Από το 1968 συμμετέχεις στις διαπραγματεύσεις για ειρηνική επίλυση του κυπριακού... Αυτή η τριανταπεντάχρονη εκπροσώπησή μας από εσένα έχει αποτύχει να φέρει λύση με διεθνή σημασία και αναγνώριση που θα ένωσε την τουρκοκυπριακή κοινότητα με τον υπόλοιπο κόσμο... Οι ενέργειές σου έρχονται σε αντίθεση με τις Συμφωνίες Υψηλού Επιπέδου του 1977 που από κοινού είχαν προετοιμαστεί και υπογραφεί...

⁸⁷ *Ανταπόκριση στην Ελευθεροτυπία των Αθηνών, 26 του Δεκέμβρη 2002*

⁸⁸ *Φιλελεύθερος, 27 Δεκεμβρίου 2002*

⁸⁹ *Κυριακάτικη, 29 Δεκεμβρίου 2002*

⁹⁰ *Σημερινή, 27 Δεκεμβρίου 2002*

⁹¹ *Φιλελεύθερος, 27 Δεκεμβρίου 2002*

⁹² *Ανταπόκριση στην Ελευθεροτυπία των Αθηνών, 26 του Δεκέμβρη 2002.*

⁹³ *Εφημερίδα Σημερινή, 29.12.2002*

Παρ όλες τις Συνθήκες Εγγύησης που ισχύουν και αναγνωρίζονται από όλες τις πλευρές στις διαπραγματεύσεις, επέμενες στην εγκαθίδρυση του δικού σου ξεχωριστού κράτους το οποίο μέχρι τώρα δεν έχει αναγνωριστεί επαρκώς ακόμα και από την Τουρκία... Έχεις σπαταλήσει 35 από τα χρόνια μας. Απαιτούμε να λογοδοτήσεις αμέσως για αυτή την τεράστια απώλεια...

Στην διάρκεια αυτής της περιόδου όλα τα χαρτονομίσματα της κυπριακής λίρας έχουν κατασχεθεί από τις αρχές. Οι καταθέσεις στις τράπεζες έχουν διαβρωθεί σε τέτοιο σημείο που προκάλεσαν πτώχευση μεγάλου αριθμού τραπεζών...

Σε τελική ανάλυση έχεις αποτύχει να αντιμετωπίσεις όλες αυτές τις δυσάρεστες εξελίξεις, να ξεπεράσεις την απομόνωση της κοινότητάς μας από τον υπόλοιπο κόσμο... μα πάνω από όλα έχεις αποτύχει να διαπραγματευτείς το σχέδιο Ανάν και να προβείς σε επίσημες, αποτελεσματικές ενέργειες που να βοηθούν στην διατήρηση της ειρήνης μεταξύ των δυο κοινοτήτων...

...κ. Ντενκτάς πρέπει να συνειδητοποιήσεις ότι δεν υπάρχει πια ταπεινή κοινότητα να σε αποδεκτεί. Δεν υπάρχει πια τέτοια κοινότητα... Έχεις χάσει κάθε εμπιστοσύνη που υπήρχε για σένα τα προηγούμενα χρόνια. Ο τουρκοκυπριακός λαός δεν σε εμπιστεύεται πια... Εκ μέρους του τουρκοκυπριακού λαού σε καλούμε να παραιτηθείς αμέσως από όλα τα καθήκοντα και αξιώματα σου.⁹⁴

Τα μεγαλύτερα όμως κύματα της καταιγίδας που ξέσπασε δεν είχαν ακόμα φανεί. Ο Ντέιβιντ Χάννεϊ, από τους βασιικούς πρωταγωνιστές στο επίπεδο των διαπραγματεύσεων, ειδικός αντιπρόσωπος της Βρετανικής Κυβέρνησης, αναφέρει στο βιβλίο του σχετικά με τα γεγονότα των τελευταίων χρόνων για λύση του Κυπριακού, ότι στα τέλη του 2002 και αρχές του 2003 έγιναν

...μια σειρά τεράστιων (για τα τουρκοκυπριακά μέτρα και αριθμούς) διαδηλώσεων για υποστήριξη του σχεδίου Ανάν και ένταξη στην Ενωμένη Ευρώπη. Για πρώτη φορά στην ιστορία της Τουρκικής Δημοκρατίας της Βόρειας Κύπρου ο Ντενκτάς βρέθηκε αντιμέτωπος με σοβαρή αντιπολίτευση.⁹⁵

Στις 14 του Γενάρη του 2003 ένα τρίτο κύμα κτύπησε το καθεστώς, ακόμα μεγαλύτερο από τα προηγούμενα. Σε ένα πλήθος που άγγιξε τις 60 χιλιάδες, σύμφωνα και πάλι με εκτιμήσεις του Σιενέρ Ελτζιλ, και που παλλόταν από τα συνθήματα «Ντενκτάς παραιτήσου... Κανένας δεν μπορεί να σταματήσει την ειρήνη στην Κύπρο», απευθυνόταν εκ μέρους της Πλατφόρμας ο Σιενέρ Ελτζιλ, γενικός γραμματέας της συντεχνίας των δασκάλων:

Οι τουρκοκύπριοι δεν θέλουν να είναι σκλάβοι... Δεν θέλουν να κυβερνούνται από την Τουρκία... Οι τουρκοκύπριοι δεν θέλουν να ζουν σε μάντρα. Θέλουν να είναι παγκόσμιοι πολίτες... Έχουν αγαπηθεί από την έλλειψη λύσης στο κυπριακό... Οι τουρκοκύπριοι θέλουν ειρήνη τώρα. Θέλουν να γίνουν μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης...

Για 28 χρόνια η ηγεσία των τουρκοκυπρίων λέει ψέματα. Με τις περιουσίες των ελληνοκυπρίων έγιναν πλούσιοι. Χρησιμοποιώντας τα ονόματα των μαρτύρων και το αίμα και τα δάκρυα των ανθρώπων κάνουν πολιτική... Σε κατηγορώ Ντενίζ Μπαϊνάλ [Ηγέτης του τουρκικού Ρεπουμπλικανικού Λαϊκού Κόμματος] ότι είσαι ένας ψεύτικος Ντενίζ [Deniz ήταν το όνομα ηγέτη φοιτητικής εξέγερσης στην Τουρκία που εκτελέστηκε το 1972]. Είσαι ένας ψεύτης διότι είπες ότι η Κύπρος είναι πολύ σημαντική στρατηγικά και δεν μπορούμε να δώσουμε γη πίσω στους ελληνοκύπριους... Δεν έχεις το δικαίωμα να μιλάς για την Κύπρο... Ντενκτάς και Ερογλου είστε προδότες. Δεν έχετε αρκετό θάρρος να υπογράψετε λύση. Δεν εκπροσωπείτε τους τουρκοκύπριους.⁹⁶

Οι φωτιές που άναβαν στα θεμέλια του καθεστώτος οι ομιλίες των στελεχών της Πλατφόρμας και η συνολική της δράση δεν μπορούσαν πια να ελεγχθούν. Σε αυτή την ασταμάτητη δράση προστέθηκαν και οι Φωτιές της Ειρήνης, σαν αποτέλεσμα αυτού που ο Σιενέρ Ελτζιλ ονομάζει έκρηξη ενέργειας των τουρκοκυπριακών μαζών.

Αφορμή για αυτού του είδους τις εκδηλώσεις έδωσε βραδινή συγκέντρωση των κατοίκων του χωριού Ελιά, κάπου μεταξύ της περιόδου μετά το πρώτο συλλαλητήριο και πριν την συνάντηση της Κοπεργάγης στις 12 και 13 του Δεκέμβρη. Στην συγκέντρωση αυτή θα άναβαν φωτιά υπέρ της ειρήνης. Από την Πλατφόρμα είχε ζητηθεί να την προσφωνήσει.

⁹⁴ Αρχαία Πλατφόρμας

⁹⁵ Σερ Ντέιβιντ Χάννεϊ, *The Search for a Solution*, σελ. 21

⁹⁶ Αρχαία Πλατφόρμας

Αποτέλεσμα αυτής της πρώτης Φωτιάς ήταν άνθρωποι από αμέτρητα χωριά να τηλεφωνούν στα γραφεία της Πλατφόρμας, όχι για να ζητήσουν οργάνωση εκδήλωσης και στο δικό τους χωριό, αλλά για να ενημερώσουν για την ημερομηνία που είχε ήδη προγραμματιστεί και να ζητήσουν την παρουσία εκπροσώπου της.

Στις 10 Φεβρουαρίου η Πλατφόρμα κυκλοφόρησε νέα επιστολή που απευθυνόταν στον Γενικό Γραμματέα των Ηνωμένων Εθνών μέσα από τα νέα δεδομένα που δημιουργούσε η εξέγερση:

Ο αγώνας για ύπαρξη της τουρκοκυπριακής κοινότητας έχει πάρει νέες διαστάσεις σαν αποτέλεσμα των πρόσφατων πολιτικών εξελίξεων... Είναι φανερό μέσα από τα πρόσφατα συλλαλητήρια ότι ο τουρκοκυπριακός λαός έχει διακηρύξει την έγκρισή του σε πολιτική λύση και ένταξη στην Ευρωπαϊκή Ένωση... Ειδικά οι ενέργειες του ούτω καλούμενου εκπροσώπου της τουρκοκυπριακής κοινότητας, κ. Ντενκτάς, κάνουν φανερό ότι δεν εκπροσωπεί τα πραγματικά συμφέροντα των τουρκοκυπρίων, ούτε θέλει να υπάρξει πολιτική λύση στην Κύπρο. Δεν περιμένουμε πια τίποτε από κάποιον που δεν πιστεύει στην ειρήνη και που για χρόνια βάσισε την πολιτική του πάνω στο αίμα και τα δάκρυα των άλλων... Η βουλή μας έχει χάσει την λαϊκή υποστήριξη... Σε αυτό το στάδιο οι προσπάθειες για ειρήνη που στοχεύουν στην επίτευξη λύσης πριν τις 28 Φεβρουαρίου είναι ζωτικής σημασίας για την ύπαρξη της τουρκοκυπριακής κοινότητας μέσα στην Κύπρο...⁹⁷

Και ακριβώς μια μέρα πριν τις 28 Φεβρουαρίου εκδηλώθηκε το μεγαλύτερο ξέσπασμα της καταγίδας που κρατούσε για τρεις τώρα μήνες. Στο συλλαλητήριο που κάλεσε η Πλατφόρμα για τις 27 του Φεβρουαρίου οι διαδηλωτές αριθμούσαν, σύμφωνα με πολλές πηγές, τις 70 με 80 χιλιάδες με το Ρόιτερς να αναφέρεται σε συγκέντρωση 85 χιλιάδων ανθρώπων. Το μέγεθος της διαδήλωσης, ακόμα και αν ο αριθμός δεν είναι ακριβής, διογκωμένος και αυτός μέσα στο παραλήρημα των ημερών και των γεγονότων, άγγιζε τα όρια του ασύλληπτου για μια κοινότητα που μόλις έφτανε τις 160 χιλιάδες μαζί με τους εποίκους. Οι αναλογίες είναι τρομακτικές, η ιστορία αποφάσιζε. Το καθεστώς βρισκόταν πια σε συνθήκες αναμονής της ανατροπής του

Η λαοθάλασσα αυτή έγκρινε μια νέα διακήρυξη και πάλι με ένα «Ναι» στο τέλος κάθε παραγράφου που εκπρόσωπος της Πλατφόρμας διάβαζε:

1. Δέχετε ότι ο κ. Ντενκτάς, που συνεχίζει να αντιπαλεύει τα αιτήματα της κοινότητας μας για ειρήνη και πολιτική λύση, δεν εκπροσωπεί την κοινότητα μας;
2. Δέχετε ολοκληρωτικά την τρίτη έκδοση του Σχεδίου Ανάν;
3. Στηρίζετε όλες τις δημοκρατικές πρωτοβουλίες που θα βοηθήσουν στη διεξαγωγή Δημοψηφίσματος στις 30 του Μάρτη;
4. Δέχετε οι εκπρόσωποι μας στην βουλή που αντιμετώπισαν αρνητικά την διεξαγωγή Δημοψηφίσματος παρά τις επιθυμίες και αιτήματα της κοινότητας μας, να τεθούν υπό περιορισμό και φυλάκιση μέσα στις συνειδήσεις του λαού μας;
5. Δέχετε την εγκαθίδρυση της Ενωμένης Κυπριακής Δημοκρατίας που θα αποτελείται από τα δυο συνιστώσες πολιτείες κα θα βασιίζεται στην αρχή των δυο κοινοτήτων;⁹⁸

Πέντε Ναι, ακόμα πιο ισχυρά από αυτά του Δεκέμβρη δονούσαν και πάλι τους ουρανούς της Λευκωσίας.

Ξένα ειδησεογραφικά πρακτορεία ανέφεραν ότι το συλλαλητήριο ήταν το μεγαλύτερο σε όγκο και εντυπωσιακότερο σε παλμό που υπήρξε ποτέ στην τουρκοκυπριακή κοινότητα. Απορημένος αλλά και ταρακουνημένος ο ελληνοκυπριακός πληθυσμός παρακολούθησε τις μέρες εκείνες από τις τηλεοράσεις, ξανά και ξανά, την λαοθάλασσα των τουρκοκυπρίων να πάλλεται από συνθήματα «Ντενκτάς παραιτήσου», «Κανένας δεν σε εμπιστεύεται», «Αυτή η χώρα είναι δική μας».

Τα γεγονότα πήραν ακόμα πιο αποφασιστικό χαρακτήρα, στοιχείο που τονίζεται και στην ανακοίνωση τύπου που η Πλατφόρμα κυκλοφόρησε την ίδια μέρα:

Ο τουρκοκυπριακός λαός έκαμε σήμερα ένα ιστορικό επίτευγμα. Ο τουρκοκυπριακός λαός έφερε ειρήνη στο νησί μας... Ο Ντενκτάς είχε δηλώσει προηγουμένως ότι ακόμα και από ένα δημοψήφισμα να έβγαине θετικό αποτέλεσμα, θα αρνιόταν και πάλιν να υπογράψει και να δεκτεί επίσημα την τρίτη έκδοση του Σχεδίου Ανάν... Σήμερα δήλωσε ότι, παρά την θέληση και τα συμφέροντα του τουρκοκυπριακού λαού, η κοινότητά μας δεν διάβασε

⁹⁷ Αρχεία Πλατφόρμας

⁹⁸ Αρχεία Πλατφόρμας

ολόκληρο το σχέδιο και έτσι είναι προκατειλημμένη, και για αυτό τον λόγο αρνήθηκε την διεξαγωγή δημοψηφίσματος... Ο Ντενκτάς έδειξε για ακόμα μια φορά ότι δεν εκπροσωπεί τον τουρκοκυπριακό λαό. Πρέπει αμέσως να παραιτηθεί από όλες τις θέσεις που λανθασμένα κρατεί...

Ο τουρκοκυπριακός λαός έχει ακόμα περισσότερο δείξει την αποφασιστικότητά του για ειρήνη, πολιτική λύση και ένταξη στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Δεν θέλει άλλο να αντιμετωπίζει οδοφράγματα... Οι τουρκοκύπριοι επιθυμούν το πρόβλημα να φτάσει σε ένα τέλος και να βρεθεί λύση βασισμένη πάνω στο σχέδιο Ανάν... Ο λαός μας χάνει την υπομονή του. Αντί ο λαός, ο Ντενκτάς και η ούτω καλούμενη κυβέρνηση θα είναι υπεύθυνη για τα γεγονότα που θα ακολουθήσουν. Όλοι πρέπει να γνωρίζουν ότι ο λαός θα έχει την τελευταία λέξη.⁹⁹

Αυτή η τελευταία παράγραφος απειλούσε το καθεστώς με τον πιο άμεσο μέχρι τότε τρόπο και επιβεβαίωνε την επαναστατική φύση των γεγονότων που εξελίσσονταν στη βόρεια Κύπρο.

Για εκείνη την περίοδο που οι μάζες των τουρκοκυπρίων έκαναν την εμφάνισή τους στην ιστορική σκηνή, η *Σοσιαλιστική Έκφραση* έγραψε:

Στις διαδηλώσεις υπέρ της ειρήνης και του σχεδίου Ανάν, ένας νέος με επιβλητική κορμοστασιά ξεχώριζε ανάμεσα στο πλήθος. Στα χέρια του κρατούσε μια σημαία της Κυπριακής Δημοκρατίας, σύμβολο της αντίθεσής του προς το καθεστώς Ντενκτάς και πράξη ανυπακοής προς την «Τουρκική Δημοκρατία της Βόρειας Κύπρου». Αυτή η αγωνιστική παρουσία συνόψιζε με τον πιο δραματικό τρόπο τη χρεοκοπία της πολιτικής του Ντενκτάς, της πολιτικής του διαχωρισμού, της πολιτικής του διακοινοτικού μίσους.

Ο νεαρός με την σημαία σηματοδοτούσε το τέλος μιας εποχής και την αρχή μιας άλλης. Το καθεστώς κατέρρεε κάτω από τα αδιέξοδα μιας σοβινιστικής πολιτικής 50 χρόνων.¹⁰⁰

Σε περιόδους μαζικής έκφρασης οι εικόνες στους δρόμους έχουν μια εκπληκτική ικανότητα να αποτυπώνουν τις πραγματικότητες της ιστορικής συγκυρίας στην διάρκεια της οποίας συντελούνται. Για χρόνια οι τουρκοκυπριακές μάζες αναζητήσαν προστασία στην εθνική πολιτική του Ντενκτάς που στηρίχθηκε πάνω στο φόβο και το μίσος για τους ελληνοκύπριους. Τα ζητήματα της καθημερινής ζωής όμως είχαν πια αποδείξει πως ο εκφραστής αυτής της πολιτικής αντί να δίνει διεξόδους και λύσεις, αντίθετα, είχε από καιρό ταυτιστεί με όλα όσα συνέτειναν στη δυστυχία των τουρκοκυπρίων.

Η νέα τροπή των γεγονότων και η έκρηξη των τουρκοκυπριακών μαζών δεν μπορούν να εξηγηθούν με το περιεχόμενο του σχεδίου Ανάν. Με εξαίρεση το στοιχείο της επανένωσης της Κύπρου κάτω από μια Ομοσπονδιακή διακυβέρνηση, είναι πολύ αμφίβολο αν ακόμα και βασικές πρόνοιες του σχεδίου είχαν αφομοιωθεί με καθαρό τρόπο από τις εξεγερμένες μάζες. Ο ρόλος που το σχέδιο Ανάν επιτελούσε ήταν ένας, αλλά καθοριστικός:

Οι μάζες δεν αντιλαμβάνονται την πολιτική με την καθαρότητα μιας μαθηματικής ανάλυσης. Η κινητοποίηση των τουρκοκυπρίων έγινε πραγματικότητα όταν αισθάνθηκαν πως υπήρχε από τη μια ένα σχέδιο που μπορούσε να δώσει λύση στο Κυπριακό και από την άλλη μια κυβέρνηση στην Τουρκία που δεν θα χρησιμοποιούσε το στρατό που έχει στην Κύπρο για να σταματήσει τις κινητοποιήσεις τους.¹⁰¹

Η δυνατότητα του σχεδίου να δώσει λύση στο Κυπριακό ήταν αξεδιάλυτα δεμένη με την δυνατότητα απαλλαγής από το Ντενκτασιικό καθεστώς. Κάνοντας συγκεκριμένη και εφικτή μια εναλλακτική πορεία, το σχέδιο Ανάν, σε συνδυασμό με την ευρωπαϊκή προοπτική και τις αλλαγές στην Τουρκία, έδινε διεξοδο από τα αδιέξοδα ενός σαραντάχρονου αποκλεισμού.

Η κατάσταση στον ελληνοκυπριακό χώρο όμως ήταν διαφορετική. Τα αδιέξοδα της εθνικής πολιτικής που επιρράγησε σε όλα τα χρόνια της Κυπριακής Δημοκρατίας, δεν εκφράζονταν ακόμα με καθαρό τρόπο. Η απόρριψη των *Ιδεών Γάλλι*, που ήταν προσπάθεια λύσης όμοια σε περιεχόμενο με το σχέδιο Ανάν, η πολιτική του *ενεργού ηφαιστείου* και το φιάσκο των πυραύλων S-300 οδήγησαν σε αδιέξοδα και εκθέσανε την εθνική πολιτική Κληρίδη, αλλά στις συνειδήσεις του ελληνοκυπριακού πληθυσμού μέχρι εκείνη την στιγμή την αποκλειστική ευθύνη για την έλλειψη λύσης στο Κυπριακό είχε ο Ντενκτάς. Η καλή οικονομική κατάσταση

⁹⁹ Αρχαία Πλατφόρμας

¹⁰⁰ Θέμιος Δημητρίου, *Σοσιαλιστική Έκφραση*, Μάης 2003

¹⁰¹ Το ίδιο

άφηνε ακόμα τον πληθυσμό απαθή μπροστά στις πολιτικές εξελίξεις από την μια, και από την άλλη τις δυνατότητες της πολιτικής στο εθνικό ζήτημα χωρίς ουσιαστική αμφισβήτηση.

Η ελληνοκυπριακή πολιτική ηγεσία που σε μεγάλο βαθμό δικαιώνει την ύπαρξή της μέσω του «αγώνα για ανατροπή των τετελεσμένων της εισβολής» δεν είδε τίποτα από τα γεγονότα που συντελούνταν. Μπροστά στις εικόνες που εξελίσσονταν στον τουρκοκυπριακό χώρο αναγκάζονταν να πλέκουν το εγνώμιο των «ηρωικών τουρκοκυπρίων», την ίδια ώρα όμως τόνιζαν ότι τίποτα από όλα αυτά δεν είχε σημασία αφού

...ο Ντενκτάς είναι ακόμα στη εξουσία, ο στρατός στην Τουρκία ελέγχει τα πάντα, ο Ερντογάν και ο Γκιούλ κάνουν αντιφατικές δηλώσεις.¹⁰²

Την ίδια στιγμή που η πιθανότητα να ενωθούν οι τουρκοκύπριοι διαδηλωτές με τους ελληνοκύπριους και να σπάσουν τα τείχη του διαχωρισμού τρομοκρατούσε το καθεστώς Ντενκτάς και τον τουρκικό στρατό αναγκάζοντάς τους να παρατάξουν άρματα στη γραμμή αντιπαράθεσης, η ελληνοκυπριακή πολιτική ηγεσία στείχονταν και ειεινή αμήχανη μπροστά σε ένα τέτοιο ενδεχόμενο. Το μόνο που μπόρεσε να σκεφτεί, ήταν να προετοιμάσει χώρους συγκέντρωσης για να οδηγήσει όσους τουρκοκύπριους θα περνούσαν τη γραμμή.

Όσο όμως κι αν ο ελληνοκυπριακός πληθυσμός ήταν ακόμα δεμένος στις εθνικιστικές αντιλήψεις που η πολιτική της ηγεσίας του καλλιεργούσε μέχρι πολύ πρόσφατα χωρίς ουσιαστική αντιπολίτευση, τέτοιες εξελίξεις δεν μπορούσαν να περάσουν απαρατήρητες. Οι εικόνες στους δρόμους ανέτρεπαν όλη την θεωρία πάνω στην οποία κτίστηκε η ελληνοκυπριακή πολιτική από τότε που υπάρχει εθνικό ζήτημα: ότι η τουρκοκυπριακή κοινότητα σαν σύνολο, σαν μια οντότητα ήταν ο «εχθρός» και έτσι έπρεπε να αντιμετωπιστεί.

Ο «εχθρός» όμως τώρα, στη συντριπτική του πλειοψηφία, βρισκόταν στους δρόμους ενάντια στην ηγεσία του, που ήταν ο βασιικός υπεύθυνος από τουρκοκυπριακής πλευράς για το διαχωρισμό των δυο κοινοτήτων. Άπλωνε το χέρι στους ελληνοκύπριους την ίδια ώρα που αποκαλούσε τον Ντενκτάς φασίστα και προδότη. Διατύπωνε συνθήματα για ειρήνη και συμφιλίωση με τον ελληνοκυπριακό χώρο την ίδια ώρα που απειλούσε το καθεστώς με τον πιο ωμό τρόπο. Με διακηρύξεις που απευθύνονταν στους λαούς του κόσμου ενημέρωνε ότι ο Ντενκτάς, με τον οποίο η σύγκρουση της ελληνοκυπριακής ηγεσίας ήταν ασταμάτητη, δεν τον ειπροσωπεί.

Η συνείδηση των ελληνοκυπρίων άρχιζε να αλλάζει με την ώρα. Το αντίπαλο εθνικό στρατόπεδο δεν ήταν πια ενωμένο. Οι μάζες των τουρκοκυπρίων εκφράζανε όλα όσα και αυτοί θα θέλανε. Η δυνατότητα συμμαχιών πέρα από τον εθνικό χώρο άρχισε να γίνεται μια ρεαλιστική προοπτική. Οι σκέψεις ανταναικλούσαν την νέα πραγματικότητα που εξελισσόταν. Ήταν πια θέμα χρόνου να βρουν έκφραση στο πολιτικό σκηνικό του ελληνοκυπριακού χώρου.

Η κοινωνία των ελληνοκυπρίων τις μέρες εκείνες ήταν διαφορετική. Σε αντιδιαστολή με ένα φόντο πενηντάχρονης ιστορίας που διδασκόταν και σε σημαντικό βαθμό καταγραφόταν σαν ιστορία αντιπαράθεσης και σύγκρουσης δυο κοινοτήτων, τα γεγονότα του τελευταίου καιρού φανέρωναν και κατέγραφαν μια δεύτερη, παράλληλη ιστορία της μιας κοινότητας. Μια ιστορία φοβερών εσωτερικών αντιθέσεων.

Το πόσο μπορεί να υπέφερε ένας πληθυσμός για να φτάσει στο σημείο να διαλύει την έννοια της εθνικής ενότητας και να φέρνει το ζήτημα στα πρόθυρα της βίαιης αναμέτρησης, μπορούσε μόνο να αρχίσουν να υποψιάζονται οι ελληνοκύπριοι. Εκείνο όμως που δεν ήταν πια ζήτημα υποψίας αλλά πραγματικότητα που εξελισσόταν μπροστά στα μάτια τους ήταν η έκρηξη των μαζών της βόρειας Κύπρου που σπρωγμένες από ταξικές αντιθέσεις και σκληρούς κοινωνικούς ανταγωνισμούς του δικού τους εθνικού στρατοπέδου αναζητούσαν συμμαχίες στο στρατόπεδο του «εχθρού».

¹⁰²Το ίδιο

7 Το τείχος ραγίζει

Η ευαισθητοποίηση της ελληνοκυπριακής κοινωνίας απέναντι στην εξέγερση των τουρκοκυπρίων, συνέπεσε χρονικά με μια έντονη προεκλογική περίοδο και την εγκατάσταση του Παπαδόπουλου στο προεδρικό. Οι πρωτόγνωρες συνθήκες στην άλλη πλευρά των οδοφραγμάτων αντιμετωπίστηκαν υποτονικά και κυριάρχησαν οι μεμψιμοιρίες και τα μισόλογα για τον αρνητικό χαρακτήρα των διαφόρων προνοιών του σχεδίου Ανάν. Η αποδοχή του μόνο σαν «βάση για διαπραγμάτευση» την στιγμή που αυτό αποτέλεσε το λάβαρο των τουρκοκυπρίων στον αγώνα τους για ανατροπή του καθεστώτος Ντενκτάς και ειρήνη στην Κύπρο, έπαιξε ρόλο πυροσβεστήρα στα χέρια του Παπαδόπουλου, μετρίασε των αντίκτυπο που οι εξελίξεις είχαν πάνω στους ελληνοκύπριους και ήταν το πρώτο βήμα στην πορεία απόρριψης του σχεδίου Ανάν που στην πράξη σήμαινε απόρριψη και προδοσία της τουρκοκυπριακής εξέγερσης, ιστορικό έγκλημα απέναντι και στις δυο κοινότητες.

Στον Ντενκτάς ξαναδινόταν ελληνοκυπριακή σανίδα σωτηρίας στην προσπάθειά του να οδηγήσει σε αδιέξοδο τις συνομιλίες της Χάγης που διεξήχθησαν τον Μάρτη του 2003, αμέσως μετά τα ογκώδη συλλαλητήρια στην τουρκοκυπριακή κοινότητα. Η Σοσιαλιστική Έκφραση έγραφε:

Ο Ντενκτάς πάντοτε βασιζόταν στην ανοησία των ελληνοκυπρίων εθνικιστών για να συσπειρώνει τους τουρκοκύπριους γύρω του. Πάντοτε έδειχνε τις αντιτουρκικές διαθέσεις αυτών των στοιχείων σαν απόδειξη του ελληνικού κινδύνου. Πάντοτε έθετε το δίλημμα: είτε η δική μου τυραννία είτε η σφαγή από τους Έλληνες. Και ενώ οι τουρκοκυπριακές μάζες με την κινητοποίησή τους φαίνονταν να είχαν κλείσει αυτό το κεφάλαιο, η ελληνοκυπριακή πολιτική ηγεσία, με τη βοήθεια της αριστεράς, έκανε ότι μπορούσε για να βοηθήσει τον Ντενκτάς να αναβιώσει τον εφιάλητη για τους τουρκοκύπριους.¹⁰³

Μέσα σε αυτό το πολιτικό κλίμα έγινε η δεύτερη μεγάλη ανατροπή δεδομένων πάνω στα οποία στηρίχτηκε για δεκαετίες η εθνική πολιτική και στις δυο πλευρές της διαχωριστικής γραμμής.

Σε μια απεγνωσμένη κίνηση για να αντιμετωπίσει τα γεγονότα, ο Ντενκτάς αποφάσισε το άνοιγμα των οδοφραγμάτων που με επιμονή κρατούσε κλειστά για τριάντα χρόνια, ελπίζοντας σε κάποια διαφοροποίηση της απόλυτα αρνητικής γι' αυτόν κατάστασης. Στην παράλυση του καθεστώτος που προκλήθηκε από τις μεγαλειώδεις κινητοποιήσεις για λύση του κυπριακού και ειρήνη στην Κύπρο, είχε προστεθεί τώρα και η μεγάλη διεθνής πίεση στην Τουρκία αλλά και στο ίδιο το καθεστώς που ακολούθησε την κατάρρευση των συνομιλιών της Χάγης. Η Αριστερή Πτέρυγα έγραφε σε ανακοίνωσή της:

...[το καθεστώς] δοκίμασε την προσφορά της «ελεύθερης διακίνησης» σε μια απελπισμένη προσπάθεια να εκτονώσει την πίεση των μαζών ελπίζοντας να ξεσκεπάσει την υποκρισία των ελληνοκύπριων πολιτικών προβλέποντας ότι θα αντιμετωπίσουν την προσφορά του με σκεπτικισμό και άρνηση, απογοητεύοντας έτσι τους τουρκοκύπριους.¹⁰⁴

¹⁰³ Θέμος Δημητρίου, Σοσιαλιστική Έκφραση, Ιούλης 2003

¹⁰⁴ Αριστερή Πτέρυγα, 25.4.2003

Οι πρώτες αντιδράσεις των ελληνοκυπρίων πολιτικών ήταν πράγματι αρνητικές, όπως σωστά πρόβλεψε το Ντενκτασικό καθεστώς. Το Εθνικό Συμβούλιο αποφάσισε, μετά από όσα κοσμογονικά είχαν προηγηθεί το πεντάμηνο που είχε περάσει και την ριζική αναδιάταξη του σκηνικού από την εξέγερση, ότι:

α. Η απόφαση του κατοχικού καθεστώτος είναι παράνομη. Η κίνηση του Ντενκτάς, επισήμανε τόσο ο Κυβερνητικός Εκπρόσωπος όσο και οι άλλοι πολιτικοί εκπρόσωποι είναι να δώσει την διεθνή εντύπωση ότι είναι διαλλακτικός, ότι το κατοχικό καθεστώς έχει σύνορα...

β. Η Κυπριακή Δημοκρατία συνεχίζει να υποστηρίζει την ελεύθερη διακίνηση των πολιτών σε όλη την επικράτεια της. Όμως, όπως είπε ο κ. Χρυσόστομίδης, θεωρεί αδιανόητο για τους ελληνοκύπριους να προσδίδουν εγκυρότητα στις τουρκοκυπριακές «Αρχές» με την υποβολή τους σε ελέγχους διαβατηρίων.¹⁰⁵

Προσπαθούσε ταυτόχρονα να καλλιεργήσει τον φόβο προειδοποιώντας ότι

*Εγκυμονούνται κίνδυνοι που αφορούν την διέλευση πρακτόρων και Τούρκων στρατιωτικών.*¹⁰⁶

Παρά την ριζική ανατροπή του σκηνικού στην τουρκοκυπριακή κοινότητα, οι προσεγγίσεις και η φρασεολογία των κυβερνώντων παρέμεναν οι ίδιες. Τα κοσμογονικά γεγονότα που εκτυλίσσονταν αποτελούσαν απειλή για την ήσυχη και προστατευμένη ζωή του «μακροχρόνιου αγώνα», αποτελούσαν κίνδυνο για τα προνόμια που τους εξασφάλιζε η ηγεσία του αγώνα ενάντια στον «προαιώνιο εχθρό».

Στο ρυθμό αυτών των πρώτων δηλώσεων του εθνικού συμβουλίου κινήθηκαν την πρώτη μέρα, 23 του Απριλίου, τα μέσα μαζικής ενημέρωσης:

«Λόγος για μαζική εισβολή μέσω Λήδρα Πάλας» ήταν ο τίτλος άρθρου στον Φιλελεύθερο.

*Η εξαγγελία του κατοχικού ηγέτη Ραούφ Ντενκτάς να επιτρέψει από σήμερα την ελεύθερη διέλευση από και προς τα κατεχόμενα ελληνοκύπριων και τουρκοκύπριων, κρύβει σοβαρές παγίδες και απώτερος στόχος, σύμφωνα με εκτιμήσεις και πληροφορίες των Αρχών Ασφαλείας, είναι η δημιουργία αναστάτωσης και σύγχυσης. Οι Υπηρεσίες Πληροφοριών της Δημοκρατίας κατέχουν στοιχεία τα οποία διαβίβασαν προς τις αρμόδιες Αρχές... το καθεστώς Ντενκτάς θα επιχειρήσει να αποστείλει στις ελεύθερες περιοχές εποίκους και πρόσωπα με άγνωστο εγκληματικό και άλλο παρελθόν...*¹⁰⁷

«Φόβοι Προβοκάτσιας» ήταν ο τίτλος άρθρου της Ανδρούλας Ταραμουντά στην ίδια εφημερίδα, την ίδια μέρα.

«Κομπίνα αναγνώρισης» ήταν ο τίτλος του κύριου άρθρου της πρώτης σελίδας στην Σημερινή. Σε ένθετο αναφέρει: «Εθνικό: Αυτονόητη η ελεύθερη διακίνηση αλλά αδιανόητο για τους ελληνοκύπριους να παρουσιάζουν διαβατήρια στο κατοχικό καθεστώς»

«Ανοιχτός ο κίνδυνος χάους» είναι ο τίτλος ανυπόγραφου άρθρου και πάλι στην «Σημερινή» που συμπληρώνεται με τους πιο κάτω υπότιτλους:

- Όσοι ελληνοκύπριοι συλλαμβάνονται στα κατεχόμενα θα δικάζονται από το ψευδοκράτος
- Τι θα συμβεί από μαζικό κύμα τουρκοκυπρίων
- Πώς υπάρχει ο κίνδυνος μεγάλης έκτασης λαθρεμπορίου
- Τι θα γίνει με τις τουρκοκυπριακές περιουσίες αν τις διεκδικήσουν οι ιδιοκτήτες τους

Στο άρθρο που ακολουθεί προειδοποιούνται οι ελληνοκύπριοι ότι:

*...μεταβαίνουν στα κατεχόμενα αναλαμβάνοντας την ευθύνη για τους κινδύνους που η πράξη τους εγκυμονεί.*¹⁰⁸

«Πανοργίες Ντενκτάς» ήταν ο τίτλος πρωτοσέλιδου άρθρου της Χαραυγής με υπότιτλο «Εθνικό Συμβούλιο: Παράνομη η απόφαση του κατοχικού καθεστώτος»

Αυτή την στάση της πολιτικής ηγεσίας και της κυβέρνησης σχολίαζε λίγο αργότερα ο Πολίτης:

¹⁰⁵ Εφημερίδα Σημερινή, 23.4.2003

¹⁰⁶ Το ίδιο.

¹⁰⁷ Εφημερίδα Φιλελεύθερος, 23.4.2003

¹⁰⁸ Εφημερίδα Σημερινή, 23.4.2003

Η Κυπριακή κυβέρνηση και το εθνικό συμβούλιο όντως καταλήφθηκαν από αμηχανία όταν το καθεστώς Ντενκτάς άνοιξε τα οδοφράγματα και χρειάστηκαν μέρες για να αφομοιώσουν μια εξέλιξη που αποβαίνει υπέρ της επανένωσης: Το μαζικό μήνυμα συμφιλίωσης που έστειλαν χιλιάδες ελληνοκύπριοι και τουρκοκύπριοι οι οποίοι συνωστίστηκαν στα οδοφράγματα.¹⁰⁹

Η εξουσία Ντενκτάς είχε προβλέψει με μεγάλη ακρίβεια την διάθεση με την οποία οι ελληνοκύπριοι πολιτικοί ηγέτες θα αντιμετώπιζαν το άνοιγμα των οδοφραγμάτων. Ο τύπος και γενικά τα μέσα μαζικής ενημέρωσης στις 23 του Απριλίου αντανακλούσαν τον φόβο που γινόταν προσπάθεια να καλλιεργηθεί.

Αυτό όμως που ο Ντενκτάς δεν πρόβλεψε ήταν η δράση των απλών ανθρώπων:

...ήταν η μαζική απάντηση από τους ελληνοκύπριους και τους τουρκοκύπριους που παραμερίζοντας κάθε ηγετική διστακτικότητα και μεμφιμοιρία κινήθηκαν αθρόα σπάζοντας τη γραμμή, παραμερίζοντας κάθε είδους προκατάληψη για να ζήσουν ίσως τις ομορφότερες μέρες της ζωής τους.¹¹⁰

Με το άνοιγμα των οδοφραγμάτων, τα μαζικά συλλαλητήρια των τουρκοκυπριακών μαζών που παραμέριζαν την εθνική ενότητα δημιουργώντας συνθήκες σύγκρουσης ανάμεσα στην εξέγερση και τις δυνάμεις της συντήρησης, αναζητώντας συμμαχίες με τους ελληνοκυπρίους, εύρισκαν ανταπόκριση. Τα εθνικά στρατόπεδα κατέρρεαν με ένα απρόσμενο αλλά σαφή τρόπο.

Η Μεγάλη Τετάρτη, 23 του Απριλίου, αποδείχτηκε μεγάλη μέρα για τους Κύπριους. Όπως έγραψε ο Μακάριος Δρουσιώτης σε ανταπόκριση του στην Αθηναϊκή εφημερίδα *Ελευθεροτυπία*: «Για πρώτη φορά το τείχος που χωρίζει το νησί σε κατεχόμενα και μη, χαμηλώνει.»

Χιλιάδες κόσμου και από τις δυο πλευρές δημιουργούσαν τεράστιες ουρές, περιμένοντας υπομονετικά από το πρωί, και ολόκληρο το βράδυ σε πολλές περιπτώσεις, για να επισκεφτούν το άλλο μισό της Κύπρου μετά από τριάντα χρόνια. Τα σημεία διέλευσης που ανοίχτηκαν πάνω στην ζώνη που ονομαζόταν νεκρή και διακοσμούσε μόνο το μπετόν, το συρματόπλεγμα και τα πολυβόλα, γέμισαν ζωή και σκηνές τόσο φορτισμένες από την διάθεση για μια καινούργια αρχή, που δεν θα ξεχαστούν από όσους τις παρακολούθησαν όσα χρόνια κι αν περάσουν.

Οι ίδιες εφημερίδες που μια μέρα πριν αποτελούσαν τα κανάλια διοχέτευσης του φόβου που καλλιεργούσαν οι ελληνοκυπριακές πολιτικές ηγεσίες και το κράτος, άρχισαν από την επόμενη κιόλας μέρα να αντανακλούν στον ένα ή στον άλλο βαθμό αυτή τη συναρπαστική νέα πραγματικότητα.

«Κυκλοφοριακό χάος στη Λευκωσία» έγραφε σε τίτλο της η *Σημερινή* για να σχολιάσει:

Κυκλοφοριακό χάος σημειώθηκε χτες στην Λευκωσία, λόγω της μαζικής μετάβασης στα κατεχόμενα... Από νωρίς το πρωί χιλιάδες συμπατριώτες μας θέλησαν να μεταβούν στα κατεχόμενα, με αποτέλεσμα να σχηματιστούν ουρές που ξεκινούσαν από την περιοχή κοντά στο Νοσοκομείο και την Βουλή και έφταναν ως το Αήδρα Πάλας.¹¹¹

Την ίδια μέρα η ίδια εφημερίδα αναφερόταν και στο δεύτερο σημείο διέλευσης γράφοντας στον τίτλο του σχετικού ρεπορτάζ, «Το αδιαχώρητο σημειώθηκε στο Πέραγμος». Το ρεπορτάζ συνεχίζει:

Ουρά από εκατοντάδες αυτοκίνητα, που ξεκινούσαν από το οδόφραγμα στο Πέραγμος μέχρι το δρόμο της Δεκέλειας, δημιουργήθηκε από ελληνοκύπριους που ήθελαν να επισκεφτούν τις κατεχόμενες περιοχές. Πολλοί είναι αυτοί που μετέβησαν από τις πρωινές ώρες και περίμεναν παρά την ταλαιπωρία, με αποτέλεσμα να δημιουργηθεί φάλαγγα χιλιόμετρων...¹¹²

«Επιστρέφουμε Πενταδάκτυλέ μας, λίγο ακόμα» ήταν ο τίτλος άρθρου του Ανδρέα Μανόλη στον *Φιλελεύθερο*.

«Έσπασαν το τείχος του αίσχους» ανέφερε στον κύριο τίτλο του άρθρου του στην εφημερίδα *Ελευθεροτυπία* των Αθηνών ο Φάνος Κωνσταντινίδης. 2243 τουρκοκύπριοι και 1514 ελληνοκύπριοι πέρασαν την γραμμή μετά την άρση της απαγόρευσης, ήταν άλλο μέρος του τίτλου.

¹⁰⁹ Εφημερίδα *Πολίτης*, 15.5.2003

¹¹⁰ *Αριστερή Πτέρυγα*, 25.4.2003

¹¹¹ *Σημερινή*, 24 Απριλίου 2003

¹¹² Το ίδιο

... Παρ' όλο που η κυβέρνηση και το Εθνικό Συμβούλιο τήρησαν αρνητική στάση και χαρακτηρίσαν ελιγμό του κατοχικού καθεστώτος την απόφαση για την άρση των μέτρων, η αλήθεια είναι ότι η νέα κίνηση ήταν εντυπωσιακή και επηρέασε ψυχολογικά ελληνοκύπριους και τουρκοκύπριους, οι οποίοι έσπευσαν από την πρώτη μέρα να κάμουν χρήση του μέτρου.¹¹³

Στην εφημερίδα *Φιλελεύθερος*, κάτω από τον τίτλο «Νομίζουν ότι ήταν ένα Όνειρο» υπήρχε το εξής σχόλιο:

Επιδεικνύοντας απλώς την ταυτότητα της Κυπριακής Δημοκρατίας, το νεαρό ζεύγος των τουρκοκυπρίων μαζί με το παιδάκι τους πέρασαν στις ελεύθερες περιοχές. «Νομίζουμε ότι είναι όνειρο» δήλωσαν.¹¹⁴

«Παρά τον αρχικό αιφνιδιασμό και στις δυο πλευρές, το ανθρώπινο ρεύμα ήταν αδύνατο να ελεγχθεί και πολλοί πέρασαν χωρίς τον τυπικό έστω έλεγχο». αναφέρεται σε άρθρο με τίτλο «Τέσσερις χιλιάδες μπήκαν και βγήκαν.»¹¹⁵

«Γέμισε ελληνοκύπριους η κατεχόμενη Κερύνεια» ήταν ο τίτλος ενός ακόμα άρθρου του Μακάριου Δρουσιώτη στην *Ελευθεροτυπία* των Αθηνών.

...Χθες το πρωί οργάνωσα τη μέρα μου σαν κάθε άλλη μέρα. Τίποτε δεν προμήνυε αυτό που θα ακολουθούσε. Οι πληροφορίες έλεγαν ότι το καθεστώς στο Βορρά, για τεχνικούς λόγους, ανέβαλε την εφαρμογή του μέτρου για την επόμενη Δευτέρα... Από την άλλη, η κυβέρνηση της Κύπρου αποφάσισε να αποθαρρύνει τις επισκέψεις ελληνοκυπρίων στα κατεχόμενα, θεωρώντας την πράξη αυτή ως κίνηση εντυπωσιασμού, που σκοπό είχε να εξασφαλίσει έμμεση αναγνώριση... Όταν τους επιτράπηκε να περάσουν την διαχωριστική γραμμή και η πληροφορία μεταδόθηκε από τα ΜΜΕ, πλήθος άρχισε να συρρέει στα οδοφράγματα...

...Οι σκηνές που ζήσαμε οι δημοσιογράφοι ήταν πρωτόγνωρες. Ουρές άνθρωποι περίμεναν με υπομονή τη διεκπεραίωση των διαδικασιών. Οι τουρκοκύπριοι ήταν στην πλειονότητά τους νέοι, που ήθελαν να γνωρίσουν την άλλη πλευρά της Λευκωσίας... Ακριβώς τα ίδια συναισθήματα διακατείχαν και τους ελληνοκύπριους που επεδίωκαν να κάνουν το ταξίδι της επιστροφής, έστω και ως περιηγητές, προς την αντίθετη κατεύθυνση. Ο πόθος αυτός ήταν τόσο ισχυρός που δεν υπάκουσαν τις παροτρύνσεις των πολιτικών, που προειδοποιούσαν για κινδύνους αναγνώρισης...¹¹⁶

«Είμαστε τα ίδια πλάσματα» ήταν ο τίτλος μικρού άρθρου που περιείχε τις δηλώσεις τουρκοκύπριας.

Οι ελληνοκύπριοι δεν είναι ανθρωποφάγοι όπως περίπου μας τους περιέγραφε το καθεστώς Ντενκτάς. Είμαστε τα ίδια πλάσματα. Μπορούμε να ζήσουμε μαζί και θα ζήσουμε.¹¹⁷

«Ήταν μεσάνυχτα και δεν επέστρεψαν» ήταν ο τίτλος άλλου άρθρου, στην ίδια εφημερίδα, την ίδια μέρα:

Από τις 8 το πρωί μέχρι τις 11 το βράδυ 3,040 τουρκοκύπριοι εισήλθαν από τις κατεχόμενες στις ελεύθερες περιοχές, ενώ 5,292 ελληνοκύπριοι μετέβησαν στα κατεχόμενα... από το οδόφραγμα του Αηδρα Πάλας εισήλθαν 371 οχήματα, ενώ επέστρεψαν μόλις 200 μέχρι τις 11 το βράδυ.

Στην τουρκοκυπριακή κοινότητα η εφημερίδα *Κιπριολί* είχε κύριο τίτλο *Ιστορική Μέρα*. Η Γενί Ντουζέν αναφερόταν σε *Νίκη του Λαού*. Το στίγμα των ημερών συμπλήρωνε η *Χαλκίν Σεσί* με τον τίτλο *Ευχαριστημένοι ελληνοκύπριοι και τουρκοκύπριοι και η Αφρική με τις διαπιστώσεις: Ιστορική μέρα, Οι Κύπριοι για πρώτη φορά αισθάνονται τόσο ελεύθεροι*.

Η ανταπόκριση ήταν άμεση και ογκώδης έγραψε ο Ντέιβιντ Χάννεϋ στο βιβλίο του:

Μια μαζική έξοδος δυο κατευθύνσεων ξεκίνησε. Η πίεση για άνοιγμα και άλλων σημείων διέλευσης αυξανόταν. Κουραστικοί περιορισμοί που απέτρεπαν τους Έλληνες και Τούρκους Κύπριους να οδηγήσουν τα αυτοκίνητά τους στην άλλη πλευρά αποσύρονται.

...Ίσως πιο ενδιαφέρον ακόμα και από τον αριθμό των ανθρώπων που περνούσαν τα οδοφράγματα ήταν η ατμόσφαιρα μέσα στην οποία εξελίχτηκαν τα γεγονότα. Ήταν από τις προβλέψεις που πολύ εύκολα έκανε ο Ντενκτάς για πολλά χρόνια ότι θα ήταν καταστροφικές οι συνέπειες που θα προέκυπταν αν ελληνοκύπριοι και τουρκοκύπριοι

¹¹³ *Ελευθεροτυπία*, 24.4.2003

¹¹⁴ *Φιλελεύθερος*, 24.4.2003

¹¹⁵ Το ίδιο, 24.4.2003

¹¹⁶ *Εφημερίδα Ελευθεροτυπία*, 24.4.2003

¹¹⁷ *Φιλελεύθερος*, 25.4.2003

*έσμιγαν με ένα μη ελεγχόμενο τρόπο. Διέβλεπε δραματικά αιματηρά γεγονότα ανάλογα με τα προβλήματα μεταξύ Ισραηλινών και Παλαιστινίων. Και υπήρχαν εξτρεμιστές και στην ελληνοκυπριακή κοινότητα με παρόμοιες αντιλήψεις. Η πραγματικότητα όμως δεν είχε καμία ομοιότητα με αυτή την εικόνα. Το κλίμα ήταν εορταστικό. Υπήρξαν πολλές συγκινητικές αναφορές για σμιζίμο Ελλήνων και Τούρκων Κυπρίων που ήταν γείτονες πριν τα γεγονότα του 1974 τους χωρίσουν... Δεν υπήρξαν άσχημα περιστατικά οποιουδήποτε είδους...*¹¹⁸

Το κυπριακό είχε ξεφύγει από τα χέρια των πολιτικών και γινόταν υπόθεση του απλού κόσμου. Το ιστορικό συναπάντημα δημιουργούσε μια νέα δυναμική.

Η αύρα της εξέγερσης των τουρκοκύπριων απλωνόταν και άλλαζε συνειδήσεις στην ελληνοκυπριακή κοινωνία, πραγματικότητα που αντανακλούσε ολοένα και εντονότερα ο καθημερινός τύπος εκείνες τις τελευταίες μέρες του Απριλίου.

Το Σάββατο, 26 του Απριλίου, ο Φιλελεύθερος, η πιο μαζική εφημερίδα στην ελληνοκυπριακή κοινότητα, που τρεις μόνο μέρες πριν αντανακλούσε τον φόβο που προσπαθούσε η πολιτική ηγεσία να καλλιεργήσει, κυκλοφόρησε με πρωτοσέλιδο άρθρο της Ανδρούλας Ταραμουντά με κύριο τίτλο «Η Μεγάλη Ανατροπή» και υπότιτλο «οι πολίτες δίνουν άλλη τροπή στις εξελίξεις»:

*Οι πολίτες της Κύπρου έχουν πάρει την κατάσταση στα χέρια τους και καθορίζουν πλέον τις εξελίξεις. Η κίνηση του τουρκοκύπριου ηγέτη για μερική άρση των περιορισμών διακίνησης από και προς τα κατεχόμενα δημιουργεί νέα δεδομένα και στο πολιτικό πεδίο καθώς καταρρίπτει το επιχείρημα ότι είναι αδύνατη η συμβίωση των δυο κοινοτήτων. Οι σκηνές που διαδραματίστηκαν ένθεν και ένθεν του κατοχικού τείχους καταβαράθρωσαν τους πολιτικούς σχεδιασμούς της τουρκοκυπριακής πλευράς...*¹¹⁹

Οι σκηνές που διαδραματίστηκαν ήταν πράγματι συγκλονιστικές. Στα χωριά και τα σπίτια των ελληνοκυπρίων έμεναν τώρα τουρκοκύπριοι και πολλές φορές Τούρκοι έποικοι. Με δάκρυα στα μάτια πολλοί άνθρωποι αφηγούνταν μπροστά στις κάμερες των τηλεοπτικών συνεργείων τις εμπειρίες των επισκέψεων αυτών των πρώτων ημερών. Μίλούσαν φιλικά για τους ανθρώπους που ζούσαν στα σπίτια τους, που τους φιλοξένησαν, που τους είπαν ότι είναι έτοιμοι να φύγουν από τα σπίτια που δεν είναι δικά τους φτάνει να βρισκόταν μια λύση.

Με μυαλό ξεκάθαρο, συντονισμένο με τα επαναστατικά γεγονότα των ημερών, οι απλοί πολίτες δεν θεωρούσαν πια ο ένας τον άλλο υπεύθυνο για το μοίρασμα του νησιού και προετοιμαζαν το αύριο με τρόπο που κανένα σχέδιο λύσης δεν θα μπορούσε να το κάμει. Οι θεωρίες του Ντενκτάς ότι οι δυο κοινότητες δεν μπορούν να ζήσουν μαζί έγιναν στάχτη.

«Έπιασαν χιλιόμετρο στο Πέραγamos» ήταν ο τίτλος άλλου άρθρου και πάλιν στον Φιλελεύθερο την ίδια μέρα:

Ξεπέρασαν τις πέντε χιλιάδες οι ελληνοκύπριοι που πέρασαν χθες στα κατεχόμενα, ενώ η ουρά στο Πέραγamos αυτών που ανέμεναν ήταν ένα χιλιόμετρο

Το κλίμα ευφορίας απλωνόταν συνεχώς. Την Τρίτη, 29 του Απριλίου ο Φιλελεύθερος αντανακλούσε ξανά αυτές τις πραγματικότητες φιλοξενώντας στην πρώτη σελίδα άρθρο του Κώστα Βενιζέλου με τίτλο, «Οι εξελίξεις τρέχουν και τείνουν να αποβούν ανατρεπτικές.» Το άρθρο αναφέρει:

*Το κατοχικό καθεστώς θα εξαγγείλει σύντομα νέα μέτρα, ενώ η Αγκυρα, δια του υπουργού εξωτερικών, κάνει λόγο για βήματα που θα κάνει προσεχώς στο κυπριακό... Το πακέτο [του Ντενκτάς] περιλαμβάνει έξι μέτρα και μεταξύ άλλων συνδέει το άνοιγμα της κλειστής περιοχής Αμμοχώστου με την άρση του λεγόμενου οικονομικού εμπόργκο... Ο Αμπτουλάχ Γκιούλ... είπε πως «θα κάνουμε νέα βήματα στο κυπριακό... θέλουμε μια μόνιμη λύση στο κυπριακό και εργαζόμαστε για αυτό»... Πάντως είναι προφανές ότι οι εξελίξεις των τελευταίων ημερών τείνουν να αποβούν ανατρεπτικές και χωρίς επιστροφή. Οι χιλιάδες των πολιτών που διακινούνται από και προς τα κατεχόμενα δημιουργούν μια δυναμική, την οποία φαίνεται δεν είχε υπολογίσει ο Ντενκτάς...*¹²⁰

Την ίδια μέρα ο Φιλελεύθερος περιείχε ακόμα ένα μικρό άρθρο στην πρώτη σελίδα με τίτλο «Νυκτοξημερώνονται περιμένοντας στην σειρά» και υπότιτλο το απίστευτο «μέχρι και 16 χιλιόμετρα τα ακινητοποιημένα αυτοκίνητα»

¹¹⁸ Ντέιβιντ Χάννεϊ, σελ. 225

¹¹⁹ Φιλελεύθερος 26.4.2003

¹²⁰ Φιλελεύθερος, 29 Απριλίου 2003

Χιλιάδες ελληνοκύπριοι συνωστίζονται στις ατέλειωτες ουρές των αυτοκινήτων αναμένοντας να περάσουν στα κατεχόμενα. Χθες οι επισκέπτες ξεπέρασαν τις 30,000, αριθμός ρεκόρ από την ημέρα που ήρθαν μερικώς οι απαγορεύσεις στην διακίνηση.¹²¹

Την επόμενη μέρα, 30 του Απριλίου, η πρώτη σελίδα του Φιλελεύθερου φιλοξένησε άρθρο που ανέφερε:

*Τριπλασιάστηκε χθες ο αριθμός των ελληνοκυπρίων που αποτάθηκαν στα γραφεία του έπαρχου Λευκωσίας για να ζητήσουν να τους εκδοθεί διαβατήριο, προκειμένου να μπορέσουν να επισκεφτούν τις κατεχόμενες περιοχές...*¹²²

Την ίδια μέρα ακόμα ένα άρθρο είχε τον τίτλο «Μέρα νύκτα στα οδοφράγματα» με υπότιτλο, «Άλλες 24 χιλιάδες ελληνοκύπριοι χθες στα κατεχόμενα»

Το αδιαχώρητο εξακολουθεί να παρατηρείται στα τρία οδοφράγματα από όπου επιτρέπεται η διακίνηση από και προς τα κατεχόμενα (Ληδρα Πάλας, Πέργαμου και Στροβιλιών) μια εβδομάδα αφότου ήρθαν μερικώς οι απαγορεύσεις από το καθεστώς Ντενκτάς... ξεπέρασαν χθες τις 24 χιλιάδες. Πολλοί χθες διανυκτέρευαν στα ακινητοποιημένα αυτοκίνητα τους για να περάσουν σήμερα...

Ακόμα και στη Χαραυγή, που όπως και η Σημερινή αντιμετώπισε τις εξελίξεις με πολύ συγκρατημένο τρόπο, στις 30 του Απριλίου η πρώτη σελίδα αντανάκλουσε σαφώς ένα καλύτερο συντονισμό με τα γεγονότα, με τίτλους όπως, «Ε/κ και Τ/κ θα τιμήσουν μαζί την Πρωτομαγιά», «Πρωτοβουλίες ουσίας αναλαμβάνει η κυβέρνηση δηλώνοντας ετοιμότητα για λύση του Κυπριακού /Ταυτόχρονα εξαγγέλλει σήμερα σειρά σημαντικών μέτρων ενίσχυσης των τουρκοκυπρίων, «Αμείωτος ο πόθος της επιστροφής» με υπότιτλο, «αυτό καταδεικνύει η κινητοποίηση ελληνοκυπρίων και τουρκοκυπρίων. Πέραν των 25,000 πέρασαν χθες τα οδοφράγματα από και προς τα κατεχόμενα»

Ο Δημήτρης Χριστόφιας έκανε δηλώσεις σε άλλο μήκος κύματος από αυτές που θα ακολουθούσαν την επόμενη περίοδο. Δηλώσεις που σίγουρα σε τίποτα δεν ταυτιζόνταν με την κυβερνητική πολιτική πριν και μετά το Δημοψήφισμα. Με τίτλο «Το τείχος θα καταρρεύσει μόνο με την λύση» που δεν αντικατοπτρίζει με ακρίβεια την ουσία, η Χαραυγή δημοσίεψε τις πιο κάτω δηλώσεις στην πρώτη σελίδα:

*Έχει ραγίσει το τείχος του διαχωρισμού αλλά ακόμα δεν έπεσε. Θα καταρρεύσει μόνο με τη λύση του Κυπριακού που θα βασίζεται στα ψηφίσματα των Ηνωμένων Εθνών, στις Συμφωνίες Υψηλού Επιπέδου και στο πλαίσιο του σχεδίου Ανάν και της αναμενόμενης εντολής του Συμβουλίου Ασφαλείας προς τον Γενικό Γραμματέα των Η.Ε... Κάτω από την πίεση των λαϊκών κυρίως δυνάμεων των δυο κοινοτήτων, έχουν αρθεί εν μέρει τα περιοριστικά εμπόδια που επιβάλλει για χρόνια το καθεστώς του τουρκοκύπριου ηγέτη Ραούφ Ντενκτάς.*¹²³

Το ανατρεπτικό πολιτικό κλίμα του ελληνοκυπριακού χώρου που δημιουργήθηκε εκείνες τις μέρες, η αντανάκλαση της κίνησης των μαζών στα πολιτικά δρώμενα, η χάραξη πορείας μέσα σε λίγα εικοσιτετράωρα που οδηγούσε μακριά από τα αδιέξοδα της εθνικής πολιτικής που κράτησαν για δεκαετίες, αποτυπώνονται με εξαιρετικό τρόπο στις δημοσιεύσεις του Φιλελεύθερου την 1η του Μάη:

«Σκέψεις για διδασκαλία τούρκικων στα σχολεία» ήταν πρωτοσέλιδος τίτλος άρθρου της Χριστίνας Κυριακίδου, και πάλι του Φιλελεύθερου, με υπότιτλο, «Και προγράμματα εκμάθησης της ελληνικής γλώσσας για τους τουρκοκύπριους.»

*Καινοτομίες στο εκπαιδευτικό σύστημα προσανατολίζεται να εισαγάγει το υπουργείο Παιδείας, με αφορμή τη μερική άρση των απαγορεύσεων στη διακίνηση Ελληνοκυπρίων και Τουρκοκυπρίων. Σύμφωνα με πληροφορίες του Φιλελεύθερου, το υπουργείο ετοιμάζεται να κάνει την δική του παρέμβαση, προκειμένου να ανταποκριθεί στη νέα αυτή πρόκληση, με απώτερο σκοπό να δημιουργήσει τέτοιες προϋποθέσεις που να βοηθήσουν στην συνύπαρξη των πολιτών των δυο κοινοτήτων... Ειδικά για την διδασκαλία της τούρκικης, τοποθετείται υπέρ και ο πρόεδρος της κοινοβουλευτικής επιτροπής παιδείας Πρόδρομος Προδρόμου... Να σημειωθεί ότι και ο νέος υπουργός Παιδείας Πενύκιος Γεωργιάδης, έχει εκφράσει ιδιαίτερο ενδιαφέρον για το όλο θέμα. Σε πρόσφατη δήλωσή του... είχε τονίσει ότι θα πρέπει να βρούμε τρόπους ώστε να προλείδνουμε το έδαφος... πρέπει να δημιουργήσουμε τέτοια πολιτική, είτε εκπαιδευτική είτε πολιτισμική, που να λαμβάνει υπόψη το σύνολο στοιχείο.*¹²⁴

¹²¹ Φιλελεύθερος, 29 Απριλίου 2003

¹²² Το ίδιο, 30 Απριλίου 2003

¹²³ Χαραυγή, 30 Απριλίου 2003

¹²⁴ Φιλελεύθερος, 1 Μαΐου 2003

Το στοιχείο της διδασκαλίας της τουρκικής γλώσσας, έστω και προαιρετικά, σαν μέσο σύσφιξης σχέσεων και επικοινωνίας, αγνοήθηκε σε όλα τα χρόνια ύπαρξης της Κυπριακής Δημοκρατίας. Τώρα επιβαλλόταν στους διοικούντες έστω και σαν «πλάνο υπό μελέτη», από αυτή την ριζική αναδιάταξη συνειδήσεων στην ελληνοκυπριακή κοινωνία.

Η αποτύπωση του ανατρεπτικού πολιτικού κλίματος της ημέρας συμπληρώνεται με άρθρο της Αντωνίας Λαμπράκη με τίτλο «Οι συντεχνίες ευνοούν την εργοδότηση τουρκοκυπρίων» και υπότιτλο «4,000 εργοδοτούνται ήδη στις ελεύθερες περιοχές»

Ανεπιθύλακτα το συνδικαλιστικό κίνημα της Κύπρου τάσσεται υπέρ της εργοδότησης τουρκοκυπρίων στις ελεύθερες περιοχές. Καλωσορίζουμε κάθε δυνατότητα εργοδότησης τουρκοκυπρίων στις ελεύθερες περιοχές, είτε ο γ.γ. της ΣΕΚ Δημήτρης Κιττένης, οι οποίοι, όπως είπε, θα πρέπει να τυχάνουν ισότιμης μεταχείρισης με τους ελληνοκύπριους. Στο ίδιο μήκος κύματος και ο γ.γ. της ΔΕΟΚ Διομήδης Διομήδους... Ανάλογες θέσεις έχει και η ΠΕΟ...

...στις ελεύθερες περιοχές απασχολούνται περίπου 3,500 με 4,000 τουρκοκύπριοι, εκ των οποίων μόνο 600 με 700 είναι καταχωρημένοι στα μητρώα του Ταμείου Κοινωνικών Ασφαλίσεων. Τέτοια φαινόμενα εκμετάλλευσης, τόνισε ο κ. Διομήδους, είναι ανησυχητικά και πρέπει να εξαλειφθούν.

*Ο κ. Κιττένης κάλεσε τις αρμόδιες υπηρεσίες του υπουργείου Εργασίας να λάβουν τα δέοντα πρακτικά μέτρα για υποβοήθηση των τουρκοκυπρίων στην εγγραφή στα κατά τόπους Γραφεία Εργασίας και στην τοποθέτηση στην εργασία... Πρόσθεσε ότι έχουν συζητηθεί με τα τ/κ συνδικάτα κοινές επισκέψεις στους τόπους εργασίας όπου απασχολούνται τ/κ για να απαιτήσουμε εφαρμογή των συλλογικών συμβάσεων και των νόμων του κράτους και την παροχή σε αυτούς όλων των δικαιωμάτων'...*¹²⁵

Δεν χρειάζονταν πολλά ακόμα. Οι μάζες είχαν δείξει τις διαθέσεις και τις δυνατότητές τους. Το μόνο που απέμενε ήταν μια αποφασιστική ηγεσία με ένα αποφασιστικό πρόγραμμα που να μεταφράσει τη θέληση των μαζών, τη θέληση της πλειοψηφίας, σε πολιτική πράξη. Με λίγη ενθάρρυνση, με λίγη καθοδήγηση, οι μάζες μπορούσαν να σπάσουν το συρματοπλέγμα και να επανενώσουν την Κύπρο.

Η κατάσταση θύμιζε το Βερολίνο στις ημέρες της κατάρρευσης του τείχους. Όπως όταν κατέρρεε το σταλινικό καθεστώς της Ανατολικής Γερμανίας οι μάζες πήραν την πρωτοβουλία να χαλάσουν το τείχος με τα χέρια τους, έτσι και στη Λευκωσία του Απριλίου του 2003, όταν κατέρρεε το Ντενκτασικό καθεστώς, οι τουρκοκύπριοι και οι ελληνοκύπριοι ήταν έτοιμοι να δώσουν τα χέρια και να παραμερίσουν κάθε εμπόδιο και διαφορά και να ζήσουν και πάλι μαζί.

Το σχέδιο Ανάν, που έπαιξε καταλυτικό ρόλο γι' αυτή την εξέλιξη, είχε ουσιαστικά πεταχτεί στην άκρη, είχε περάσει στο περιθώριο των εξελίξεων. Τα χρονοδιαγράμματά του είχαν ξεπεραστεί από τα γεγονότα, οι μάζες ήταν έτοιμες για κάτι πολύ πιο προχωρημένο, κάτι που ξεπερνούσε κάθε πρόβλεψη και κάθε προσδοκία.

Την ίδια μέρα, στην πρωτομαγιάτικη ειδήλωση στην βόρεια Κύπρο, που για πρώτη φορά στην ιστορία λάμβαναν μέρος ελληνοκύπριοι, οι δυνατότητες μιας άλλης πορείας μέσα από συμμαχίες μεταξύ των δυο κοινοτήτων, συνοψίζονταν με εντυπωσιακό τρόπο.

Έφτά και δέκα το απόγευμα, ομάδα στελεχών της Αριστερής Πτέρυγας έφτανε στο πάρκο έξω από την πύλη της Κερύνειας:

*Για μια ώρα παρακολουθούσαμε τον κόσμο που ερχόταν για το ξεκίνημα της πορείας... Μιλήσαμε με αρκετούς και δώσαμε την ανακοίνωσή μας που ήταν μεταφρασμένη και στα τουρκικά. Την ανακοίνωση που ανέφερε ότι οι μάζες των ελληνοκυπρίων και των τουρκοκυπρίων παίρνοντας την τύχη τους στα χέρια τους είναι πολύ κοντά στο να επιβάλουν λύση κόντρα στο Ντενκτασικό καθεστώς και κόντρα στην μίζερη στάση της ελληνοκυπριακής πολιτικής ηγεσίας... Η συγκίνηση ήταν έντονη. Οι εργάτες της βόρειας Κύπρου, αυτοί με τους οποίους είχαμε μιλήσει μέχρι εκείνη την στιγμή, μας αγκάλιαζαν με τα χέρια, την σκέψη και τον συναισθηματικό τους κόσμο... Η πορεία κατέληξε στη πλατεία του Σαραγιού. Μέσα σε λίγη ώρα όλα μας τα φυλλάδια εξαντλήθηκαν. Μας τα άρπαζαν από τα χέρια...*¹²⁶

¹²⁵ Φίλελεύθερος, 1 του Μάη

¹²⁶ Σωτήρης Βλάχος, Σοσιαλιστική Έκφραση, Μάης 2003

Η ηλεκτρισμένη ατμόσφαιρα ενός πειθαρχημένου πλήθους, που αγιάλιασε την παρουσία ελληνοκυπρίων αλλά γιουχάισε τα αστυνομικά μπλόκα, την Τούρκικη πρεσβεία και πάνω από όλα τα γραφεία των Γκρίζων Λύκων, πιστοποιούσε το ξύπνημα ενός λαού που στεκόταν τώρα πάνω από προκαταλήψεις που μέχρι χτες ήταν ριζωμένες στην ψυχή από όλη την εκπαίδευση στα σχολεία, από την θρησκεία, τους πολιτικούς, και αντιλαμβανόταν τον κόσμο γύρω του με ένα πρωτόγνωρο τρόπο.

Η 29^η επέτειος του πραξικοπήματος και της εισβολής βρίσκουν την Κύπρο στο μέσο μιας διαδικασίας επαναστατικών αλλαγών. Οι κινητοποιήσεις των τουρκοκυπρίων άλλαξαν εντελώς το κλίμα και οδήγησαν στην ουσιαστική κατάργηση του διαχωρισμού των δυο κοινοτήτων.¹²⁷

Μέσα σε λίγους μήνες ο εθνικισμός έχασε κάθε έρεισμα στην τουρκοκυπριακή κοινότητα και βρισκόταν σε άτακτη υποχώρηση στην ελληνοκυπριακή. Το πρώτο στάδιο μιας μόνιμης λύσης είχε εφαρμοστεί στην πράξη από τις μάζες, κόντρα στο καθεστώς Ντενκτάς, κόντρα στις ελληνοκυπριακές ηγεσίες, ξεπερνώντας τα χρονικά όρια που πρόβλεπε το σχέδιο Ανάν ένα ολόκληρο χρόνο πριν ακόμα τεθεί σε ψηφοφορία.

---

¹²⁷ Αριστερή Πτέρυγα, 17 Ιούλη 2003

8 Εξέγερση χωρίς ηγεσία

Η εξέγερση που για χρόνια προετοιμάζε και τώρα καθοδηγούσε η πλατφόρμα *Αυτή η Χώρα Είναι Δική Μας*, είχε περάσει και στην ελληνοκυπριακή κοινωνία. Στην διάρκεια λίγων μόνο ημερών, στις ελληνοκυπριακές εφημερίδες διαμορφωνόταν πολιτικό πρόγραμμα για επίλυση του εθνικού ζητήματος στην Κύπρο ριζικά διαφορετικό, αντίθετο με το πολιτικό πρόγραμμα που αποτέλεσε την εθνική στρατηγική για όλες τις προηγούμενες δεκαετίες – ένα πρόγραμμα που αντανάκλωνε τα χωρίς προηγούμενο γεγονότα κατά τα οποία, όπως το έθεσε η *Σοσιαλιστική Έκφραση*:

Οι μάζες με αξιοθαύμαστη αποφασιστικότητα έδειξαν την αριόζουσα περιφρόνηση στις τυπικότητες της επίδειξης διαβατηρίων και έσπασαν το διαχωρισμό. Δεκάδες χιλιάδες άνθρωποι πέρασαν τα οδοφράγματα από τις πρώτες κιόλας μέρες. Χωρίς αυτή την αποφασιστικότητα των μαζών ο διαχωρισμός θα εξακολουθούσε σήμερα να υπάρχει.¹²⁸

Μέσα σε ένα οκταήμερο οι συνειδήσεις βρισκόνταν σε πορεία ριζικής διαφοροποίησης. Σε αντίθεση όμως με την τουρκοκυπριακή κοινωνία, η αφύπνιση εκατοντάδων χιλιάδων ανθρώπων στην ελληνοκυπριακή κοινωνία αφέθηκε απελπιστικά χωρίς καθοδήγηση, κάτι που είχε μοιραία αποτελέσματα.

Η ολοκληρωτική ανατροπή του σαραντάχρονου σιχηνικού έβαλε τις βάσεις για μια άλλη πορεία. Σήμανε όμως ταυτόχρονα κατάσταση συναγερμού για ένα μεγάλο φάσμα των πολιτικών δυνάμεων της αντίδρασης και της εκκλησίας. Τα νέα δεδομένα, η ήττα της εθνικής πολιτικής του Ντενιτάς από τις τουρκοκυπριακές μάζες και όχι από τον αγώνα που έκαναν οι ελληνοκύπριοι μέσα στα πλαίσια της εθνικής ενότητας γελιοποιούσαν όλες τις αντιλήψεις πάνω στις οποίες βασιζόταν η πολιτική τους σε σχέση με το εθνικό ζήτημα. Υπονόμευαν την ιδεολογία πάνω στην οποία στήριζαν την εξουσία τους και την νομιμοποίησή τους στη συνείδηση των μαζών.

Έτσι, με το πέρασμα του πρώτου ξαφνιάσματος και αμηχανίας μπήκαν στην αντεπίθεση. Ο *Φιλελεύθερος* που για οκτώ μέρες πρόβαλλε από την πρώτη σελίδα του την πολιτική ανατροπή αλλά και όλο το πολιτικό πρόγραμμα που ήταν αναγκαίο για μια επανενωμένη Κύπρο, ξαφνικά από την εορταστική, γεμάτη αισιοδοξία για το μέλλον πρωτομαγιάτικη έκδοση, στις τρεις του Μάη (στις δυο του Μάη δεν κυκλοφόρησε) παρουσίασε μια εντελώς διαφορετική εικόνα.

Ο Κώστας Βενιζέλος που τέσσερις μόνο μέρες πριν, στις 29 του Απρίλη, κατάγραφε τις εξελίξεις που «*τείνουν να αποβούν ανατρεπτικές*», στις τρεις του Μάη έγραψε, και πάλι στην πρώτη σελίδα, άρθρο με τίτλο «*Κύμα προσφυγών για τις περιουσίες*» και υπότιτλο «*Ομαδικές αγωγές κατά της Τουρκίας στο Ευρωπαϊκό Δικαστήριο*». Την προοπτική της συμφιλίωσης και της επανένωσης αντικατάστησε απότομα η επιστροφή στην αντιπαράθεση και το διαχωρισμό. Οι μάζες έπρεπε να χαλιναγωγηθούν, δεν έπρεπε να αφεθούν στη νιόβρετη ελευθερία-τους, δεν έπρεπε να παραδειγματιστούν από τη δράση των τουρκοκυπρίων.

¹²⁸ Θέμος Δημήτριου, *Σοσιαλιστική Έκφραση*, Οκτώβρης 2003

Η διαδικασία εγκατάλειψης της νέας αντιμετώπισης και η επιστροφή στην παλιά είχε ξεκινήσει. Το ανατρεπτικό πολιτικό κλίμα έπρεπε να ανατραπεί. Η οκταήμερη αυτή ειτροπή από την σαραντάχρονη επίσημη πολιτική έπαιρνε τέλος, η έκδοση της 3^{ης} του Μάη επέστρεψε στη φιλοσοφία της έκδοσης της 23^{ης} του Απριλίου. Η άρνηση να αποδοθεί οποιαδήποτε σημασία στον αγώνα της πλατφόρμας *Αυτή η Χώρα Είναι Δική Μας* που για χρόνια προκάλεσε την νομιμότητα του καθεστώτος, αλλά και στον αγώνα των τουρκοκυπριακών μαζών, διακόπηκε στις 24 του Απριλίου. Στις 3 του Μάη αυτή η πολιτική ξαναπαίρνει το πάνω χέρι:

*...εκατοντάδες αγωγές από ελληνοκύπριους πρόσφυγες αλλά και συγγενείς αγνοουμένων που έχουν κατατεθεί τα τελευταία χρόνια...*¹²⁹

Την ίδια μέρα, στην ίδια εφημερίδα, και πάλι στην πρώτη σελίδα, υπήρχε ο τίτλος «*Αρπάζουν και τις εισφορές των πιστών*». Στο άρθρο ο σχολιαστής έγραφε:

*Πέραν από την εκμετάλλευση ελληνοκυπρίων στα ξενοδοχεία, κέντρα διασκέδασης και καταστήματα, οι τούρκοι καταληστεύουν και το μοναστήρι του Απόστολου Ανδρέα. Όπως καταγγέλλει η Συντονιστική Επιτροπή Καρπασίας, 6000 με 7000 λίρες την ημέρα που αφήνουν έλληνες προσκυνητές καταλήγουν στα χέρια των τούρκων.*¹³⁰

Ούτε η Συντονιστική Επιτροπή Καρπασίας¹³¹ φυσικά, αλλά ούτε και ο Φιλελεύθερος μπόχαν στο κόπο να μας εξηγήσουν πώς υπολόγισαν το ύψος του ποσού και βάσει ποιών πληροφοριών συμπέραναν ότι οι εισφορές καταλήγουν στα χέρια των τούρκων. Η διασταύρωση των πληροφοριών, η ίδια η αλήθεια, περνούν σε δεύτερη μοίρα. Αυτό που έχει σημασία για τους δημοσιογράφους και τους πολιτικούς του ελληνοκυπριακού κατεστημένου είναι η αποθάρρυνση των επισκεψέων στα κατεχόμενα, η ανακοπή της απροσδόκητης επαναπροσέγγισης των ανθρώπων, το σταμάτημα της «συμφιλίωσης με τον εχθρό».

Την ίδια μέρα, στην ίδια εφημερίδα, και πάλι στην πρώτη σελίδα, υπήρχε άρθρο με τίτλο: «*Σηκώνουν από κρεβάτια παιδιά εγκλωβισμένων*». Το άρθρο ανέφερε:

*Σε πρόσφυγες υποβιβάζει τα παιδιά των εγκλωβισμένων το καθεστώς Ντενκτάς, αφού τους επιτρέπει μεν να επισκέπτονται τους γονείς τους και τα κατεχόμενα σπίτια τους, αλλά ταυτοχρόνως τους απαγορεύει να διανυκτερεύουν εκεί, όπως συνέβαινε τα τελευταία περίπου τέσσερα χρόνια.*¹³²

Από όλα όσα συνέβαιναν τις μέρες εκείνες παρουσιαζόταν σαν είδηση το «ήθος» Ντενκτάς, χωρίς να αναφέρεται καν ότι βρισκόταν εντελώς απομονωμένος από την δια την κοινότητα του.

Τελικά το άρθρο έκλεινε χωρίς να εντοπίζει τίποτε άλλο μέσα στα γεγονότα παρά τον Ντενκτάς που

*...επιδιώκει κυρίως την αναγνώριση και την οικονομική ενίσχυση του καθεστώτος του.*¹³³

Τα πράγματα δεν τελειώνουν εδώ. Η παλινδρόμηση που παρουσιάζει η εικόνα της πρώτης σελίδας του Φιλελεύθερου στις 3 του Μάη δεν έχει ακόμα συμπληρωθεί. Η εφημερίδα που στις προηγούμενες έξι εκδόσεις της κατέγραψε με ενθουσιασμό τις δεκάδες χιλιάδες ανθρώπων που διασταύρωσαν την διαχωριστική γραμμή και τις συγκλονιστικές σκηνές που διαδραματίστηκαν, συμπλήρωνε την πρώτη σελίδα στις τρεις του Μάη με ακόμα δυο άρθρα που είχαν τους εξής τίτλους: «*Σε ψευδοδικαστήριο 19 ελληνοκύπριου*» και «*Αισχροκέρδεια και άνοδος τιμών στα κατεχόμενα*»

Η εικόνα που παρουσίασε ο Φιλελεύθερος στις 3 του Μάη ήταν η μόνιμη πια εικόνα στην πρώτη σελίδα της εφημερίδας. Στις 4 του Μάη δημοσιεύτηκαν τα ακόλουθα: «*Οι τούρκοι προσπαθούν να εγκλωβίσουν το κυπριακό σε διαδικασία ΜΟΕ*», με κύριο τίτλο «*Παιχνίδια με την Αμμόχωστο*».

*Η τουρκική πλευρά θα επιχειρήσει να δώσει συνέχεια στις 'θεαματικές' κινήσεις της αρχίζοντας και κλιμακώνοντας ένα παιχνίδι με την Αμμόχωστο. Πληροφορίες αναφέρουν πως οι τούρκοι προσπαθούν να εγκλωβίσουν το κυπριακό σε διαδικασίες μέτρων οικοδόμησης εμπιστοσύνης (ΜΟΕ).*¹³⁴

Σε άλλο τίτλο αναφερόταν ότι ήταν «...*αδιανόητη η διασκέδαση στα κατεχόμενα.*»

¹²⁹ Φιλελεύθερος, 3 του Μάη 2003

¹³⁰ Το ίδιο

¹³¹ Μια «επιτροπή» που πολλοί θεωρούν ότι δεν αντιπροσωπεύει τίποτε περισσότερο από τον συγγενικό κύκλο του «προέδρου»-της

¹³² Φιλελεύθερος, 3 του Μάη 2003

¹³³ Το ίδιο

¹³⁴ Φιλελεύθερος, 4 του Μάη 2003

Η πρώτη σελίδα στις πέντε του Μάη τα ίδια: «Μέτρα με στόχο ντε φάκτο λύση» που συμπληρωνόταν με τον υπότιτλο: «ώστε να υπερβούν τους χάρτες Ανάν για το εδαφικό»

*Πληροφορίες για τις νέες τουρκικές κινήσεις είδαν χθες το φως της δημοσιότητας σε εφημερίδες των κατεχομένων και είναι σαφές...*¹³⁵

Σε άλλο άρθρο στην πρώτη σελίδα την ίδια μέρα « 'Δόλωμα' η απελευθέρωση Αμμοχώστου». Στο άρθρο αναφερόταν:

*Ενώ χιλιάδες ελληνοκύπριοι, πρόσφυγες και μη, παρακολουθούν από το στρατόπλεγμα την περιφραγμένη, έρημη από το 1974 περιοχή της Αμμοχώστου, οργιάζουν οι πληροφορίες για νέα τουρκικά σενάρια.*¹³⁶

Άλλος τίτλος και πάλιν στην πρώτη σελίδα ανέφερε «Κινδύνευσε με λιντσάρισμα στα κατεχόμενα»:

*Σοβαρά επεισόδια απειλήθηκαν χθες στο κατεχόμενο χωριό Αγία Ειρήνη στην Κερύνεια όταν περίπου 15 τουρκοκύπριοι αποπειράθηκαν να κτυπήσουν τον πρόσφυγα... αποδίδοντας του την κατηγορία ότι κατά την διάρκεια του πολέμου το 74 σκότωσε τουρκοκύπριους συγχωριανούς του.*¹³⁷

Το μήνυμα που επέλεξε η εφημερίδα να δώσει μέσα από τον τίτλο ήταν ότι ελληνοκύπριος κινδύνευσε με λιντσάρισμα και όχι ότι τελικά διασώθηκε από παρέμβαση άλλων τουρκοκυπρίων κατοίκων του χωριού, πράγμα που και στο άρθρο αναφέρεται σε κάποιο σημείο.

Στο ίδιο μοτίβο στις έξι του Μάη η εφημερίδα μας πληροφορούσε ότι «Θα φακελώνονται οι διανυκτερεύοντες» και «Νομικά ακάλυπτοι στο 'κράτος'» [σε περίπτωση τροχαίων ατυχημάτων]

Η πολύ επιφυλακτική *Χαραυγή* που για λίγες μέρες μετά το άνοιγμα των οδοφραγμάτων φάνηκε να συντονίζεται με τις εξελίξεις σε κάποιο βαθμό, μετά την πρωτομαγιάτικη έκδοση ακολούθησε σταδιακά κι αυτή αντίθετη πορεία. Την έκδοση της πρώτης του Μάη ακολούθησε η έκδοση στις τρεις του Μάη, όπου στο κάτω μέρος της πρώτης σελίδας υπήρχε, μαζί με την φωτογραφία του, τίτλος-δήλωση του υπουργού των *Νέων Δυνάμεων* Γιώργου Λιλήκα ότι είναι «Απαράδεκτο κάποιοι να συμπεριφέρονται ως τουρίστες στα κατεχόμενα» Στο άρθρο που ακολούθησε αναφέρονταν μεταξύ άλλων και τα εξής:

*Ο υπουργός υπογράμμισε ότι όλοι οι Ελληνοκύπριοι πρέπει να καταλάβουν ότι η κίνηση Ντενκτάς είναι κίνηση εντυπωσιασμού και τακτικής και να μην πέσουν στην παγίδα του. Είναι κατανοητή η ανάγκη και το αίσθημα των προσφύγων να επισκεφτούν τις πατρογονικές τους εστίες, από εκεί και πέρα όμως δεν υπάρχει καμιά δικαιολογία, σε όσους λες και τους λείπει η ψυχαγωγία, να την αναζητούν στις κατεχόμενες περιοχές.*¹³⁸

Μέσα στο μεγαλείο των στιγμών, που οι ανθρώπινες ψυχές έκαναν ανάταση βάζοντας στο περιθώριο μίση του παρελθόντος, ο Γιώργος Λιλήκας έβλεπε το κίνητρο της ανάγκης για διασκέδαση. Δεν είναι τυχαίο που ο Γιώργος Λιλήκας εξελίχτηκε στον εκλεκτό του Τάσου Παπαδόπουλου και ηγήθηκε της ειστρατείας του «όχι» μέσα στο ΑΚΕΛ.

Για τους πολιτικούς του ελληνοκυπριακού κατεστημένου, ο επηρεασμός των ελληνοκυπρίων από το τουρκοκυπριακό κίνημα με την αντιεθνικιστική αντίληψη της κατάστασης ήταν μια επικίνδυνη υπόθεση. Το κτίσιμο στενών σχέσεων με τους τουρκοκύπριους που με την εξέγερσή τους ξερίζωσαν τον εθνικισμό από τις ψυχές τους και ακινητοποιήσαν τον Ντενκτάς κάνοντας δυνατή για πρώτη φορά τη λύση, ήταν μια επικίνδυνη υπόθεση.

Ψηλά-ψηλά στην πρώτη σελίδα της *Χαραυγής*, την άλλη μέρα, 4 του Μάη, υπήρχε πρόταξη σε άρθρα που ακολούθουν στις εσωτερικές σελίδες με τίτλους, «Δεν έχει επέλθει η λύση. Εκπρόσωποι ΑΚΕΛ, ΔΗΣΥ, ΔΗΚΟ, ΚΙΣΟΣ σχολιάζουν τα γεγονότα», «Νομικά γυμνοί οι Ελληνοκύπριοι στα κατεχόμενα».

¹³⁵ Φιλελεύθερος, 5 του Μάη 2003

¹³⁶ Το ίδιο

¹³⁷ Το ίδιο

¹³⁸ Χαραυγή 3 του Μάη 2003

Στην ένατη σελίδα που ακολουθούσε το άρθρο υπήρχε υπότιτλος που αποτελούσε δήλωση του ανώτερου δικηγόρου της Δημοκρατίας Στέλιου Θεοδούλου ότι, «*Το κατοχικό καθεστώς ψάχνει για χωριστή έννομη τάξη - χρέος των πολιτών να μην υποβοηθήσουν με απερίσκεπτες ενέργειές τους*»

Στις πέντε του Μάη ο κύριος τίτλος της Χαραυγής με μεγάλα κεφαλαία γράμματα ήταν πρόταση του Χριστόφια προς τον Ερντογάν, «*Δώστε χωρίς όρους την Αμμόχωστο*»

Αυτό συμπλήρωνε την εικόνα. Αυτή η αθώα πρόταση του Χριστόφια, συνιστούσε περιφρόνηση για τις εξελίξεις στην τουρκοκυπριακή κοινότητα, για την εξέγερση των τουρκοκυπρίων. Η πρόταση Χριστόφια προς τον Ερντογάν σήμαινε πως η πλατφόρμα *Αυτή η Χώρα Είναι Δική Μας* δεν είχε καμιά σημασία. Η Πλατφόρμα, αυτός ο συνασπισμός όλου του συνδικαλιστικού χώρου μαζί με όλα τα κόμματα της αντιπολίτευσης, που στις 27 του Φεβράρη, δυο μόνο μήνες πριν, συγκρόνησε την Κύπρο ολόκληρη διοργανώνοντας το μεγαλύτερο συλλαλητήριο στην ιστορία της, που απαίτησε ειρήνη και επανένωση, που προειδοποίησε το καθεστώς να είναι έτοιμο να υποστεί τις συνέπειες αν δεν υπακούσει στην θέληση του λαού, θαβόταν με συνοπτικές διαδικασίες.

Ούτε σε μια περίπτωση δεν αναφέρθηκαν στην Πλατφόρμα, ούτε διανοήθηκαν να καλέσουν την Πλατφόρμα, τον πραγματικό αυτό εκπρόσωπο των τουρκοκυπριακών μαζών, σε σοβαρή διαβούλευση, για άμεση ανεύρεση ενός πλαισίου διαπραγμάτευσης, λύσης στο εθνικό, που θα αποδείκνυε και αυτό που αποτέλεσε τη μόνιμη θέση τους, ότι το πρόβλημα στην Κύπρο ήταν η αδιαλλαξία Ντενκτάς και η εισβολή και κατοχή.

Έπρεπε η κυβέρνηση στην Τουρκία να είναι η μόνη κατάσταση που είχε σημασία για τη λύση του κυπριακού. Αναφορά στην πλατφόρμα *Αυτή η Χώρα Είναι Δική Μας* που διέλυσε την εθνική ενότητα για να φέρει τη λύση σε απόσταση βολής, υπονόμει τη δική τους πολιτική της εθνικής ενότητας. Τρομοκρατημένοι από όσα συνέβαιναν τους τελευταίους μήνες έκλειναν τα μάτια μπροστά στις εξελίξεις και αγωνίζονταν να σώσουν το γόητρο μιας άγονης πολιτικής που στήριζαν για τόσα χρόνια.

Με εξαίρεση τις εφημερίδες *Πολίτης* και *Αλήθεια*, όλα τα άλλα μέσα ενημέρωσης σταδιακά ευθυγραμμίστηκαν με την πρώτη δήλωση του κυβερνητικού εκπρόσωπου την πρώτη μέρα του ανοίγματος των οδοφραγμάτων, που το μόνο πολιτικό συμπέρασμά της ήταν ότι η εξέλιξη αποτελούσε «*προσπάθεια δημιουργίας εντυπώσεων*» και τρόπο για το καθεστώς «*να εκμαιεύσει αναγνώριση*».

Κυριάρχησε ξανά η λογική της εθνικής στρατηγικής των προηγούμενων δεκαετιών που αντιμετώπιζε την τουρκοκυπριακή κοινότητα σαν μια μονολιθική οντότητα, που αρνιόταν να δει και να αναγνωρίσει τους μόνους συμμάχους που μπορούσαν να έχουν σημασία, τους τουρκοκύπριους αγωνιστές της δημοκρατίας και της επανένωσης.

Μόνο που τώρα η πραγματικότητα δεν ανταποκρινόταν στις παραδοχές της θεωρίας. Η στρατηγική της εθνικής ενότητας που με ένα Ντενκτάς στην απέναντι όχθη φαινόταν να είχε νόημα, μετατρέποταν τώρα σε γελοιότητα που επέβαλλε μια ολόκληρη βιομηχανία παραποίησης των γεγονότων και της αλήθειας για συγκάλυψη της γύμνιας της.

Με τον Παπαδόπουλο στο προεδρικό από τον Φεβράρη του 2003, ξεκίνησε αργά αλλά σταθερά ο συντονισμός της υπόσκαψης του κλίματος που η εξέγερση των τουρκοκυπρίων δημιουργούσε στην ελληνοκυπριακή κοινότητα. Με το επιτελείο του στο προεδρικό και το ΔΗΚΟ και την βοήθεια της εκκλησιαστικής ιεραρχίας, των συνδέσμων αγωνιστών της ΕΟΚΑ και των κατάλοιπων της ΕΟΚΑ Β, δεν έπαψε ούτε στιγμή να χύνει δηλητήριο στις ψυχές των ελληνοκυπρίων. Όπως το έθεσε η *Σοσιαλιστική Έκφραση*,

...καλλιεργούν το φόβο και την ανασφάλεια, εκμεταλλεζόμενοι τα φυσιολογικά αισθήματα των μαζών μπροστά στο ενδεχόμενο αλλαγής του τριαντάχρονου στάτους στην Κύπρο. Στην πραγματικότητα δεν θέλουν αλλαγή στην κατάσταση. Βολεμένοι στα μικρά και μεγάλα συμφέροντά τους, και υποκρινόμενοι ότι τάχα υπερασπίζονται τα ανθρώπινα δικαιώματα του Κυπριακού λαού προτιμούν τον ανέξοδο αγώνα της συνθηματολογίας του «ΟΧΙ». Όμως αγώνας σημαίνει να παλέψεις με τα προβλήματα, να συγκρουστείς, να φτάσεις σε ανατροπές και όχι να κρύβεσαι πίσω από καλόχη συνθήματα.¹³⁹

¹³⁹ Γιώργος Καψής, *Σοσιαλιστική Έκφραση*, Απρίλης 2004

9 Ο Ταλάτ αναβάλλει την εξέγερση

Η χαλιναγώγηση των εξελίξεων στην ελληνοκυπριακή κοινότητα, το πάγωμα του ανατρεπτικού πολιτικού κλίματος, το κτύπημα των ανατρεπτικών πολιτικών διεργασιών στην γέννησή τους στο μικρό χρονικό διάστημα μεταξύ Μάη και Ιούνη του 2003, συμπίπτουν με την περίοδο που ο Ταλάτ διαπραγματεύτηκε με τον Ντενιτάς την διεξαγωγή βουλευτικών εκλογών μέσα στον Δεκέμβρη, στις οποίες αποφάσισε την ξεχωριστή κάθοδο του κόμματός του και τη διάσπαση της πλατφόρμας *Αυτή η Χώρα Είναι Δική Μας*.

Με αυτή την κίνησή του ο Ταλάτ ουσιαστικά καλούσε τις μάζες να αναστείλουν τις κινητοποιήσεις που απαιτούσαν την απομάκρυνση του Ντενιτάς και λύση του κυπριακού και να συγκρουστούν σε κάποιο βαθμό μεταξύ τους στην πορεία διεκδίκησης βουλευτικών εδρών, όχι για την *Πλατφόρμα*, αλλά για τα ξεχωριστά συστατικά της μέρη. Ο Ταλάτ έδινε θεωρητική κάλυψη στην κίνηση του με το επιχείρημα ότι η *Πλατφόρμα* αδυνατούσε να προσελκύσει όλους τους ψηφοφόρους και ότι υπήρχε ανάγκη για παρουσία στο εκλογικό σώμα περισσότερων επιλογών.

Η *Πλατφόρμα* όμως από την στιγμή της δημιουργίας της και στον βαθμό που συσπείρωνε τις μάζες γύρω της, αποτέλεσε εναλλακτική εξουσία στην εξουσία Ντενιτάς. Η *Πλατφόρμα* δεν αντιπροσώπευε μόνο την δύναμη για συντριβή του εθνικισμού, για διεθνιστικό κάλεσμα στις ελληνοκυπριακές μάζες, αλλά αποτελούσε ξεκάθαρα και μια άλλη μορφή εξουσίας. Μια μορφή εξουσίας όπου αντιπροσωπεύονταν οι εκλεγμένοι αντιπρόσωποι των συνδικάτων και των αριστερών κομμάτων της αντιπολίτευσης, οι οποίοι μπορούσαν οποιαδήποτε στιγμή να ανακληθούν από την οργάνωση που εκπροσωπούσαν αν αυτή τους έκρινε ακατάλληλους να την εκπροσωπήσουν. Η *Πλατφόρμα* αποτέλεσε μια άμεση μορφή λαϊκής εξουσίας παρόμοια με αυτή που έχουν αναδείξει όλες οι μεγάλες επαναστάσεις όπως η Γαλλική, η Ρωσική, η Ισπανική.

Η διάσπαση της *Πλατφόρμας* αποτέλεσε κείμενο πλήγμα στην ιστορική κινητοποίηση των τουρκοκυπριακών μαζών. Οι συντριπτικοί αριθμοί των ανθρώπων που στο κάλεσμά της συμμετείχαν στις κινητοποιήσεις που είχαν προηγηθεί για την απομάκρυνση του Ντενιτάς και την ειρήνη, καλούνταν να συνεχίσουν την μάχη με άλλη μορφή εκπροσώπησης, με διαφορετικούς στόχους. Καλούνταν να εγκαταλείψουν το δικό τους γήπεδο που με τόσες προσπάθειες μπόρεσαν να χτίσουν, και να δώσουν τη μάχη στο γήπεδο του αντιπάλου, στην αρένα μιας εμβρυακής και πρωτόγονης «κοινοβουλευτικής δημοκρατίας».

Παρόλο που η *Πλατφόρμα* αποτελούσε μόνο μια επιλογή, είχε καταφέρει να έχει τη στήριξη όχι μόνο των οπαδών των οργανώσεων που συσπείρωνε, αλλά να κινητοποιήσει επίσης την συντριπτική πλειοψηφία των μαζών της τουρκοκυπριακής κοινότητας. Το επιχείρημα του Ταλάτ βρισκόταν σε διάσταση με την πραγματικότητα, το διέψευδαν τα ίδια τα γεγονότα.

Τα τρία περίπου χρόνια ύπαρξης της *Πλατφόρμας* και η συνολική δράση της είχαν πείσει για τις προθέσεις της αλλά και τις δυνατότητες μιας άλλης πορείας. Το ψέμα, τα προσωπικά κίνητρα, η πολιτική δράση σαν μέσο οικονομικής και κοινωνικής ανέλιξης, η λιποψυχία, δεν ήταν έννοιες που είχαν νόημα γι' αυτούς που μέσα σε σκληρές συνθήκες ηγούνταν των μαζών σε μια πορεία προς το μέλλον.

Η διάσπαση όμως της Πλατφόρμας κλόνισε την εμπιστοσύνη προς τους ηγέτες που έπαιζαν αποφασιστικό ρόλο στη μετατροπή των αδρανών μαζών σε πρωταγωνιστή στην σκηνή της ιστορίας μισό περίπου χρόνο πριν. Οι προθέσεις και δυνατότητες των συστατικών μερών της Πλατφόρμας άρχισαν να αμφισβητούνται. Το «παλιρροϊκό κύμα» έχασε την ορμή του. Στις εφημερίδες αλλά και στους δρόμους της βόρειας Κύπρου κυριαρχούσαν ακόμα τα συνθήματα όπως, «Η ειρήνη στην Κύπρο δεν μπορεί να εμποδιστεί», «Ο Ντενκτάς θα φύγει και θα έρθει η ειρήνη», «Ενότητα, Αγώνας, Αλληλεγγύη». Η μάχη που ακολούθησε όμως δεν ήταν η ίδια.

Πάνω στο ζήτημα των εκλογών αλλά και της ενότητας του κινήματος η Σοσιαλιστική Έκφραση έγραφε:

Οι εκλογές δεν είναι παρά ένα επεισόδιο στις εξελίξεις και δεν θα είναι καν το πιο σημαντικό επεισόδιο της περιόδου. Πολύ πιο σημαντική είναι η διαχείριση της προεκλογικής περιόδου από την Τουρκοκυπριακή αντιπολίτευση. Αν η αντιπολίτευση μπορέσει να μετατρέψει αυτές τις εκλογές σε δημοψήφισμα υπέρ της λύσης και ενάντια στον Ντενκτάς, ακόμα και νίκη του Ντενκτάς θα έχει μικρή σημασία γιατί θα έχει επιτευχθεί μέσα από μεθοδεύσεις και καλπονοθεία.

Η Τουρκοκυπριακή αντιπολίτευση, παρά την αξιοθαύμαστη ενότητα στόχων και δουλειάς που επέδειξε την προηγούμενη περίοδο, μόλις κατάφερε να φτάσει σε σημείο βολής και αισθάνθηκε πως μπορούσε να νικήσει τον Ντενκτάς, χωρίστηκε στα διάφορα κομμάτια της. Η κύρια δύναμη της αριστεράς, το Τούρκικο Ρεπουμπλικανικό Κόμμα με ηγέτη τον Μεχμέτ Αλί Ταλάτ, αισθάνθηκε πως μπορούσε να αντικαταστήσει τον Ντενκτάς στην θέση του εννοούμενου της Τουρκίας και έκαμε σαφές πως θα κατέβαινε αυτόνομα στις εκλογές απορρίπτοντας την πρόταση για ενιαία κάθοδο της αντιπολίτευσης. Στις αρχές μάλιστα φάνηκε να μην αποκλείει την συνεργασία με τον Σερντάρ Ντενκτάς σε κάποιο στάδιο.

Αυτά τα στραβοπατήματα της Τουρκοκυπριακής αντιπολίτευσης σκόρπισαν τη σύγχυση στις Τουρκοκυπριακές μάζες που στην ουσία καλούνταν από τις ηγεσίες τους να αναστείλουν για έξι μήνες τον αγώνα και να επικεντρωθούν στην εκλογική μάχη του Δεκέμβρη. Αυτή η καταστροφική εξέλιξη απειλούσε να μετατρέψει τις εκλογές σε μάχη ηγεσιών για επικράτηση στον χώρο της αριστεράς, αφήνοντας στην άκρη την μαζική εξέγερση της Τουρκοκυπριακής κοινότητας.

Ωστόσο αυτή η σύγχυση δεν κράτησε για πολύ. Παρά την στάση των ηγεσιών τους, πολύ γρήγορα οι μάζες επέβαλαν μια έστω και περιορισμένη ενότητα στο χώρο της αντιπολίτευσης. Κάτω από την πίεση των μαζών, ο Μεχμέτ Αλί Ταλάτ αναγκάστηκε να δηλώσει πως ποτέ δεν θα συνεργαστεί με τον Σερντάρ Ντενκτάς και οι τρεις εκλογικοί σχηματισμοί της αντιπολίτευσης κατέληξαν σε συμφωνία για την στάση τους στον προεκλογικό αγώνα. Οι εκλογές είχαν μετατραπεί σε μάχη ενάντια στον Ντενκτάς και υπέρ της λύσης.¹⁴⁰

Στις 15 του Οκτώβρη η εφημερίδα *Γενί Ντουζέν*, σχολιάζοντας την απεργία της προηγούμενης μέρας κάτω από τον τίτλο «Θα συναντηθούμε» έγραφε ότι χιλιάδες άνθρωποι κάλεσαν τον τουρκοκύπριο ηγέτη να παραιτηθεί. Κατά την διάρκεια της διαμαρτυρίας προσθέτει η εφημερίδα, ειδικά νέοι άνθρωποι φώναζαν συνθήματα ενάντια στο *Κόμμα της Εθνικής Ενότητας* του Πρωθυπουργού Έρογλου.

Η εφημερίδα *Κιπρισλί* της ίδιας μέρας, έγραφε κάτω από τον τίτλο «Πορεία!» ότι οι τουρκοκύπριοι συνεχίζουν την μεγάλη πορεία που ξεκίνησαν για να αλλάξουν το *στάτους κβό* στις 14 του Δεκέμβρη, ημέρα των βουλευτικών εκλογών, επισημαίνοντας ότι ο αριθμός των διαδηλωτών έφτανε τις 8 με 10 χιλιάδες. Σαν πιο σημαντική θέση της εφημερίδας καταγράφουμε:

*Οι υποστηρικτές του *στάτους κβό* δεν μας εξουσιάζουν όπως πριν και ο λαός δεν θέλει την ίδια διακυβέρνηση όπως πριν. Αυτά τα δυο γεγονότα αποδεικνύουν ότι η αλλαγή έχει τώρα γίνει αναπόφευκτη και μη αναστρέψιμη.¹⁴¹*

Παρόλο που η πορεία ήταν συνδικαλιστική οι αριθμοί αυτών που συμμετείχαν δείχνουν ότι το κίνημα που είχε ξεσπάσει πριν από περίπου ένα χρόνο έδειχνε σημάδια εξασθένησης. Όμως δεν είχε πει τον τελευταίο του λόγο.

Την ίδια ώρα η Τουρκική θέση στο σχέδιο Ανάν ήταν ακόμα μια αβέβαιη υπόθεση. Η κυβέρνηση Ερντογάν αντιλαμβάνονταν ότι στήριξη των διαπραγματεύσεων και μιας πιθανής λύσης στη βάση του σχεδίου Ανάν θα της εξασφάλιζαν επιπρόσθετο δελτίο καλής διαγωγής στην Ευρωπαϊκή της πορεία. Με κανένα όμως τρόπο δεν ήταν διατεθειμένη να ανατρέψει την πολιτική Ντενκτάς από μόνη της και να περιπλέξει τις τεταμένες σχέσεις της με τους στρατηγούς και το βαθύ κράτος ακόμα περισσότερο.

¹⁴⁰ Θέμος Δημητρίου, *Σοσιαλιστική Έκφραση*, Οκτώβρης 2003

¹⁴¹ *Κιπρισλί*, 15 Οκτωβρίου 2003

Αυτή η πραγματικότητα είναι και το μήνυμα των δηλώσεων του Τούρκου υπουργού εξωτερικών Γκιούλ που κατέγραφε η τουρκοκυπριακή εφημερίδα *Κίπρις* στις 12 Νοεμβρίου, που επαναλαμβάνοντας ότι η λύση του Κυπριακού δεν ήταν κριτήριο για την Ευρωπαϊκή πορεία της Τουρκίας, πρόσθετε ταυτόχρονα:

Καταλαβαίνουμε ότι πρέπει να είμαστε ρεαλιστές πάνω σε αυτό το θέμα. Επιθυμούμε την δημιουργία βάσης που να επιτρέψει ένα συμβιβασμό που θα λαμβάνει υπόψη της πραγματικότητες στο νησί. Ο συμβιβασμός όμως πρέπει να είναι και από τις δυο πλευρές. Ελπίζουμε το ζήτημα να λυθεί μετά τις δημοκρατικές εκλογές στο Τουρκικό τμήμα [της Κύπρου].¹⁴²

Το τουρκοκυπριακό κίνημα με διασπασμένη ηγεσία βρισκόταν φανερά χωρίς συμμάχους ενάντια στον Ντενκτάς και όλους τους μηχανισμούς που αυτός έλεγχε. Το γεγονός αυτό φάνηκε ακόμα πιο καθαρά στην επίσκεψη του Τούρκου Πρωθυπουργού στην Κύπρο στις 15 του Νοέμβρη για την 20^η επέτειο της ανακήρυξης της «*Τούρκικης Δημοκρατίας της Βόρειας Κύπρου*» από το καθεστώς Ντενκτάς.

Σε ομιλία του στην εκδήλωση, ο Ερντογάν κράτησε ολοφάνερες αποστάσεις από το κίνημα και τα γεγονότα που είχαν ξεκινήσει ένα περίπου χρόνο προηγουμένως.

Με την ευκαιρία της 20^{ης} επέτειου από την ανακήρυξη της ΤΔΒΚ, που συμβολίζει την θέληση των τουρκοκυπρίων να ζήσουν ελεύθερα και ανθρώπινα... σε αυτή την γεμάτη νόημα επέτειο νιώθουμε μεγάλη τιμή να μοιραστούμε με τον τουρκοκυπριακό λαό τη δικαιολογημένη περηφάνια και χαρά του... Ο τουρκοκυπριακός λαός επιστέγασε τους αγώνες του με την ανακήρυξη της ανεξαρτησίας του στις 15 Νοεμβρίου του 1983. Από τότε η ΤΔΒΚ έχει μετατραπεί στο θεμελιακό παράγοντα ειρήνης και σταθερότητας στο νησί. Η αναγνώριση αυτής της πραγματικότητας δημιουργεί επίσης την βάση για συμφωνία που θα διαρκέσει... Ναι, οι Τούρκοι της Κύπρου θέλουν ειρήνη. Επιθυμούν μια δίκαιη και μόνιμη λύση. Τα βήματα που έγιναν και οι πρωτοβουλίες που πάρθηκαν πρόσφατα από τον αξιότιμο Πρόεδρο Ντενκτάς είναι καθαρή απόδειξη αυτής της επιθυμίας.¹⁴³

Την ομιλία του Ερντογάν θεώρησαν θετική ο Ντεμιρέλ και ο Ετζεβίτ, πρώην Πρόεδρος και πρώην Πρωθυπουργός της Τουρκίας, υποστηρικτές και οι δυο της άποψης ότι το εθνικό ζήτημα στην Κύπρο είχε λυθεί το 1974 με την εισβολή του Τούρκικου στρατού στο νησί. Ο Ντεμιρέλ δήλωσε ότι ο Ερντογάν έκανε μια καλή ομιλία και ότι η Τουρκία δεν μπορεί να εγκαταλείψει την Κύπρο και ο Ετζεβίτ ότι

Υπήρξε ένα καλό κλίμα χθες στην Κύπρο. Η ομιλία του Πρωθυπουργού ήταν πολύ καλή.¹⁴⁴

Απαντώντας σε ερώτηση που ζητούσε εξηγήσεις για τους λόγους της ομιλίας και της στροφής του Ερντογάν που αυτή έδειχνε, ο Ετζεβίτ απάντησε,

Η Τούρκικη κοινή γνώμη έχει επιβάλει την θέληση της.¹⁴⁵

Στην Κύπρο ήταν την ίδια μέρα και ο ηγέτης του μεγαλύτερου κόμματος της αντιπολίτευσης στην Τουρκία που σε τηλεοπτικές δηλώσεις του ανέφερε μεταξύ άλλων ότι

...δεν είναι δυνατόν να υπάρξει ειρήνη με το σχέδιο Ανάν που ο στόχος του δεν είναι η ειρήνη στην Κύπρο.¹⁴⁶

Την ίδια μέρα της ομιλίας Ερντογάν η *Κίπρις* έγραφε ότι ο τουρκοκύπριος ηγέτης Ραούφ Ντενκτάς θα αναχωρούσε το βράδυ για την Τουρκία για να παρευρεθεί σε εκδήλωση στο πανεπιστήμιο της Κωνσταντινούπολης όπου η Ένωση Δημοσιογράφων της πόλης θα τον τιμούσε σαν το διπλωμάτη της χρονιάς. Στην ομιλία του ο Ντενκτάς επιτέθηκε στο σχέδιο Ανάν και στην Ευρωπαϊκή Ένωση και ξεκαθάρισε ότι δεν θα υπέγραφε ποτέ το σχέδιο και την αποχώρηση του Τουρκικού στρατού από την Κύπρο.

Στην χορωδία ήταν συντονισμένη και η *Βολκάν* των Γκιρίζων Λύκων, ξεθαρρεμένη που οι βρικόλακες του παρελθόντος άρχισαν να σηκώνουν κεφάλι. Στις 21 του Νοέμβρη παρουσίασε δημοσκόπηση που έδειχνε το κόμμα του Ερογλου να προηγείται του Ταλάτ με περισσότερο από 10% των ψήφων και την αντιπολίτευση γενικά, που τελικά ξεπέρασε στις εκλογές το 50%, μόλις να αγγίζει το 30%.

¹⁴² *Κίπρις* 12. Νοεμβρίου 2003

¹⁴³ Γ.Δ.Π./Τ/κ τύπος 16.11.2003

¹⁴⁴ Γ.Δ.Π./Τ/κ τύπος 16.11.2003

¹⁴⁵ *Αφρικόνα*, 18 Νοέμβριου 2003

¹⁴⁶ Γ.Δ.Π./Τ/κ τύπος, 16.11.2003

Ο περιορισμός της εξέγερσης μέσα στα πλαίσια των δραστηριοτήτων μιας προεκλογικής περιόδου, με διασπασμένη την ηγεσία του κινήματος, έφερε τη μάχη στα μέτρα του κατεστημένου στην Κύπρο αλλά και στην Τουρκία που προσπαθούσε με κάθε τρόπο να διατηρήσει την εξουσία του.

Η επιβλητική παρουσία των τουρκοκυπριακών μαζών με τα λιγοστά αλλά ξεκάθαρα αιτήματα που έριξαν γέφυρες πάνω από το σαραντάχρονο χάσμα του εθνικού μίσους, που άγγιξαν τις καρδιές σημαντικού τμήματος της ελληνοκυπριακή κοινότητας, είχε τώρα αντικατασταθεί από την μάχη των πολιτικών σε επίπεδο σαλονιών και τηλεοπτικών προγραμμάτων στα οποία οι πολιτικοί του κατεστημένου έχουν έτσι κι αλλιώς σοβαρό πλεονέκτημα.

Το μαζικό κίνημα που για ένα εξάμηνο καθάριζε την σκηνή της ιστορίας από όση εθνικιστική σαβούρα είχε μαζέψει η πολύχρονη εθνική σύγκρουση, είχε μπει τώρα στο περιθώριο σαν αποτέλεσμα των αποφάσεων της ηγεσίας του. Στο προσκήνιο των πολιτικών εξελίξεων ξανάκαναν την εμφάνιση τους πολλοί πολιτικοί που το κίνημα είχε βάλει στο περιθώριο την προηγούμενη περίοδο.

Σε κυρίαρχο ζήτημα είχε μετατραπεί και η αλλοίωση των εκλογικών καταλόγων που σύμφωνα με την αντιπολίτευση μεθοδευμένα προωθούσε ο Ντενκτάς. Στην διάρκεια της επίσκεψης του Τούρκου Πρωθυπουργού στην Κύπρο στις 15 Νοεμβρίου συναντήθηκε μαζί του ο ηγέτης του κόμματος Ειρήνης και Δημοκρατίας Μουσταφά Ακιντζί ο οποίος του παράδωσε ένα ολόκληρο φάκελο με στοιχεία που, όπως υποστήριζε, αποδείκνυαν μεγάλη αλλοίωση των εκλογικών καταλόγων.

Λίγο πριν τις εκλογές το ζήτημα πήρε εκρηκτικές διαστάσεις. Ο Μεχμετ Αλί Ταλάτ δήλωσε ότι:

...αν τα αποτελέσματα των εκλογών αμφισβητηθούν, τότε θα υπάρξει αντίδραση, «Δεν πρόκειται να μείνουμε ήσυχον» είπε ο Ταλάτ που απαντούσε στο ενδεχόμενο να υπάρξει στα κατεχόμενα κάτι παρόμοιο που εξελίχθηκε πρόσφατα στην Γεωργία με την απομάκρυνση του Σεβαρνάτζε.

Ο πρώην υπουργός Εξωτερικών της Τουρκίας Ισμαήλ Τζέμ, αποκάλυψε πως είχε πληροφορίες πως στα κατεχόμενα θα υπάρξουν εικόνες παρόμοιες με την Γεωργία και προηγουμένως με την Σερβία μπροστά στο κτίριο της βουλής. Μίλησε ακόμα και για σενάριο επέμβασης του στρατού...

Ο Ραούφ Ντενκτάς, έσπευσε πάντως να προειδοποιήσει πως τέτοιες εξελίξεις δεν μπορούν να συμβούν... καθώς δεν θα το επιτρέψει ο Τουρκικός στρατός.¹⁴⁷

Οι εκλογές που πλησίαζαν και η πιθανότητα παραμονής του Ντενκτάς στην εξουσία βάραιναν μεγάλο μέρος του κινήματος. Αμφιβολίες άρχιζαν να εισχωρούν στις ψυχές των ανθρώπων. Η αντικατάσταση του Ντενκτάς που φάνηκε σαν μια εύκολη υπόθεση όταν το κίνημα ενωμένο του είχε αφαιρέσει όλο το έδαφος κάτω από τα πόδια, αναδεικνυόταν τώρα σε πραγματική μάχη την οποία η αντιπολίτευση έπρεπε να δώσει με τους όρους του αντιπάλου, χωρίς το αποφασιστικό της όπλο, την ενότητα και τις μαζικές κινητοποιήσεις, με μειωμένο το κύρος της λόγω της διάσπασής της.

Αυτή τη μάχη ζωής και θανάτου προτίμησε να αγνοήσει σε μεγάλο βαθμό ο ελληνοκυπριακός πολιτικός κόσμος και τα μέσα ενημέρωσης. Μαζί με τις δολοπλοκίες και τους μηχανισμούς του κράτους της τουρκοκυπριακής κοινότητας στη διάθεση του Ντενκτάς, το κίνημα είχε να αντιμετωπίσει και την υπόσκαψη από την ελληνοκυπριακή πολιτική ηγεσία και τα μέσα μαζικής ενημέρωσης.

Η κυβέρνηση και η «συμπολίτευση» επιμένουν να μην βλέπουν καμιά εξέλιξη, να μηδενίζουν τις αλλαγές στην τουρκοκυπριακή κοινότητα και στην Τουρκία και να προβλέπουν νίκη του Ντενκτάς στις εκλογές. Την ίδια στιγμή που μιλούν για «ψευδοεκλογές», που απορρίπτουν την αποστολή παρατηρητών γιατί οι εκλογές δεν έχουν καμιά σημασία, την ίδια στιγμή που διατείνονται πως ακόμα και να κερδίσει η αντιπολίτευση δεν θα σημαίνει τίποτα γιατί είναι η Τουρκία που καθορίζει το παιχνίδι, αυτή λοιπόν την ίδια στιγμή αναβάλλουν κάθε δραστηριότητα προς την κατεύθυνση της λύσης περιμένοντας να δουν τα αποτελέσματα των εκλογών του Δεκέμβρη. Η απαισιοδοξία τους για τη λύση είναι τόσο έντονη που νομίζει κανείς πως εύχονται να κερδίσει ο Ντενκτάς για να μην αλλάξει τίποτα από την ρουτίνα τους.¹⁴⁸

¹⁴⁷ Φίλελεύθερος, 10 Δεκεμβρίου 2003

¹⁴⁸ Θέμος Δημητρίου, Σοσιαλιστική Έκφραση, Οκτώβρης 2003

Φανερή υπόσκαψη αποτέλεσε και ο νόμος που ψήφισε η ελληνοκυπριακή βουλή, ένα ακριβώς μήνα πριν τις τουρκοκυπριακές βουλευτικές εκλογές, με τον οποίο καθιέρωνε τις 14 Σεπτεμβρίου σαν «επίσημη μέρα μνήμης και τιμής για τον Ελληνισμό της Μικράς Ασίας και την μικρασιατική καταστροφή».

Αναφέρει το κείμενο:

Επειδή η Κύπρος ως αναπόσπαστο μέρος του ευρύτερου Ελληνισμού... Επειδή η απόδοση της οφειλόμενης τιμής αποσκοπεί πρώτιστα στην επιβεβαίωση της ιστορικής αλήθειας ότι η μικρασιατική καταστροφή αποτελεί ιστορικό γεγονός μέσα στην μακραίωνη ιστορία του έθνους... Επειδή οφείλεται απόδοση τιμής προς την ιστορική μνήμη των Ελλήνων της Μικράς Ασίας, οι οποίοι είχαν σφαγιαστεί από τους Τούρκους την 14^η Σεπτεμβρίου του 1922...¹⁴⁹

Αυτοί που διακήρυσσαν ότι αγωνίζονται για την ενότητα της Κύπρου και του λαού της, ελληνοκυπρίων και τουρκοκυπρίων, δεν έχασαν την ευκαιρία να ξανατονίσουν ότι η Κύπρος είναι «αναπόσπαστο κομμάτι του Ελληνισμού», ενώ θα μπορούσαν να ισχυρισθούν, στην καλύτερη περίπτωση και αφού έχουν τόση ανάγκη αυτή την επιβεβαίωση, ότι οι ελληνοκύπριοι της Κύπρου αποτελούν «αναπόσπαστο μέρος του ευρύτερου Ελληνισμού». Και απόδοση μνήμης και τιμής, που αναφέρει η απόφαση της Βουλής, θα ήταν, σχολιάζει η Σοσιαλιστική Έκφραση,

η εξαγωγή συμπερασμάτων ως προς το γιατί καταλήξαμε στη σφαγή της 14^{ης} Σεπτεμβρίου¹⁵⁰

Αντί όμως αυτού, η κυπριακή Βουλή αποφάσισε το 2003 να καθιερώσει μέρα μνήμης και τιμής για γεγονότα του 1922, ογδόντα ένα χρόνια πριν, χρησιμοποιώντας μάλιστα στην απόφαση της γλώσσα που αποτελούσε ενίσχυση στο οπλοστάσιο του Ντενκτάς και υπόσκαφη στον αγώνα για επανένωση.

Πόσο συμπτωματικό μπορεί να ήταν το γεγονός ότι αυτό το νομοσχέδιο δεν κατατέθηκε 40 χρόνια πριν, ή 10 χρόνια ή ακόμα και ένα χρόνο πριν, όταν το ξέσπασμα της εξέγερσης στην τουρκοκυπριακή κοινότητα δεν είχε ακόμα εκδηλωθεί; Πόσο συμπτωματικό ήταν το γεγονός ότι αυτό το νομοσχέδιο εγκρίθηκε 81 χρόνια μετά το γεγονός το οποίο τιμά, αλλά μόλις ένα μήνα πριν από τις τουρκοκυπριακές εκλογές που είχαν την δυνατότητα να δείξουν και με το εκλογικό αποτέλεσμα την συντριβή για πρώτη φορά τα τελευταία τουλάχιστον 40 χρόνια των τουρκοκυπριακών δυνάμεων της αντιπαράθεσης και του διαχωρισμού;

Το αποτέλεσμα της ενέργειας των εμπνευστών του νομοθετήματος δεν μπορούσε παρά να ήταν αναμενόμενο. Ο Τούρκικος τύπος και τα ΜΜΕ είχαν για μέρες το ζήτημα σαν θέμα συζήτησης αφαιρώντας επιχειρήματα από το κίνημα και την αντιπολίτευση,

...η οποία έδωσε μάχες με τους λόγκους... Ο πιο καλός παραλήπτης του νόμου ήταν ο Ντενκτάς ο οποίος συμφώνησε απόλυτα λέγοντας ότι οι ελληνοκύπριοι αυτά πρέπει να πιστεύουν, εμείς (σ.σ. οι Τούρκοι) τα δικά μας.¹⁵¹

Η υπόσκαφη της τουρκοκυπριακής εξέγερσης αποτελούσε συνειδητή πολιτική πράξη για κάποιους από τους ελληνοκύπριους πολιτικούς ηγέτες. Για άλλους η υπόσκαφη προερχόταν από το γεγονός ότι η πολιτική που η εξέγερση προωθούσε ήταν ξένη προς την πολιτική τους παιδεία, τους ήταν ακατανόητη. Βρίσκονταν πολύ πιο κοντά στην λογική της πολιτικής του Ντενκτάς, της εθνικής αντιπαράθεσης, αυτήν κατανοούσαν, με αποχρώσεις αυτής της πολιτικής πολιτεύονταν.

Στην τελετή για τα 20 χρόνια της Τούρκικης Δημοκρατίας της Βόρειας Κύπρου, και σε απάντηση στην ομιλία του Τούρκου Πρωθυπουργού Ταγίπ Ερντογάν, η ικανότητα του Ντενκτάς να τοποθετείται με επιχειρήματα που είναι σχεδόν πιστά αντίγραφα τοποθετήσεων και δηλώσεων ελληνοκυπρίων πολιτικών σε ανάλογες περιπτώσεις είναι εκπληκτική:

Η πατρίδα μας η Τουρκία και η βόρεια Κύπρος, που είναι η μικρή μας πατρίδα, δεν μπορούν να χωριστούν.¹⁵²

Στην ίδια ομιλία η βασική έμφαση είναι η συμβολή της «Τούρκικης Δημοκρατίας της Βόρειας Κύπρου» στην ειρήνη στην Κύπρο και στην δημιουργία συνθηκών ασφάλειας για τους τουρκοκύπριους:

Η ανακήρυξη της Τούρκικης Δημοκρατίας της Βόρειας Κύπρου έγινε στη βάση εκατοντάδων μαρτύρων και χιλιάδων ανάπηρων πολέμου. Ήταν το αποτέλεσμα ταλαιπωριών, αντίστασης και σκληρής προσπάθειας ενός

¹⁴⁹ Μέρος της απόφασης της Βουλής

¹⁵⁰ Χάρης Καλαποδάς, Σοσιαλιστική Έκφραση, Απρίλης 2004

¹⁵¹ Χάρης Καλαποδάς, Σοσιαλιστική Έκφραση, Απρίλης 2004

¹⁵² Γ.Δ.Π.-τουρκοκυπριακός τύπος, 16.11.03

ηρωικού λαού για πολλά χρόνια. Κανένας μας δεν θέλει να πάνε χαμένες όλες αυτές οι θυσίες που έκαναν δυνατή την δημιουργία του κράτους μας.¹⁵³

Με την ίδια ευχέρεια που οποιοσδήποτε ελληνοκύπριος πολιτικός μπορούσε να ανασύρει μέσα από την ιστορία της εθνικής σύγκρουσης πολιτικά εγκλήματα τουρκικής και τουρκοκυπριακής προέλευσης, έτσι και ο Ντενκτάς δεν δυσκολευόταν καθόλου να κάμει το ίδιο από την άλλη πλευρά:

Ο κόσμος πρέπει να πληροφορήσει τους ελληνοκύπριους, που υπέσκαψαν τη συνεταιρική δημοκρατία [την Κυπριακή Δημοκρατία που εγκαθιδρύθηκε με το σύνταγμα του 1960] ως ακολούθως: Δεν είσατε η κυβέρνηση των τουρκοκυπρίων. Δεν μπορείτε να είσατε η κυβέρνηση τους, Ποτέ δεν θα μπορέσετε να γίνετε η κυβέρνηση τους. Φυλακίσατε αυτό το λαό μέσα από τρομοκρατικές ενέργειες [την περίοδο μετά τις διακοινοτικές συγκρούσεις του 1963-64] σε περιοχές που αποτελούσαν μόνο το 3% του νησιού. Τους αφήσατε πεννασμένους και τους υποχρεώσατε να ζουν σε πολιορκημένες περιοχές. Τους θάψατε σε μαζικούς τάφους. Παρόλα αυτά δεν παραδόθηκαν σε εσάς.

Δεν σας αποδέχτηκαν σαν τη νόμιμη κυβέρνησή τους. Τους αφήσατε χωρίς κράτος. Έκαμαν υπομονή. Έκαμαν προσπάθεια να έχουν μαζί σας ένα συνεταιρισμό κάτω από ίσους όρους. Συνεργαζόμενοι με την μητέρα πατρίδα, διατήρησαν μια ευέλικτη τακτική. Αλλά αποτύχατε να πάρετε το σωστό δρόμο. Χρησιμοποιώντας τον τίτλο της νόμιμης κυβέρνησης, διατηρήσατε τα σχέδιά σας να βάλετε την Κύπρο κάτω από τον δικό σας έλεγχο. Σε μια προσπάθεια να σας αποτρέψουμε από το να το πετύχετε, ο λαός τον οποίο αφήσατε χωρίς κράτος εγκαθίδρυσε το δικό του κράτος που συμβολίζει το δικαίωμά του στην κυριαρχία και ανεξαρτησία. Έτσι ο λαός αυτός εγκαθίδρυσε την Τούρκικη Δημοκρατία της Βόρειας Κύπρου.¹⁵⁴

Και δεν είναι μόνο από το μακρινό παρελθόν από το οποίο ο Ντενκτάς ανέσυρε επιχειρήματα. Στην ομιλία για τα 20χρονα της «*Τουρκικής Δημοκρατίας της Βόρειας Κύπρου*» τόνισε πώς η πορεία για τη λύση των δυο κρατών

...θα εξαρτηθεί από την προθυμία των ελληνοκυπρίων να αποκηρύξουν την φιλοδοξία τους να μετατρέψουν την Κύπρο σε ένα ελληνοκυπριακό νησί. Αυτοί που πολύ πρόσφατα ισχυρίστηκαν ότι ο δρόμος προς την Ε.Ε. θα τους οδηγήσει σε ένωση ΕΝΩΣΗ (ένωση της Κύπρου με την Ελλάδα) διένειμαν φωτογραφίες στην νεολαία τους που παρίσταναν την ΕΝΩΣΗ, ...και έδιναν συγχαρητήρια ο ένας στον άλλο που πέτυχαν την ένωση ΕΝΩΣΗ, ισχυριζόμενοι ότι τους Τούρκους και τα φίδια στους ζωολογικούς κήπους δεν μπορείς να τους εμπιστεύεσαι, πρέπει να συνειδητοποιήσουν το γεγονός ότι επανένωση της Κύπρου είναι δυνατή μόνο μέσα από την αποδοχή του γεγονότος ότι υπάρχουν δυο πλευρές στο νησί.¹⁵⁵

Ο Ντενκτάς κατά την διάρκεια της προεκλογικής περιόδου χρησιμοποίησε όλες τις δυνατότητες που του παρείχε ο έλεγχος του τουρκοκυπριακού κράτους, εξάντλησε όλη την επιχειρηματολογία ενάντια στην λύση και τους ελληνοκύπριους.

Η ιστορία, παλιά και πρόσφατη, όπως και η στάση της επίσημης ελληνοκυπριακής πλευράς σε όλη την διάρκεια των επαναστατικών γεγονότων στην τουρκοκυπριακή κοινότητα, αποτέλεσαν πηγή άντλησης επιχειρημάτων μόνο για τον Ντενκτάς και ούτε σε μια περίπτωση για την Πλατφόρμα και το κίνημα.

Παρόλα αυτά το αποτέλεσμα των εκλογών αφαιρούσε πια από τον Ντενκτάς το δικαίωμα να εκπροσωπεί την τουρκοκυπριακή κοινότητα. Η προσωπικότητα της τουρκοκυπριακής κοινότητας που ήταν συνδεδεμένη με όλη την πορεία του διαχωρισμού, των διακοινοτικών συγκρούσεων, του διακοινοτικού μίσους και του αίματος έμπαινε στο περιθώριο. Όχι από ελληνοκυπριακές φλογερές εθνικές επετειακές ομιλίες, ούτε από νομοθετήματα πολύ επιλεκτικής εθνικής μνήμης, ούτε από πανάκριβα οπλικά συστήματα τελευταίας τεχνολογίας. Έμπαινε στο περιθώριο της ιστορίας από το εργατικό κίνημα της κοινότητας που εκπροσώπησε για περισσότερο από 40 χρόνια.

Από το 1963 μέχρι το 1974 η τουρκοκυπριακή κοινότητα κρατήθηκε σε έλεγχο με την δύναμη της τρομοκρατίας των ένοπλων τουρκοκυπριακών και ελληνοκυπριακών παρακρατικών οργανώσεων, και από το 1974 μέχρι και τις 14 Δεκεμβρίου του 2003 κυβερνήθηκε από τις ίδιες δυνάμεις, από τις δυνάμεις, όπως έγραψε σε ανακοίνωση της η Αριστερή Πτέρυγα:

¹⁵³ Το ίδιο

¹⁵⁴ Το ίδιο

¹⁵⁵ Το ίδιο

...της δεξιάς και της συντήρησης, από τις δυνάμεις που κράτησαν τους Τουρκοκύπριους στην απομόνωση και έρμαιο μιας δεσποτικής ολιγαρχίας.

Η εκμετάλλευση, η κακοδιαχείριση και τα σκάνδαλα έγιναν αναπόσπαστο μέρος της καθημερινής ζωής. Η κοινωνία χωρίστηκε απόλυτα στους λίγους προνομιούχους και μεγιστάνες του πλούτου και στις μάζες των μη προνομιούχων. Η αντίθεση μεταξύ κεφαλαίου και εργασίας είχε πάρει τρομακτικές διαστάσεις.

Ο διαχωρισμός, η απομόνωση και η αβεβαιότητα από την μη επίλυση του κυπριακού στέρεσαν από τους Τουρκοκύπριους την δυνατότητα να δουν με αισιοδοξία το μέλλον τους και να κτίσουν με αποφασιστικό τρόπο την ζωή τους.

Η εκλογική επιτυχία των κομμάτων της αριστεράς είναι ίσως το μεγαλύτερο επίτευγμα των τουρκοκυπριακών μαζών μετά τα μεγαλειώδη συλλαλητήρια του περασμένου χρόνου που άλλαξαν το σκηνικό της Κυπριακής πολιτικής. Παρά την ξετσιπωτή νοθεία των εκλογών από το καθεστώς Ντενκτάς, παρά τη χρησιμοποίηση κάθε δομής εξουσίας και κάθε μέσου, παρά τις παρεμβάσεις από την Τουρκία και τον Τούρκικο στρατό, οι Τουρκοκύπριοι πέτυχαν μια μεγάλη νίκη με περισσότερους από 50% των ψήφων για τα κόμματα της αντιπολίτευσης. Μια νίκη που δεν αφήνει καμιά αμφιβολία για την θέληση των τουρκοκυπρίων για ειρήνη και λύση του Κυπριακού.¹⁵⁶

---

¹⁵⁶ Αριστερή Πτέρυγα, Δεκέμβρης 2003.

10 Ο Ανάν στο στόχαστρο

Οι μάζες των τουρκοκυπρίων κατάφεραν στις 14 του Δεκεμβρη του 2003 το ακατόρθωτο. Άνκαι διασπασμένες μετά την απόφαση του Ταλάτ να εγκαταλείψει τις κινητοποιήσεις και να συμφωνήσει με τον Ντενκτάς για τη διεξαγωγή εκλογών, αγωνίστηκαν ενάντια στην κρατική μηχανή, το συνασπισμό των δυνάμεων της αντίδρασης σε Τουρκία και Κύπρο, τη μίζερη και εχθρική στάση της ελληνοκυπριακής πολιτικής ηγεσίας, την ατομία του Ερντογάν να συγκρουστεί με το Ντενκτασικό καθεστώς και παραμέρισαν τον Ντενκτάς από την εξουσία.

Ο Ερντογάν, που ένα μήνα πριν, στην 20^η επέτειο της ανακήρυξης της «*Τουρκικής Δημοκρατίας της Βόρειας Κύπρου*» στις 15 Νοεμβρίου του 2003, διακήρυξε ακόμα ότι τα «...βήματα και πρωτοβουλίες που πάρθηκαν πρόσφατα από τον αζιότιμο Πρόεδρο Ντενκτάς είναι καθαρή απόδειξη αυτής της επιθυμίας [για λύση]»¹⁵⁷ αμφισβήτησε αμέσως μετά τις εκλογές στην τουρκοκυπριακή κοινότητα «...την ικανότητα του Ραούφ Ντενκτάς να διαπραγματευτεί»¹⁵⁸ και δημιούργησε εκρηκτικές συνθήκες, τόσο στην τουρκοκυπριακή κοινότητα όσο και στην Τουρκία «με τη δήλωσή του ότι είναι ώρα για νέους πολιτικούς στην Κύπρο»¹⁵⁹

Η διαφορετική προσέγγιση του Ερντογάν στο κυπριακό που είχε φανεί πριν την εκλογή του τον Νοέμβριο του 2002 και που σταδιακά ξεθώριασε, άρχισε να γίνεται και πάλι φανερή. Μια σειρά συσκέψεων στην Άγκυρα των Ερντογάν και Γκιούλ με τον πρόεδρο Σεζέρ και τον Στρατηγό Οζκιόκ παρουσίαζαν μια νέα γραμμή που κωδικοποιήθηκε στο κείμενο «*Η τουρκική στάση για την Κύπρο*». Το κείμενο πήρε την τελική του μορφή στο μέγαρο Τσάνναγια στις 8 του Γενάρη του 2004, και σε γραπτή δήλωσή του ο πρόεδρος Σεζέρ με το τέλος της σύσκεψης, χωρίς περιστροφές, για πρώτη φορά «...εξέφρασε την υποστήριξή του στις προσπάθειες των Ηνωμένων Εθνών για επίλυση του κυπριακού πριν από την ένταξη του νησιού στην Ε.Ε.»¹⁶⁰

Ένα μόλις χρόνο πριν, τον Μάρτη του 2003 στο Παλάτι της Ειρήνης στην Χάγη που γίνονταν διαβουλεύσεις πάνω στην ίδια, την τρίτη έκδοση του Σχεδίου Ανάν, ο Ερντογάν είχε δηλώσει ότι «...το σχέδιο Ανάν δεν μπορεί να γίνει αποδεκτό από την Τουρκία...».¹⁶¹ Για την τρίτη αυτή έκδοση του Σχεδίου ο πρόεδρος Σεζέρ είχε συγκαλέσει σύσκεψη της πολιτικής και στρατιωτικής ηγεσίας της οποίας η εκτίμηση διατυπώθηκε από τον εκπρόσωπο της προεδρίας Τατσάν Ιντέμ με ένα κοφτό τρόπο: «*Το Σχέδιο Ανάν απέχει κατά πολύ από το να ικανοποιεί τις προσδοκίες της τουρκικής πλευράς...*»¹⁶² Η σύσκεψη, που έκφρασε την απόλυτη υποστήριξη της στο κράτος του Ντενκτάς, προειδοποιούσε ταυτόχρονα ότι «...η ένταξη στην Ευρωπαϊκή Ένωση της ελληνοκυπριακής διοίκησης πριν από την Τουρκία συνιστά παραβίαση των διεθνών συμφωνιών.»¹⁶³

Το σκηνικό τώρα άλλαξε. Η νίκη των τουρκοκυπριακών μαζών που συντονίστηκε με το νέο πολιτικό κλίμα στην Τουρκία προκάλεσε ραγδαίες μετατοπίσεις στο διπλωματικό επίπεδο και χάραξε μια νέα πορεία. Η ίδια η

¹⁵⁷ Βλέπε προηγούμενο κεφάλαιο

¹⁵⁸ Φιλελεύθερος, 20.12.2003, «Ο Ερντογάν άδειασε τον Ραούφ Ντενκτάς»

¹⁵⁹ Χαραυγή, 17.12.2003

¹⁶⁰ Βενιζέλος, Ιγνατίου, Μελέτης, «Το Μυστικό Παζάρι», σελ.108

¹⁶¹ Το ίδιο, σελ.85

¹⁶² Το ίδιο, σελ.81

¹⁶³ Το ίδιο, σελ.81

απόφαση του τουρικού Συμβουλίου Εθνικής Ασφάλειας στις 23 του Γενάρη του 2004 σε αντιδιαστολή με τις διακηρύξεις ένα περίπου χρόνο πριν, δεν άφηνε καμιά αμφιβολία για αυτό:

Συμφωνήσαμε ότι, μετά το σχηματισμό της νέας κυβέρνησης στην Τούρκικη Δημοκρατία της Βόρειας Κύπρου, θα είναι χρήσιμο να αναληφθούν πρωτοβουλίες προς την κατεύθυνση επανάληψης της διαδικασίας των συνομιλιών...¹⁶⁴

Αυτές οι συνομιλίες είχαν διακοπεί τον Μάρτη του 2003 με ευθύνη του Ντενκτάς.

Η νέα στάση της Τουρκίας επισφραγίστηκε στο Νταβός της Ελβετίας όπου εξελίσσονταν οι συζητήσεις του Παγκόσμιου Οικονομικού Φόρουμ, όταν ο Ερντογάν δήλωσε ότι «Στο κυπριακό η Τουρκία θα είναι ένα βήμα μπροστά από την ελληνική πλευρά.»¹⁶⁵

Δεκαετίες αντιπαράθεσης της τουρκικής εθνικής πολιτικής με την ελληνική και ελληνοκυπριακή, μετέτρεψαν την Κύπρο σε σημείο επικύρωσης της εθνικής αξιοπιστίας κάθε τουρκικής κυβέρνησης. Για αυτό και η αλλαγή στην προσέγγιση της επίσημης Τουρκίας στο κυπριακό ήταν ένα ιστορικό γεγονός που ενώ δεν άλλαζε την ουσία και την ποιότητα της στρατιωτικής εξουσίας και του *βαθιού κράτους*, έδειχνε ότι οι ισορροπίες που επικράτησαν για δεκαετίες, από την εγκαθίδρυση του Κεμαλικού κράτους θα τολμούσε κάποιος να πει, είχαν διαταραχτεί. Η κυβέρνηση Ερντογάν αντανάκλούσε ένα διαφορετικό ισοζύγιο που, έστω και με ασαφή και προβληματικό τρόπο, έμφραζε διαφορετικά κοινωνικά στρώματα. Όσο κι αν ήταν πολύ πιθανόν τα πράγματα να μην έφταναν στα άκρα και στη συνέχεια η εξουσία Ερντογάν να έκανε σταδιακά μια σειρά συμβιβασμούς για να μπορέσει να συνυπάρξει με την πραγματική εξουσία, το στρατό και το *βαθύ κράτος*, η νέα κυβέρνηση αποτελούσε ένα δυνατό ταρκαούνημα για όλα όσα θα μπορούσαν να ονομαστούν *τούρκικο κατεστημένο*.

Η νέα κατάσταση έγινε αντιληπτή από όλους. Η αλλαγή της αντιπαράθεσης που επέβαλε η εξέγερση των τουρικοκυπρίων στην Κύπρο, από το διαχωρισμό *ελληνοκύπριοι-τουρκοκύπριοι* στο διαχωρισμό *εθνικιστές-ειρηνόφιλοι*, άρχισε να εισβάλλει στην ίδια την Τουρκία. Η εθνική αντιπαράθεση βρισκόταν στα πρώτα στάδια μετασχηματισμού της σε κοινωνική ρήξη σε αυτό το γίγαντα της ανατολικής μεσογείου. Με όλες τις ασάφειες και όλα τα ελλείμματα που παρουσίαζε, συντονιζόταν σε κάποιο βαθμό με την πολιτική ανατροπή της εθνικής ενότητας που είχε επιφέρει η πλατφόρμα *Αυτή η Χώρα Είναι Δική μας*.

Ακριβώς αυτή η σημασία των γεγονότων που συντελούνταν τα έκανε επικίνδυνα για το ελληνοκυπριακό πολιτικό κατεστημένο και επέβαλλε την αφαίρεση του πραγματικού τους περιεχομένου. Έπρεπε η ερμηνεία που θα δινόταν να μην αποτελεί ακόμα ένα κτύπημα στα τόσα που η εξέγερση των τουρικοκυπρίων και το άνοιγμα των οδοφραγμάτων είχαν καταφέρει στην πολιτική της *εθνικής ενότητας*.

Στη *Χαραυγή* το ζήτημα παρουσιάστηκε με κύριο τίτλο «*Αλλάζει τακτική η Άγκυρα*»¹⁶⁶ σε πρωτοσέλιδο μια ακριβώς εβδομάδα μετά την μεγάλη εκλογική νίκη της αντιπολίτευσης στην τουρικοκυπριακή κοινότητα, και υπότιτλο «*Μεθοδεύει κινήσεις επικοινωνιακού χαρακτήρα και σπρώχνει το 'μεγάλο παζάρι' στα τέλη του 2004*»

Σε ένθετο στο μικρό άρθρο που ακολουθεί αναφερόταν ότι: «*Προσανατολίζονται σε διαπραγμάτευση του Σχεδίου Ανάν αλλά με απαιτήσεις για ουσιαστικές αλλαγές που εξυπηρετούν το στόχο των δυο κρατών*». Την κόντρα Ερντογάν-Ντενκτάς, στην οποία όπως αποκαλύπτει η *Χαραυγή* της ίδιας μέρας αναφερόταν «*το σύνολο του τουρκοκυπριακού τύπου*», προτίμησαν να την παρουσιάσουν στην πέμπτη σελίδα.¹⁶⁷

Στο ίδιο μοτίβο ο Φιλελεύθερος έγραφε: «*Οι πρόσφατες συσκέψεις στην Άγκυρα για το κυπριακό, αλλά και οι υποδείξεις των μεσολαβητών, έχουν οδηγήσει την Τουρκία σε αλλαγή τακτικής...*»¹⁶⁸

Οι συγγραφείς του βιβλίου *Το Μυστικό Παζάρι* που καταγράφουν όλη τη «μάχη» του Παπαδόπουλου από την πρώτη μέρα της εκλογής του, σημειώνουν ότι το μήνυμα Ερντογάν από το Νταβός, «*...δε φάνηκε να αξιολογήθηκε δεόντως, με την Λευκωσία να μην συνειδητοποιεί ότι ένα νέο σκηνικό άρχισε να στήνεται...*»¹⁶⁹

¹⁶⁴ Το ίδιο, σελ.109

¹⁶⁵ Το ίδιο, σελ.107

¹⁶⁶ Χαραυγή, 21.12.2003

¹⁶⁷ Το ίδιο

¹⁶⁸ Φιλελεύθερος, 30.12.2003, Σχέδιο Άγκυρας για λύση...

¹⁶⁹ Το μυστικό παζάρι σελ. 107

Η πολιτική που είχε ακολουθήσει η ελληνοκυπριακή πολιτική ηγεσία μέχρι εκείνη την στιγμή και που ο Παπαδόπουλος υιοθέτησε αμέσως, φραστικά τουλάχιστον, έχοντας την βεβαιότητα ότι ο Ντενκτάς θα συνέχιζε να είναι ο αντίπαλός του, είχε δημιουργήσει τέτοιο κλίμα ώστε το Σχέδιο Ανάν έγινε

...σχεδόν ομόφωνα δεκτό από το Εθνικό Συμβούλιο της Κύπρου ως βάση διαπραγμάτευσης... επί προεδρίας του κ. Κληρίδη στις 18.11.2002, και θεωρήθηκε μάλιστα επιτυχία της κυπριακής πλευράς... Οι βασικές παράμετροί του διασφάλιζαν τον πυρήνα των κυπριακών και ελληνικών επιδιώξεων. Για αυτό ακριβώς τον λόγο το σχέδιο απορρίφθηκε από την τούρκικη και την τουρκοκυπριακή πλευρά (επί εποχής Ντενκτάς, σημ. δική μας) τόσο στην πρώτη, αλλά και σε μεταγενέστερες εκδοχές του.¹⁷⁰

Από την στιγμή όμως που το Σχέδιο αλλά και οι πρωτοβουλίες των Ηνωμένων Εθνών υιοθετούνταν και από την Τουρκία, το σιγνικό άλλαζε ριζικά. Η ομοσπονδιακή λύση που ήταν το αντικείμενο αναζήτησης από το 1977 γινόταν μια υπαρκτή δυνατότητα. Τα περιθώρια για επικοινωνιακά παιχνίδια περιορίζονταν δραματικά και η ώρα της αλήθειας πλησίαζε.

Η ελληνοκυπριακή πολιτική ηγεσία πιάστηκε εντελώς απροετοίμαστη. Η γαλήνη με την οποία στηρίζονταν στην στρατηγική τους για δεκαετίες εξαφανίστηκε εκείνες τις μέρες του Γενάρη του 2004. Η εμμονή στον *Διεθνή Παράγοντα*, τον ΟΗΕ, τα ψηφίσματα και τις πρωτοβουλίες του, από πανίσχυρο όπλο ενάντια στον Ντενκτάς και την προσπάθειά του για διεθνή αναγνώριση, μετατρεπόταν σε παγίδα για τους ίδιους. Ο πρώτος που έκφρασε τους «κινδύνους» της νέας αυτής εποχής για το κυπριακό πρόβλημα ήταν ο Βάσος Λυσσαρίδης, ιδρυτής του Σοσιαλιστικού Κόμματος ΕΔΕΚ, σε συνέντευξη που δημοσίεψε ο Φιλελεύθερος στις 27.1.2004 με τίτλο «*Υπακοή δεν σημαίνει αδράνεια και παθητική θεώρηση στο Κυπριακό*».

...Η δική μας πλευρά για να αποδείξει ότι η Άγκυρα δεν έχει καλές προθέσεις, όλο και πιο συχνά υπερασπίζεται το σχέδιο Ανάν, χωρίς να προβάλλει τις απαιτούμενες τροπολογίες. Θα θεωρηθεί κατόρθωμα η απόρριψη Τούρκικων τροπολογιών και το σχέδιο Ανάν ως έχει θα θεωρηθεί το ζητούμενο...¹⁷¹

Αυτή τη νέα πραγματικότητα αλλά και τις απειλές που δημιουργούνταν για την ελληνοκυπριακή στρατηγική εντόπισε και ο Χριστόδουλος Γιαλλουρίδης, αναπληρωτής καθηγητής Διεθνούς Πολιτικής στο Πάντειο Πανεπιστήμιο, σε άρθρο του στον Φιλελεύθερο στις 28.1.2004 με τίτλο, «*Επικοινωνιακό λίφτινγκ της Άγκυρας*»:

Το συμβούλιο Εθνικής Ασφάλειας της Τουρκίας συνεδρίασε, επαναχάραξε τη στρατηγική της χώρας στο Κυπριακό και στα Ελληνοτουρκικά...

Θα θέλαμε να πιστεύουμε, πως η Αθήνα και η Λευκωσία όχι μόνο γνωρίζουν τις επερχόμενες ραγδαίες εξελίξεις στο Κυπριακό, αλλά και σχεδίασαν την Ελληνική τακτική αντιμετώπισης της νέας φάσης, στην οποία εισέρχεται το εθνικό μας ζήτημα. Τούτο γιατί εκείνο που συμβαίνει σήμερα, είναι αυτό που η Ελλαδική και Κυπριακή δημοσιότητα όλα τα τελευταία χρόνια απεύχεται, να δεχθεί δηλαδή η Άγκυρα και ο Ντενκτάς τη διεθνή πρωτοβουλία για το Κυπριακό και εν προκειμένω το Σχέδιο Ανάν.¹⁷²

Αυτή η ωμή διατύπωση καταγράφει την πραγματικότητα, την αλήθεια γύρω από την ελληνοκυπριακή στρατηγική στο εθνικό ζήτημα. Μια στρατηγική που ποτέ δεν δέχτηκε την ομοσπονδία σαν οτιδήποτε άλλο πέρα από ευκαιριακή τακτική για να κερδίζει τις εντυπώσεις στο διεθνές επίπεδο. Μόνο που ο Ντενκτάς και η απόλυτη κυριαρχία των στρατηγών στην Τουρκία ήταν απαραίτητο θεμέλιο στήριξής της. Χωρίς αυτούς όλο το οικοδόμημα γκρεμιζόταν. Το πόσο χρειάστηκαν τον Ντενκτάς τις μέρες εκείνες το εκφράζει ο ιστορικός Άντρος Παυλίδης με απaráμιλλο τρόπο σε άρθρο στην μόνιμη στήλη του Φιλελεύθερου με τίτλο «7 μέρες», στις 8.2.2004:

...αλλά ποτέ δεν είχα φανταστεί ότι θα φτάναμε μέχρι του σημείου να παρακαλούμε τον Αλλάχ να έχει καλά τον Ντενκτάς. Καλού κακού πάντως, περάστε και από την εκκλησία και ανάψτε ένα κεράκι στον άγιο σας.¹⁷³

Ο Ντενκτάς παρέμεινε πράγματι καλά και πάλεψε μέχρι το τέλος για την ανατίναξη όλης της διαδικασίας στον αέρα, την απόρριψη του σχεδίου Ανάν. Η δημοσιοποίηση της πρόθεσής του να μην συμμετάσχει στις διαδικασίες της Λουκέρνης, όπου Ελλάδα, Τουρκία, ελληνοκύπριοι και τουρκοκύπριοι θα συναντώνταν για

¹⁷⁰ Κώστας Σημίτης, 'Πολιτική για μια δημιουργική Ελλάδα', σελ. 113

¹⁷¹ Φιλελεύθερος, 27.1.2004

¹⁷² Φιλελεύθερος, 28.1.2004

¹⁷³ Φιλελεύθερος, 8.2.2004

τελική συμφωνία, ενώ αύξανε κατακόρυφα την ένταση στην τουρκοκυπριακή κοινότητα και στην Τουρκία, χαρακτηρίστηκε από μέρος της ελληνοκυπριακής πολιτικής ηγεσίας σαν συμπαιγνία Ντενκτάς-Άγκυρας.

Λίγες όμως μέρες μετά, Τάλāt και Ερντογάν αποδέκτησαν την τελική έκδοση του σχεδίου Ανάν, την ομοσπονδιακή λύση, ρίχνοντας στα σκουπίδια τον αγώνα ολόκληρης της ζωής του Ντενκτάς για δυο κράτη. Για αυτό το τρομακτικό γεγονός που εξελίχτηκε μπροστά στα μάτια τους, τίποτα δεν βρήκαν να πουν, ούτε η κυβέρνηση Παπαδόπουλου, ούτε και η ηγεσία του ΑΚΕΛ.

Ο Παπαδόπουλος δεν αποτέλεσε εξαίρεση στο γενικότερο ξάφνιασμα. Παρόλα αυτά όμως, από πριν ακόμα την εκλογή του στο προεδρικό αξίωμα, μέρες μόνο μετά την κατάθεση του Σχεδίου Ανάν, είχε ξεινήσει τον αγώνα φθοράς του Σχεδίου μέσα από το επιτελείο του και την Παγκύπρια Κίνηση Πολιτών στην οποία από την αρχή συμμετείχαν σημαντικά στελέχη του κόμματός του.

Δεκατρείς μόνο μέρες μετά την κατάθεση του Σχεδίου Ανάν, την Κυριακή 24 Νοεμβρίου του 2002 η Χαραυγή παρουσίασε ολοσέλιδη συνέντευξη του Γιώργου Ιακώβου με κύριο τίτλο «Κινδυνεύουμε να μείνουμε χωρίς διεθνή νομιμότητα» και υπότιτλο «εξαιτίας των ασαφειών της μεταβατικής περιόδου, της μακράς διάρκειάς της αλλά και της συμπεροδρίας. Η προτεινόμενη συνταγματική ρύθμιση στο Σχέδιο Ανάν είναι δυσλειτουργική»¹⁷⁴

Στη συνέντευξη που ακολουθεί ο Γιώργος Ιακώβου φρόντισε από την απάντησή του στην πρώτη κιόλας ερώτηση να μην αφήσει αμφιβολίες στον αναγνώστη για το πια πρέπει να είναι η στάση του απέναντι στο Σχέδιο Ανάν:

Εμείς οι οποίοι πάντα αναζητούσαμε μια λύση με τους τουρκοκύπριους, μια λύση δίκαιη και βιώσιμη, έχουμε απογοητευτεί από το πνεύμα των προτάσεων του Ανάν και από το περιεχόμενό τους. Δεν πιστεύω ότι ήλθαν τυχαία οι προτάσεις αυτές...¹⁷⁵

Αυτή η πρώτη απάντηση ολοκληρώθηκε με το συμπέρασμα του Γιώργου Ιακώβου:

...Τελικά το σχέδιο Ανάν φαίνεται να έχει λάβει υπόψη την αρνητικότητα του κ. Ντενκτάς, αφού υιοθέτησε πλείστες όσες θέσεις του.¹⁷⁶

Η χωρίς δισταγμό διαστρέβλωση ήταν το κύριο όπλο της καμπάνιας του ΟΧΙ. Το Σχέδιο Ανάν που έριχνε στον κάλαθο των αχρήστων όλους του σχεδιασμούς του Ντενκτάς για μη επιστροφή προσφύγων, μη παραχώρηση εδαφών, για δυο ξεχωριστά κράτη, για παραμονή του τουρκοκυπριακού στρατού στο νησί, που ο ίδιος ο Ντενκτάς πάλεψε εναντίον του με νύχια και δόντια μέχρι το τέλος, είχε υιοθετήσει πλείστες όσες θέσεις του [Ντενκτάς] σύμφωνα με τον Υπουργό των Εξωτερικών της κυβέρνησης Παπαδόπουλου όλη την περίοδο των διαπραγματεύσεων από την Χάγη τον Μάρτη του 2003 μέχρι και το δημοψήφισμα της 24^{ης} του Απριλίου του 2004.

Η προσπάθεια που γινόταν για ειφορισμό του αναγνώστη είναι διάχυτη σε ολόκληρη την συνέντευξη του Γιώργου Ιακώβου, όπως άλλωστε μαρτυρούν από μόνοι τους οι υπότιτλοι:

- » Η διεθνής νομιμότητα δεν πρέπει να φύγει από τον έλεγχό μας
- » Το 1960 ο αντιπρόεδρος είχε βέτο σε τρία θέματα, τώρα υπάρχει βέτο σε όλες τις εξουσίες και αρμοδιότητες του κοινού κράτους
- » Νομιμοποιούνται όλες οι πράξεις του ψευδοκράτους
- » Αλοσιδωτές επιπτώσεις από την παραμονή των εποίκων

Την ίδια μέρα στην Λευκωσία γινόταν η πρώτη συγκέντρωση της νεοσυσταθείσας Παγκύπριας Κίνησης Πολιτών¹⁷⁷ για καταδίκη του σχεδίου Ανάν. Μια συγκέντρωση που παρουσίασαν η Σημερινή και η Χαραυγή στις 25 Νοεμβρίου του 2002 με πρόταξη στην πρώτη τους σελίδα.

Στην Χαραυγή ο τίτλος της πρόταξης ήταν «εκδήλωση διαμαρτυρίας για το Σχέδιο Ανάν» ενώ στο κύριο άρθρο στην τρίτη σελίδα ο τίτλος ήταν «Εκδήλωση καταδίκης του σχεδίου Ανάν» και ο υπότιτλος «Γ. Αρσένης: Σε διάλυση της Κυπριακής Δημοκρατίας οδηγεί το σχέδιο του Γ.Γ των Η.Ε.

Στην ίδια συγκέντρωση μίλησε και ο πρόεδρος του ΔΗΚΚΙ Δημήτρης Τσοβόλας που αναφέρθηκε σε «Κατασκέυασμα νοσηρής φαντασίας που είναι χειρότερο από την παράνομη κατάσταση που επικρατεί τώρα στην Κύπρο». Στο

¹⁷⁴ Χαραυγή, 24.11.2002

¹⁷⁵ Το ίδιο

¹⁷⁶ Το ίδιο

¹⁷⁷ Είχε προηγηθεί συγκέντρωση στην Αθήνα στις 16 Νοεμβρίου της Πατριωτικής Κίνησης Πολιτών

ίδιο πνεύμα μίλησαν στην συγκέντρωση και ο δήμαρχος Κερύνειας Κωνσταντίνος Ρολογάς, ο μητροπολίτης Κερύνειας Παύλος, και ο πρώην πρόεδρος της Ελλάδας στην Λευκωσία, Ε. Στοφορόπουλος.

Στην εκδήλωση παρευρέθηκαν ο Νίκος Κουτσού των Νέων Οριζόντων, ο Γιώργος Πεردίκης των Οικολόγων Περιβαλλοντιστών, οι βουλευτές του ΔΗΚΟ Ζαχαρίας Κουλίας, Μάριος Ματσάκης, Σοφοκλής Φυττής, Αντιγόνη Παπαδοπούλου και ο Γ.Γ και βουλευτής του ΔΗΚΟ Ανδρέας Αγγελίδης ο οποίος αφού επικριρίθηκε για αυτή του την ενέργεια,

...υπεραμύνθηκε της θέσης του ότι ορθώς παρευρέθη στην εκδήλωση εναντίων του σχεδίου Ανάν προσθέτοντας ότι θα πράξει το ίδιο, ως απλώς πολίτης, και στο συλλαλητήριο της 8^{ης} Δεκεμβρίου.¹⁷⁸

Ενώ η κορυφή του κόμματος του Παπαδόπουλου είχε ήδη ξεκινήσει αγώνα εξόντωσης του σχεδίου Ανάν, ο ίδιος ο Παπαδόπουλος δεν είχε πρόβλημα να δηλώσει στην Χάγη τον Μάρτιο του 2003, αμέσως μετά την εκλογή του στο προεδρικό αξίωμα και τρεις περίπου μήνες μετά την πιο πάνω συγκέντρωση της *Παγκύπριας Κίνησης Πολιτών*, ότι ήταν έτοιμος να δεχτεί όχι απλά διαπραγματεύσεις αλλά και τα δημοψηφίσματα, με μόνο όρο την κάλυψη των κενών στη νομοθεσία και το σύνταγμα.¹⁷⁹

Μετά τη στροφή της τούρκικης πολιτικής τον Δεκέμβριο του 2003 και τον Γενάρη του 2004, ολόκληρη η ηγεσία του ΔΗΚΟ ταυτίστηκε σταδιακά με τις αρχικές δηλώσεις της *Παγκύπριας Κίνησης Πολιτών* και το Προεδρικό τις πλησίαζε ολοένα και περισσότερο. Δεν υπήρχαν πια πολλά περιθώρια, λίγος χρόνος παρέμενε για να εξοντωθεί ένα Σχέδιο που ενώ, επίσημα τουλάχιστον

...ουδέποτε προηγουμένως είχε καταγγελθεί ή απορριφθεί, δεχόταν [τις μέρες πριν το Δημοψήφισμα] ανελέητη κριτική από διατεταγμένα ΜΜΕ και παράγοντες του προεδρικού περιβάλλοντος. Και αυτά ενώ ο Τάσος Παπαδόπουλος σε κανένα από τους συνομιλητές του, Έλληνες ή ξένους, δεν είχε αναφέρει ποτέ τις θεμελιώδεις διαφωνίες που αργότερα υποστήριξε.¹⁸⁰

Μπορεί ο Τάσος Παπαδόπουλος να μην ανέφερε σε κανένα από τους συνομιλητές του... τις θεμελιώδεις διαφωνίες που αργότερα υποστήριξε, όμως αυτές χρησιμοποιήθηκαν από όλα σχεδόν τα μέσα ενημέρωσης τους λίγους μήνες που προηγήθηκαν του Δημοψήφισματος, με τρόπο αδιάντροπο, σε μια οργανωμένη επιχείρηση κατάσβεσης της φλόγας που άναψε το άνοιγμα των οδοφραγμάτων και παρέμενε ακόμα ζωντανή στις ψυχές πολλών ελληνοκυπρίων, σε μια εκ προμελέτης δολοφονία του σχεδίου Ανάν.

Μέσα στα πλαίσια αυτής της στρατηγικής και ένα μήνα σχεδόν μετά τη δημόσια ρήξη του Ερντογάν με τον Ντενκτάς, ο *Φιλελεύθερος* δεν είχε κανένα πρόβλημα να αναφέρει στις 12 Ιανουαρίου, σε υπότιτλο πρωτοσέλιδου με κύριο τίτλο «*Με αξιώσεις πάει στις ΗΠΑ [ο Ερντογάν]*» ότι «*Δεν υπάρχει διαφωνία Άγκυρας και Ντενκτάς*»¹⁸¹

Σε τούτο το κλίμα παραποίησης και προπηλακισμού, κινείται και το πρωτοσέλιδο άρθρο στο *Φιλελεύθερο* που με επίτιτλο, «*Οι Τούρκοι επεξεργάστηκαν φόρμουλα για δυο κυριαρχίες*» και κύριο τίτλο «*Ξεθάβουν και τις ιδέες Γάλι*», μας πληροφορούσε ότι,

Φόρμουλα για κυριαρχία έχει διαμορφώσει η τούρκικη πλευρά την οποία θα προσπαθήσει να πωλήσει και ως υποχώρηση. Ξεθάβοντας τις ιδέες Γάλι, τις οποίες απέρριψαν το 1992...

Σύμφωνα με πληροφορίες, η τούρκικη φόρμουλα στηρίζεται στην αναφορά του πακέτου ιδεών Γάλι ότι «η ομοσπονδιακή δημοκρατία θα έχει μια κυριαρχία που είναι αδιαίρετη και που πηγάζει ισότητα από την ελληνοκυπριακή και την τουρκοκυπριακή κοινότητα»... η κυριαρχία είναι αδιαίρετη και προέρχεται από τα συνιστώσα κράτη. Την ίδια ώρα όμως τονίζουν ότι τα κρατίδια συγκροτούνται από τους κυρίαρχους λαούς.¹⁸²

Με αυτό τον τρόπο δημιουργούνταν ειδήσεις σε σχέση με το εθνικό όλη την επόμενη περίοδο μέχρι και το Δημοψήφισμα. Πρωτοσέλιδα και κύριες ειδήσεις που αποτελούσαν αυθαίρετα συμπεράσματα βασισμένα σε «*πληροφορίες*» και «*ενημερωμένες πηγές*» οι οποίες ποτέ δεν αναφέρθηκαν και ποτέ δεν θα μπορούσε κανείς να αξιολογήσει την αξιοπιστία τους, ή και αυτή ακόμα την ύπαρξη τους.

¹⁷⁸ *Εφημερίδα 'Σημερινή'*, 1.12.2002

¹⁷⁹ *Το μυστικό παζάρι*, σελ. 88

¹⁸⁰ *Τάκης Χατζήδημητριου*, σελ. 135

¹⁸¹ *Φιλελεύθερος*, 12.1.2004

¹⁸² *Φιλελεύθερος*, 13.1.2004

Η αναφορά της τούρκικης διπλωματίας στις ιδέες Γιάλι που οι ίδιοι οι Τούρκοι είχαν απορρίψει, αντί να χαιρετιστεί σαν αλλαγή στάσης, χαρακτηριζόταν σαν «ξεθάψιμο». Η τούρκικη φόρμουλα δεν παρουσιάστηκε από την εφημερίδα για να δώσει την ευκαιρία στον καθένα να την κρίνει, αλλά καταδικαζόταν «σύμφωνα με πληροφορίες» που επιβεβαίωναν από την μια ότι η κυριαρχία είναι αδιαίρετη, όπως απαιτούσε η ελληνοκυπριακή πλευρά, αλλά συνοδευόταν ταυτόχρονα από τη διαπίστωση ότι «τα κρατίδια συγκροτούνται από τους κυρίαρχους λαούς». Και αφού η λέξη «λαός» είναι αυτή που χρησιμοποιούσε ο Ντενκτάς που ήθελε διχοτόμηση, σημαίνει ότι στην πραγματικότητα... μιλούμε για δυο κυριαρχίες.

Η προσπάθεια να παρουσιαστεί ότι τίποτα δεν άλλαξε στην Τουρκία και ότι ο Ερντογάν σε διεθνή συνομιλία με τους Αμερικανούς βάζουν χέρι στον ΟΗΕ (σάμπως αυτό δεν συνέβαινε όλες τις προηγούμενες δεκαετίες που ο ΟΗΕ αποτελούσε το μόνο όπλο της ελληνοκυπριακής πολιτικής) που μέσα από τον Ντε Σότο και τους υπόλοιπους απεσταλμένους ετοιμάζουν το ξεπούλημα της Κύπρου, είναι από τις βασικές στρατηγικές όλης αυτής της περιόδου.

«Η Άγκυρα υποβαθμίζει το Σχέδιο και εμμένει σε λύση βάση πραγματικότητας», περιέχεται στον τίτλο πρωτοσέλιδου άρθρου και πάλι του Φιλελεύθερου, με κύριο τίτλο, «Έντονο άρωμα στρατιωτικών»

Το πανίσχυρο Συμβούλιο Εθνικής Ασφάλειας της Τουρκίας εμμένει στην πάγια πολιτική του πολιτικοστρατιωτικού κατεστημένου και επιβεβαίωσε τις πληροφορίες ότι οι όποιες κινήσεις στο κυπριακό θα γίνουν το δεύτερο εξάμηνο.¹⁸³

Για το ότι τελικά η επιβεβαίωση των πληροφοριών αποδείχτηκε λανθασμένη, αφού οι όποιες κινήσεις δεν έγιναν στο δεύτερο εξάμηνο αλλά στο πρώτο, και μάλιστα πριν τα δημοψηφίσματα, κανένας δεν απολογήθηκε. Κομμάτι κομμάτι κτιζόταν το σκηνικό της δολοφονίας.

Στην πρώτη σελίδα του Φιλελεύθερου, εμφανίστηκε στις 27 του Γενάρη άρθρο με επίτιτλο:

«Οι μεθοδεύσεις για ψαλίδισμα του σχεδίου Ανάν τέθηκαν από τον Ερντογάν στον Γ.Γ.» με κύριο τίτλο, «Προωθούν νέο πλαίσιο Αρχών».

Η Άγκυρα μεθοδεύει εξουδετέρωση του σχεδίου Ανάν με προώθηση ενός νέου πλαισίου αρχών, το οποίο θα είναι ένα σύντομο κείμενο με βασικά στοιχεία της λύσης. Διπλωματικές πηγές σημείωσαν στον «Φ» ότι οι Τούρκοι επικαλούμενοι και τον περιορισμένο χρόνο που υπάρχει... μεθοδεύουν τη συζήτηση ενός μικρού σε έκταση κειμένου... που θα παρουσιαστεί σαν πλαίσιο αρχών.¹⁸⁴

Κανείς δεν αισθάνθηκε την ανάγκη να παρουσιάσει κάτι που να αποδείκνυε την νέα μεθόδευση της Άγκυρας, ούτε καν το κείμενο που σύμφωνα με «διπλωματικές πηγές» προωθούσε ένα νέο πλαίσιο αρχών. Φτάνει που μας το είπαν.

Την άλλη μέρα, 28 του Γενάρη, ο Φιλελεύθερος είχε επίτιτλο στο πρωτοσέλιδο κύριο άρθρο, «Προωθούν ενδιάμεση συμφωνία με στόχο τη μη λύση και διάλυση της Κ. Δημοκρατίας» και κύριο τίτλο, «Τουρκικές Τριγλοποδιές»

Παιχνίδια παρασκηρίου βρίσκονται σε εξέλιξη από πλευράς Άγκυρας με στόχο την προώθηση ενδιάμεσης συμφωνίας που δεν θα οδηγήσει ποτέ σε συνολική λύση...

Προωθεί συμφωνία πλαίσιο που θα περιλαμβάνει θεμελιώδεις αρχές, το σύνταγμα και το εδαφικό. Θα τεθούν για συζήτηση μετά την συμφωνία που θα θέτει σε δημοψήφισμα τα λεγόμενα ακανθώδη θέματα. Δηλαδή τα θέματα των περιουσιών, των προσφύγων, της ασφάλειας, των νομοθεσιών και των διεθνών συνθηκών.

Μέσα από το σενάριο αυτό είναι προφανές ότι θα επιδιώξουν να πλήξουν την Κυπριακή Δημοκρατία, να τη διαλύσουν, καθώς στο μεταβατικό στάδιο τις συζητήσεις για τη νέα κατάσταση πραγμάτων θα την διεξάγουν οι δυο πλευρές, τα δυο συνιστώντα κράτη...

Περαιτέρω ο Ερντογάν θα θέσει στον Πρόεδρο Μπούς και το θέμα του διορισμού Αμερικανού μεσολαβητή ο οποίος θα αντικαθιστά τον Κόφι Ανάν.¹⁸⁵

Ποιες είναι οι πηγές, ποια είναι αλήθεια και ποια ψέματα δεν είχε σημασία. Σημασία είχε ότι επεδιωκόταν διάλυση της Κυπριακής Δημοκρατίας μέσα από Τουρκικές τριγλοποδιές. Όλο το σκηνικό εδώ ήταν ότι οι Τούρκοι

¹⁸³ Φιλελεύθερος, 24.1.2004

¹⁸⁴ Φιλελεύθερος, 27.1.2004

¹⁸⁵ Φιλελεύθερος, 28.1.2004

προωθούνταν συμφωνία που δεν θα περιλάμβανε όλα τα ζητήματα. Μόλις όμως την πετύχαιναν, πράγμα που θα σήμαινε και νέα τάξη πραγμάτων στην οποία η Κυπριακή Δημοκρατία δεν θα υπήρχε πια με την μορφή που την γνωρίζαμε, οι Τούρκοι θα κωλυσιεργούσαν στις συνομιλίες μεταξύ των δυο συστατικών κρατών, με αποτέλεσμα να διαλύσουν την Κυπριακή Δημοκρατία. Όσο και αν φαίνεται παράλογο, όσο και αν ήταν πρακτικά αδύνατο να επέτρεπαν τα Ηνωμένα Έθνη και η Ευρωπαϊκή Ένωση μια τέτοια κατάληξη που θα συνιστούσε πρώτου βαθμού ρεζιλέμα σε μια υπόθεση που τόσο ενεργά αναμειχτήκαν, όσο και αν στο τελικό Σχέδιο προνοείται ρητά η εγγύηση του ομόσπονδου κράτους, ο φόβος για την *διάλυση του κράτους* ήταν που ριζώθηκε στις συνειδήσεις των ελληνοκυπρίων μέχρι το τέλος. Ένας φόβος που καλλιεργήθηκε από επανειλημμένες αναφορές πάνω σε αυτό το ζήτημα και που διατηρείται ακόμα μέχρι και σήμερα.

Στο ίδιο σκηνικό κυκλοφόρησε ο *Φιλελεύθερος* και την επόμενη μέρα. «Ο *Ερντογάν* ζήτησε και πήρε παρέμβαση από *Μπούς*, αξιώνει πιέσεις στην *Ελληνοκυπριακή πλευρά*» ήταν ο επίτιτλος πρωτοσέλιδου, με κύριο τίτλο, «*Στο παιχνίδι και ο Πάουελ*»¹⁸⁶

Άρθρο του Βάσου Γεωργίου, μέλους της Κεντρικής Επιτροπής του Ακέλ και συμβούλου του Δημήτρη Χριστοφία, με τίτλο «*Πώς αξιολογεί το σημείο αναφοράς μερίδα του κατεστημένου της Τουρκίας*» φιλοξένησε στις εσωτερικές σελίδες ο *Φιλελεύθερος* την 1η Φεβρουαρίου:

*Τώρα που η Τουρκία δήλωσε ότι αποδέχεται το σχέδιο Ανάν ως... σημείο αναφοράς (14 μήνες και κάτι μέρες μετά την υποβολή του) εξέλιξη που θεωρήθηκε κοσμογονική για κάποιους, είναι ενδιαφέρον να δούμε πώς... αποκωδικοποίησαν οι εκπρόσωποι του στρατιωτικο-διπλωματικού κατεστημένου στην Άγκυρα το σχέδιο Ανάν...*¹⁸⁷

Επειδή η εξέλιξη «*θεωρήθηκε κοσμογονική για κάποιους*», ο Βάσος Γεωργίου παραθέτει τις απόψεις του κατεστημένου της Τουρκίας, που δεν άλλαξαν, για να πείσει ότι καμιά αλλαγή δεν έχει συμβεί, πόσο μάλλον κοσμογονική. Ούτε η δράση της πλατφόρμας *Αυτή η Χώρα Είναι Δική μας*, ούτε τα συλλαλητήρια των τουρκοκυπρίων, ούτε ο παραμερισμός του Ντενκτάς είχαν σημασία. Η στάση του Βάσου Γεωργίου απέναντι στους τουρκοκύπριους εξακολούθησε να είναι η στάση απέναντι στον «*εθνικό εχθρό*», απέναντι σε μια Τουρκία χωρίς εσωτερικές διαμάχες, μια Τουρκία όπου η μόνη φωνή που είχε σημασία ήταν η φωνή του «*στρατιωτικο-διπλωματικού κατεστημένου στην Άγκυρα*».

Ο Βάσος Γεωργίου δεν είναι τυχαίο πρόσωπο. Με τη θέση του δίπλα στον Δημήτρη Χριστόφια στη Βουλή, είχε το κύρος να προβάλλει τις απόψεις του ενάντια στο σχέδιο Ανάν με τρόπο που γίνονταν δεκτές σαν οι απόψεις του ίδιου του Χριστόφια. Ήταν σε σημαντικό βαθμό το αντίστοιχο του Ανδρέα Αγγελίδη στο χώρο του ΔΗΚΟ. Αυτό που δεν ήταν πολιτικά δυνατόν να εκφράσουν οι Χριστόφιας και Παπαδόπουλος, εκφραζόταν από τους Βάσο Γεωργίου και Ανδρέα Αγγελίδη αντίστοιχα.

Ο Βάσος Γεωργίου γράφει σε μια άλλη περίπτωση

*...αφού η διεθνής κοινότητα και ο Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών γίνονται για άλλη μια φορά αντικείμενο εμπαιγμού από τον Ντενκτάς και γενικότερα την τούρκικη πλευρά... Την στιγμή που γράφονταν αυτές οι γραμμές... η μόνη βεβαιότητα που υπήρχε είναι ότι η τούρκικη πλευρά παραβίασε την συμφωνία που επιτεύχθηκε στην Νέα Υόρκη...*¹⁸⁸

Στην τούρκικη πλευρά δεν υπήρχε η πλατφόρμα *Αυτή η Χώρα Είναι Δική μας* ούτε η ξεσηκωμένη τουρκοκυπριακή κοινότητα. Υπήρχε μόνο ο ηττημένος από την κοινότητά του Ντενκτάς με τον οποίο ο Βάσος Γεωργίου ασχολούνταν αποκλειστικά.

«*Όχι από την Άγκυρα στην επιστροφή εδαφών σε Ελληνοκύπριους*» ήταν ο κύριος τίτλος ανυπόγραφου άρθρου στις εσωτερικές σελίδες του *Φιλελεύθερου* στις 4 του Φεβρουάριου, με υπότιτλο, «*Το εδαφικό προκαλεί κανγάδες στην Τουρκία*». Ένας τίτλος και υπότιτλος όμως όπου παραποιούν όχι μόνο την αλήθεια αλλά και το ίδιο το περιεχόμενο του άρθρου:

Θέμα αντιπαράθεσης αποτελεί στην Τουρκία το ενδεχόμενο εδαφικών παραχωρήσεων στο Κυπριακό.

¹⁸⁶ *Φιλελεύθερος*, 29.1.2004

¹⁸⁷ *Φιλελεύθερος*, 1.2.2004

¹⁸⁸ *Χαραυγή*, 21.3.2006

Αφορμή για την αντιπαράθεση και τις πολιτικές αντιδικίες είναι οι φερόμενες δηλώσεις Ερντογάν στο Χάρβαρντ ότι θα προβεί σε εδαφικές παραχωρήσεις. Δηλώσεις που έχει διαφεύσει αργότερα.

Ο υπουργός Εθνικής Άμυνας της Τουρκίας κ. Βετζντί Γκιονούλ, ερωτηθείς από δημοσιογράφο σχετικά με το αν η Τουρκία θα προβεί σε παραχωρήσεις στην Κύπρο, φάνηκε μάλιστα να εκνευρίζεται και απάντησε ως εξής: «Δεν υπάρχει θέμα κάποιας παραχώρησης στην Κύπρο. Οδεύοντας προς κάποια συμφωνία μπορούν να συζητηθούν τα πάντα. Αυτό δεν πρέπει να θεωρείται παραχώρηση... είναι και το εδαφικό ένα από τα στοιχεία που θα συζητηθούν».¹⁸⁹

Έτσι ενώ ο τίτλος μιλά για το «όχι» της Άγκυρας στις παραχωρήσεις εδαφών, στην πρώτη και δεύτερη παράγραφο του άρθρου διευκρινίζεται ότι δεν μιλούμε για όχι αλλά για αντιπαραθέσεις πάνω στο ζήτημα (που σημαίνει ότι κάποιοι λένε και ναι). Για να φτάσουμε όμως στην τρίτη παράγραφο όπου αντιλαμβανόμαστε ότι και αυτό ακόμα το συμπέρασμα για αντιπαραθέσεις (υποθέτουμε μεταξύ Ερντογάν και του υπουργού του) είναι πλασματικό και βασίζεται αποκλειστικά σε μια πολύ προσεκτική διατύπωση του υπουργού του Ερντογάν που έγινε προφανώς για να μην προκαλέσει άμεσα τους Τούρκους εθνικιστές.

Από τον «αντιμπεριαλιστικό» αγώνα εξόντωσης του σχεδίου Ανάν δεν απουσίαζαν ούτε τα τραγελαφικά:

«...θα πρέπει να θυμίσουμε στους αμερικανούς και κάτι άλλο», ανέφερε ο Φιλελεύθερος στις εσωτερικές σελίδες σε στήλη που εκφράζει τις θέσεις της εφημερίδας, με τίτλο, «Οι αμερικανικές πιέσεις και η επιλεκτική μνήμη».

Επειδή η μνήμη κάποιων ενδεχομένως να είναι επιλεκτική, είμαστε υποχρεωμένοι να σημειώσουμε ότι στον πόλεμο του Ιράκ η Κυπριακή Δημοκρατία με απόφαση του Υπουργικού Συμβουλίου έδωσε τις διευκολύνσεις που ζήτησαν οι ΗΠΑ. Την ίδια ώρα που οι Τούρκοι, ως γνωστό, προκαλούσαν προβλήματα και με την άρνησή τους άλλαξαν τους αμερικανικούς σχεδιασμούς.¹⁹⁰

Όσο και αν διεξαγόταν μάχη ενάντια στις αμερικανικές δολοπλοκίες, για αρχές και αξίες, σε τίποτε δεν έβλαφτε να θυμίζαμε στους αμερικανούς, που έχουν *επιλεκτική μνήμη*, ότι είναι στην κυπριακή κυβέρνηση που χρωστούν εκδουλεύσεις σε σχέση με τον πόλεμο του Ιράκ και όχι στους Τούρκους.

Ο καταιγισμός όμως της παραπληροφόρησης δεν σταμάτησε ούτε λεπτό εκείνο το τρίμηνο της μεγάλης συκοφαντίας. «Σύμφωνα με πληροφορίες», αναφέρεται σε πρωτοσέλιδο άρθρο του Φιλελεύθερου στις 5 Φεβρουαρίου, με κύριο τίτλο «Αγγλικές ιδέες για πάρε- δώσε»,

η πρόσκληση θα είναι διατυπωμένη με τέτοιο τρόπο ώστε με την αποδοχή της να γίνονται αποδεκτοί οι όροι που θέτει ο γ.γ.¹⁹¹

Την άλλη μέρα ο κύριος τίτλος του πρωτοσέλιδου ανέφερε, ορθά- κοφτά, «Δια πυρός και σίδηρου» με υπότιτλο, «Αύση τον Απρίλιο με ή χωρίς τις ηγεσίες».

...Ο Κοφι Ανάν έχοντας την στήριξη των ΗΠΑ, της Βρετανίας και της Ε.Ε., στήνει παίγνιδο σκακιού στο οποίο οι κινήσεις θα είναι περιορισμένες...¹⁹²

Στο ίδιο μοτίβο και την επόμενη μέρα, σε πρωτοσέλιδο με κύριο τίτλο που δήθεν αποτύπωνε την στάση του γ.γ. «Δεχθείτε το ή φύγετε»¹⁹³

Ακόμα όμως και μέσα στην βράση της εκστρατείας για να πεισθούν οι ελληνοκύπριοι ότι τίποτα δεν είχε αλλάξει στην Τουρκία και ότι τα πάντα αποτελούσαν συνομωσία για επιβολή ενός άδικου γι' αυτούς σχεδίου, παρουσιάζονταν ειδήσεις, κύριες στα ηλεκτρονικά μέσα και πρωτοσέλιδες στα έντυπα, που έδιναν μια εντελώς διαφορετική εικόνα, την πραγματική εικόνα της κατάστασης.

«Με το στανιό πάει ο Ραούφ» ήταν ο κύριος τίτλος πρωτοσέλιδου στον Φιλελεύθερο, με υπότιτλο, «Εσωτερικές αναταράξεις στην Τουρκία λόγω Κύπρου».¹⁹⁴

¹⁸⁹ Φιλελεύθερος, 4.2.2004

¹⁹⁰ Φιλελεύθερος, 4.2.2004

¹⁹¹ Φιλελεύθερος, 5.2.2004

¹⁹² Φιλελεύθερος, 6.2.2004

¹⁹³ Φιλελεύθερος, 7.2.2004

¹⁹⁴ Φιλελεύθερος, 9.2.2004

Ο Ντενκτάς ήταν ένας ηττημένος δικτάτορας που ακόμα και τότε έκανε ότι μπορούσε να εμποδίσει την επίτευξη συμφωνίας, και οι εσωτερικές αναταράξεις στην Τουρκία λόγω Κύπρου ήταν πρωτόγνωρες. Αυτά τα δυο στοιχεία από μόνα τους ανάρτεπαν όλη την επιχειρηματολογία του «όχι». Στο άρθρο που ακολουθεί αναφερόταν:

Ο κατοχικός ηγέτης Ραούφ Ντενκτάς παρά τις πολλές ενστάσεις του που προκάλεσαν μέχρι και έντονες συζητήσεις με τον Τούρκο Πρωθυπουργό, Ρετζέπ Ταγίπ Ερντογάν...

Όμως, οι πληροφορίες, έγκυρες, και από ενημερωμένους κύκλους, συνέχιζαν το ρόλο της δηλητηρίασης των ψυχών των ελληνοκυπρίων. «Δεσμεύσεις από ΗΠΑ σε Τουρκία» ήταν ο κύριος τίτλος πρωτοσέλιδου στον Φιλελεύθερο στις 16 του Φεβράρη του 2004.

Σαφείς δεσμεύσεις ανέλαβε η Ουάσιγκτον έναντι της Άγκυρας στο Κυπριακό για να συναίνεσει κυρίως στο θέμα της επιδιαιτησίας. Σύμφωνα με πληροφορίες...

...πληροφορίες αναφέρουν ότι οι Αμερικανοί έχουν υποσχεθεί ότι θα ασκήσουν πιέσεις προς την ελληνική πλευρά...

Η επιμονή των αμερικανών να υπάρξει συναίνεση στο θέμα της επιδιαιτησίας οδήγησε την αμερικανική διπλωματία σε παρεμβάσεις, όπως ήταν αυτή του πρέσβη στην Αθήνα, Τόμας Μίλερ, ο οποίος εμφανίστηκε να απειλεί και να εκβιάζει...¹⁹⁵

Η Χαραυγή ήταν από τους πρωταγωνιστές στο παιχνίδι:

Δυσάρεσκια για την ανοχή του ΟΗΕ, στις εκτός του συμφωνημένου πλαισίου διαπραγματεύσεων αξιώσεις της τούρκικης πλευράς.¹⁹⁶

Σχέδιο Ανάν: Δημιουργία καθεστώτος φυλετικών διακρίσεων.¹⁹⁷

Γιατί δημιουργείται καθεστώς φυλετικών διακρίσεων; Πόσα από όλα αυτά τεκμηριώνονταν ή ήταν κοντά έστω στην αλήθεια;

Η αλήθεια αλλά και το μέγεθος της απάτης μπορούν να τεκμηριωθούν μετά το δημοψήφισμα. Το έντυπο της αριστεράς έχει τεράστιες ευθύνες μπροστά στην ιστορική αποτίμηση. Η μάχη όμως εξόντωσης του σχεδίου κερδιζόταν μέρα με την μέρα.

Στις 22 του Μάρτη ο Φιλελεύθερος μας ενημέρωνε από τον τίτλο πρωτοσέλιδου ότι «Ερντογάν και Γκιούλ στις Βρυξέλλες για να εξασφαλίσουν δεσμεύσεις για παρεκκλίσεις»

Η Άγκυρα καθόρισε τα πλαίσια της διαπραγματευτικής της τακτικής διαμηνύοντας ταυτόχρονα προς την Ευρωπαϊκή Ένωση ότι αναμένει απαντήσεις στο θέμα των παρεκκλίσεων. Η τακτική διαμορφώθηκε σε σύσκεψη στην παρουσία κυβέρνησης και στρατού και τα αποτελέσματά της αναλύθηκαν σε εξάωρη συνάντηση του Αλβάρο Ντε Σότο με αξιωματούχους του τουρκικού ΥΠΕΞ.¹⁹⁸

Φανταστείτε όμως τον τρόπο των αναγνώστων του Φιλελεύθερου όταν στην ίδια έκδοση, σε άλλο άρθρο και πάλιν της πρώτης σελίδας, διαβάζουν ότι αυτός ο ίδιος ο Ντε Σότο, που μαζί με τους Τούρκους αξιολογούσε την πρόταση των Τούρκων στρατιωτικών, είναι ο ίδιος που προτείνει τα ονόματα των ξένων δικαστών που θα συμμετέχουν στο Ανώτατο Δικαστήριο. «Καταθέτουν τα ονόματα των ξένων δικαστών» είναι ο τίτλος, και ακολουθεί η πιο κάτω είδηση:

Ο Αλβάρο Ντε Σότο παρουσίασε τα ονόματα των δικαστών του Ανωτάτου Δικαστηρίου οι οποίοι θα διοριστούν...

Ήταν αδύνατο να μην γίνει η συσχέτιση ανάμεσα στις «τούρκικες επαφές» του Ντε Σότο με την παρουσίαση από τον ίδιο των ονομάτων των δικαστών του Ανωτάτου Δικαστηρίου. Έτσι, ένα μέτρο που προτάθηκε με στόχο να ικανοποιήσει την απαίτηση των ελληνοκυπρίων για αποφυγή αδιεξόδων μετατρεπόταν σε κίνδυνο για τους ελληνοκύπριους.

Τις μέρες της Λουκέρνης το κλίμα τρομοκρατίας αυξήθηκε δραματικά. Τηλεοπτικές μεταδώσεις του Νίκου Κλεάνθους, σε απευθείας σύνδεση με το ξενοδοχείο όπου γίνονταν οι διαπραγματεύσεις, μιλούσαν για την

¹⁹⁵ Φιλελεύθερος, 16.2.2006

¹⁹⁶ Χαραυγή, 16.3.2006

¹⁹⁷ Το ίδιο

¹⁹⁸ Φιλελεύθερος, 22.3.2004

καταστροφή που επίκειται για τον κυπριακό ελληνισμό... Τα έντυπα μέσα αποτύπωναν επίσης την κορύφωση του κλίματος τρομοκρατίας:

«Δια πυρός και σιδήρου θα επιδιώξουν αποτέλεσμα στην τετραμερή τα Ηνωμένα Έθνη» ήταν ο τίτλος άρθρου στις εσωτερικές σελίδες του Φιλελεύθερου στις 24 του Μάρτη του 2004, για να ακολουθήσει άλλο την επόμενη με τίτλο, «Κυπροποίηση του Αττίλα επιδιώκει η Τουρκική πλευρά.»¹⁹⁹

Επιστέγασμα της επαίσχυντης αυτής καμπάνιας τρόμου και ψευτιάς θα μπορούσε να θεωρηθεί ανυπόγραφο άρθρο που παρουσιάστηκε και πάλι στον Φιλελεύθερο στις 31 του Μάρτη του 2004 με τίτλο, «Έγγραφο Ζιγιάλ προς Ντε Σότο»

«Ότι ζήτησε η Άγκυρα το πήρε τελικά στο πιάτο από τα Ηνωμένα Έθνη». Στην εκτίμηση αυτή έχει καταλήξει πλέον η ελληνοκυπριακή πλευρά με αφορμή έγγραφο που όπως πληροφορούμαστε απέστειλε ο υφυπουργός της Τουρκίας Ουγούρ Ζιγιάλ προς τον Ειδικό Σύμβουλο του Γενικού Γραμματέα Αλβάρο Ντε Σότο. Το έγγραφο... στάλθηκε στις 26 Μαρτίου και αποτελείται από έντεκα σημεία, τα οποία ο Ζιγιάλ έθετε προς τον Αλβάρο Ντε Σότο, αξιόνοντας ουσιαστικές αλλαγές. Οι αλλαγές αυτές ικανοποιήθηκαν από τα Ηνωμένα Έθνη στο σύνολο τους, όπως εκτιμά η ελληνοκυπριακή πλευρά, μετά από σύγκριση του εγγράφου Ζιγιάλ προς Ντε Σότο και του αναθεωρημένου σχεδίου Ανάν όπως επιδόθηκε στις δυο πλευρές.»²⁰⁰

Η αλήθεια για αυτό το γεγονός παρουσιάστηκε κι αυτή πολύ αργότερα και τεκμηριώνεται σε άρθρο του Νίκου Τριμικλιωνίτη που δημοσιεύτηκε στην εφημερίδα Πολίτης στις 29 του Γενάρη του 2006.

Το μεγάλο παρασκήνιο που παίχτηκε αφορά κυρίως το τι μεσολάβησε μεταξύ Ανάν III και Ανάν IV. Η ελληνοκυπριακή κοινή γνώμη διαμορφώθηκε βασιζόμενη στην ιδέα ότι «η Τουρκία τα πήρε όλα» με το απόρρητο έγγραφο Ζιγιάλ στις 26 του Μάρτη του 2004 που «αποδείκνυε» ότι η Τουρκία πήρε «έντεκα στα έντεκα» (βλ. σελ. 357) στις αλλαγές που ζητούσε. Στο βιβλίο τους οι Βενιζέλος, Ιγνατίου και Μελέτης αναφέρουν (σελ. 359): Κύπριος διπλωμάτης μας είπε πως διαβάζοντας ένα προς ένα τα τουρκικά αιτήματα και το κείμενο του κ. Ανάν, είναι εύκολο να αντιληφθεί κανείς ότι τα τουρκικά κέρδη αγρίζουν το απόλυτο.»²⁰¹

Τώρα ποιός είναι αυτός ο κύπριος διπλωμάτης και γιατί εμείς θα πρέπει να πιστέψουμε καν την ύπαρξή του δεν φαίνεται να απασχολεί τους συγγραφείς. Με τον ίδιο τρόπο που παίχτηκε το παιγνίδι ενταφιασμού της προσπάθειας λύσης, βάσει πληροφοριών και ενημερωμένων κύκλων, γίνεται τώρα και το μνημόσυνό της από κύπριο διπλωμάτη.

Τα σημεία 5, 6, 7, 10, 11, ήταν αυτονόητα σημεία που αναπόφευκτα ίσχυαν από την στιγμή που τα δυο μέρη κατέληγαν σε συμφωνία.

Το σημείο 5 αναφέρει ότι:

Καμιά πλευρά δεν θα διεκδικούσε δικαιοδοσία επί της άλλης.

Το ίδιο ισχύει και για το σημείο 6 που ανέφερε ότι «Η συμφωνία καθίσταται πρωτογενές δίκαιο» ότι δηλαδή θα ήταν μέρος της νομοθεσίας της ομόσπονδης Κύπρου και δεν θα μπορούσε πια να αμφισβητηθεί από κανένα μέρος. Το σημείο 7 είναι απλά συνέχεια του 6 και προτείνει ότι:

με τη λύση θα τερματίζονταν οι ατομικές προσφυγές των εκτοπισθέντων στο Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων

Έτσι και αλλιώς σήμερα, «με την υπόθεση Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων-Αρέστη, φαίνεται να τερματίζονται οι 1400 προσφυγές... χωρίς λύση του Κυπριακού.»²⁰²

Στο σημείο 10 αναφέρονται «μέτρα για διατήρηση της διζωνικότητας» που αυτό και αν ήταν αυτονόητη ρήτρα από την στιγμή που τα μέρη συμφωνούσαν πάνω στο σχέδιο Ανάν που προνοούσε για διζωνική, δικαιοδική ομοσπονδία.

¹⁹⁹ Ανταπόκριση από την Λουκέρνη.

²⁰⁰ Φιλελεύθερος, 31.3.2004

²⁰¹ Νίκος Τριμικλιωνίτης

²⁰² Η απόφαση του Δικαστηρίου στις 6.9.2006 φαίνεται να κατοχυρώνει ακριβώς το δικαίωμα του ζεύγους των βρετανών να κατέχουν οικία στην τουρκοκυπριακή κοινότητα.

Το σημείο 11 αναφέρει ότι

οι πολίτες από την Ανατολία δεν θα τυγχάνουν δυσμενούς διάκρισης

Αυτό όμως όχι μόνο «δεν αποτελεί κέρδος για την Τουρκία, αλλά αποτελεί αναπόσπαστο μέρος του ευρωπαϊκού κεκτημένου».²⁰³

Ο Ερντογάν θα πρέπει να είχε μεγάλη ανάγκη να παρουσιάσει την τελευταία εκδοχή του σχεδίου Ανάν σαν νίκη της τουρκικής διπλωματίας για να διαμορφώσει κοινή γνώμη υπέρ της αποδοχής του. Χρειαζόταν να απευθυνθεί σε ένα ακροατήριο που όπως το ελληνοκυπριακό εκπαιδεύονταν για χρόνια με ψέματα και εθνικό φανατισμό. Χρειαζόταν ταυτόχρονα να δημιουργήσει ασπίδα προστασίας από πιθανές επιθέσεις εναντίον του για προδοσία στην Κύπρο από το *βαθύ κράτος*. Έτσι, στις τελικές του προτάσεις, τις προτάσεις του εγγράφου Ζιγιάλ, φρόντισε τα πέντε από τα έντεκα σημεία να είναι αδύνατον να απορριφθούν, ώστε από την αρχή να έχει περίπου εξασφαλισμένη την «ισοπαλία», από την αρχή να είναι βέβαιο ότι δεν μπορεί να «ηττηθεί» σε διαπραγματεύσεις για ένα σχέδιο που η ιστορική συγκυρία τον έφερε αναγκασμένο να αποδεχτεί.

Αυτή η τακτική φάνηκε τελικά πολύ ωφέλιμη για τον Ερντογάν μια και στα υπόλοιπα σημεία που διεκδικούσε το έγγραφο τα κέρδη του ήταν σχεδόν ανύπαρκτα:

Σημείο 1. Μείωση του ποσοστού των ελληνοκυπρίων που θα διαμένουν στο τουρκοκυπριακό συνιστών κράτος από 21% σε 18%.

Δεν έγινε δεκτό αφού το Ανάν V προνοεί για 33% που συμπληρώνεται μάλιστα με την πρόνοια για τους ετεροδημότες που έδινε το δικαίωμα σε όσους θέλουν να κατοικούν στον βορρά με τον ένα ή τον άλλο τρόπο.

Σημείο 2. Επιστροφή μόνο του 1/3 των περιουσιών.

Το Ανάν V προνοεί για επιστροφή του 1/3 αλλά ταυτόχρονα για αποζημίωση για τα υπόλοιπα 2/3. Ότι και να συμβαίνει η τελική πρόταση ήταν μεγάλο προχώρημα υπέρ των ελληνοκυπρίων αφού το Ανάν III προνοούσε για επιστροφή μόνο του 10% των περιουσιών χωρίς επιπρόσθετες αποζημιώσεις.

Σημείο 3. Πλήρης εφαρμογή της ίσης αντιπροσώπευσης σε κοινοτική βάση για όλους τους θεσμούς

Στον μόνο θεσμό που αυτή η πρόταση έγινε δεκτή ήταν στον θεσμό της Άνω Βουλής, θέση όμως που ήταν από χρόνια δεκτή από τους ελληνοκύπριους διαπραγματευτές.

Σημείο 4. Να φύγει το 5% όριο για τους ελλαδίτες και τούρκους πολίτες σε κάθε συνιστών κράτος

Το 5% θα παρέμενε σαν πρόνοια για τα επόμενα 19 χρόνια ή μέχρι την ένταξη της Τουρκίας – όποιο συνέβαινε πρώτο. Τα συστατικά κράτη τότε θα μπορούσαν να διευθετήσουν το ζήτημα έτσι ώστε «να μην αλλοιωθεί ουσιαστικά το δημογραφικό ποσοστό ανάμεσα σε αυτούς που η μητρική τους γλώσσα είναι η ελληνική ή η τουρκική.»

Σημεία 8 & 9. Ασφάλεια και εγγυήσεις (8) και τουρκική και ελληνική παρουσία (9).

Εκείνο που τελικά παρέμεινε ήταν η συμφωνία της Ζυρίχης, με επεμβατικά δικαιώματα στις τρεις εγγυήτριες δυνάμεις και 900 στρατιώτες για το ελληνικό απόσπασμα και 650 για το τουρκικό.

Έτσι τελειώνει η αποκάλυψη και αυτής της απάτης για την οποία, όπως και για τόσες άλλες της τρίμηνης περιόδου του σκότους κανένας δεν πλήρωσε.

Το κλίμα που επικράτησε τότε, περίοδο στην οποία ακόμα δεν μπορούσε να επιμετρηθεί το μέγεθος της απάτης, μεταφέρεται αυθεντικό στο σήμερα από άρθρο του Θέμου Δημητρίου εκείνης της εποχής, που δημοσιεύτηκε στην Σοσιαλιστική Έκφραση του Απριλίου του 2004 αλλά και στην Χαραυγή λίγο προηγουμένως:

«...οι πολικοί της Απόρριψης έχουν επιδοθεί σε μια συστηματική και οργανωμένη εκστρατεία δηλητηριασμού των ανθρώπων για να έχουν κάποια βάση στην οποία να στηρίζουν το κάλεσμα για το όχι... Από την άλλη πλευρά, όσοι θέλουν να βρεθεί επιτέλους μια λύση... έχουν δεσμευτεί να μην εκφράζουν θετικές απόψεις για το σχέδιο Ανάν για να βοηθήσουν τον Γάσο Παπαδόπουλο στις διαπραγματευτικές του προσπάθειες... Δεν είναι λοιπόν παράξενο που μια σειρά από δημοσκοπήσεις δείχνουν μια πλειοψηφούσα αρνητική θέση απέναντι στο σχέδιο Ανάν... Χαρακτηριστική είναι η στάση του αναπληρωτή προέδρου του ΔΗΚΟ κ. Κλεάνθους. Σε πρωινή ραδιοφωνική εκπο-

²⁰³ Νίκος Τριμκλιωνίτης

μπή... καταδίκασε κάθε πτυχή του σχεδίου Ανάν που αποφάσισε να σχολιάσει... Όμως υπάρχει σοβαρό θέμα τάξης – αλλά και ουσίας – για τη στάση των ελληνοκυπρίων πολιτικών. Δεν μπορεί ο πρόεδρος του κράτους να αναζητά λύση του κυπριακού και σχεδόν το σύνολο των στελεχών του κόμματός του να εκστρατεύουν ενάντια σε αυτή την λύση...»²⁰⁴

Αυτά τα «στελέχη του κόμματός-του», σε ανίερές συμμαχίες με πολλούς άλλους, καλλιεργούσαν τις φοβίες και ανασφάλειες που αναπόφευκτα υπήρχαν σε ένα πληθυσμό που αντιμετώπιζε εξελίξεις για τις οποίες δεν ήταν προετοιμασμένος.

Η απόρριψη καλλιεργήθηκε συστηματικά από τους πολιτικούς προϊστάμενους (Δημόσια Υπηρεσία) ενός καθεστώτος τοποθετημένου εναντίον του Σχεδίου... Μαζί σχεδόν εναντίον του Σχεδίου Ανάν τοποθετήθηκαν οι υπάλληλοι του υπουργείου εξωτερικών... Εναντίον του σχεδίου καθοδηγήθηκε εκ των άνω και το αστυνομικό σώμα. Η επιστολή που καλούσε τους αστυνομικούς να ενταχθούν στην ομοσπονδιακή αστυνομία πρόσθετε ότι δεν ήταν κατοχυρωμένα τα δικαιώματά τους... Το ανέντιμο σε όλες αυτές τις περιπτώσεις ήταν η απόκρυψη του γεγονότος ότι δόθηκαν από πλευράς Ηνωμένων Εθνών διαβεβαιώσεις ότι κανένας δεν θα έχανε την εργασία του...»²⁰⁵

Αυτή η επίθεση ενάντια στο σχέδιο Ανάν από τα μέσα ενημέρωσης, την Παγκύπρια Κίνηση Πολιτών, κορυφαία στελέχη του ΔΗΚΟ και του Προεδρικού, συνοδευόταν από την απόλυτη σιωπή όσων υποστήριζαν το Σχέδιο. Ο Τάσος Παπαδόπουλος είχε ζητήσει από όλους τους σημαντικούς πολιτικούς «να τον βοηθήσουν στην διαπραγμάτευση» με το να μην υποστηρίζουν το Σχέδιο δημόσια. Έτσι, ενώ όλοι είχαν πειστεί πως τελικά θα το δεχόταν μετά το τέλος των διαπραγματεύσεων, βρέθηκαν ξεκρέμαστοι όταν ο Τάσος Παπαδόπουλος κατάφερε τις ημέρες της Λουκέρνης να σφραγίσει την απόρριψη του Σχεδίου Ανάν υποβοηθούμενος από το κλίμα τρομοκρατίας που η συντριπτική πλειοψηφία των μέσων ενημέρωσης καλλιεργούσε. Ένα κλίμα στο οποίο η κατηγορία του προδότη επικρεμόταν όλο και πιο απειλητική πάνω από τα κεφάλια όσων έκφραζαν θέσεις στήριξης της προσπάθειας για λύση. Ήταν πολλές οι αναφορές σαν αυτή που παρουσιάστηκε και πάλι στον Φιλελεύθερο στις 31 του Γενάρη στη μόνιμη στήλη του Γ. Σέρτη «Χαιρετίσματα λοιπόν στην εξουσία»

Επειδή από χρόνια πολλά, ομάδες και ομάδουλες, συντεχνιακοί και κομματο-εξαρτόμενοι, αργόσχολες κυριούλες και αμφισβητούμενοι κύριοι, πάντα υπό την καθοδήγηση και τις πληρωμές της Πρεσβείας - μια είναι η Πρεσβεία-συναντώνται στα «δικαιοδικά σεμινάρια» - ο κατάλογος της «απεκεί πλευράς» πάντα υπό την έγκριση και την εκπαίδευση του Ντενκιάς - ...»²⁰⁶

Το ψέμα και η συκοφαντία άγγιζαν όρια εμφυλιοπολεμικά. Χωρίς συνέπειες ο Σέρτης, ο Αγγελίδης του ΔΗΚΟ²⁰⁷ και πολλοί άλλοι κατηγορούσαν ανοικτά για προδοσία και χρηματισμό, για διασυνδέσεις με την Πρεσβεία και συνδιαλλαγές ελληνοκυπρίων με ανθρώπους του Ντενκιάς. Χαρακτηριζαν σαν εγκριμένους από τον Ντενκιάς ανθρώπους της Πλατφόρμας και τουρκοκύπριους αγωνιστές, κυνηγημένους και αποκλεισμένους από το Ντενκιασικό καθεστώς, ανθρώπους που πέρασαν χρόνια και δεκαετίες στους δρόμους και στην πολιτική και οργανωτική δουλειά πάνω στην οποία στήθηκε το λαϊκό κύμα που σάρωσε τον Ντενκιάς.

«Βαριές κουβέντες», έγραφε ο Φιλελεύθερος στις 19 του Φεβράρη του 2004, στις εσωτερικές σελίδες, σε άρθρο με τίτλο «Ο Αγγελίδης στην εκδήλωση της Παγκύπριας Κίνησης Πολιτών»

για κάποιους εκ των υποστηρικτών του σχεδίου Ανάν, ακούστηκαν στην χθεσινοβραδινή συγκέντρωση της Παγκύπριας Κίνησης Πολιτών... Αίσθηση προκάλεσε η παρουσία του βουλευτή του ΔΗΚΟ Ανδρέα Αγγελίδη, ο οποίος δέχθηκε τα συγχαρητήρια πολλών παρισταμένων για τις θέσεις του στο Κυπριακό...»²⁰⁸

Στις 21 του Φεβράρη του 2004, στις εσωτερικές σελίδες του Φιλελεύθερου παρουσιάστηκε ο κύριος τίτλος, «Κάποιοι στην Κύπρο τα παίρνουν, επιμένει ο Ματσάκης». Στο άρθρο που ακολουθεί διαβάζουμε:

Φωτιές άναψαν οι αιχμές που άφησαν οι βουλευτές του ΔΗΚΟ (Ματσάκης και Φυντήης) κατά δημοσιογράφων, σε σχέση με τις θέσεις που οι τελευταίοι διατυπώνουν υπέρ του σχεδίου Ανάν... Η δήλωση αυτή ερμηνεύτηκε ως έμμεση αναφορά στο ραδιοσταθμό Άστρα, η αντίδραση του οποίου υπήρξε άμεση και έντονη...»²⁰⁹

²⁰⁴ Χαραυγή, 21.3.2004

²⁰⁵ Τάκης Χατζηδημητρίου, σελ. 114-115

²⁰⁶ Φιλελεύθερος 31 Ιανουαρίου

²⁰⁷ Φιλελεύθερος, 5.2.2004, παρουσίαση προγράμματος του Ρ.Ι.Κ στο οποίο ο Αγγελίδης είπε στον Παπαπέτρου, σε τηλεοπτική συνάντηση, «Περίπου σαν δικηγόρος της Τουρκίας.»

²⁰⁸ Φιλελεύθερος, 19.2.2004

Ο Τάκης Χατζηγεωργίου, βουλευτής του ΑΚΕΛ και διευθυντής του ραδιοσταθμού Άστρα απάντησε σε συνέντευξή του ότι,

Στόχος των πολιτικών τραμπούκων δεν είναι οι δημοσιογράφοι, είναι η ίδια η λύση και το Σχέδιο...²¹⁰

Από την στήλη που εκφράζονται οι θέσεις της εφημερίδας, ο Φιλελεύθερος ενημέρωνε το κοινό του ότι

Οι Αμερικανοί στην Λευκωσία έχουν πυκνώσει τις επαφές τους με πρόσωπα της πολιτικής και κοινωνικής ζωής του τόπου... Σε κάποιους χώρους βρίσκουν απήχηση. Από άλλους, όσα λένε, εισπράττονται ως άσκηση πνευματικής τρομοκρατίας...²¹¹

Μαζί με τις συκοφαντίες και τις κατηγορίες για προδοσία, χέρι με χέρι και οι κατάρρες της εκκλησίας. Σε άρθρο και πάλιν στις 19 του Φεβράρη του 2004, με κύριο τίτλο, «Η ρομφαία του Κυρηναίας Παύλου πέφτει επί των κεφαλών ηγετών και λαού»

Ο Μητροπολίτης Κυρηναίας Παύλος σηκώνει ρομφαία κατά της πολιτικής ηγεσίας του τόπου αλλά και του Κυπριακού λαού. «Είναι επιτέλους καιρός ο καθένας να αναλάβει τις ευθύνες του απέναντι στον Θεό και στην πατρίδα...» Ο Μητροπολίτης Παύλος αγωνιών και βαθιά απογοητευμένος αναφέρεται σε καταβαράθρωση του Κυπριακού... «γιατί το σχέδιο Ανάν είναι εξ' υπαρχής άδικο...» Ισχυρό συμπαραστάτη στον αγώνα του ο Μητροπολίτης Κυρηναίας, βρήκε τον Μητροπολίτη Πάφου Χρυσόστομο που έσπευσε να τον συγχαρεί...²¹²

Ακόμα πιο συγκεκριμένος γινόταν ο Μητροπολίτης Κερύνειας Παύλος όσο πλησίαζε το Δημοψήφισμα:

Οι οργανωμένοι φορείς της επαρχίας τάσσονται υπέρ της απόρριψης ενώ ο Μητροπολίτης θεωρεί το Σχέδιο σατανικό.²¹³

Στην ίδια συγκέντρωση ο Δήμαρχος Κερύνειας Ντίνος Ρολογάς το χαρακτήρισε «καταραμένο», ενώ στο ακροατήριο παρευρίσκονταν οι βουλευτές του ΔΗΚΟ Παπαδοπούλου, Κουλίας και Φυττης, καθώς επίσης και η Πρόεδρος της Σοσιαλιστικής Γυναικείας Κίνησης Ρούλα Μαυρονικόλα.

Συμπλήρωμα της απορριπτικής καμπάνιας της ηγεσίας του ΔΗΚΟ και της ΕΔΕΚ αποτελούσε η φίμωση των υποστηρικτών του ΝΑΙ. Τις μέρες των συνομιλιών στη Λουκέρνης οργανώθηκε από την πρωτοβουλία Η Δύναμη της Ενωμένης Κύπρου συγκέντρωση στο Συνεδριακό Κέντρο με θέμα τη συζήτηση για το σχέδιο Ανάν και το Δημοψήφισμα. Στη συγκέντρωση θα μιλούσαν, ανάμεσα σ' άλλους, οι Τάκης Χατζηγεωργίου και Ελένη Μαύρου του ΑΚΕΛ, ο Γιαννάκης Κασουλίδης του ΔΗΣΥ και ο Αλέκος Μαρκίδης, πρώην Γενικός Εισαγγελέας και ανεξάρτητος Υποψήφιος Πρόεδρος. Οι Τάκης Χατζηγεωργίου και Ελένη Μαύρου αποσύρθηκαν την τελευταία στιγμή μετά από οδηγίες του κόμματός-τους γιατί «δεν είχε ακόμα αποφασιστεί τί θα ψήφιζε το κόμμα στο Δημοψήφισμα». Τόσο ο Γιαννάκης Κασουλίδης όσο και ο Αλέκος Μαρκίδης ζήτησαν να αναβληθεί η συγκέντρωση για μετά το τέλος των συνομιλιών γιατί «είχαν υποσχεθεί στον Τάσο να μην υποστηρίζουν το Σχέδιο Ανάν για να τον βοηθήσουν στη διαπραγμάτευση». Αυτά φυσικά δεν εμπόδιζαν ούτε άλλα μέλη του ΑΚΕΛ (Δώρος Χριστοδουλίδης, Βάσος Γεωργίου, Νίκος Κατσουρίδης κλπ.) ή του ΔΗΚΟ (Ανδρέας Αγγελίδης, Νίκος Πιττοκοπίτης, Ζαχαρίας Κουλίας κλπ.) να πολεμούν με κάθε τρόπο το Σχέδιο. Ούτε και τον Παπαδόπουλο εμπόδισαν να μην διαπραγματευτεί στη Λουκέρνη και να κάμει ότι ήταν δυνατόν για να μην πετύχει τίποτε, ώστε να μπορεί να δικαιολογήσει τη θέση-του υπέρ του «όχι».

Τριάντα χρόνια μετά το πραξικόπημα και την εισβολή, στην ελληνοκυπριακή κοινωνία δημιουργούταν ξανά βαθιά ρήξη και εμπόλεμα στρατόπεδα. Μόνο που αυτή την φορά ήταν διαφορετικά. Στο στρατόπεδο της προδοσίας της τουρκοκυπριακής εξέγερσης, μαζί με τον Παπαδόπουλο, την εκκλησιαστική ιεραρχία, τους συνδέσμους αγωνιστών, την Παγκύπρια Κίνηση Πολιτών, τάχθηκε το ΔΗΚΟ και η ΕΔΕΚ, το κόμμα που τριάντα χρόνια πριν ηγήθηκε της αντίστασης ενάντια στον μοίρασμα του νησιού, αλλά και η ηγεσία του ΑΚΕΛ. Από την άλλη πλευρά βρέθηκαν μαζί στην ίδια πλατφόρμα, η ηγεσία του Δημοκρατικού Συναγερμού, οι ΕΔΗ και οι Σοσιαλιστές για τη Λύση, μια *ad hoc* προσπάθεια συγκέντρωσης των αριστερών δυνάμεων που προσπάθησαν να περισώσουν ότι ήταν δυνατόν από την απίστευτη προδοσία των ηγεσιών του ΑΚΕΛ και της

²⁰⁹ Φιλελεύθερος, 21.2.2004

²¹⁰ Φιλελεύθερος, 24.2.2004

²¹¹ Φιλελεύθερος, 11.3.2004

²¹² Φιλελεύθερος, 19.2.2004

²¹³ Φιλελεύθερος, 1.3.2004

ΕΔΕΚ. Μαζί με πολλά μεσαία στελέχη των δυο κομμάτων της αριστεράς και άλλους αγωνιστές προσπάθησαν να αποτρέψουν την κατάρρευση της πιο ελπιδοφόρας στιγμής στην πορεία του κυπριακού προβλήματος και διατύπωσαν την τελική τους στήριξη στο σχέδιο Ανάν σε συγκεντρώσεις σε όλες τις πόλεις της Κύπρου με αποκορύφωμα το συλλαλητήριο του «Ναι» στην Πλατεία Ελευθερίας.

11 Η μηχανή της παραπλάνησης

Η ειστραπευία που από πολύ νωρίς συντόνισε ο Τάσσορ Παπαδόπουλορ φούντωσε την περίοδο πριν από το δημοψήφισμα σε συνθήκερ πολύ ευνοϊκέρ. Συνθήκερ που είχαν φόντο τουρ S-300, που σημαδεύονταν ακόμα βαθιά από δεκαετίερ πολιτικήρ που είχε στόχο τον «τουρικο εχθρό» και όπου κυριαρχούσε γενική άγνοια για την μορφή της λύσερ που σήμαιναν όλερ οι συμφωνίερ για διζωνική, δικαιοτυική ομοσπονδία.

Το σχέδιο Ανάν βαλλόταν από παντού με κατηγορίερ που ήταν στην ουσία κατηγορίερ ενάντια στην ομοσπονδιακή λύση. Μια μορφή λύσερ που από το 1977 αποτελούσε το συμφωνημένο πλαίσιο των διαπραγματεύσεων και που η διακυβέρνηση Παπαδόπουλου δήλωνε ότι αποδεχόταν.

Οι παρεκκλίσειρ από το ευρωπαϊκό κεκτημένο που είχαν γίνει στόχορ της Παγκόσμιαρ Κίνησηρ Πολιτών από την πρώτη κιόλαρ συγνέντρωσή της στις 24 Νοεμβρίου του 2002, τώρα γίνονταν στόχορ συντονισμένηρ επίθεσερ από όλο σχεδόν τον πολιτικό κόσμο και τα μέσα μαζικήρ ενημέρωσερ:

«Έγγραφο-κλειδί Άγκυραρ στην Ε.Ε» αναφέρει ο Φιλελεύθερορ στον κύριο τίτλο πρωτοσέλιδου την 1η Φεβρουαρίου του 2004, με υπότιτλο «Η Τουρκία ζητά εσαεί παρεκκλίσειρ από το κεκτημένο».

Ο υπότιτλορ, συνδυασμένος με το κείμενο, ήταν παραπλανητικόρ και συνέχιζε ένα ψέμα που θεμελιώθηκε πάνω στην γενική άγνοια για την οποία οι ευθύνερ ολόκληρηρ της πολιτικήρ ηγεσίερ ήταν τεράστιερ:

Ο Τούρκορ Πρωθυπουργόρ, Ρετζέπ Ταγίπ Ερντογάν υπέβαλε στον Πρόεδρο της Ευρωπαϊκήρ Επιτροπήρ, Ρομάνο Πρόντι εγγράφωρ έξι ερωτήματα για το Κυπριακό: «Εξακολουθεί να ισχύει η θέση ότι το περιεχόμενο της λύσερ θα προσαρμοστεί με το Ευρωπαϊκό κεκτημένο (και όχι το αντίθετο)...»²¹⁴

Ποτέ όμως δεν ίσχυε αυτό που έπαιρνε σαν δεδομένο ο συγγραφέαρ του άρθρου. Από τα αρχικά στάδια διαμόρφωσηρ του σχεδίου Ανάν, η ύπαρξη παρεκκλίσεων ήταν δεδομένη. Ο Γενικόρ Γραμματέαρ σε συνεννόηση με την ευρωπαϊκή επιτροπή έφτιαχναν σχέδιο που προνοούσε για

...εκτεταμένες παρεκκλίσειρ από το κοινοτικό κεκτημένο και μακρίερ μεταβατικέρ περιόδουρ για εφαρμογή του κοινοτικού κεκτημένου, κύρια υπέρ των Τουρκοκυπρίων. Αυτέρ οι σημαντικέρ παρεκκλίσειρ ήταν προϊόν προσεκτικώων διαβουλεύσεων μεταξύ της Ευρωπαϊκήρ Επιτροπήρ και των Ηνωμένων Εθνών... εν όψη μιαρ ιδιάζουσαρ κατάστασερ στην Κύπρο.²¹⁵

Αυτή την αλήθεια καταγράφει και ο Παύλορ Δίγκληρ:

... το σχέδιο Ανάν δεν στηριζόταν σε διακηρυγμένες και γενικά παραδεκτέρ αρχέρ του διεθνούρ δικαίου. Ούτε στηριζόταν στο «κοινοτικό κεκτημένο» της Ευρωπαϊκήρ Ένωσηρ. Αποτελούσε σαφή παρέκκλιση και από τα δυο. Η παρέκκλιση αποτελούσε απόρροια των συνθηκών που προέκυψαν από την εισβολή και κατοχή... ήταν επίσης καρπόρ

²¹⁴ Φιλελεύθερορ, 1.2.2004

²¹⁵ Έκθεση των Ηνωμένων Εθνών που περιέχεται στο βιβλίο της Κλαίρ Πάλλεϊ στην σελ. 36. Στο βιβλίο του Ντέβιντ Χάννεϊ αναφέρεται ότι ο ίδιορ σε συνεννόηση με τον Επίτροπο Διεύρυνσερ κ. Φερχόγκεν συμφώνησαν «να ελέγξουν τις προσπάθειερ Ελληνοκυπρίων σκληροπυρηνικώων να χρησιμοποιήσουν το κοινοτικό κεκτημένο για να αποκλείσουν κάποιερ μορφέρ λύσεων από το τραπέζι των διαπραγματεύσεων» σελ.106-107,135.

των Συμφωνιών Μακαρίου-Ντενκτάς και Κυπριανού-Ντενκτάς του 1977 και 1979, που ρητά προνοούσαν τη δικαιοδική διζωνική ομοσπονδία. Το σχέδιο Ανάν με τη συνταγματική δομή... και τους περιορισμούς στα θέματα εγκατάστασης και του δικαιώματος ιδιοκτησίας, αποτελούσε μετουσίωση σε πράξη των αρχών της δικαιοδικότητας και διζωνικότητας...²¹⁶

Και εδώ ακριβώς βρισκόταν η απάτη του Φιλελεύθερου και όλης εκείνης της περιόδου που θα συμπληρωνόταν με το διάγγελμα Παπαδόπουλου: ότι η ελληνοκυπριακή πλευρά είχε στα χέρια της την εφαρμογή του κεκτημένου σε όλη την Κύπρο αμέσως μετά την ένταξη, ανεξάρτητα από τις πρόνοιες της οποιασδήποτε λύσης, και την έχασε μέσα από συνομιλίες και υποχωρήσεις προς την Τουρκία την τελευταία στιγμή.

Το έδαφος για να ριζώσει η προπαγάνδα της παραπλάνησης είχε δημιουργηθεί μέσα από δεκαετίες συνθημάτων που βρισκόταν εντός των προδιαγραφών μιας ομοσπονδιακής λύσης. Συνθήματα όπως «τα σύνορα μας είναι στην Κερύνεια», «και ο τελευταίος πρόσφυγας στο σπίτι του» για χρόνια παραπλανούσαν προετοιμάζοντας το θρίαμβο του Παπαδόπουλου, θα έλεγε κανείς, στο δημοψήφισμα αντί να προετοιμάζουν για αυτό που ήταν ο διακηρυγμένος στόχος όλης της πολιτικής ηγεσίας της Κύπρου.

Το τρίμηνο που προηγήθηκε του Δημοψηφίσματος οι ειδήσεις από τον ηλεκτρονικό και τον έντυπο τύπο κατακλύζονταν από τη δήμενη μάχη που διεξαγόταν για να μην αφηθεί η Τουρκία να πάρει το Ευρωπαϊκό κεκτημένο μέσα από τα ελληνοκυπριακά χέρια. Το ψέμα της «ευρωπαϊκής λύσης» είχε στόχο να πειστούν οι ελληνοκύπριοι ότι δεν θα έπρεπε να μπου σε περιπέτειες ψηφίζοντας ένα σχέδιο που κουβαλούσε τόσους περιορισμούς αφού η ένταξη στην Ευρωπαϊκή Ένωση θα παρείχε τη δυνατότητα μιας λύσης χωρίς κανένα περιορισμό.

Μέχρι το τέλος πόνταραν σ' αυτό το χαρτί:

«Ενοχλημένη η ελληνοκυπριακή πλευρά με έγγραφο Ντε Σότο που συρρικνώνει τις αλλαγές της» ήταν επίτιτλος πρωτοσέλιδου στον Φιλελεύθερο, λίγες μέρες μόνο πριν την Λουκέρη. Στον κύριο τίτλο διαβάσαμε: «Ιδέες με βάρος μόνο στο δώσε» και υπότιτλο, «Στο τραπέζι οι παρεκκλίσεις και αυξημένη διζωνικότητα»

Σαφώς ενοχλημένη είναι η Λευκωσία με το νέο έγγραφο που κατέθεσε ο εκπρόσωπος των Ηνωμένων Εθνών, Αλβάρο Ντε Σότο... η ομάδα Ντε Σότο παρουσιάζεται να προωθεί μια λογική όπου για την ελληνική πλευρά αναβαθμίζεται το δώσε και υποβαθμίζεται το πάρε... σύμφωνα με ενημερωμένες πηγές... τίθεται για παράδειγμα το Τουρκικό αίτημα για παρεκκλίσεις από το κεκτημένο αλλά και το ζήτημα της αυξημένης διζωνικότητας.²¹⁷

«Η Τουρκία επιμένει στις παρεκκλίσεις»²¹⁸ ήταν ο τίτλος πρωτοσέλιδου άρθρου της Χαραυγής τις ημέρες του Μπούργκενστοκ.

Τις ίδιες μέρες ο Φιλελεύθερος έγραφε από την στήλη που παρουσιάζει τις θέσεις της εφημερίδας ότι,

Η Κύπρος δεν μπορεί να έχει άλλο καθεστώς από τα άλλα κράτη-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ούτε λιγότερα δικαιώματα και υποχρεώσεις από τις υπόλοιπες 24 χώρες-μέλη.²¹⁹

Η ενορχηστρωμένη παραπλάνηση συμπυκνώθηκε τελικά στο διάγγελμα Παπαδόπουλου:

...ενώ η Κύπρος θα ενταχθεί στην Ευρωπαϊκή Ένωση, υπάρχει κίνδυνος αδρανοποίησης της συμμετοχής²²⁰

Ένα ψέμα που ειπώθηκε χωρίς δισταγμό όταν ήταν από χρόνια αποδεκτό από τους ελληνοκύπριους διαπραγματευτές ότι στη λύση που θα ένωνε την Κύπρο ξανά κάτω από μια δικαιοδική, διζωνική ομοσπονδία, έπρεπε να υπάρξουν δικλείδες ασφαλείας που θα προστάτευαν την τουρκοκυπριακή μειονότητα. Η πιο σημαντική ίσως από αυτές ήταν η διασφάλιση ότι στην περιοχή που θα ελεγχόταν από το τουρκοκυπριακό συστατικό κράτος, όσο μεγάλο ή μικρό και να ήταν, θα υπήρχαν τέτοιοι περιορισμοί που θα εμπόδιζαν τους ελληνοκύπριους να γίνουν πλειοψηφία με δικαίωμα ψήφου εκτοπίζοντας έτσι την τουρκοκυπριακή αντιπροσώπευση, μετατρέποντας τους τουρκοκυπρίους σε μειοψηφία στο δικό τους κράτος. Παρά τον περιορισμό αυτό όμως το δικαίωμα παρουσίας θα ήταν καθολικό, σε όλη την Κύπρο, 15 χρόνια μετά την

²¹⁶ Πάυλος Δίγκλης, 'Πικρές Αλήθειες', σελ 444-445

²¹⁷ Φιλελεύθερος, 16.3.2004

²¹⁸ Χαραυγή, 23.3.2004

²¹⁹ Φιλελεύθερος, 27.3.2004

²²⁰ Διάγγελμα Παπαδόπουλου

υπογραφή συμφωνίας. Και όλοι οι περιορισμοί, οι παρεκκλίσεις δηλαδή από το ευρωπαϊκό κεκτημένο, πάνω στις οποίες στήθηκε τόση ψευτιά με αποτέλεσμα ακόμη μέχρι σήμερα μια μικρή μόνο μειοψηφία των ελληνοκυπρίων να γνωρίζει ότι αυτές αποτελούσαν τη συμφωνημένη και από τους ελληνοκύπριους πεμπτουσία της ομοσπονδιακής δομής, να καταργούνται και αυτές μόλις το μέσο εισόδημα των τουρκοκυπρίων έφτανε το 85% του μέσου ελληνοκυπριακού εισοδήματος.

Όλους εκείνους τους μήνες ο ζετσίπωτος διασυρμός του Σχεδίου Ανάν δεν ήταν παρά διασυρμός της έννοιας της ομοσπονδίας που συμπυκνώθηκε στην ομιλία του Τάσου Παπαδόπουλου στα πρόθυρα του δημοψηφίσματος.

«Δεν παρέλαβα κράτος για να παραδώσω κοινότητα» ανέφερε στο διάγγελμά του ο Τάσος Παπαδόπουλος. Από το 1977 όμως είχε γίνει αποδεκτή από τους ελληνοκύπριους πολιτικούς εκπροσώπους η λύση της διζωνικής, δικαιοδικής ομοσπονδίας. Σε μια ενωμένη, ομόσπονδη Κύπρο, οι ελληνοκύπριοι δεν θα ήταν παρά συστατικό της στοιχείο, θα αποτελούσαν την μια από τις δυο κοινότητες. Έτσι, στην προοπτική της λύσης οι ελληνοκύπριοι θα έκαναν ακριβώς αυτό, θα παρέδιδαν κοινότητα που θα αποτελούσε το ένα από τα δυο συστατικά μέρη της ομόσπονδης Κύπρου.

Ο φόβος του Παπαδόπουλου για την «παράδοση κοινότητας», που φαίνεται να σημαίνει φόβο για απο-αναγνώριση της Κυπριακής Δημοκρατίας (με ελληνοκυπριακή εξουσία) σε περίπτωση απόσχισης των τουρκοκυπρίων, είναι στην πραγματικότητα φόβος απέναντι στην ομοσπονδία. Ξέρει ο Παπαδόπουλος πως έστω κι αν το σχέδιο Ανάν ρητά απαγόρευε κάτι τέτοιο, σε περίπτωση ρήξης ανάμεσα στις δυο κοινότητες δεν είναι τα χαρτιά που θα αποφασίσουν αλλά η δύναμη των όπλων και οι διεθνείς ισορροπίες και συμφέροντα της στιγμής. Στην ουσία, το μόνο που θα μπορούσε να αποτρέψει κάτι τέτοιο είναι οι ομαλές σχέσεις και τα κοινά συμφέροντα των ανθρώπων, κάτι που ο ίδιος δεν μπορούσε ούτε να φανταστεί.

Σε όλο το τρίμηνο πριν από τα δημοψηφίσματα ο Τάσος Παπαδόπουλος επέμενε στην ανάγκη για διαπραγματεύσεις πάνω στην λειτουργικότητα του κράτους, που είχε να κάνει, όπως ξεκάθαρα διατύπωσε στο διάγγελμα του ΟΧΙ, με τις πρόνοιες για «σότητα» των δυο κοινοτήτων:

Το γεγονός ότι οι αποφάσεις θα λαμβάνονται με ποσοστό 50-50 δίνει την δυνατότητα σε κάθε πλευρά να δημιουργεί παραλυτικά αδιέξοδα και δυνατόν να οδηγήσει σε διάλυση του κράτους μέσα σε 24 ώρες²²¹

Αυτή η αθώα διατύπωση ανατίναζε όλο το πλαίσιο πάνω στο οποίο διεξάγονταν συνομιλίες από το 1977. Στην ομοσπονδιακή, όπως και σε κάθε άλλη λύση, θα μπορούσαν να γίνουν σημαντικές παραχωρήσεις στην μια ή την άλλη πλευρά χωρίς να αλλάζουν την ουσία της. Παραχώρηση όμως στην πλειοψηφία του δικαιώματος να εκπροσωπείται αναλογικά σε όλα τα σώματα καταργούσε την ίδια την ομοσπονδία και οδηγούσε κατευθείαν σε ενιαίο κράτος που ήταν πάντα η θέση του Παπαδόπουλου και που λεκτικά μόνο αποκήρυξε για να εξασφαλίσει την στήριξη του ΑΚΕΛ και την εκλογή του στο προεδρικό αξίωμα.

Το 50-50 στην Άνω Βουλή και στο Ανώτατο Δικαστήριο αλλά και η ανάγκη μικρής έστω στήριξης από την τουρκοκυπριακή αντιπροσωπεία σε άλλα σώματα για να μπορεί να επικυρωθεί μια απόφαση, είναι δυσλειτουργικά στοιχεία μόνο αν το συνεταιρικό κράτος αποτελούσε αρένα συνειδητής και οργανωμένης μάχης επιβολής της θέλησης της μιας εθνότητας πάνω στην άλλη, αν νομοθεσίες ευνοούσαν τη μια εθνότητα σε βάρος της άλλης, αν το κράτος δεν φρόντιζε για την εξάλειψη των οικονομικών ανισοτήτων μεταξύ των δυο εθνικών ζωνών.

Με τα πιο πάνω εξασφαλισμένα τα παραλυτικά αδιέξοδα που πιθανόν να δημιουργούνταν δεν θα οφείλονταν στην σύγκρουση εθνοτήτων όσο και αν συνειδητοί εθνικιστές προσπαθούσαν να στρέψουν τα πράγματα σε εκείνη την κατεύθυνση. Αν οι κύκλοι τις εξουσίας δεν είχαν πρόθεση τη θρησκευτική και εθνική κυριαρχία πάνω στο κράτος και την εξασφάλιση εθνικών και θρησκευτικών προνομίων, τότε οι συγκρούσεις που έπρεπε να τους ανησυχούν δεν θα ήταν εθνικές.

Το 50-50 επιβαλλόταν από τις πραγματικότητες που δημιουργούσε μια ιστορία γραμμένη με αίμα, που μέχρι πρόσφατα, ακόμα και μέχρι σήμερα στην ελληνοκυπριακή κοινότητα, διδασκόταν με έμφαση στην καλλιέργεια μίσους για την άλλη εθνότητα. Δεν υπήρχε μαγικός τρόπος για διαγραφή αυτών των δεδομένων. Και εδώ ακριβώς είναι που η αποδοχή των συνταγματικών διατάξεων της ομοσπονδιακής λύσης από μέρους της μιας εθνότητας θα έπειθε την άλλη εθνότητα για την ανυπαρξία κακών προθέσεων. Αντίθετα, η επιμονή του

²²¹ Διάγγελμα Παπαδόπουλου.

Παπαδόπουλου και της καμπάνιας του ΟΧΙ σε συνταγματικές διατάξεις που έδιναν την δυνατότητα στους ελληνοκυπρίους να αγνοήσουν την θέληση της άλλης πλευράς, έπειθε την τουρκοκυπριακή κοινότητα για ακριβώς το αντίθετο.

Την αλήθεια αυτή αντιλαμβάνεται και πάλι ο Σημίτης που αναφέρει πάνω στο ζήτημα:

Το σχέδιο λάμβανε όμως υπόψη του μια σειρά πραγματικότητες που είχε επιβάλει η ιστορία. Πρότεινε μια λύση βαθμιαίας επανασύνδεσης δυο λαών που είχαν ζήσει πολλά χρόνια με εχθρικές σχέσεις και έπρεπε πια να ξεπεράσουν την αντιπαλότητα τους.²²²

Η περίπτωση των τριών ξένων δικαστών του Ανωτάτου Δικαστηρίου που προστέθηκαν στους τρεις ελληνοκύπριους και τρεις τουρκοκύπριους για να ξεπερνιέται το πρόβλημα των ισοψηφιών, προπαγανδίστηκε σαν δυνατότητα ιμπεριαλιστικής πλεκτάνης που σίγουρα ήταν μια υπαρκτή πιθανότητα. Χωρίς όμως τους ξένους δικαστές θα μπορούσε να αποκλειστεί αυτή η δυνατότητα;

Η παραπλάνηση που ήταν το κυρίαρχο στοιχείο της ελληνοκυπριακής πολιτικής σε όλα τα χρόνια μετά το 1974 εκφραζόταν το ίδιο καθαρά και στο ζήτημα των εποίκων. Ανέφερε ο Παπαδόπουλος στο διάγγελμα του ότι

Παραμένουν στην ουσία όλοι οι έποικοι... με ορατό τον κίνδυνο για νόμιμο μαζικό εποικισμό της Κύπρου από την Τουρκία²²³

ενώ γνώριζε ότι είχε καθοριστεί ο ανώτατος αριθμός των 45 χιλιάδων και το ανώτατο ποσοστό του 5% για ελλαδίτες που θα μπορούσαν να κατοικήσουν στο ελληνοκυπριακό συστατικό κράτος μετά την εφαρμογή της συμφωνίας και 5% τούρκους στο τουρκοκυπριακό. Στα 19 χρόνια ή με την ένταξη της Τουρκίας, όποιο συνέβαινε γρηγορότερα, το σημείο αυτό θα έμπαινε σε επαναδιαπραγμάτευση.

Μετά από τριάντα τόσα χρόνια το θέμα των εποίκων είχε μετατραπεί σε ένα πολύ δύσκολο ζήτημα και όποιος το αντιμετώπιζε με αφορισμούς συνειδητά παραπλανούσε. Όπως σε όλα τα επίπεδα της ζωής, έτσι και στην πολιτική ο χρόνος είναι πολύ σημαντικός παράγοντας στον καθορισμό της ορθότητας ή του δικαίου μιας προσέγγισης. Αν τα χρόνια αμέσως μετά την εισβολή είχε νόημα το αίτημα για αποχώρηση όλων των εποίκων πάνω στη βάση ότι αποτελούν μέρος σχεδίου για αλλαγή των δημογραφικών δεδομένων, το 2000 το ζήτημα είχε πια αποκτήσει άλλες διαστάσεις. Τρεις δεκαετίες μετά τις στρατιωτικές επιχειρήσεις υπήρχαν οικογένειες με παιδιά που ήταν ώριμοι πολίτες, που δεν γνώριζαν άλλη πατρίδα από την Κύπρο και των οποίων ο ένας γονιός ή ακόμα και οι δυο ήταν έποικοι.

Τα αδιέξοδα της επίσημης ελληνοκυπριακής πολιτικής και σε αυτό το ζήτημα ήταν πολύ μεγάλα. Αυτή την πραγματικότητα θίγει η Κλαίρ Πάλλεϋ στο κεφάλαιο που αναφέρεται για τους εποίκους:

3. Αυτός ο αριθμός των 30 χιλιάδων τούρκων εποίκων για να πάρουν την κυπριακή υπηκοότητα έγινε δεκτός από τον πρόεδρο Παπαδόπουλο στις προτάσεις του Μάρτη του 2004... Για να δώσει ανθρωπιστική προστασία σε άτομα που την χρειάζονταν ήταν έτοιμος να προχωρήσει «μέχρι εκεί. Αλλά όχι περισσότερο».²²⁴

Τι μπορεί όμως να σημαίνει αυτό το «μέχρι εκεί. Αλλά όχι περισσότερο»; Η κυπριακή υπηκοότητα σε 30 χιλιάδες τούρκους είναι «ανθρωπιστική βοήθεια» αλλά σε 45 χιλιάδες που ήταν ο τελικός αριθμός του σχεδίου Ανάν είναι κάτι άλλο; Και γιατί να είναι ανθρωπιστική βοήθεια οι 30 χιλιάδες και όχι μόνο, ας πούμε, οι 20 χιλιάδες;

Τα αδιέξοδα της ελληνοκυπριακής πολιτικής ήταν φοβερά:

Ο Τάσος Παπαδόπουλος δεν δεχόταν με την υπογραφή του τη νομιμοποίηση της παρουσίας ενός σημαντικού ίσως αριθμού εποίκων. Χωρίς την υπογραφή του όμως επιτρέπει την παραμονή όλων και την άριξη νέων εποίκων.²²⁵

Η απαίτηση για αποχώρηση όλων των εποίκων είχε γίνει τόσο απάνθρωπη όσο και υποκριτική. Πριν η τουρκοκυπριακή εξέγερση παραμερίσει τον Ντενιτάς, αυτοί που την καλλιεργούσαν ήταν σίγουροι ότι κάθε πιθανότητα λύσης είχε εξανημιστεί. Η ανεδαφικότητα του συνθήματός τους δεν κινδύνευε να αποκαλυφτεί όπως δεν κινδύνευε και ο αγοραίος πατριωτισμός τους.

²²² Κώστας Σημίτης 'Πολιτική για μια δημιουργική Ελλάδα', σελ. 117

²²³ Διάγγελμα Παπαδόπουλου

²²⁴ Κλαίρ Πάλλεϋ, σελ. 68

²²⁵ Τάκης Χατζηδημητρίου, το ίδιο, σελ.154

Παραπλανητική ήταν και η αναφορά που έκαμε ο Παπαδόπουλος στο διάγγελμα του στο θέμα των εγγυήσεων από μέρους της Τουρκίας:

...η παραμονή έστω και μικρού αριθμού στρατευμάτων της Τουρκίας και τα αυξημένα παρεμβατικά δικαιώματα, χωρίς την ύπαρξη Εθνικής Φρουράς, δημιουργούν συνθήκες ανασφάλειας για τους ελληνοκύπριους.²²⁶

Η εκτίμηση για *αυξημένα παρεμβατικά δικαιώματα* δεν στηρίζεται πουθενά και αποτελεί κι αυτή μια από τις αυθαίρετες διαστρεβλώσεις της καμπάνιας του ΟΧΙ.

Οι εγγυήσεις που θα έπρεπε να παρέχει η Τουρκία για τη λειτουργία του νέου κράτους ήταν από τα αδιαπραγμάτευτα για την ίδια την Τουρκία για λόγους που έχουν ήδη αναφερθεί. Οι εγγυήσεις που προνοούσε το Σχέδιο Ανάν δεν ήταν ουσιαστικά διαφορετικές από τις εγγυήσεις της Ζυρίχης, και σίγουρα δεν ήταν χειρότερες. Άλλωστε η δυνατότητα επέμβασης της Τουρκίας το 1974 δεν καθορίστηκε από αυτές τις εγγυήσεις αλλά από το πολιτικό και στρατιωτικό ισοζύγιο της εποχής. Αυτή η πραγματικότητα δεν άλλαζε, όποιες κι αν ήταν οι πρόνοιες μιας συμφωνίας. Και σε αυτό το σημείο λειτούργησε ο μηχανισμός της παραπλάνησης, που παρουσιάζοντας το ζήτημα σαν ανοικτό χαρτί στην Τουρκία για επέμβαση όποτε αυτή το αποφάσιζε, έσπειρε ανασφάλεια και αμφιβολίες στις ψυχές των ελληνοκυπρίων.

Ο τούρκικος στρατός βρισκόταν και βρίσκεται στην Κύπρο. Όλοι αυτοί που χρησιμοποίησαν το χαρτί του *ανοικτού επεμβατικού δικαιώματος* που η Τουρκία θα είχε σαν εγγυήτρια δύναμη, θα πρέπει κάποτε να καταθέσουν τις δικές τους προτάσεις για το πώς θα μπορούσαν να διαγράψουν την σκληρή πραγματικότητα της ύπαρξης του τούρκικου στρατού στην Κύπρο.

Πάνω στον διασυρμό του όρου της ομοσπονδίας, πάνω στο ψέμα και την τρομοκρατία για την καταστροφή που ερχόταν στηρίχτηκε η εκστρατεία για την εξόντωση του Σχεδίου Ανάν. Ήταν μια εκστρατεία διαστρέβλωσης και τρόμου μαζί που ξεκίνησε ουσιαστικά λίγες μέρες μετά το άνοιγμα των οδοφραγμάτων και κορυφώθηκε με το διάγγελμα του Τάσου Παπαδόπουλου:

Οφείλουμε να εκτιμήσουμε με σοβαρότητα τους κινδύνους από μια πιθανή κατάρρευση της νέας τάξης πραγμάτων, γιατί τα δεδομένα που θα δημιουργηθούν δεν θα είναι αναστρέψιμα... Κατάρρευση του Ομόσπονδου κράτους θα οδηγήσει με μαθηματική ακρίβεια σε αυτό που όλοι θέλουμε να αποφύγουμε: Στη διχοτόμηση μέσα από διεθνή αναγνώριση των δυο συνιστώντων κρατών... Με το τελικό σχέδιο Ανάν δεν ικανοποιήθηκαν οι Κύπριοι αλλά ικανοποιήθηκε απόλυτα η επιδίωξη της Τουρκίας να ελέγχει και να κηδεμονεύει την Κύπρο... Το σχέδιο Ανάν δεν καταλύει την de facto διχοτόμηση, αλλά αντίθετα τη νομιμοποιεί και την εμβαθύνει...

Ο παραλογισμός της θέσης ότι το Σχέδιο δεν καταλύει την *de facto* διχοτόμηση αλλά την νομιμοποιεί και την εμβαθύνει δεν είχαμε ακόμα και μέχρι σήμερα την τύχη να ακούσουμε πως στοιχειοθετείται. Ούτε πώς γινόταν η νέα κατάσταση στην Κύπρο να μπορεί να οδηγηθεί στη *διχοτόμηση μέσα από διεθνή αναγνώριση των δυο συνιστώντων κρατών* όταν το Σχέδιο Ανάν ρητά αφαιρούσε το δικαίωμα της απόσχισης και της δημιουργίας ανεξάρτητου κράτους σε οποιαδήποτε από τις δυο κοινότητες, κάμνοντας αδύνατη την διεθνή αναγνώριση του.

Ακόμα και πάνω στο φόβο του απλού ελληνοκύπριου για επιπτώσεις πάνω στα εισοδήματά του έπαιξε μεγάλο παιγνίδι η καμπάνια της παραπλάνησης:

«Αποκαλυπτικό: Έγγραφο χαρακτηρίζει πολύ δαπανηρή τη λύση Ανάν» ήταν ο επίτιτλος πρωτοσέλιδου στον Φιλελεύθερο στις 14 του Γενάρη, με κύριο τίτλο «Τρύπα πολλών εκατομμυρίων»

Το κόστος της λύσης και η προσαρμογή της οικονομίας των κατεχομένων προβληματίζει την κυβέρνηση... Όπως επισημαίνεται στην έκθεση προκαταρκτικοί υπολογισμοί ανεβάζουν το κόστος της λύσης σε 16.5 δις. Παράλληλα υπολογίζεται ότι θα απαιτηθούν δαπάνες εκατοντάδων εκατομμυρίων λιρών σε ετήσια βάση για αρκετά μεγάλο χρονικό διάστημα.

Η εκτίμηση του κόστους της επανένωσης και των συνεπειών της είναι τόσο αυθαίρετη όσο είναι και ενδεικτική της μεθοδολογίας που χρησιμοποιήθηκε. Αυτή την αυθαιρεσία καταγράφει ο Τάκης Χατζηδημητρίου:

Έκανε υπολογισμούς η κυπριακή κυβέρνηση που ανέβαζαν το κόστος της λύσης σε 16 δισεκατομμύρια λίρες. Όταν ακολούθησε σχετική κριτική ότι σε αυτά συμπεριλαμβάνονταν γήπεδα γκολφ και πισίνες έγινε επανεκτίμηση και το

²²⁶ Διάγγελμα Παπαδόπουλου

κόστος περιορίστηκε στα 4 δις. Αργότερα περιορίστηκε ακόμα περισσότερο γύρω στα 2,9 δις. Και συμπεριλάμβανε τόσο δημόσιες όσο και ιδιωτικές δαπάνες.²²⁷

Στο επίπεδο των οικονομικών επιπτώσεων από τη λύση Ανάν, η διαστρέβλωση και αυθαιρεσία συνεχίζονταν χωρίς όρια:

«Βόμβα στα θεμέλια της λύσης το έλλειμμα» ήταν επίτιτλος άρθρου με πρόταξη στην πρώτη σελίδα, με κύριο τίτλο *«Εκτιμήσεις του Δ.Ν.Τ.»*

Η εντύπωση που αμέσως δημιουργείται είναι ότι το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο έκανε εκτίμηση για βόμβα στα θεμέλια της λύσης. Δεν είναι όμως έτσι τα πράγματα. Οι εκτιμήσεις του Δ.Ν.Τ. που περιέχονται σε άρθρο του *Οικονομικού Φιλελευθέρου*, με κύριο τίτλο, *«Έλλειμμα: Ετήσια επιβάρυνση»* είναι οι ακόλουθες:

«Κατά την άποψη μας, δήλωσε ο Γιοχάνες Μύλλερ, πρόεδρος του κλιμακίου του Δ.Ν.Τ. για την Κύπρο

...η επανένωση θα αποβεί προς όφελος της Κύπρου μακροπρόθεσμα, αφού ενδέχεται να τονώσει τις επενδύσεις και την ανάπτυξη και να κάνει το νησί ένα περισσότερο ελκυστικό τουριστικό προορισμό... Δύσκολο να μετρήσει κανείς τις ακριβείς οικονομικές συνέπειες της ένωσης σ αυτό το στάδιο, ειδικά αναφορικά με τον βραχυπρόθεσμο και μεσοπρόθεσμο ορίζοντα, αφού οι επιμέρους πτυχές του σχεδίου λύσης τελούν υπό διαπραγμάτευση.

Πουθενά δεν θα βρει κανείς αναφορές του Δ.Ν.Τ που να μπορούν με οποιοδήποτε τρόπο να καταγραφούν σαν εκτιμήσεις για *«βόμβα στα θεμέλια της λύσης»*

«Η ομοσπονδιακή κυβέρνηση θα χρεοκοπήσει αφού δεν θα έχει έσοδα» αναφέρεται στον επίτιτλο πρωτοσέλιδου στον *Φιλελεύθερο* στις 29 του Φεβράρη. Στον κύριο τίτλο διαβάζουμε *«Βαθιά το χέρι στην τσέπη μας»* και στον υπότιτλο *«Χωρίς μόνιμη εξωτερική βοήθεια στον αέρα η λύση»*

Ακρως απογοητευτικές είναι οι εκτιμήσεις των ξένων εμπειρογνομόνων, που επιστράτευσε η Κυπριακή Κυβέρνηση, για τη λειτουργικότητα και την βιωσιμότητα του ομόσπονδου κράτους αλλά και των συνιστώντων κρατιδίων, με βάση το σχέδιο Ανάν.

Το κόστος ανοικοδόμησης των περιοχών που θα επιστραφούν στους ελληνοκύπριους μόνιμους κατοίκους, η καταβολή αποζημιώσεων αλλά και το κόστος λειτουργίας των τριών δημόσιων διοικήσεων κρίνονται απαγορευτικά για τις οικονομικές δυνατότητες της Κύπρου.

Οι τέσσερις εμπειρογνώμονες από τις ΗΠΑ, την Γερμανία, την Ιταλία και την Ελβετία έλαβαν σοβαρά υπόψη τις εκτιμήσεις που έγιναν από την μελέτη του Γραφείου Προγραμματισμού και άλλης από το Υπουργείο Οικονομικών... Η έρευνα του Γραφείου Προγραμματισμού ανεβάζει το κόστος της λύσης σε πέραν των 15 δισεκατομμυρίων λιρών...²²⁸

Σε μια έκθεση που όπως μας ενημερώνει ο *Φιλελεύθερος* *«ο Πρόεδρος της δημοκρατίας... έχει στα χέρια του»* - και ο *Φιλελεύθερος* τουλάχιστον θα προσθέταμε εμείς που δεν γνωρίζουμε - και που βάσισε τα συμπεράσματά της στα 15 δις του Γραφείου Προγραμματισμού του Παπαδόπουλου, βασιζέται... τα συμπεράσματά του ο *Φιλελεύθερος*.

Τίποτα δεν έμενε όρθιο από τη λαίλαπα του σχεδίου Ανάν: *«Επιπτώσεις στη γεωργία από το σχέδιο Ανάν»* αναφέρεται σε άρθρο του Άγγελου Νικολάου, με πρόταξη στην πρώτη σελίδα την 1η του Μάρτη.

Σημαντικές επιπτώσεις αναμένονται στον αγροτικό τομέα σε περίπτωση λύσης του κυπριακού με βάση το σχέδιο Ανάν...

Στη σύσκεψη θα παρευρεθούν όλοι οι εμπλεκόμενοι φορείς και θα αναλυθούν οι επιπτώσεις σε περίπτωση λύσης. Θα εξεταστεί γενικότερα πώς επηρεάζεται η γεωργία, το περιβάλλον και οι φυσικοί πόροι. Με δηλώσεις του στον «Φ» ο κ. Ευθυμίου ανέφερε ότι διαφαίνονται καταρχάς κάποιες επιπτώσεις, ιδιαίτερα σε ότι αφορά το περιβάλλον και του φυσικούς πόρους...²²⁹

Έτσι στηνόταν η ειδησεογραφία των ημερών. Οι δηλώσεις του κ. Ευθυμίου ότι *«διαφαίνονται καταρχάς κάποιες επιπτώσεις»* παρουσιάστηκαν στον τίτλο με το τελεσίδικο *«επιπτώσεις στην γεωργία από το σχέδιο Ανάν»* και στον

²²⁷ Τάκης Χατζήδημητρίου, το ίδιο, σελ. 177

²²⁸ *Φιλελεύθερος*, 29.2.2004

²²⁹ *Φιλελεύθερος*, 1.3.2004

πρόλογο με το δραματικό *σημαντικές επιπτώσεις αναμένονται στον αγροτικό τομέα*. Ακόμα μεγαλύτερο ενδιαφέρον αποκτούν οι λόγοι για τις επιπτώσεις μόλις αυτοί συγκεκριμενοποιηθούν:

Όπως είπε ο Υπουργός Γεωργίας, οι ποσοτώσεις που κέρδισε η Κύπρος από την Ε.Ε. και αναφέρονται στο Σχέδιο Αγροτικής Ανάπτυξης 2004-2006 αφορούν μόνο την ελληνοκυπριακή κοινότητα. Πρόσθεσε πως σε περίπτωση λύσης θα πρέπει να γίνει μια ανακατανομή και να δοθούν μεγαλύτερες ποσοτώσεις...

Στις 2 του Μάρτη συνεχίστηκε η «ενημέρωση» για τις καταστροφές που θα υποστεί η γεωργία. «*Στάσιμη θα μείνει η Κύπρος στη γεωργία σε περίπτωση λύσης*» ήταν ο κύριος τίτλος, με υπότιτλο, «*θα υποβαθμιστεί στις χώρες με καθυστέρηση στην οικονομική ανάπτυξη*»

*Στις χώρες που παρουσιάζουν αναπτυξιακή καθυστέρηση με βάση το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν... θα τοποθετηθεί η Κύπρος σε περίπτωση λύσης του Κυπριακού με βάση το σχέδιο Ανάν. Αυτό αναφέρθηκε χθες σε ειδική σύσκεψη που πραγματοποιήθηκε στο Υπουργείο Γεωργίας...*²³⁰

Καταστροφή και στην υγεία: «*Μετέωρος ο Τομέας της Υγείας*» ο κύριος τίτλος, με υπότιτλο, «*1. Το οικονομικό κόστος δημιουργεί πολλά ερωτηματικά 2. Το Υπουργείο Υγείας τελεί σε στάση αναμονής*»²³¹

Το ίδιο και στον Τουρισμό: «*Αβέβαιη η επόμενη μέρα για τον τουρισμό*» ο τίτλος με υπότιτλο, «*Η απουσία συντονιστικού οργάνου προκαλεί δυσχέρειες και προβλήματα στην ανάπτυξη*»²³²

Ο Πρόδρομος Προδρόμου «ενημέρωνε» ότι «*Θα πρέπει οι Ελληνοκύπριοι να είμαστε έτοιμοι να επωμιστούμε το κόστος της λύσης*».

*Αλίμονο, πρόσθετε ο Πρόδρομος Προδρόμου, είναι μια πολύ σοβαρή υπόθεση και το μέγιστο αγαθό στο οποίο προσδοκούμε είναι η ειρήνη και ασφάλεια... Όμως, τα πράγματα δεν είναι τόσο στεγανά όσο φαίνονται... οι οικονομικοί μηχανισμοί, ιδιαίτερα εκείνοι του ομοσπονδιακού κράτους, αλλά και οι συσχετισμοί με τα ομόσπονδα κρατίδια, μπορεί να είναι εστίες πολικών προστριβών...*²³³

Οι προειδοποιήσεις για τις δραματικές οικονομικές επιπτώσεις σε περίπτωση εφαρμογής του σχεδίου Ανάν συνοψίστηκαν και πάλι από τον Πρόεδρο στο διάγγελμα του.

*αμφίβολη η οικονομική βιωσιμότητα του σχεδίου, θα έχει σοβαρές επιπτώσεις στο επίπεδο διαβίωσης των πολιτών...*²³⁴

Στην Λουκέρνη ο Παπαδόπουλος αρνήθηκε οποιαδήποτε ουσιαστική διαπραγμάτευση.

Η ελληνοκυπριακή ηγεσία ήταν όμως της άποψης ότι δεν θα έπρεπε να παρουσιάσουμε από πριν τις θέσεις μας, αλλά μόνο στο τραπέζι των διαπραγματεύσεων... Οι θέσεις της ελληνοκυπριακής πλευράς έμειναν έτσι ασαφείς, και τα θέματα της λειτουργικότητας αλλά και της διαχείρισης της οικονομίας δεν αποσαφηνίστηκαν στον ΟΗΕ και την ΕΕ.

*...Στην τελευταία φάση της διαδικασίας (στην Λευκωσία από τις 19.2.2004 και στην Λουκέρνη από τις 24.3.2004) τα θέματα που έθετε η ελληνοκυπριακή πλευρά ήταν εκτεταμένα, χωρίς πάντα να διευκρινίζονται με σαφή τρόπο. Εκτός αυτού, έθετε θέματα που δεν μπορούσαν ουσιαστικά να είναι αντικείμενο όποιας διαπραγμάτευσης σε σχέση με το σχέδιο Ανάν, όπως ο κίνδυνος υπαναχώρησης μελλοντικά της Τουρκίας από τα συμφωνηθέντα. Τέτοια θέματα λύνονται με τη δημιουργία συσχετισμών και πραγματικών συνθηκών, που αποκλείουν αρνητικές εξελίξεις.*²³⁵

Όπως ο Ερντογάν προετοίμαζε το έδαφος για να μπορεί να πανηγυρίσει την υπογραφή της συμφωνίας σαν νίκη της «*Νέας Τουρκίας*», έτσι κι ο Παπαδόπουλος έκανε ότι μπορούσε για να μπορεί να δικαιολογήσει την απόρριψη ενός σχεδίου που ήταν ενάντια σε ότι είχε προπαγανδίσει σε όλη την πολιτική του σταδιοδρομία, με εξαίρεση την προεκλογική περίοδο πριν τις εκλογές του 2003 προκειμένου να εξασφαλίσει την στήριξη των μαζών του ΑΚΕΛ. Έτσι αφέθηκε η

²³⁰ Φιλελεύθερος, 2.3.2004

²³¹ Φιλελεύθερος, 10.3.2004

²³² Φιλελεύθερος, 12.3.2004

²³³ Φιλελεύθερος, 27.2.2004

²³⁴ Διάγγελμα Παπαδόπουλου

²³⁵ Κώστας Σημίτης, 'Πολιτική για μια δημοκρατική Ελλάδα' σελ. 119-122

...τούρκικη πλευρά να κάνει αυτό για το οποίο ήταν ούτως ή άλλως αποφασισμένη, να θριαμβολογήσει για αυτό που δήθεν πέτυχε. Δημιουργήθηκε έτσι η εντύπωση ότι οι ελληνοκυπριακή πλευρά και η Ελλάδα ηττήθηκαν, με αποτέλεσμα να διαμορφωθούν οι προϋποθέσεις για αρνητική έκβαση του Δημοψηφίσματος.²³⁶

Η αλήθεια είναι ότι η πρόταση Ανάν και οι παραχωρήσεις για την ελληνοκυπριακή πλευρά που τελικά περιλήφθηκαν στο τελικό Σχέδιο, όσο ήταν ανέλπιστες άλλο τόσο ήταν αδύνατο να γίνουν ποτέ αποδεκτές από τον Ντενκτάς. Και αυτό το σημείο εντοπίζει ο Κώστας Σημίτης:

Η Τουρκία αναγκάστηκε έτσι να εγκαταλείψει την πάγια πολιτική που ακολουθούσε στο κυπριακό μετά το 1974. Σύμφωνα με αυτή το κυπριακό είχε λυθεί με την «επέμβαση» ενώ η «επικύρωση» της «οριστικής» λύσης περιοριζόταν στην αναγνώριση της «Τουρκικής Δημοκρατίας Βόρειας Κύπρου» ως ανεξάρτητου κράτους...²³⁷

...Είχαμε για πρώτη φορά μετά το 1974 ανατρέψει το status quo στην Κύπρο, πετυχαίνοντας ειρηνικά κάτι για το οποίο η Τουρκία απειλούσε με «αντιδράσεις χωρίς όρια»...²³⁸

...Βάση επίλυσης του Κυπριακού για την Ελλάδα και την Κύπρο αποτελούσε ήδη από τις συμφωνίες κορυφής Μακαρίου-Ντενκτάς το 1977 η διζωνική και δικοινοτική ομοσπονδία. Ένα κράτος δηλαδή, το οποίο θα αποτελούσαν δυο επιμέρους ομόσπονδες οντότητες, όπως υπάρχουν στην Γερμανία ή στο Βέλγιο. Κάθε ομόσπονδη οντότητα θα αντιστοιχούσε σε μια εδαφική ζώνη και σε μια κοινότητα. Το σχέδιο Ανάν στηρίχθηκε σε αυτή ακριβώς την αντίληψη, απορρίπτοντας τη λύση που επεδίωκε η τούρκικη πλευρά, μια συνομοσπονδία δυο ανεξάρτητων διεθνώς αναγνωρισμένων κρατών με έδαφος του κάθε κράτους εκείνο που προέκυψε από την τουρκική εισβολή και κατοχή.²³⁹

Η σταδιακή αποχώρηση 40 χιλιάδων Τούρκικου στρατού με την τελική παραμονή λιγότερων από χίλιων με την ταυτόχρονη ύπαρξη ισοδύναμου Ελληνικού αποσπάσματος, η επιστροφή των μισών περίπου προσφύγων σε εδάφη που θα παραχωρούνταν στην ελληνοκυπριακή διοίκηση και άλλων 50 με 60 χιλιάδων σε εδάφη κάτω από τουρκοκυπριακή διοίκηση, μαζί με το δικαίωμα όλων των άλλων για αποζημιώσεις, ήταν ανατροπή όλων των στόχων του Ντενκτάς και του Τούρκικου κατεστημένου από το 1974 και μετά. Ειδικά

Τα εδάφη που επιστρέφονταν ήταν ίσως το σημαντικότερο σημείο του Σχεδίου... Η απόρριψή του... είναι ένα από εκείνα τα ιστορικά λάθη που αν δεν επανορθωθεί θα θεωρηθεί εγκληματικό...²⁴⁰

Οι συγκεκριμένες πρόνοιες του σχεδίου Ανάν άγγιζαν το μέγιστο των επιδιώξεων που η ελληνοκυπριακή διπλωματία διεκδικούσε μέσα στα πλαίσια μιας ομοσπονδιακής λύσης. Ο Κώστας Σημίτης επιβεβαιώνει τα κέρδη της ελληνοκυπριακής πλευράς στην τελική φάση των διαπραγματεύσεων τονίζοντας ότι

...πολλές από τις προτάσεις της ελληνοκυπριακής πλευράς έγιναν δεκτές από τον κ. Ανάν. Κάθε νέα εκδοχή του σχεδίου ήταν έτσι καλύτερη από την προηγούμενη. Και το σχέδιο Ανάν V, όπως διαμορφώθηκε στην Λουκέρνη, περιείχε πρόσθετες διατυπώσεις που ανταποκρίνονταν στα αιτήματα της ελληνοκυπριακής ηγεσίας.²⁴¹

Τη μεγαλύτερη ίσως απόδειξη των κερδών της ελληνοκυπριακής πλευράς μέσα από το Σχέδιο Ανάν αποτελεί έγγραφο που ο Γλαύκος Κληρίδης, από τους κύριους πρωταγωνιστές στις συνομιλίες από το 1964, απέστειλε στο Γενικό Γραμματέα των Η.Ε. στις 21 Οκτωβρίου του 2002, ένα εικοσαήμερο μόνο πριν την κατάθεση του Σχεδίου Ανάν.

Το έγγραφο αυτό ήταν μια τελευταία προσπάθεια να τοποθετηθούν οι βασικές επιδιώξεις και τα όρια της ελληνοκυπριακής πλευράς μπροστά στη επικείμενη κατάθεση του Σχεδίου λύσης. Παρουσιάζει πολύ μεγάλο ενδιαφέρον να εντοπίσει κάποιος πόσο οι θέσεις Κληρίδη σε αυτό το τελευταίο έγγραφο πριν την κατάθεση του Σχεδίου, που συνόψιζε τις ελληνοκυπριακές απαιτήσεις όπως αυτές διαμορφώθηκαν μέσα σε μια περίοδο τριών περίπου δεκαετιών και που είχαν όλες απορριφθεί από τον Ντενκτάς με τον πιο απόλυτο τρόπο, ικανοποιήθηκαν σχεδόν ολοκληρωτικά στο τελικό Σχέδιο.

²³⁶ Το ίδιο, σελ.123

²³⁷ Το ίδιο, σελ 100

²³⁸ Το ίδιο, σελ 116

²³⁹ Το ίδιο, σελ. 113

²⁴⁰ Γάκης Χατζηδημητρίου, σελ. 160

²⁴¹ Κώστας Σημίτης, σελ.123

Σε αυτό το έγγραφο που συμπεριλαμβάνεται στις σελίδες 38 με 45 του βιβλίου «*Το μυστικό παζάρι*» ο Κληρίδης έκανε ξεκάθαρο ότι αποδεχόταν την αλλαγή του παλιού συντάγματος και την δημιουργία νέου όπως και τη χρησιμοποίηση της φράσης *νέα κατάσταση πραγμάτων*. Τόνιζε όμως την ίδια στιγμή ότι

...δεν μπορεί να γίνει αποδεκτό ένα σύστημα το οποίο να εμπεριέχει την πιθανότητα ότι μια μέρα το «κοινό κράτος» μπορεί να μείνει χωρίς κυβέρνηση ή ζωτικά όργανα κυβέρνησης.²⁴²

Αυτό το στοιχείο του το πρόσφερε το τελικό Σχέδιο, την εγγύηση δηλαδή της λειτουργίας του ομόσπονδου κράτους.

Ο Κληρίδης με σαφήνεια ανέφερε ότι αποδεχόταν και στήριζε μια Άνω Βουλή και ένα Ανώτατο Δικαστήριο με ίσο αριθμό αντιπροσώπων και ένα υπουργικό που θα χρειαζόταν τουλάχιστον μια τουρκική ψήφο για να μπορεί να πάρει αποφάσεις. Ήταν κάτι αυτονόητο μέσα στα πλαίσια μιας ομοσπονδιακής λύσης.

Στο περιουσιακό, το έγγραφο Κληρίδη διευκρινίζει ότι

...δεν αποκλείουμε την πιθανότητα αποδοχής μιας νέας εξαίρεσης, παράτασης ή πρόσθεσης μιας εξαίρεσης... σε σχέση με το δικαίωμα απόδοσης περιουσίας. Αλλά αυτό είναι εντελώς διαφορετικό από την αποδοχή της συνολικής ανταλλαγής...²⁴³

που ήταν η απόλυτη θέση Ντενκτάς και η οποία απορρίφθηκε για να υιοθετηθεί η θέση Κληρίδη με ένα πολύ γενναϊόδωρο για τους ελληνοκύπριους τρόπο στο *Ανάν V*. Ο Κληρίδης ικανοποιήθηκε και στο σημείο που ανέφερε ότι

...δεν μπορεί να υπάρξει κανένας συμβιβασμός όσον αφορά την αρχή της «μιας και μοναδικής ιθαγένειας»²⁴⁴

Ικανοποίηση βρήκε και το αμέσως επόμενο αίτημα Κληρίδη ότι

Οποιαδήποτε συνολική διευθέτηση του κυπριακού προβλήματος δεν μπορεί να θέσει σε κίνδυνο την ένταξη της Κύπρου στην Ευρωπαϊκή Ένωση...²⁴⁵

Το ίδιο και στο εδαφικό, όπου το τελικό Σχέδιο Ανάν υιοθέτησε τις ελληνοκυπριακές απαιτήσεις.

...Στην πραγματικότητα ο κ. Ντενκτάς έχει θέσει έναν όρο, ότι αν δεν αναγνωριστεί η λεγόμενη «Τουρκική Δημοκρατία της Βόρειας Κύπρου» δεν θα συζητήσει το θέμα..

Επιτρέψτε μου να καταστήσω σαφές ότι για να μπορέσω να αποδεκτώ και εγώ και η ελληνοκυπριακή πλευρά οποιαδήποτε διευθέτηση... το εδαφικό πρέπει να λυθεί με τέτοιο τρόπο, που τουλάχιστον 100.000 ελληνοκύπριοι πρόσφυγες να είναι σε θέση να επιστρέψουν στα σπίτια και τις περιουσίες τους υπό την διοίκηση του ελληνοκυπριακού «συστατικού κράτους»²⁴⁶

Ο Κληρίδης έθιγε και το ζήτημα που αποτέλεσε αιχμή δόρατος για τον Ντενκτάς σε όλα τα χρόνια μετά το πραξικόπημα και την εισβολή, την θέση του δηλαδή για ύπαρξη δυο λαών με το δικαίωμα αυτοδιάθεσης, δικαίωμα δημιουργίας δηλαδή ξεχωριστού δικού τους κράτους:

Οποιαδήποτε πρόσθεση του όρου λαός... δεν είναι αποδεκτή, επειδή οι όροι αυτοί υπονοούν το δικαίωμα ξεχωριστής αυτοδιάθεσης, στην οποία η τουρκοκυπριακή πλευρά επέμενε πολύ κατά την διάρκεια των συνομιλιών.²⁴⁷

Το έγγραφο του γενικού γραμματέα αγνοούσε τον Ντενκτάς και υιοθετούσε τις θέσεις Κληρίδη. Το σχέδιο *Ανάν V* δεν αναφέρεται σε δυο λαούς και ρητά απαγορεύει το δικαίωμα της απόσχισης και της δημιουργίας ξεχωριστών κρατών.

Με εξαίρεση το ζήτημα των εποίκων, το Σχέδιο Ανάν υιοθέτησε όλες τις απαιτήσεις της ελληνοκυπριακής πλευράς πάνω στα ουσιαστά θέματα, όπως αυτές καταγράφηκαν στο έγγραφο Κληρίδη με ημερομηνία 21 Οκτωβρίου 2002

²⁴² *Το Μυστικό Παζάρι*, σελ.40

²⁴³ *Το ίδιο*, σελ. 42

²⁴⁴ *Το ίδιο*, σελ 42

²⁴⁵ *Το ίδιο*, σελ 43

²⁴⁶ *Το ίδιο*, σελ 44

²⁴⁷ *Το ίδιο*, σελ 45

Η ελληνοκυπριακή διπλωματία πήρε όχι μόνο την ομοσπονδιακή λύση που επιζητούσε, αλλά και το σύνολο σχεδόν των διεκδικήσεων της μέσα στην ομοσπονδιακή λύση. Το Σχέδιο Ανάν ήταν πολύ μακριά από τις Ντενκτασικές θέσεις, αυτές των στρατηγών της Τουρκίας και όλων των κυβερνήσεων μέχρι την εποχή του Ερντογάν και ανέλπιστα θετική εξέλιξη για τις ελληνοκυπριακές επιδιώξεις.

Αυτό σίγουρα δεν μπορούσε να εξηγηθεί με την ύπαρξη ιμπεριαλιστικής εύνοιας υπέρ των ελληνοκυπρίων. Οι ιμπεριαλιστές δεν έχουν εύνοιες ούτε για τους ελληνοκύπριους όπως δεν έχουν για τους τουρκοκύπριους ή τους τούρκους, πράγμα για το οποίο προσπάθησε να μας πείσει η εκστρατεία υπέρ του ΟΧΙ. Το Σχέδιο Ανάν δεν ήταν παρά μια μορφή δικαιοδοτικής, διζωνικής ομοσπονδίας που ήταν το ζητούμενο για τον διεθνή παράγοντα από την εποχή των συμφωνιών Μακαριού-Ντενκτάς. Όλες οι προσπάθειες από τότε, συμπεριλαμβανομένου και του Σχεδίου Ανάν, κινήθηκαν γύρω από αυτό το δεδομένο.

Με την απόρριψη του σχεδίου Ανάν χάθηκε μια ιστορική ευκαιρία που δύσκολα θα ξαναπαρουσιαστεί. Μια ιστορική ευκαιρία που δεν είχε να κάνει με τις συγκεκριμένες πρόνοιες του συγκεκριμένου σχεδίου. Το Σχέδιο Ανάν αποτελούσε ποιοτικά διαφορετική ευκαιρία λύσης λόγω της ριζικά αλλαγμένης κατάστασης που δημιούργησε η εξέγερση των τουρκοκυπρίων.

Αν το Σχέδιο Ανάν, ένα οποιοδήποτε σχέδιο διζωνικής, δικαιοδοτικής ομοσπονδίας επιβαλλόταν στην Κύπρο από ξένες δυνάμεις σε περιόδους αντιπαράθεσης των δυο κοινοτήτων, καμιά πρόνοια ή διάταξη, όσο προσεκτικά και να είχαν διατυπωθεί, ή όσο αυξημένο έλεγχο και να έδιναν στην πλειοψηφία, όπως απαιτούσε η καμπάνια του ΟΧΙ, δεν θα μπορούσαν να κρατήσουν ομαλή την λειτουργία του κράτους και ούτε μαζί, ειρηνικά τις δυο κοινότητες. Και είναι ακριβώς για αυτό το λόγο που οι εκτιμήσεις Σημίτη για τις δυνατότητες του Σχεδίου αποτελούν μόνο τη μισή αλήθεια και μάλιστα με όρους που επιβάλλονταν από την άλλη μισή. Την άλλη μισή αλήθεια που ήταν ότι στην Κύπρο υπήρχαν στέρεες βάσεις για επίλυση των εθνικών διαφορών σαν αποτέλεσμα της ανατροπής από την τουρκοκυπριακή εξέγερση του σκηνικού του μίσους, σαν αποτέλεσμα του ιστορικού καλέσματος της *Πλατφόρμας των 41 οργανώσεων*, της *πλατφόρμας Αυτή η Χώρα Είναι Δική μας*, προς τους ελληνοκύπριους για κοινό κτίσιμο της μελλοντικής Κύπρου. Το άνοιγμα των οδοφραγμάτων είχε δώσει μια τεράστια ώθηση προς την κατεύθυνση κοινών εκδηλώσεων συνδέσμων, ομάδων, συνδικαλιστικών οργανώσεων, ακόμα και κοινής δράσης, που σταδιακά όμως στραγγαλίστηκαν.

Μικρό μόνο παράδειγμα αυτού που συνέβαινε εκείνες τις πρωτόγνωρες μέρες αποτέλεσε η κοινή εκδήλωση της ελληνοκυπριακής συνδικαλιστικής οργάνωσης ΕΠΟΕΤ (ΟΗΟ-ΣΕΚ) με την τουρκοκυπριακή ΤΕΛ-ΣΕΝ για τον εορτασμό της Διεθνούς Ημέρας Ειρήνης, που πραγματοποιήθηκε στις 21 Σεπτεμβρίου 2003. Σε κοινή ανακοίνωση τους μεταφρασμένη και στις δυο γλώσσες του νησιού αναφέρουν:

3. *Επαναλαμβάνουν [οι δυο συνδικαλιστικές οργανώσεις] τις προηγούμενες απαιτήσεις τους και τονίζουν την ανάγκη διασφάλισης, μέσα από ένα Ομοσπονδιακό κράτος των ακόλουθων:*

- a. *Ενός μοναδικού συστήματος εργοδότησης και εργασιακών σχέσεων*
- β. *Ενός κοινού πρότυπου μισθοδοσίας*
- γ. *Του δικαιώματος ελεύθερης διακίνησης, ελεύθερης συνεργασίας, καθώς και του δικαιώματος επιλογής εργοδότη σε οποιοδήποτε μέρος της Κύπρου.*
- δ. *Της απάλειψης οποιασδήποτε διακρίσεων στην εργοδότηση πολιτών λόγω φύλου, χρώματος, θρησκείας ή εθνικής καταγωγής.²⁴⁸*

Η κοινή δράση, η ενότητα του συνδικαλιστικού κινήματος μακριά από εθνικούς διαχωρισμούς και η γενική υιοθέτηση προγράμματος παρόμοιου με το πιο πάνω, ήταν η κύρια εγγύηση στο κτίσιμο της νέας Κύπρου, στην πάλη ενάντια στον εθνικισμό. Ήταν το κύριο ανάχωμα σε ένα νέο πιθανό εθνικιστικό εκτροχιασμό της κοινωνίας. Η ίδια η κυπριακή ιστορία δείχνει ότι ο βαθμός ενότητας του συνδικαλιστικού κινήματος των δυο κοινοτήτων είναι αντίστροφα ανάλογος της έντασης της εθνικής αντιπαράθεσης.²⁴⁹

²⁴⁸ Αρχεία ΤΕΛ-ΣΕΝ

²⁴⁹ Από την ΠΕΟ αρέθθηκαν να αποχωρήσουν το 1959 οι τουρκοκύπριοι μέλη της τους οποίους η ΤΜΤ απειλούσε, κατεδαφίζοντας έτσι το πιο σημαντικό εμπόδιο στην πορεία του εθνικού διαχωρισμού που ακολούθησε.

Μέσα σε αυτό το πλαίσιο των απίστευτα ευνοϊκών ιστορικών συγκυριών, η εξουσία Παπαδόπουλου, με την συνενοχή όλων των πολιτικών ηγεσιών που για χρόνια πολιτεύονταν πάνω στην παραπλάνηση, κατάφερε ένα φοβερό πλήγμα στις δυνατότητες λύσης του εθνικού ζητήματος και επανένωσης του νησιού.

Οι μηχανισμοί του Παπαδόπουλου πέτυχαν καιρίο πλήγμα στη δυνατότητα ομοσπονδιακής λύσης και οδήγησαν στο 76% του ελληνοκυπριακού ΟΧΙ. Αυτό το αποτέλεσμα στη συνέχεια χρησιμοποιήθηκε από τους ίδιους μηχανισμούς για να νομιμοποιήσουν την πολιτική τους αφού «ο λαός αποφάσισε». Ένας λαός που, παραπλανημένος πάνω στο ζήτημα της συμφωνίας για ομοσπονδιακή λύση, δήλωνε άγνοια και για το περιεχόμενο του συγκεκριμένου σχεδίου λύσης:

Απαισιόδοξη για την προοπτική λύσης παρουσιάζεται η συντριπτική πλειοψηφία του εκλογικού σώματος που επιμένει αρνητικά στην αποδοχή του σχεδίου Ανάν, δηλώνοντας παράλληλα άγνοια για το περιεχόμενο του... Διαφοροποιείται μόνο στην περίπτωση που ο Πρόεδρος Παπαδόπουλος, η Ελληνική κυβέρνηση και τα κόμματα τους προτρέψουν υπέρ θετικής ψήφου²⁵⁰

Η ίδια η ηγεσία του ΑΚΕΛ με πρωτεργάτη τον Δημήτρη Χριστόφια που άφησε τα επιτελεία Παπαδόπουλου να διασύρουν την ιδέα της ομοσπονδίας και να δηλητηριάσουν το λαό χωρίς ούτε σε μια στιγμή να αντιμετωπίσει τους συκοφάντες, δήλωσε κι αυτή σεβασμό στην «ετυμηγορία του λαού» μετά το αποτέλεσμα του δημοψηφίσματος.

Πετυχαίνοντας αυτό το πλήγμα, η εξουσία Παπαδόπουλου συγκρούστηκε ακόμα και με τον Οργανισμό Ηνωμένων Εθνών πάνω στον οποίο η ελληνοκυπριακή διπλωματία στήριζε όλη την στρατηγική της από το 1963. Αυτή η στρατηγική που παρέμεινε άγνοια μέχρι την τουρκοκυπριακή εξέγερση και την αλλαγή της κατάστασης στην Τουρκία ήταν, παρόλα αυτά, μονοσήμαντα ο μόνος σχεδιασμός της ελληνοκυπριακής πολιτικής ηγεσίας.

Ακόμα και μετά το δημοψήφισμα οι επιλογές τους παρέμειναν το ίδιο περιορισμένες αφού τα Ηνωμένα Έθνη, οι αμερικανοί και οι άγγλοι είναι αυτοί από τους οποίους η ελληνοκυπριακή διπλωματία εκλιπαρεί λύση.

Έτσι η σύγκρουσή τους με τα Ηνωμένα Έθνη είναι μια κίνηση απελπιστικά στενόμυαλη. Αφού αγνόησαν οποιαδήποτε άλλη διάσταση στην πορεία επίλυσης του εθνικού και περιφρόνησαν τις δυνατότητες που υπήρχαν, και που ιστορικά είναι πια αποδεδειγμένες, μέσα από το κοινό μέτωπο με τουρκοκυπριακές δυνάμεις, καταστρέφουν με αυτή τη σύγκρουση τη μοναδική εξέδρα πάνω στην οποία στήριζαν την πολιτική τους .

Όταν μέσα σε αυτές τις συνθήκες,

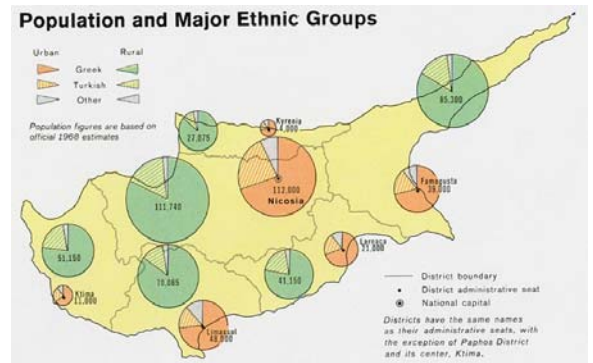
...κατακρίνουμε με δριμύτητα τον Γενικό Γραμματέα ή θέτουμε όρους που δηλώνουν απόλυτη δυσπιστία για την περαιτέρω συμμετοχή του στη διαδικασία επίλυσης του Κυπριακού...²⁵¹

μπορούμε μόνο να χρεωθούμε είτε την απόλυτη πολιτική βλακεία είτε την χάραξη συνειδητής πορείας προς διχοτόμηση.

²⁵⁰ Φίλελεύθερος, «Επιμένει αρνητικά η πλειοψηφία-Σε ψηλά ποσοστά η άγνοια για το σχέδιο Ανάν», 7.3.2004(Ανδρούλας Ταραμουντά)

²⁵¹ Τάκης Χατζηδημητρίου, σελ. 146

Επίλογος

Τρία χρόνια έχουν περάσει από το Δημοψήφισμα και την απόρριψη του Σχεδίου Ανάν που ουσιαστικά αποτελεί και το τέλος της εξέγερσης των τουρκοκυπρίων. Μέσα στα τρία αυτά χρόνια η κυβέρνηση Παπαδόπουλου δεν έχει πετύχει ούτε ένα βήμα προς την κατεύθυνση της λύσης του κυπριακού. Παρά τους κομπασμούς του ίδιου και των υπουργών του, παρά τις πατριωτικές κορώνες των συγκυβερνώντων κομμάτων, το τίμημα του «όχι» γίνεται καθημερινά και πιο ακριβό.

Η τουρκοκυπριακή εξέγερση, απογοητευμένη από το ελληνοκυπριακό «όχι», προδομένη από τους ηγέτες της ελληνοκυπριακής αριστεράς, προδομένη από την ηγεσία της και κουρασμένη από τον εξανεισμό της δουλειάς τόσων χρόνων, έχει καταλαγιάσει. Η τουρκοκυπριακή ηγεσία απολαμβάνει την πρωτόγνωρη διεθνή αναγνώριση που γνωρίζει και έχει εστιάσει τις προσπάθειές της στην οικονομική ανάπτυξη της τουρκοκυπριακής κοινότητας και την αναβάθμιση της «*Τουρκικής Δημοκρατίας της Βόρειας Κύπρου*». Ο αγώνας για τη λύση του Κυπριακού έχει περάσει σε δεύτερη μοίρα και η επιτυχία του φαίνεται πιο απομακρυσμένη παρά ποτέ.

Οι φόβοι του Παπαδόπουλου στο διάγγελμά του για το Δημοψήφισμα ένας ένας γίνονται πραγματικότητα. Η ανάκτηση των περιουσιών των κατεχομένων απομακρύνεται ολοένα και περισσότερο όσο περνά ο καιρός. Η απόρριψη του σχεδίου Ανάν από τους ελληνοκύπριους εκλαμβάνεται από τους τουρκοκύπριους – και πολλούς ξένους – σαν νομιμοποίηση της ανάπτυξης πάνω σε ελληνοκυπριακές περιουσίες. Οι νομικές προσπάθειες για αντιμετώπιση του προβλήματος, τόσο από ιδιώτες όσο και από την κυβέρνηση, συναντούν ολοένα και μεγαλύτερη αντίσταση στα διεθνή δικαστήρια που μέρα με τη μέρα γίνονται πιο επιδεικτικά στις απόψεις των τουρκοκυπρίων μια και ερμηνεύουν τη στάση της κυπριακής Κυβέρνησης σαν άρνηση για λύση.

Οι έποικοι, που τόσο «αγωνίστηκε» ο Παπαδόπουλος να διώξει από την Κύπρο, όχι μόνο δεν έφυγαν αλλά αυξάνονται καθημερινά και γίνονται ολοένα και πιο αποδεκτοί από τους τουρκοκύπριους. Η διχοτόμηση, που σύμφωνα με το διάγγελμα θα νομιμοποιούσε το σχέδιο Ανάν, γίνεται ολοένα και πιο πραγματική και μη-αναστρέψιμη. Η νομιμοποίησή της πλησιάζει μέρα με τη μέρα με την Ευρωπαϊκή Ένωση να κινείται αργά μα σταθερά προς την έγκριση απευθείας εμπορίου και πτήσεων από το αεροδρόμιο της Τύμπου.

Η επιστροφή των προσφύγων φαίνεται να έχει ολοένα και πιο περιορισμένο αντικείμενο όσο ένας ένας οι πραγματικοί πρόσφυγες φεύγουν από τη ζωή αναμένοντας την υλοποίηση των υποσχέσεων των πολιτικών. Σε αντικατάστασή της γίνεται προσπάθεια να εξαγοραστούν οι συνειδήσεις των προσφύγων με την έκδοση τίτλων στα προσφυγικά τους σπίτια και την αναγνώριση των παιδιών των προσφύγων-μητέρων. Μέτρα που όσο δίκαια κι αν είναι δεν μπορούν να κρύψουν την αδυναμία των αγωνιστών του «μακροχρόνιου» να φέρουν την επιστροφή μια μέρα πιο κοντά.

Σ' αυτά δεν έχει τίποτε να προτάξει η κυβέρνηση Παπαδόπουλου. Η απάντησή της είναι ο προπηλακισμός της άλλης άποψης, ο χαρακτηρισμός κάθε κριτικής σαν εθνική προδοσία. Όμως αυτός ο φαινομενικός ολοκληρωτισμός της διακυβέρνησης Παπαδόπουλου δεν είναι τίποτε περισσότερο από την απελπισμένη προσπάθεια μιας κυβέρνησης κρίσης να κρύψει τα αδιέξοδά της. Η κυβέρνηση Παπαδόπουλου είναι ασταθής και απειλείται με κατάρρευση από την πρώτη σοβαρή αμφισβήτησή της. Μια αμφισβήτηση που θα αρχίσει να αποκτά οντότητα όσο γίνεται φανερό πως η σημερινή πολιτική δεν οδηγεί πουθενά, ότι αντί να οδηγήσει σε κάτι καλύτερο θα συνεχίζει να δέχεται το ένα κτύπημα μετά το άλλο – μέχρι που να αρχίσει να βλέπει το σχέδιο Ανάν σαν μακρινό και άπιαστο όνειρο.

Ο κυπριακός λαός έδωσε τη μάχη του για τη λύση. Οι τουρκοκύπριοι κατάφεραν να κερδίσουν και να τη φέρουν σε απόσταση βολής. Οι ελληνοκύπριοι, προδομένοι από την ηγεσία τους και δηλητηριασμένοι από τη ψευτιά και τη μικροψυχία της, απέρριψαν το σχέδιο Ανάν με μεγάλη πλειοψηφία. Αυτή η ανίκανη ηγεσία που τους οδήγησε στην άρνηση δεν έχει πια το θάρρος να στηρίζει τη θέση της και αρνείται κάθε συζήτηση. Χαρακτηρίζει προδότη όποιον υπερασπίζεται τη θέση του «ναι» στο Δημοψήφισμα και κρύβεται πίσω από τη «λαϊκή ετυμηγορία» που η ίδια χάλκευσε για να δικαιολογήσει τη θέση της.

Όμως τα πράγματα δεν θα μείνουν στατικά. Μερικές μόνο βδομάδες μετά το Δημοψήφισμα, στις Ευρωεκλογές, το ΑΚΕΛ γνώρισε τη μεγαλύτερη πτώση των ποσοστών του στην ιστορία του. Παρά το γεγονός ότι μέχρι τις βουλευτικές εκλογές μπόρεσε να ανακτήσει το μεγαλύτερο μέρος των απωλειών του, το πρόβλημα δεν έχει πάψει να υπάρχει. Οι ψηφοφόροι του ΑΚΕΛ είναι πειθαρχημένα άτομα και δεν εγκαταλείπουν εύκολα το κόμμα τους όσο κι αν τους έχει απογοητέψει η ηγεσία τους. Ακόμα και σε επίπεδο ηγεσίας το ΑΚΕΛ δεν είναι τυφλό στα αδιέξοδα όπου έχουν οδηγηθεί. Παρά τη σιωπή τους, οι ηγέτες του ΑΚΕΛ νοιώθουν άβολα με την στάση που τήρησε και τηρεί το κόμμα.

Ηδη οι τριβές μέσα στο κόμμα για την υποστήριξη Παπαδόπουλου οδήγησαν στην ιστορική απόφαση του ΑΚΕΛ για ανεξάρτητη διεκδίκηση της προεδρίας στις επόμενες προεδρικές εκλογές. Ποιό θα είναι το αποτέλεσμα αυτής της διεκδίκησης είναι ακόμα άγνωστο. Αυτό που είναι βέβαιο είναι ότι υπάρχει σήμερα ανάγκη για μια φωνή της αριστεράς που να ξαναδώσει την αξιοπιστία των ιδανικών της και να αγωνιστεί για όσα μέχρι πρόσφατα ήταν αυτονόητα για κάθε αριστερό, για κάθε σοσιαλιστή: μια διεθνιστική προσέγγιση προς τους τουρκοκύπριους και μια σοσιαλιστική πολιτική για μια καλύτερη κοινωνία.

Μπροστά μας ανοίγονται πια νέοι δρόμοι αγώνα, νέοι δρόμοι για να κτίσουμε μια νέα προσπάθεια για συνένωση των δυνάμεων της κυπριακής αριστεράς, ελληνοκυπριακής και τουρκοκυπριακής, στον αγώνα για τη λύση του κυπριακού και για το σοσιαλισμό. Η αποτυχία του κινήματος του 2002-2004 να φέρει τη λύση δεν αναιρεί την τεράστια σημασία του για την αριστερά. Τα διδάγματα αυτού του κινήματος θα αποδειχτούν πολύτιμα στα χρόνια που έρχονται. Ωστόσο, αυτή η αποτυχία αποτελεί μια σημαντική απώλεια, μια χαμένη ευκαιρία που βασανίζει όσους έχουν ζήσει από κοντά τα γεγονότα της εξέγερσης των τουρκοκυπρίων. Ίσως καλύτερα από κάθε άλλο, αυτό τον πόνο έχει εκφράσει ο Γιώργος Κασιάνης στο άρθρο του στην εφημερίδα «Πολίτης» στις 14 του Ιούλη του 2007 με τίτλο «Κι εσύ Ελένη...» Το παραθέτουμε αυτούσιο γιατί πιστεύουμε πως αποτελεί μια από τις καλύτερες ωδές στην τουρκοκυπριακή εξέγερση που έχουν γραφτεί μέχρι σήμερα:

Σε άκουγα βραδιάτικα προχθές, Ελένη, να προβληματίζεσαι για το αν είναι σωστό ή λάθος να πηγαίνουν οι Ελληνοκύπριοι στα κατεχόμενα. Κι έλεγες – προς τιμή σου – ότι εσύ δεν πήγες αλλά και ότι δεν επικρίνεις αυτούς που έκαναν και κάνουν το αντίθετο. Στην κουβέντα σου όμως απάνω, κατάλαβα πόσο άτυχοι στάθηκαν ορισμένοι άνθρωποι, ανάμεσά τους κι εσύ, γιατί δεν θέλησαν, δεν άντεξαν, δεν τόλμησαν – δεν έχει πια τόση σημασία – να περάσουν στα κατεχόμενα 'κείνες τις πρώτες μέρες που άνοιξαν τα οδοφράγματα. Δεν το είχα συνειδητοποιήσει προηγουμένως. Ακούγοντάς σε, όμως, σκέφθηκα πως αυτές είναι στιγμές που στη ζωή ενός ανθρώπου έρχονται λίγες μόνο φορές. Κι όσοι τις χάνουν, όσοι τους γυρίζουν την πλάτη, δεν μπορούν παρά να ζουν για πάντα με ένα κενό. Αυτό που εκ των υστέρων δεν γεμίζει με τίποτα.

Μιας και το 'φερε η κουβέντα, Ελένη, να σου πω – εντελώς φιλικά – λίγα μόνο από αυτά που έχασες.

- Έχασες την ευκαιρία να δεις ξανά την Κύπρο του '74. Με 'κείνη την απλότητα, με 'κείνη τη γλυκειά φτώχεια.
- Έχασες την ευκαιρία να αντικρύσεις τον παγωμένο χρόνο που σε καλούσε να του δώσεις ξανά το νήμα για να συνεχίσει να μετρά.
- Έχασες την εικόνα της ήρεμης θάλασσας που όλα 'κείνα τα χρόνια της απουσίας μας αμολούσε μηνύματα στα κύματα τα οποία, τελικά, δεν καταφέραμε να πάρουμε ποτέ.
- Έχασες το σπινθηροβόλο βλέμμα των ανθρώπων που έδειχναν να αγαλλιάζει η ψυχή τους σαν σε αντίκρυζαν και που άπλωναν με θέρη το χέρι για μια σφιχτή χειραφίια.
- Έχασες την αγωνία των χωρικών που ρωτούσαν επίμονα να μάθουν αν έγινε κάτι για να πάνε αυτοί στα χωριά τους και να επιστρέψουμε εμείς στα δικά μας.
- Έχασες τη συγκίνηση ν' ακούς τους «εχθρούς» να μιλάνε τη γλώσσα σου. Και να βλέπεις νεαρά παιδιά να ψάχνουν τα σωθικά τους να βρουν ελληνικές λέξεις για να επικοινωνήσουν πιο άμεσα μαζί σου.
- Έχασες τη χαρά των μικρών παιδιών που χειροκροτούσαν σαν έβλεπαν αυτοκίνητο με ελληνικούς αριθμούς.

- Έχασες την ευκαιρία να δεις την προσιμονή των εγκλωβισμένων μας που ξαφνικά ζωντάνευαν και κερνούσαν τον κόσμο στους δρόμους.
- Έχασες την ευκαιρία να μάθεις πως ορισμένα πράγματα μπορεί και να είναι πιο απλά σαν διαπίστωνες ότι σε λίγα μόνο εικοσιτετράωρα είχε σχεδόν καταργηθεί η τουρκική λίρα και έβλεπες παντού την κυπριακή.
- Έχασες, Ελένη, κι εσύ και όλοι όσοι κρατήθηκαν απο δικαιολογημένες ή αδικαιολόγητες αναστολές κι έμειναν πίσω απο το συρματοπλέγμα, λες και τίποτα δεν είχε αλλάξει.

Είναι λίγες οι ευκαιρίες που δίνονται στον άνθρωπο. Καμμιά φορά, είναι μόνο μία. Σαν τη χάσει, δεν υπάρχει τίποτα που να μπορεί να τη φέρει πίσω. Γιατί σήμερα, είναι ήδη αργά...

Γιώργος Κασκάνης
Πολίτης 14.2.2007

Παράρτημα

Οι οργανώσεις της Πλατφόρμας «Αυτή η Χώρα είναι Δική-μας»

1. ΚΤÖS (Τουρκοκυπριακή Συντεχνία Δασκάλων),
2. ΚΤΟΕÖS (Τουρκοκυπριακή Συντεχνία Καθηγητών Μέσης Εκπαίδευσης),
3. DEV-İŞ (Επαναστατική Ομοσπονδία Εργατικών Ενώσεων),
4. DGİŞ (Επαναστατική Συντεχνία Γενικών Εργατών),
5. EMEK-İŞ (Ενωμένη Συντεχνία Εργατών Δημοσίου, Συνεργατικών εταιριών, Γεωργικών και Άλλων Υπηρεσιών),
6. BES (Συντεχνία Δημοτικών Εργατών),
7. TÜRK-SEN (Ομοσπονδία Τουρικών Εργατικών Ενώσεων),
8. ΚΤΑΜS (Τούρκικη Συντεχνία Δημοσίων Υπαλλήλων),
9. ΚΤΜΜΟΒ (Ενωση Τουρκοκυπριακών Επιμελητηρίων Αρχιτεκτόνων και Μηχανικών),
10. EL-SEN (Συντεχνία Εργατών Ηλεκτρισμού),
11. TEL-SEN (Συντεχνία Εργατών Τηλεπικοινωνιών),
12. BEL-SEN (Συντεχνία Δημοτικών Υπαλλήλων),
13. BASIN-SEN (Συντεχνία Εργατών Τύπου),
14. GÜÇ-SEN (Συντεχνία Εργατών Τελωνείων)
15. TIP-İŞ (Τουρκοκυπριακή Ενωση Γιατρών),
16. YÖN-SEN (Τουρκοκυπριακή Ενωση Εργατών Κατασκευών, Ξύλου και Δημοσίων Υπηρεσιών),
17. KOOP-SEN (Συντεχνία Εργατών Συνεργατισμού),
18. DAÜ-SEN (Ενωση Ακαδημαϊκού Προσωπικού),
19. Ενωση Γενικών Εργατών Αμμοχώστου,
20. Επιμελητήριο Τουρκοκυπρίων Εμπόρων και Βιοτεχνών,
21. Οργάνωση Τουρκοκυπρίων Ζωοπαραγωγών,
22. ΥΚΒ (Πατριωτική Οργάνωση Γυναικών),
23. Κυπριακή Τουρκική Οργάνωση Τεχνιτών,
24. Οργάνωση Ελευθερίας και Δικαιωμάτων,
25. Οργάνωση Λαϊκών Τεχνών Κερύνειας,
26. Οργάνωση για την Ειρήνη,
27. Πρωτοβουλία για την Ειρήνη και τη Δημοκρατία,
28. Σοσιαλιστική Αλήθεια Κύπρου,
29. ΕΚΙΜ (Οργάνωση Τεχνών και Πολιτισμού),
30. ΚSD (Κυπριακή Οργάνωση Τεχνών),
31. ΚΙΒ-ΥΑΥ (Ενωση Τούρκων Εκδοτών και Βιβλιοπωλών),
32. Ίδρυμα Νατζί Ταλάτ,
33. Ίδρυμα Κουτλού Ανταλί,
34. Κίνηση Γυναικών για Ειρήνη και Ομοσπονδιακή Λύση,
35. ΚΙΒΕS (Κυπριακή Επιστημονική, Εκπαιδευτική, Ιατρική Οργάνωση Αλληλεγγύης),
36. Κέντρο Έρευνας Γυναικών,
37. ÇAĞ-SEN (Ενωση Δημοσίων Υπαλλήλων),
38. ΑΑΣD (Ευρωπαϊκή και Μεσογειακή Οργάνωση Τεχνών),

39. ΚGP (Κυπριακή Πλατφόρμα Νεολαίας),
40. CTP (Ρεπουμπλικανικό Τουριστικό Κόμμα)
41. ΤΚΡ (Κόμμα Κοινοτικής Απελευθέρωσης)
42. ΚΣΡ (Κυπριακό Σοσιαλιστικό Κόμμα)
43. ΥΒΗ (Κίνηση Πατριωτικής Ενότητας)
44. ΥΚΡ (Κόμμα Νέας Κύπρου)
45. ΒΚΡ (Ενωμένο Κυπριακό Κόμμα)
46. ΒΔΗ (Κίνηση Ειρήνης και Δημοκρατίας)

